

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Денисенко С. І.

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ
СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР
У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ**

МОНОГРАФІЯ

Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету

Суми

Сумський державний університет

2019

*Рекомендовано до друку
вченою радою Сумського державного університету
(протокол № ____ від « ____ » _____ 2019 р.)*

Рецензенти :

Б. В. Бабін – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий консультант відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України.

В. Г. Олюх – доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, адвокат.

*Рекомендовано до друку
вченою радою Сумського державного університету
(протокол № ____ від _____ 2019 р.)*

Денисенко С. І.

С17 Міжнародно-правові стандарти спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі : монографія / С. І. Денисенко. – Суми : Сумський державний університет, 2019. – 296 с.

ISBN

Монографія присвячена дослідженню питань сутності митних процедур та їх складових частин, особливостей джерел, принципів та суб'єктів спрощення та гармонізації національних митних процедур у цій сфері. Розглядається спрощення та гармонізація національних митних процедур з точки зору міжнародних договорів на універсальному, регіональному та білатеральному рівнях.

Систематизовано базові стандартні правила спрощеного порядку проведення митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, за основними їх елементами (митного контролю, митного оформлення, справляння митних платежів), які впроваджуються у митне законодавство держав, що приєднались до основних міжнародних договорів у цій сфері. Висвітлюється статус України як суб'єкта спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, її досягнення, проблемні питання та перспективи на цьому шляху. Проведено порівняльний аналіз нового митного кодексу України й оновленої Кіотської конвенції з метою виявлення узгодженості та нормативного закріплення положень зазначеної міжнародної угоди в митному законодавстві України, а також застосування національними митними органами однакових міжнародних стандартів у сфері спрощення митних процедур.

Для юристів-міжнародників, студентів та викладачів юридичних та економічних навчальних закладів, а також практичних працівників пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю та митною службою.

© Денисенко С. І., 2019

ISBN

© Сумський державний університет, 2019

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ.....	8
1.1 Спрощення та гармонізація митних процедур: поняття, зміст, види.....	8
1.2 Система джерел і принципи міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.....	41
1.3 Суб'єкти міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур міжнародної торговельної діяльності.....	62
Висновки до розділу 1.....	75
РОЗДІЛ 2 МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ НА УНІВЕРСАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ДВОСТОРОННЬОМУ РІВНЯХ	82
2.1. Міжнародно-правове регулювання стандартів спрощення та гармонізації митних процедур на універсальному рівні.....	82
2.2. Особливості регіонального (багатостороннього) забезпечення та регулювання стандартів спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.....	149
2.3. Двостороннє міжнародно-правове регулювання сфери спрощення та гармонізації митних процедур.....	177
Висновки до розділу 2.....	184
РОЗДІЛ 3 НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ.....	194
3.1. Україна як суб'єкт міжнародних правовідносин щодо стандартів спрощення та гармонізації національних митних процедур	194

3.2. Імплементация міжнародних стандартів спрощення та гармонізації митних процедур в Україні	200
Висновки до розділу 3.....	220
ВИСНОВКИ	223
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	230
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	232
ДОДАТКИ	282

ПЕРЕДМОВА

Характерною рисою сучасного світового співтовариства є глобалізація міжнародних економічних зв'язків. Одним із головних факторів, які впливають на рівень світового прогресу та розвиток економіки кожної окремої країни, є міжнародна торгівельна діяльність, яка супроводжується відносинами у митній сфері. Це зробило митні служби одним із ключових чинників міжнародної торгівлі й усієї глобальної економіки. Перебуваючи в унікальній позиції, безпосередньо на кордоні, митні служби повинні діяти так, щоб створювати сприятливе середовище для міжнародної торгівлі і в той же час забезпечувати безперебійне надходження грошових коштів до державного бюджету.

Значне зростання торгових потоків, які проходять через митні кордони держав, може бути досягнене у разі застосування митними службами спрощених митних процедур, їхня ефективність значно підвищиться у результаті приведення їх до єдиних міжнародних стандартів.

Необхідно зазначити, що питання, які пов'язані із спрощенням та гармонізацією митних процедур, не можуть самостійно вирішуватися державами внаслідок перетину їх інтересів у процесі здійснення зовнішньоторговельної діяльності. У зв'язку з цим країни звертаються до їх міжнародно-правового регулювання: як багатостороннього (всесвітнього та регіонального), так і двостороннього. Це регулювання відбувається як через укладання галузевих міжнародних договорів, так і через співпрацю в рамках міжнародних урядових та неурядових організацій.

Останнім часом проблема спрощення та гармонізації митних процедур стала найважливішим чинником політики у галузі розвитку міжнародної торгівлі, оскільки її вирішення може сприяти підвищенню конкурентоспроможності та прискоренню інтеграції світового ринку. Отже, тематика дослідження є актуальною, має беззаперечне наукове і практичне значення.

Представлена робота є першим комплексним дослідженням міжнародно-правових стандартів спрощення та гармонізації митних процедур у сфері

міжнародної торгівлі, яке виявило їхні особливості, теоретичні й практичні аспекти та перспективи їхнього застосування митними службами.

Автором встановлено, що під час проведення митних процедур виникають певні ускладнення (наявність надмірної кількості етапів митного контролю та його дублювання; національні відмінності форми та кількості митних документів, які вимагаються митними органами; відсталість процедур роботи митних служб; відмінність митного законодавства різних країн та ін.), які є перешкодою для міжнародної торгівлі, що породжує необхідність зближення правового регулювання митних формальностей у правових системах держав з метою спрощення і прискорення їхнього проходження. Таким чином було запропоновано введення поняття «спрощення митних процедур».

У монографії вперше здійснено систематизацію базових стандартних правил спрощеного порядку проведення митних процедур у сфері міжнародної торгівлі за їхніми трьома основними елементами (митного контролю, митного оформлення, справляння (сплати) митних платежів), які впроваджуються у митне законодавство держав, що приєднались до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р. в редакції Брюссельського Протоколу 1999 р. (оновлена Кіотська конвенція) та ряду інших міжнародних угод у цій сфері.

Досліджуючи у роботі роль регіонального міжнародно-правового регулювання відносин у сфері спрощення та гармонізації митних процедур, автор встановив, що основи регіонального співробітництва у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі були закладені такими регіональними міжнародними організаціями та економічними інтеграційними об'єднаннями, як ЄС - у Європі, Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА) – у Північній Америці, Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) - в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, СНД, ЄврАзЕС - в Євразії. У роботі було проаналізовано міжнародні документи, які розроблені в межах цих регіональних міжнародних організацій та економічних інтеграційних об'єднань. Виявлено, що найбільшого прогресу у сфері спрощення та гармонізації митних

процедур у міжнародній торгівлі було досягнуто в ЄС, у якому спостерігається найвищий ступінь економічної інтеграції.

При дослідженні двостороннього міжнародно-правового регулювання відносин у сфері спрощення та гармонізації митних процедур визначено, що двосторонні міжнародні договори у сфері спрощення та гармонізації митних процедур є частиною універсального та регіонального механізму співпраці держав, які містять більш чіткі зобов'язання у цій сфері та можуть бути міждержавними, міжурядовими та міжвідомчими. Метою більшості двосторонніх договорів є взаємна або одностороння допомога з митних питань. Досліджено ряд міжнародних угод у цій сфері.

Насамкінець, у роботі досліджено ретроспективу та сучасні досягнення України з імплементації міжнародних стандартів спрощення та гармонізації митних процедур. Зроблено висновок, що Україна активно діє на міжнародній арені у сфері спрощення та гармонізації митних процедур. Встановлені такі форми митного співробітництва України з іноземними державами та міжнародними організаціями, як участь у багатосторонніх договорах та членство у міжнародних митних організаціях.

Запропонована читачеві монографія буде корисною під час вивчення курсів «Митне право», «Міжнародне митне право», «Міжнародне економічне право», та інших спецкурсів, що розкривають особливості митного регулювання та міжнародної торгівлі.

Автор висловлює глибоку подяку рецензентам : провідному науковому консультанту відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної ради України, доктору юридичних наук, професору Бабіну Борису Володимировичу; провідному науковому співробітнику відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, доктору юридичних наук, доценту, адвокату Олюхі Віталію Георгійовичу, а також усім, хто сприяв оприлюдненню цієї наукової роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

1.1 Спрощення та гармонізація митних процедур: поняття, зміст, види

Функціонування держави як багатоструктурного механізму неможливо уявити без митної складової. Зацікавленість різними аспектами митної справи і міжнародного митного співробітництва у багатьох сферах їх застосування обумовлена кардинальними політичними та економічними перетвореннями у світі в цілому внаслідок глобалізації, інтернаціоналізації та регіональної економічної інтеграції, а також у кожній окремій державі, особливо якщо вона перебуває у процесі трансформації або становлення. Істотні зміни в соціально-економічній сфері впливають на переоцінку ролі й місця митної політики в житті держави і суспільства. На думку Кляна Ф. Г., одним з основних чинників розвитку митної справи у державі є рівень міжнародного митного співробітництва, що визначає участь країни в процесі митної співпраці. Саме цей рівень зумовлює розвиток внутрішнього митного законодавства [1, с. 80] і, як наслідок, відповідність його міжнародним зобов'язанням держави.

З урахуванням того що міжнародне митне співробітництво є одним із різновидів міжнародного співробітництва і реалізацією відповідного принципу міжнародного права, Перепьолкін С. М. запропонував таке його визначення, з яким можна абсолютно погодитися [2, с. 12; 3, с. 7]: «Міжнародне митне співробітництво – один із видів спільної діяльності держав (інколи й міжнародних міжурядових організацій), спрямованої на узгодження їх інтересів та на досягнення спільних цілей у вирішенні митних питань на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права». Також той самий автор виокремлює декілька видів митного співробітництва, одним з яких залежно від об'єкта співробітництва є співробітництво з питань спрощення та гармонізації митних процедур [2, с. 16].

Проблема формування наукового поняття є актуальною для юридичної науки, особливо у період становлення, активного розвитку та оновлення внутрішньодержавних правових інституцій, перегляду вже існуючих національних нормативно-правових актів і приведення їх у відповідність до загальновизнаних принципів та норм міжнародного права. Дійсно, розуміння терміна та його змісту, найістотніших ознак того чи іншого поняття і суспільного явища – необхідна складова для визначення й усвідомлення предмета дослідження [2, с. 7–8]. Тому в першу чергу розглянемо саме термінологічну (понятійну) базу досліджуваного питання (а саме поняття: «митні процедури», «митні стандарти», «спрощення», «гармонізація» та інші).

Термін *«процедура»* (франц. *procedure*, від лат. *procedo* – просуваюсь) тлумачний словник визначає як «офіційно встановлений чи звичаєвий порядок здійснення, виконання або оформлення будь-чого» [4, с. 997]. Тобто процедура – це певний порядок дій (встановлений або сформований), а не самі дії і не сама діяльність.

Що стосується тлумачення поняття *«митні процедури»*, то на цей час між вітчизняними та зарубіжними науковцями і практиками існують різні погляди щодо його визначення та змісту. Неоднозначне трактування цього поняття призводить до невизначеності прав та обов'язків суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності, задіяних у даному процесі. У зв'язку з цим є необхідність проаналізувати це поняття.

Так, на думку Б. М. Габрічидзе, митні процедури – це контроль за дотриманням порядку переміщення товарів і майна, огляд предметів, оформлення митних документів, накладення митного забезпечення, перевірка правильності заповнення вантажної митної декларації, нарахування митних платежів, передача статистичних відомостей органам Держкомстату та інші дії органів державного митного контролю на виконання законодавства з митних питань [5, с. 189]. Необхідно зазначити, що схожої точки зору дотримуються також В. М. Голомовзий, Л. А. Панкова, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак,

Н. Л. Калиновська, В. Г. Саяпіна [6, с. 56], В. І. Дудчак та О. В. Мартинюк [7, с. 295].

Інші науковці, наприклад К. Г. Борисов, прирівнює митні процедури до митних операцій, що передбачають різноманітну діяльність митних служб держав із реалізації умов міжнародних договорів із митного співробітництва, а саме: виконання будь-яких попередніх митних формальностей, організації митного супроводу товарів, митного оформлення товарів та контролю за порядком видачі вантажу після сплати митних платежів і митного очищення. До складу цих операцій входить і нагляд за умовами створення та експлуатації митних складів і зон видачі вантажу, а також систематична перевірка правильності класифікації вантажів відповідно до митної декларації тощо [8, с. 67].

Окремо зауважимо, що деякі науковці, зокрема, Данільцев А. В., Данилова Е. В., Іванов А. С., Кисельов С. В., Кувшинов В. А., Чернишов С. В., Якушкін В. С. не вбачають різниці між митними процедурами, митними формальностями та митними операціями та відносять до них: правила прийняття товарів до митного оформлення; місце виконання митних формальностей; правила збереження товарів, призначених для митного оформлення; режим транспортних засобів і транзиту; взаємовідносини митних органів з особами, які переміщують товар; правила оскарження дій митних органів тощо [9, с. 103; 328, с.108].

Митні формальності (*англ.* customs formalities) на думку Дюмулена І. І., – це комплекс дій (митних операцій), що повинні здійснити особи, які проходять митницю, і митні органи щодо товарів і транспортних засобів, що переміщуються через кордон, із метою застосування до зазначених товарів і транспортних засобів заходів митного регулювання ввезення та вивезення й інших заходів державного регулювання, передбачених національним законодавством, а також нарахування та стягнення митних платежів [10, с. 162].

У деяких міжнародних документах, наприклад у Міжнародних правилах інтерпретації комерційних термінів «ІНКОТЕРМС 2010», трапляється термін

«митне очищення», під яким розуміють обов'язок продавця або покупця виконати зобов'язання, пов'язані з проходженням товару через митницю країни експорту або імпорту, цей обов'язок охоплює не лише сплату мита й інших зборів, а й виконання та оплату будь-яких адміністративних дій, пов'язаних із проходженням товару через митницю та сповіщенням органів влади щодо цього [11]. Можна вважати, що за своїм змістом терміни «митне очищення» та «митні формальності» мають однакове значення і розглядаються як синоніми митних процедур [328, с. 57].

Чубарєв В. Л. вважає, що митні формальності, пов'язані з перетинанням товаром державного кордону певної країни, можуть перетворитися на ефективний протекціоністський захід, залишаючись при цьому малопомітними [12, с. 170].

Данільцев А. В., Данилова Е. В., Іванов А. С., Кисельов С. В., Кувшинов В. А., Чернишов С. В., Якушкін В. С. зазначають, що митні операції, які не впливають на розмір митного тарифу, називаються митними процедурами та формальностями, що можуть перетворитися на додатковий бар'єр у торгівлі, якщо перевищать нормальні загальновизнані норми, і таким чином будуть затримувати митне оформлення і дадуть можливість вільного тлумачення та застосування всіх митних формальностей [9, с. 102].

До речі, на понятті «митні формальності», а не «митні процедури» побудований підхід до даного питання і СОТ, про що свідчить ст. VIII ГАТТ «Збори та формальності, що пов'язані з імпортом та експортом» (*англ.* «Fees and Formalities Connected with Importation and Exportation») [13, с. 448].

З іншого боку, митні формальності – сукупність передбачених митним законодавством держави вимог, виконання яких є обов'язковим для переміщення через митний кордон транспортних засобів, товарів та інших предметів. Це митні документи і відомості, необхідні для митних цілей, а також такі, що засвідчують здійснення інших видів державного контролю (фітосанітарного, ветеринарного та ін.), сплату митних платежів, а у разі необхідності подання транспортних засобів і товарів для огляду [14, с. 160].

Необхідно звернути увагу, наприклад, що у ст. 4 Модернізованого митного кодексу ЄС 2008 р. (далі – ММК ЄС) під митними процедурами (*англ.* customs procedure) розуміються: випуск товару у вільний обіг, транзит товарів, розміщення товару на митному складі, перероблення товарів на митній території, перероблення під митним контролем, тимчасове ввезення, перероблення товару за межами митної території [15, с. 350; 170, ст. 4], тобто те, що частіше називають митними режимами. Хоча далі в тексті увесь цей перелік називається саме митними режимами [15, с. 365–377; 170]. Також у ММК ЄС 2008 р. зазначається, що митні формальності для товарів, які ввозяться на митну територію ЄС, здійснюється за такою схемою: безпосереднє ввезення товару на митну територію, пред'явлення товарів митниці, тимчасове зберігання, декларування та розвантаження товарів, поміщення товарів під один із митних режимів [15, с. 362–365; 170, ст. 91–97].

Потрібно також зазначити, що деякі науковці, зокрема, Ю. П. Соловков, К. Є. Гальський, В. П. Гмирко, О. Б. Єгоров, розрізняють категорії «митні операції» та «митні процедури». «Митні операції» розуміють як дії, пов'язані з проведенням митного контролю щодо правомірності переміщення транспортних засобів і товарів через митний кордон держави, їх митного оформлення, а також стягненням митних платежів [14, с. 154]. А під «митними процедурами» розуміють порядок та організацію переміщення товарів та інших предметів через митні кордони, оподаткування митом, оформлення, здійснення митного контролю й інших заходів з реалізації митної політики [14, с. 156].

Але фактично різниця між митними процедурами та митними операціями полягає лише в тому, що другі входять до складу перших. Митні процедури, переважно, трактуються як порядок та організація переміщення товарів та інших предметів через митні кордони, оподаткування митом, оформлення, здійснення контролю та інших заходів щодо реалізації митної політики [14, с. 159]. Наприклад, Халіпов С. В. вважає митну процедуру визначеним порядком дій (сукупністю заходів), спрямованих на досягнення певного результату [16, с. 39].

Іноді, переважно у практиків, наприклад таких як П. В. Пашко, зустрічається діаметрально протилежний підхід до цього питання, а саме: «Митний контроль передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур (митні процедури – операції, пов’язані зі здійсненням митного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, їх митного оформлення, а також зі справлянням передбачених законом податків і зборів), необхідних для забезпечення додержання законодавства, в питаннях митної справи [17, с. 65; 18, с. 64; 291, с. 13].

Загалом можна погодитися з твердженнями Трофімова С. А. [19, с. 17], Жоріна Ф. Л. [20, с. 8], Гребельника О. П. [21, с. 658], Бережнюка І. Г. [22, с. 33], що *митні процедури* – операції, пов’язані зі здійсненням митного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон країни, митного оформлення цих товарів і транспортних засобів, а також зі справлянням передбачених законом податків та зборів.

Для уточнення і розвитку попередніх тверджень зазначимо, що *митні процедури* – це система пов’язаних із митними формальностями дій щодо товарів та інших предметів, що переміщуються через державний кордон, та складається з таких елементів: *митного контролю, митного оформлення, справляння (сплати) митних платежів*, умови здійснення яких залежать від мети, форми та умов їх переміщення (тобто певного митного режиму).

Для розуміння поняття «митні процедури» та його змісту розглянемо окремо з точки зору міжнародного митного права означені вище його елементи (митний контроль, митне оформлення, митні платежі).

1. Розглядаючи перший елемент митних процедур – *митний контроль* (англ. *customs control*), – необхідно зазначити, що існують різні точки зору вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків на його визначення та зміст.

Так, на думку Габрічидзе Б. М. та Козиріна А.Н., «митний контроль – це необхідні дії митних органів, спрямовані на дотримання юридичними й фізичними особами встановлених законів і правил, які регулюють порядок

увезення, вивезення або транзиту вантажів, транспортних засобів, валюти і валютних цінностей [5, с. 188; 23, с. 188].

На думку Дюмулена І. І., митний контроль – це комплекс заходів, які здійснюються національною митною службою з метою забезпечення ввезення та вивезення товарів і транспортних засобів та інших операцій з ними (наприклад, перевірка правильності нарахування митних платежів) відповідно до законів держави. Митний контроль здійснюється шляхом перевірки документів та відомостей про товари і транспортні засоби, митного огляду товарів або транспортних засобів. Окремо необхідно, що особлива увага приділяється митному контролю, що ґрунтується на методі аудиту (*англ. audit-based control*) [10, с. 163; 328, с. 58].

Інші науковці, такі як В. М. Голомовзий, Л. А. Панкова, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак, Н. Л. Калиновська, В. Г. Саяпіна, Ф. Л. Жорін, вважають митний контроль сукупністю заходів, які здійснюються митними органами з метою забезпечення дотримання законодавства країни про митну справу й міжнародних договорів, укладених державою, контроль за виконанням яких покладено на ці органи [6, с. 74; 20, с. 7]. Клян Ф. Г. дещо ширше трактує «митний контроль» – сукупність заходів, що здійснюються митними органами з метою забезпечення додержання норм законодавства держави у сфері митної діяльності та міжнародних договорів, укладених у встановленому законом порядку, він є ключовою функцією діяльності митних органів, має специфічні ознаки, форми та режими проведення [24, с. 5].

О. П. Гребельник зазначає, що митному контролю підлягають усі товари, які переміщуються через митний кордон. Також митний контроль передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення дотримання законодавчих норм у сфері митно-тарифних відносин. Таким чином, митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення додержання норм національних нормативно-правових актів із питань митної справи, міжнародних

договорів, укладених в установленому порядку. Водночас форма та обсяг контролю визначаються самостійно митними органами [21, с. 325; 25, с. 359].

Іноді автори підходять конкретніше до змісту митного контролю, маючи на увазі: перевірку документів і маркування, огляд та облік транспортних засобів, товарів, валюти, цінностей та інші, регульовані чинним законодавством держави дії службових осіб митниці, спрямовані на забезпечення дотримання юридичними та фізичними особами порядку переміщення через митний кордон товарів та інших предметів [14, с. 154].

Бережнюк І. Г. пропонує таке визначення митного контролю: «митний контроль – це встановлені дії митних органів щодо товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон, а також осіб, причетних до такого переміщення, для гарантування реалізації митних правил» [22, с. 132].

На думку экс-заступника Голови Державної митної служби України Пашка П. В., митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами з метою забезпечення додержання вимог Митного кодексу України, законодавчих та інших нормативно-правових актів із митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку [21, с. 658].

Необхідно звернути увагу, наприклад, що у ст. 4 ММК ЄС 2008 р. під «контролем митної влади» розуміються спеціальні дії, які проводяться для забезпечення реалізації митних та інших правил, що застосовуються до товарів, а саме: огляд товарів, перевірка наявності та правильності заповнення документів, перевірка бухгалтерських рахунків та інших записів, огляд транспортних засобів, багажу та особистих речей, надання офіційних запитів тощо. Також так само використовується термін «нагляд митної влади», який визначає сукупність дій митної влади, які проводяться з метою забезпечення реалізації митних та інших правил, що застосовуються до товарів [170, ст. 4 п. 3, 22].

У розділі 2 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції міститься визначення поняття «митного контролю» як сукупності заходів, що

здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства

[27, Загальний додаток, розділ 2 F7F3].

На нашу думку, варто розглядати сутність поняття «митного контролю» через призму його ознак, серед яких, узагальнюючи, можна виокремити такі [7, с. 306; 17, с. 65–66; 18, с. 64–65; 21, с. 325; 26, с. 18–19; 28, с. 95; 328, с. 68] (див. додаток А):

– здійснюється у пунктах пропуску на державному кордоні у спеціально визначених місцях (зонах митного контролю);

– реалізовується посадовими особами митних органів – суб'єкти (ким проводиться);

– проводиться під час переміщення товарів та інших предметів через державний кордон (залежно від їх виду та мети переміщення);

– проводиться у передбачених митним законодавством формах (перевірка документів, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.);

– спрямований на дотримання суб'єктами зовнішньоторговельної діяльності встановлених законів і правил, які регулюють порядок увезення, вивезення або транзиту товарів;

– об'єктами митного контролю є: валютні цінності, супроводжуваний та несупроводжуваний багаж, транспортні засоби, вантажі або вантажні відправлення, товари, що містять об'єкти інтелектуальної власності, міжнародні поштові відправлення та ін.;

– здійснюється з метою попередження контрабанди та порушення митних правил.

Необхідно також зазначити, що ефективність митного контролю повинна оцінюватись абсолютними показниками кількості виявлених митних правопорушень за певний період роботи митниць, обсягу накладених за цей період митних штрафів за виявлені порушення, обсягу оцінної вартості затриманих об'єктів незаконних переміщень, обсягу умовної шкоди державі у

зв'язку з виявленими незаконними переміщеннями певних об'єктів та ін. [340, с. 13].

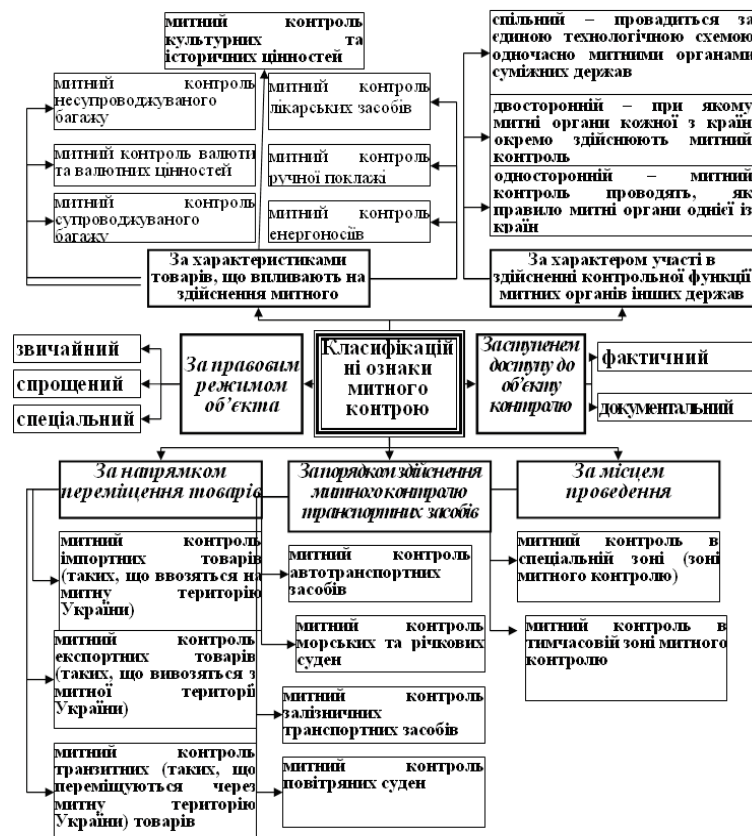

Рис. 1.1. – Класифікаційні ознаки митного контролю

Узагальнюючи, необхідно зазначити, що **митний контроль** – перший елемент митних процедур, що здійснюється у пунктах пропуску на державному кордоні у спеціально визначених місцях (зонах митного контролю) виключно посадовими особами митних органів під час переміщення товарів та інших предметів (залежно від їх виду та мети переміщення) через митний кордон у передбачених митним законодавством формах (перевірка документів, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.) з метою забезпечення дотримання діючого законодавства, контроль за виконанням якого покладено на митні органи.

2. Другим елементом митних процедур є **митне оформлення** (англ. customs clearance), яке також має різні тлумачення науковців і практиків. Так, наприклад, В. Г. Драганов зазначає, що митне оформлення – процедура поміщення товарів і транспортних засобів під відповідний митний режим і

завершення дії цього режиму [29, с. 107]. Такої самої думки дотримуються Ю. Г. Давидов [30, с. 99], В. І. Дудчак та О. В. Мартинюк [7, с. 305]. О. П. Гребельник вважає, що митне оформлення – це сукупність дій, пов'язаних із пропуском на територію держави або за її межі товарів, майна та інших предметів, що переміщуються через митний кордон [21, с. 382]. Однак ці визначення не містять істотних ознак терміна «митне оформлення».

На думку С. В. Ківалова, митне оформлення – це стадія митної діяльності, що з точки зору послідовності дій і безпосередніх цілей, які при цьому переслідуються, передбачає такі етапи, як попередні операції, тимчасове зберігання й декларування [31, с. 168].

Дещо з іншого боку розглядає зміст цього терміна Б. М. Габрічидзе: як системи взаємозумовлених організаційно-правових і технічних заходів, що здійснюються митними органами в порядку та на умовах, закріплених у Митному кодексі [32, с. 235]. А. В. Желудков розуміє митне оформлення як дії посадових осіб митних органів, що проводяться в установленій послідовності й спрямовані на забезпечення дотримання чинного законодавства та встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, у тому числі й додержання заходів нетарифного регулювання при поміщенні товарів і транспортних засобів у відповідний митний режим [33, с. 64]. Аналогічну точку зору поділяє і Д. І. Платонов [34, с. 75].

С. В. Халіпов розглядає митне оформлення у більш розгорненому розумінні: як сукупність послідовних заходів, спрямованих на забезпечення переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. При цьому дана сукупність включає: по-перше, дії осіб, які переміщують товари і транспортні засоби; по-друге, адекватні дії митних органів з отримання відомостей про переміщення, перевірки документів та свідоцтв, необхідних для митних цілей, стягнення митних платежів та ін. [16, с. 39]. Тобто автор у понятті «митне оформлення» об'єднує і митний контроль, і документальне оформлення, і сплату митних платежів.

На думку Пашка П. В. та інших практиків: «Митне оформлення – це виконання митним органом дій (процедур), які пов’язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, та мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів» [26, с. 22]. Також митне оформлення – це сукупність організаційних і технічних заходів, пов’язаних із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон [35, с. 160]. Або митне оформлення – це виконання митним органом дій (процедур), які пов’язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, і мають юридичне значення для подальшого використання цих товарів і транспортних засобів [21, с. 658].

Більш вдалими, на нашу думку, є тлумачення митного оформлення Цаліною Д. С., яка зазначає, що це дозвільне адміністративне провадження, що полягає у виконанні митним органом дій, пов’язаних із документальною фіксацією перебігу й результатів митного контролю товарів, предметів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон держави, і має юридичне значення для їх подальшого використання відповідно до заявленого режиму [36, с. 113].

Цікавою і найбільш змістовною є думка Кляна Ф. Г., що «митне оформлення – це здійснення уповноваженими посадовими особами митного органу юридично значущих дій (митних формальностей), виражених у фіксації перебігу та результатів певного виду або комплексу заходів митного контролю, що розпочинаються з прийняттям чи отриманням уповноваженою посадовою особою митного органу митної декларації та/або необхідних документів» [1, с. 18].

О. П. Гребельник вважає, що митним оформленням є система, під якою розуміють сукупність дій, пов’язаних із пропуском в Україну чи за її межі (у тому числі за умов тимчасового ввезення або тимчасового вивезення) товарів, майна та інших предметів, що переміщуються через митний кордон. Митне

оформлення здійснюється службовими особами митниці з метою забезпечення митного контролю та із застосуванням засобів державного регулювання вивезення чи ввезення товарів та інших предметів у вигляді певних процедур [25, с. 359–360].

Митне оформлення та митний контроль можна розглядати також як систему адміністративних заходів, здійснюваних державою, застосування яких можна віднести до нетарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності (наприклад, надання під час митного оформлення митному органу ліцензії на експорт або імпорт певного виду товару) [21, с. 156]. Варто зазначити, що відповідно до ч. 8 ст. 319 МКУ [113, с. 319] митний контроль і митне оформлення товарів, до яких при переміщенні через митний кордон України застосовуються заходи нетарифного регулювання, можуть бути завершені лише після проведення передбачених ч. 1 цієї статті видів контролю: санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного й радіологічного (застосування цього виду контролю має певну специфіку, може здійснюватися при завершенні і митного оформлення, і митного контролю товарів).

Рис 1.2. – Проведення радіологічного контролю на митниці

Враховуючи думку Кляна Ф. Г. [1, с. 16], що митне оформлення має ряд таких істотних ознак, а саме: 1) документальну фіксацію перебігу та результатів митного оформлення; 2) наявність часових нормативів тривалості митного оформлення; 3) наявність на практиці випадків, коли митному оформленню підлягають не власне товари, транспортні засоби чи інші предмети, розглянемо

характерні особливості (ознаки) митного оформлення дещо ширше [213, с. 131–134; 328, с. 54] (*див. додаток Б*):

- здійснюється посадовими особами митних органів [27, 113, ст. 247] ;
- проводиться у місцях розташування митних органів упродовж їх робочого часу [113, ст. 247; 27, стандартне правило 3.1 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції];
- спрямоване на документальне закріплення інформації та відомостей (результатів), отриманих у процесі митного контролю щодо пропуску у державу чи за її межі товарів та інших предметів (залежно від їх виду та мети переміщення) через митний кордон суб'єктами зовнішньоторговельної діяльності [213, с. 128];
- складовою частиною митного оформлення є митне декларування, що здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товар [113, ст. 257];
- здійснюється відносно товарів та інших предметів (залежно від їх виду та мети переміщення), що переміщуються через митний кордон; до них можуть належати: транспортні засоби, супроводжуваний та несупроводжуваний вантаж громадян, вантажні та поштові відправлення, об'єкти інтелектуальної власності, валютні цінності тощо [113, ст. 4; 213, с. 128];
- митне оформлення здійснюється митними органами за певними етапами (послідовні заходи) [213, с. 131–133];

Узагальнюючи, необхідно зазначити, що *митне оформлення* – другий елемент митних процедур, що складається з комплексу послідовних взаємозв'язаних і взаємообумовлених дій (організаційно-адміністративного, документального та облікового характеру) посадових осіб митних органів у місцях їх розташування упродовж робочого часу з метою документального закріплення інформації та відомостей (результатів), отриманих у процесі митного контролю щодо пропуску у державу чи за її межі товарів та інших предметів (залежно від їх виду та мети переміщення) через митний кордон фізичними та юридичними особами, фізичними особами-підприємцями.

Рис 1.3. – Проведення митного оформлення на митниці

3. Третім елементом митних процедур є **стягнення (сплата) передбачених законодавством податків і зборів (митних платежів** (англ. to exact customs payment), його умовно можна поділити на дві частини: безпосередньо митні платежі (види, розміри/ставки) та порядок їх нарахування.

Необхідно зазначити, що цей елемент є важливим і чутливим для всіх держав світу та наповнення їх бюджету. Так, використовуючи митно-тарифні заходи, держава впливає на розвиток зовнішньоторговельної діяльності та формування національної зовнішньоекономічної політики. Збільшуючи або зменшуючи імпорт або експорт окремих видів товарів, держави впливають на економічні умови як вітчизняних, так і закордонних товаровиробників, провадять певну економічну, науково-технічну, валютно-фінансову політику у сфері зовнішньоекономічної діяльності, спрямовують діяльність суб'єктів у загальнодержавних інтересах [37, с. 89]. Застосування високих ставок митних платежів фактично збільшує митний бар'єр і в такому випадку їх можна розглядати як еквівалент тарифних заходів [9, с. 103].

Інститут митних платежів розглядається зазвичай як сукупність норм, що визначають види, порядок розрахунків та умови стягнення відповідних мит, податків і зборів [16, с. 111]. В економічній літературі зазначається, що митні

платежі – це система податків та зборів, якими обкладаються товари, що перетинають митний кордон [38, с. 5], або вони трактуються дещо конкретніше: як податки та збори (основні й додаткові), що нараховуються у встановленому порядку при переміщенні через митний кордон країни товарів та інших предметів під контролем митних служб [39, с. 352–355].

Розкриємо деякі характерні особливості справляння передбачених законом податків і зборів (митних платежів) за переміщення через митний кордон відповідних об'єктів (*див. додаток В*):

– нарахування та сплату митних платежів здійснюють декларанти (фізичні особи підприємці та юридичні особи), тобто особи, які здійснюють декларування товарів та інших предметів залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон або від імені якої здійснюється декларування [113, ст. 293];

– контроль за своєчасністю та повнотою сплати митних платежів здійснюють національні митні органи [113, ст. 544 п. 6];

– об'єктом оподаткування митними платежами є товари та інші предмети які переміщуються через митний кордон [113, ст. 277];

– митні платежі виконують фіскальну, регулювальну та протекціоністську функції [141, с. 53];

– механізм нарахування та сплати митних платежів складається з декількох елементів (визначення митної вартості товару, країни походження, товарної групи товару, застосування пільг, нарахування та сплата митних платежів) [141, с. 58];

– при стягненні митних платежів ураховуються тарифні пільги (якщо вони в державі існують) [19, с. 25; 113, ст. 281];

Поняття «митні платежі» МКУ не містить, однак згідно зі ст. 4 МКУ до митних платежів відносять: а) мито; б) акцизний податок із увезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); в) податок на додану вартість із увезених на митну територію України товарів (продукції) [113, ст. 4 п. 27; 328, с. 107]. Поняття «митні платежі» оновлена Кіотська конвенція також не містить, однак його розуміння розкривається поняттям «мита» – передбачені

митним тарифом митні збори, що застосовуються до товарів, які ввозяться на митну територію або вивозяться з неї [27, Загальний додаток, розд. 2]. Проте український законодавець у Податковому кодексі розкрив поняття «митні платежі», що по суті також є митом: «митні платежі – податки, що відповідно до цього Кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення чи у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на органи контролю [113; 114, ст. 14 п. 1].

Узагальнюючи, умовно серед усіх різновидів митних платежів і зборів можна виділити такі [328, с. 107]:

1) мито – як обов'язковий внесок (податок), що стягується митними органами до державного бюджету при імпорті чи експорті товару та інших предметів і є його умовою. Як правило, установлюється/закріплюється в національних нормативно-правових актах і може впливати з міжнародних договірних/конвенційних зобов'язань держав;

2) додаткові (специфічні) митні збори (можуть входити до попереднього пункту, але можуть існувати й самостійно) – переліки визначаються підзаконними (у т. ч. відомчими) нормативними актами, як правило, наказами митних органів держав, і сплачуються на спеціальні рахунки даних органів (наприклад, за зберігання товару на митному ліцензійному складі, оформлення товарів та предметів поза робочим часом або поза зоною розміщення митниці, статистичні збори, гербові збори тощо) [190, с. 165–166, 409];

3) податки та збори, що стягуються при експорті/імпорті товарів, наприклад: акцизний податок, податок на додану вартість [113, ст. 4 п. 26; 114, розділи VI, V], прикордонний імпорتنний податок (*англ.* border tax adjustment) [190, с. 164–165], спеціальні імпортні податки (*англ.* import surcharges) [190, с. 165] та ін.;

4) компенсаційні (тимчасові, дискримінаційні) імпортні збори – у вигляді ковзних (змінних) податків (*англ.* variable import levies) [190, с. 166–168] або антидемпінгових та компенсаційних мит тощо.

Наприклад, у законодавстві України ставки та особливості сплати митних платежів і зборів регулюються МКУ [113], Податковим кодексом України [114], Законом України «Про митний тариф» від 19.09.2013 [402], розпорядженнями та наказами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи (наприклад, Наказом Міністерства фінансів України від 22.05.2012 № 581 «Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами» [162]) тощо.

Для держав-членів СОТ застосування внутрішніх та інших податків регулюється ст. III ГАТТ [13, ст. 3 ч. 2], відповідно до якої «Товари, які походять із території будь-якої сторони, імпортовані на територію будь-якої іншої сторони, не повинні підпадати, прямо чи опосередковано, під внутрішні податки та інші внутрішні збори будь-якого роду, які перевищують податки та збори, що прямо чи опосередковано застосовуються до аналогічних вітчизняних товарів. Більше того жодна сторона не повинна будь-яким іншим чином застосовувати внутрішні податки чи інші внутрішні збори до імпортованих чи вітчизняних товарів». (При цьому необхідно враховувати положення ст. XXIV ГАТТ [13, ст. 24]). Ст. VIII «Збори та формальності, пов'язані з імпортом та експортом» ГАТТ [13, ст. 7] закріплює принцип визначення розміру зборів та платежів, зазначаючи, що вони повинні базуватися на дійсній вартості імпортованого товару, на який розраховується мито, або аналогічного товару і не повинні базуватися на вартості товару національного походження чи на довільній або фіктивній вартості.

Детально питаннями митних платежів і порядком їх нарахування займалися Каленський М. М., Войцещук А. Д., Бережнюк І. Г., Науменко В. П., Гребель-ник О. П., Переверзева Г. Г. [21; 22; 39; 135; 216].

Підбиваючи підсумок, можна зазначити, що **стягнення передбачених законом податків і зборів (митних платежів)** – елемент митних процедур, що складається з послідовних дій фіскального, регулятивного та протекціоністського характеру, які полягають у заявленні декларантом

(фізичною або юридичною особою, фізичною особою-підприємцем) митної вартості, нарахуванні декларантом або митними органами митних платежів (нараховуються на базі митної вартості з урахуванням тарифних пільг) на товари та інші предмети залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон, а також контролю за своєчасністю та повнотою їх нарахування до державного бюджету з боку національних митних органів.

Ураховуючи вищевикладене, можна дати розширене визначення поняття «митні процедури» з точки зору міжнародного митного права.

Митні процедури – це сукупність митних операцій, які включають: *митний контроль*, що проводиться у спеціально визначених місцях (зонах митного контролю) виключно посадовими особами митних органів у певних формах (перевірка документів, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.) необхідних для забезпечення дотримання національного митного законодавства та міжнародних договорів; *митне оформлення*, що полягає у документальному закріпленні відомостей, отриманих під час здійснення митного контролю товарів що переміщуються через митний кордон; *стягнення передбачених національним законодавством держави податків та зборів* (митних платежів) з переміщення цих товарів через її митний кордон.

Проте існують проблеми у провадженні митних процедур, причини яких полягають у відмінностях розвитку митного законодавства різних країн, що вимагає врахування при формуванні напрямів спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі.

Можна погодитися з думкою Буваєвої Н. Е., яка зазначає, що відмінності в правовому регулюванні митних формальностей у національних правових системах держав істотно ускладнюють транскордонні переміщення товарів у процесі міжнародної торгівлі. Складність митних формальностей, витратність їх проходження учасниками зовнішньоторговельної діяльності є серйозними нетарифними бар'єрами для міжнародної торгівлі. Митні формальності стають перешкодою в міжнародній торгівлі, оскільки здатні уповільнити здійснення зовнішньоторгових операцій, оскільки останні неможливі без проходження

митних формальностей. Оптимізація часу на проведення митних формальностей сприятиме міжнародному товарообміну. Митні формальності повинні бути максимально простими й створювати якомога менше незручностей для міжнародної торгівлі. Все це обумовлює необхідність у зближенні правового регулювання митних формальностей у правових системах держав із метою спрощення та прискорення процесу їх проходження [40, с. 61].

За умови активізації митного співробітництва країн спрощення процедур, необхідних для зовнішньоторговельних операцій, повинне бути прерогативою національної митної політики. Досліджуючи умови бізнесу в 181 країні, Іващук І. визначає фаворитів за окремими критеріями [41, с. 24–30]. Зокрема, найбільшу кількість документів, необхідних для експорту товарів, вимагають у Фіджі (13), Анголі (12), Афганістані (12), Малаві (12), а найменшу – у Франції (2). Стосовно документів для здійснення імпорту, то за кількістю лідирує ЦАР (18), а найліберальніший імпортний режим у Франції (2) та Данії (3). Разом із тим для здійснення експортних та імпортних операцій у Франції, наприклад, необхідно 9 і 11 днів; загалом приблизно така, а то й менша кількість днів потрібна практично у всіх країнах Європи, тоді як в окремих країнах ці процедури тривають понад 2 місяці (Ангола – відповідно 68 та 62 дні; Афганістан – 74 та 77; Киргизія – 64 та 75; Таджикистан – 82 та 83; Узбекистан – 80 та 104; Ірак – 102 та 101). Україна за показниками, що відображають умови переміщення експортно-імпортних товаропотоків, перебуває на рівні, нижчому від середнього, займаючи 131-ше місце [41, с. 29].

На кордоні РФ проводиться митний огляд як складова частина митного контролю 44 % вантажів, в Україні – 22 % вантажів [42], у США та Німеччині – не більше 3 %, у Великобританії – 2 %. Для експорту суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності РФ повинні надавати у середньому 8 документів, для імпорту – 13, що у два рази більше, ніж у розвинених країнах, що збільшує термін розмитнення товарів на 5 днів [43]. У цьому випадку спрощення митних процедур є шляхом до зменшення перешкод та скорочення

витрат на їх проведення, що забезпечить проведення цієї діяльності на основі єдиних міжнародних стандартів.

З метою спрощення митних процедур, під час переміщення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності товарів через митний кордон, у взаємовідносинах із митною службою повинні бути задіяні треті особи, якими згідно з главою 8 Кіотської конвенції «Відносини між митною службою і третіми особами» можуть бути: митні агенти та брокери, експедитори, модальні й мультимодальні перевізники і служби доставки [41, с. 29]. Ефективним заходом у даному контексті стає формування системи митної логістики найоптимальнішого та найменш затратного призначення, суть якої полягає в супроводженні руху товарів і предметів [41, с. 29].

Необхідно зазначити, що, як свідчить світовий досвід, більшість країн не готова до змін у сфері спрощення та гармонізації митних процедур на універсальному та регіональному рівнях. Підтвердженням цього є й публікація доповіді на Всесвітньому економічному форумі у 2008 р. (The Global Enabling Trade report 2008 р.), за даними якого Сінгапур визнано країною з найменшим рівнем обтяжливості митних процедур із показником 6,4 (за 7-бальною шкалою оцінювання, де 1 – повільне у часі та громіздке проходження митних процедур; 7 – швидке й ефективно проходження). Під час дослідження брали до уваги митні формальності, що застосовують при ввезенні та вивезенні товарів. Україна серед 118 країн, за даними 2007 р., зайняла лише 108-ме місце серед 118 країн з індексом 2,7, незважаючи на реформи у митній сфері [163].

За рівнем надання послуг митними органами та іншими, пов'язаними з митними процедурами агентствами перше місце зайняла Литва (індекс 10,2), друге – Нова Зеландія (9,5), третє – Сінгапур (9,5) при максимальному значенні індексу 11,5. Цей індекс охоплює 11 оглядів митних бар'єрів і такі послуги: електронний обмін даними, тривалість роботи митних органів, швидкість митного огляду, вартість роботи митників у процесі митного контролю та ін. Україна (3,3) за даним індексом перебуває на 90-му місці серед 118 країн (щодо 11 країн даних немає) [163].

Міжнародною конвенцією про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р. в редакції Протоколу 1999 р. (оновлена Кіотська конвенція) та рядом інших міжнародних угод установлені базові стандартні правила для спрощення трьох основних елементів національних митних процедур: *митного контролю, митного оформлення, справляння передбачених національним законом податків та зборів* (див. додаток Д). Дані стандартні правила спрямовані на усунення ускладнень і перешкод проходження митних процедур, у першу чергу на скорочення часу, спрощення проведення митних процедур, що тим самим не виключає їх ефективності та відіграє важливу роль у здійсненні зовнішньоторговельної діяльності.

Характерними ускладненнями (перешкодами), які можуть виникати під час здійснення (проведення) митних процедур (митних формальностей) у міжнародній торгівлі, можуть бути:

під час здійснення митного контролю:

– проведення повного митного контролю товарів та транспортних засобів національними митницями, що, у свою чергу, призводить до значних їх затримок на кордонах [44].

Рис 1.3. – Розбіжності у механізмах проведення митного контролю на українсько-польському кордоні в 2016 році стали наслідком величезних черг в пункті пропуску «Устидуг».

– проведення митного контролю національними митними органами без достатнього технічного оснащення для його проведення, а також без використання інформаційних технологій [46; 50, с. 26–27];

– недостатнє розуміння необхідності координації діяльності і співпраці між податковою та митною службами, іншими органами контролю (щодо нетарифних методів регулювання зовнішньоторговельної діяльності);

– проведення двостороннього митного контролю, який самостійно (окремо) проводиться національними митними органами двох сусідніх країн, внаслідок чого виникає дублювання національними митними органами обох країн митних функцій;

Рис 1.4. – Вихід з ладу митних серверів на міжнародному автомобільному пункті пропуску «Брусничное» створює в серпні 2014 року проблеми в роботі митниці, яка не може працювати в повному обсязі, на пункті пропуску не оформляються машини з іноземними номерами, створюються величезні черги на російсько-фінському кордоні.

під час здійснення митного оформлення:

– національними митними органами вимагається від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності подання великої кількості різних документів про товар, що переміщується через митний кордон, перелік таких документів необхідно критично переглянути та врахувати досвід провідних країн світу і міжнародні зобов'язання [437 с. 135–140]. Так, на думку експертів МТП, значна кількість документів, які вимагають в окремих країнах, створює значні перешкоди для експортерів товарів, «потребує додаткової праці та часу на їх оформлення та підготовку ... призводить до додаткових витрат, іноді досить значних ... і створює бар'єри у міжнародній торгівлі» [48, р. 55];

– форми документів на товар, які подаються до національних митних органів, відрізняються і дублюються не лише у різних країнах, а й в одній при подачі до різних державних органів, які прямо чи опосередковано беруть участь у митному оформленні. Наприклад, у 1976 р. при експорті меблів з Італії до Люксембургу необхідно було 6 разів заповнювати повідомлення про поставку і близько 100 інформаційних бланків, подавати у 3-х примірниках експортну декларацію, кожен примірник якої вимагав відповіді на 40 запитань, а заповнення та перевірка всіх цих документів коштувала експортеру трохи менше, ніж сплата мита, на 5–7 %. Для спрощення митної процедури в ЄС було прийнято так званий «єдиний адміністративний документ». По суті, це митна декларація, яка замінила та скасувала кілька десятків документів, що привело до економії приблизно 70 млрд дол. [49, с. 54];

– виявляються недостатня укомплектованість із точки зору матеріально-технічної бази та зручність розміщення місць для проведення митного оформлення товарів;

під час справляння (сплати) передбачених законодавством податків і зборів (митних платежів):

– різні ставки митних платежів, а також різний порядок (методи) їх нарахування;

– досить високі ставки мита, що перешкоджають торговельним відносинам.

Окремо зазначимо властиві для всіх складових елементів митних процедур проблеми у роботі національних митних служб, що істотно ускладнювали їх проведення. Приєднаємося до думки Тунгускової-Кузьміної С. М., яка відносить до них [50, с. 26–27]:

1. Відсталість процедур роботи митних служб, які не коректують своєї діяльності під впливом розвитку техніки і засобів комунікацій. Уявлення про те, що комп'ютеризація є способом розв'язання всіх проблем без урахування необхідності перегляду в бік спрощення організаційних і технологічних

процедур, а також якісно іншого підходу до використання інформації для дієвого митного контролю[437 с. 135–140].

2. Істотні відмінності в законодавстві різних держав Європи і світу, внаслідок чого ускладнюється процес уведення перетворень для застосування нових методів роботи. Внаслідок цього іноді митні органи використовують це для виправдання затримок у введенні нових систем і процедур або відмови від цієї діяльності в цілому замість вжиття заходів до зміни законодавства.

Як зазначає Гончарук О. А., практика митного регулювання в багатьох країнах демонструє послідовний відхід від «суверенної законотворчості» з митних питань [53, с. 127]. Митні кодекси більшості країн світу побудовані на загальній правовій основі – положеннях Кіотської конвенції, інших міжнародних митних договорах та рамкових стандартах ВМО. Як наслідок, митна справа у цих країнах має подібну організаційно-правову базу, хоча зі своїми особливостями, обумовленими певними, але не принциповими питаннями та відмінностями національних законодавств [53, с. 127].

Цілком можна погодитися з Перепьолкіним С. М., що процеси правової конвергенції національних митних систем держав більш ефективні тоді, коли вони здійснюються на основі спеціально укладених двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угод, а в окремих випадках і на основі актів, прийнятих у рамках міжнародних організацій, тобто за рахунок розроблення «єдиних стандартів» поведінки в галузі митного регулювання. Призначеннями таких стандартів стають фактичне оформлення і регламентація митних правовідносин між учасниками митного простору з питань удосконалення організації та управління в митних органах, підвищення рівня погодженості й уніфікації національних митних систем, гармонізації та спрощення митних процедур, боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил тощо [54, с. 92].

Останніми десятиріччями в міжнародному митному праві мали місце спроби спрощення проведення митних процедур та приведення їх до єдиних міжнародних стандартів. Головну роль у цьому процесі відігравали і відіграють

ВМО та СОТ, які спрямували свої зусилля на розроблення міжнародно-правових норм зі спрощення митних процедур та приведення їх до єдиних міжнародних стандартів [55, с. 25]. ГАТТ/СОТ, ВМО та інші міжнародні організації формують єдині міжнародні стандарти та правові норми, які інші держави не можуть не враховувати під час формування національних законодавств, яке регулює питання організації митного контролю, навіть за умови, що ці держави не є членами вищеназваних організацій [53, с. 127]. Діяльність ВМО щодо зближення (гармонізації та уніфікації) правових систем у сфері міжнародно-правового регулювання спрощення митних процедур є одним з основних її напрямків, оскільки митні процедури складають основу митної справи будь-якої держави. У зв'язку з цим не можна розглядати питання спрощення митних процедур без чіткого розуміння таких понять, як «гармонізація», «уніфікація» та «спрощення митних процедур».

3. Недостатня увага до організаційних і кадрових потреб сучасної митної служби (пасивне прийняття правил, що діють стосовно державних служб у цілому, включаючи регулювання організаційної структури, штатний розпис, рівень оплати праці). Зазначимо, що детально дослідженням цього питання займалися багато науковців і практиків, серед яких, наприклад, Бережнюк І. Г. [22, с. 39], Битяк Ю. П. [52, с. 171], Каленський М. М. [51, с. 4].

Кількість персоналу митного органу не відповідає реально необхідному. М. М. Каленський справедливо зазначає, що «з року в рік в Україні збільшуються обсяги зовнішньої торгівлі, зростають експорт, імпорт, транзитні перевезення. Відповідно збільшуються обсяги роботи митників, а штатна кількість при цьому вже багато років практично не змінюється. Але зростанню обсягів митних оформлень повинно відповідати адекватне зростання потужностей Держмитслужби» [51, с. 4]. Від себе додамо що це повинне стосуватися як технічних, так і кадрових потужностей.

4. Високий рівень корупції, що негативно позначається на роботі багатьох митних органів, викликаючи зниження доходів держави й підвищуючи збитки, яких завдають її економіці [50, с. 26–27].

Як відмічає Турченко О. Г., у міжнародному праві щодо процесів правової інтеграції законодавств застосовується декілька термінів: «зближення», «гармонізація», «уніфікація», «адаптація» [56, с. 8–9]. При цьому як нормативно-правові акти України, так і міжнародні, що застосовують ці поняття, не містять жодного їх правового визначення, наслідком чого є відсутність єдиної думки щодо правового змісту наведених понять. Вважаємо, що вищезазначене стосується й поняття «спрощення».

Найбільш узагальнюючий термін «зближення законодавства» полягає у заходах щодо подолання правових відмінностей у національних законодавствах, у виробленні загальних напрямів їх розвитку, розробленні загальних правових рішень. Відповідно до положень статей підрозділу 3 розділу VI Договору про заснування Європейської спільноти [57], який має назву «Зближення законодавства», такі заходи передбачають, зокрема, заходи із гармонізації та адаптації.

Переходячи до питання визначення поняття спрощення митних процедур, необхідно зазначити, що саме поняття «*спрощення*» міститься в Рекомендації СЕФАКТ ООН № 4 2001 р., в якій цей термін трактується так: «процес усунення всіх зайвих та дублюючих елементів у формальностях, процесах та процедурах» [58, п. 9].

Автор повністю поділяє думку Райкової А. Ю. [59, с. 84] про те, що спрощення процедур міжнародної торгівлі спрямоване на вирішення проблем, які випливають із неефективних правил торгівлі, пов'язаних із високими операційними витратами, що стримують розвиток торговельного співробітництва та економічного зростання держав, а також обмежують упровадження новітніх технологій у всьому світі. Спрощення охоплює багато сфер, таких як: урядові заходи нормативного регулювання і контролю, підвищення ефективності підприємницької діяльності, транспорт, інформаційно-комунікаційні технології, а також фінансовий сектор. Проблема спрощення процедур зовнішньої торгівлі останніми роками стала найважливішим фактором політики у сфері розвитку міжнародної економіки,

оскільки може сприяти підвищенню конкурентоспроможності та прискоренню інтеграції світового ринку.

Переходячи до питання визначення змісту гармонізації митних процедур, необхідно розуміти, який зміст вкладається у термін «*гармонізація*».

О. Бекетов наголошує, що термін «гармонізація» синонімічний до виразів «перебування у згоді», «відповідності» або «злагодженості» з чимось [60, с. 91]. При цьому науковець дає своє визначення терміна «гармонізація» в широкому розумінні – це процес приведення у відповідність, побудований на наукових методологічних засадах єдності, завершеності, цілісності, пропорційності, узгодження та досконалості [60, с. 92].

Аналізуючи і узагальнюючи думки різних учених, Л. Луць виділяє декілька підходів щодо визначення терміна «гармонізація», як [61, с. 81]:

- 1) узгодження загальних підходів, концепцій розвитку національних законодавств;
- 2) створення загальних правових принципів і окремих рішень;
- 3) одна з основних напрямків і форм проведення узгодження правового розвитку держави;
- 4) процес координації або зближення окремих правових положень різних правових систем, що досягається шляхом усунення основних суперечностей і відмінностей, а також шляхом формування принаймні мінімальних загальних вимог і стандартів.

Як зауважує Луць Л., правова гармонізація – це процес узгодженості, взаємовідповідності, збалансованості правових систем (інших правових явищ) у межах відповідного правового простору. При цьому він розрізняє міжнародно-правову та національну гармонізацію. Різновидом правової гармонізації є нормативно-правова, особливе місце в якій посідає гармонізація законодавства [61, с. 81].

В. П. Нагребельний під гармонізацією законодавства розуміє процес цілеспрямованого зближення та узгодження нормативно-правових приписів для досягнення несуперечності законодавства, усунення юридичних колізій,

дотримання міжнародних та національних правових стандартів. Гармонізація законодавства сприяє досягненню взаємоузгодженості правових систем або їх структурних частин у межах певної спільноти і має подвійну мету: а) усунути правові перешкоди, що можуть виникати через відмінності національного права у зовнішніх правових відносинах відповідних суб'єктів; б) забезпечити створення у певних сферах єдиних принципів, правил, правових стандартів, які можуть становити основу єдиної політики відповідних країн у цих сферах. А залежно від мети гармонізація відбувається у різних формах (адаптація, імплементація, стандартизація та ін.) і може передувати уніфікації або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає [62].

С. К. Дудар дає таке визначення поняття «гармонізація» – це динамічний процес внутрішнього узгодження систем права або законодавства суб'єктів єдиного федеративного чи інтеграційного утворення шляхом установлення спільних правових принципів та норм щодо визначених сфер суспільного життя з метою забезпечення єдності та подолання розбіжностей правового регулювання суспільних відносин у її межах [63, с. 16]. Автор робить висновок, що про гармонізацію необхідно говорити лише у разі набуття Україною статусу повноправного або частково асоційованого членства у ЄС. Тому нині найбільш актуальною є проблема зближення національного законодавства з правовою системою ЄС [63, с. 16]. І все ж, на нашу думку, про гармонізацію потрібно говорити і до набуття Україною статусу повноправного або частково асоційованого членства у ЄС, оскільки гармонізація є складним і тривалим у часі та просторі процесом, а набуття Україною членства є метою, а не умовою гармонізації.

Розглядаючи поняття «гармонізації», необхідно також звернути увагу на поняття, яке вченими часто вживається поряд, «*уніфікації*». Ян Кропхоллер зазначає, що уніфікація – це встановлення єдиної норми, яка однаково діє хоча б у двох державах [64, с. 99].

В. С. Хачатрян визначає, що уніфікацією права є створення однакових, тобто уніфікованих, норм у внутрішньому праві різних країн [65, с. 21].

Г. С. Фединяк називає уніфікацію правотворчим процесом, спрямованим на створення (зміну, припинення) правових норм, тотожних іншій правовій системі [66, с. 32]. Ю. А. Тихомиров під уніфікацією розуміє розроблення та введення в дію загальнообов'язкових однакових юридичних норм (правил) [67, с. 75]. Іноді під уніфікацією розуміють процес узгодження систем міжнародного та національного прав. Так, наприклад, Буткевич В. Г. зазначає, що уніфікація є процесом цілеспрямованих дій з вироблення єдності приписів у двох правових системах [68, с. 59].

Тлумачення «правової уніфікації» також дає А. Ю. Райкова, а саме: «*правова уніфікація* – узгодження та введення в дію у двох або більше державах ідентично-однакових правових норм, які регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин» [59, с. 91]. Держави, уніфікуючи на міжнародному рівні правові норми в тій чи іншій галузі суспільних відносин, змінюють і коректують національні правопорядки таким чином, щоб подібні зміни здійснювалися шляхом ухвалення в окремих державах однакових, текстуально одноманітних правових норм [59, с. 90].

Проте найбільш повним та вдалим, на нашу думку, є визначення, яке дає О. К. Порфір'єва; вона характеризує уніфікацію як процес створення, зміни та припинення правових норм і нормативних регуляторів, а також однакового їх застосування й тлумачення, що спрямований на усунення відмінностей у національних правових системах на підставі загально визнаних принципів права, який відбувається на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях [69, с. 25].

У свою чергу, Райкова А. Ю. виділяє правові методи уніфікації. На її думку, правовим методом уніфікації є інкорпорація або прийняття в двох і більше державах правил і положень з питань регулювання національних правових норм у галузі митної справи. При цьому прийняті правові норми можуть бути уніфіковані (ідентичні або подібні (гармонізовані за своїм змістом)). Найбільш ефективним методом, який забезпечує уніфікацію митних процедур, є метод багатосторонньої уніфікації, що має облігаторний характер для держав учасниць. Цей метод передбачає підписання міжнародної угоди, що зобов'язує держави

інкорпорувати в свою національну правову систему угоду з питань митного співробітництва і надати їй сили закону. Можливий також інший варіант. Держава-учасниця міжнародної угоди приймає внутрішній закон, що відтворює норми цієї угоди [59, с. 91]. Вважаємо, що така позиція максимально відображає засоби уніфікації.

Щодо співвідношення уніфікації та гармонізації, цікавою є думка Турченко О. Г. про чотири основні позиції такого співвідношення: 1) уніфікація трактується як один із методів гармонізації, що виявляється у створенні єдиного уніфікованого законодавства, наприклад, у сфері міжнародної торгівлі; 2) гармонізація є способом уніфікації права; 3) різниця між гармонізацією і уніфікацією є теоретичною або лінгвістичною, що не має практичного значення; 4) уніфікація та гармонізація є самостійними способами зближення законодавства [56, с. 9].

Гармонізація поряд з уніфікацією є методами правової інтеграції (оскільки по суті є способом впливу), суть яких полягає у перетворенні правових норм шляхом зведення їх до єдиного знаменника. Гармонізація порівняно з уніфікацією – м'якший метод правової інтеграції, оскільки відбувається на підставі зближення внутрішньодержавного права з певною законодавчою моделлю, яка не має на увазі однаковості, а ґрунтується на зближенні законодавств різних держав [70, с. 9]. Цілком підтримуємо цю думку і вважаємо, що обидва цих методи не можуть діяти ефективно один без іншого у сфері зближення права.

Посилаючись на аргументований та обґрунтований погляд Турченко О. Г., уніфікацію і гармонізацію необхідно розглядати саме як самостійні способи зближення законодавства. З огляду:

– етимологічного значення слів: «гармонізація» від *грец.* harmonia – «співзвуччя, благополуччя» «уніфікація» від *лат.* unio facere – «робити єдиним» і означає «приведення до одноманітності, зведення будь-чого до єдиної форми, системи, єдиних нормативів», «приведення до одноманітності (подібності)»;

– юридичної форми: розв'язання поставлених перед ними завдань (Уніфіковані норми фіксуються в юридично обов'язковій формі договорів, розпорядження яких підлягають включенню у незміненому варіанті в національну правову систему. За допомогою актів, що не мають обов'язкової юридичної сили, може здійснюватися лише гармонізація);

– результатів: результатом гармонізації є подолання суперечностей і формування мінімальних правових стандартів за допомогою затвердження загальних правових принципів, а результатом уніфікації є введення в національні правові системи однакових (подібних) юридичних норм;

– основного способу: міжнародного договору – при уніфікації, в якому формулюються настанови, що підлягають включенню в незміненому варіанті в національні правові системи, а при гармонізації ж міжнародний договір зобов'язує держави створити норми, які відповідали б його загальним положенням.

– впливу: якщо гармонізація впливає на окремі норми і сфери, то уніфікація впливає не стільки на окремі норми, скільки на правову систему загалом [56, с. 9–10].

Вважаємо, що така позиція дослідниці та аргументи на користь гармонізації та уніфікації як самостійних способів зближення права є найбільш обґрунтованими та максимально відображають як сутність обох засобів, так і співвідношення між ними.

Абсолютно погоджуємося з думкою Перепьолкіна С. М., що проведення як гармонізації, так і уніфікації державами здійснюється виключно на основі взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань незалежно від їх форми (міжнародна конвенція, міжнародний звичай чи акт міжнародної міжурядової організації), але механізми, за допомогою яких таке зближення відбувається, суттєво різняться між собою [54, с. 95];

Н. Е. Буваєва, зазначає, що основна відмінність гармонізації від уніфікації полягає в тому, що зближення правових систем відбувається не шляхом запровадження єдиної міжнародної норми, а через включення в правові системи

різних держав однакових внутрішньодержавних норм, що базуються, наприклад, на міжнародних нормах, які визначають загальні умови і рамки однакового правового регулювання. Держави повинні самостійно сформулювати свої правові інститути на основі тих рамкових умов, які узгоджені на міжнародному рівні.

Таким чином, цілеспрямоване зближення правових систем може відбуватися у двох формах: уніфікації та гармонізації. При цьому уніфікація являє собою таку форму зближення правових систем, що передбачає вироблення єдиних міжнародних норм, а гармонізація – вироблення однакових національно-правових норм [71, с. 84].

Визначаючи сутність спрощення, гармонізації та уніфікації у міжнародному митному праві, автор доходить таких висновків.

Спрощення митних процедур – виражені у правовій формі дії держав із зменшення тривалості та складності проведення процедур із митного контролю, митного оформлення та стягнення передбачених законом митних платежів, може відбуватись за допомогою правової інтеграції у вигляді двох методів: *уніфікації та гармонізації*.

Уніфікація – це форма правового зближення, яка відображає процес створення, зміни та припинення правових норм та нормативних регуляторів, а також однакового їх застосування й тлумачення, спрямована на усунення відмінностей у національних правових митних системах на підставі загальновизнаних принципів міжнародного митного права.

Гармонізація – це форма правового зближення, що відбувається на підставі зближення внутрішньодержавного права з певною законодавчою моделлю, яка ґрунтується на зближенні митних законодавств різних держав.

Вважаємо, що уніфікація являє собою таку форму зближення правових систем, яка передбачає створення ідентично – однакових правових норм, а гармонізація – встановлення спільних правових принципів та норм.

1.2 Система джерел та принципи міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі

Пізнання будь-якої тематики потребує чіткого визначення її джерельної бази, оскільки джерела містять інформацію про стан та минуле теми дослідження, а завданням ученого є її здобуття, аналіз, інтерпретація відповідно до визначеної мети і завдань [72, с. 15]. Джерелам права, у тому числі й міжнародного митного права, властиві два істотні елементи: 1) зовнішня форма; 2) надання нормі правової якості [73, с. 54].

У зв'язку з тим що міжнародні митні відносини пов'язані з міжнародною торгівлею, деякі науковці, зокрема Бережнюк І. Г. [22, с. 394–395], Наку А. А. [74, с. 11], Кучер Б. І. [75, с. 186], Сидор В. Д. [76, с. 187], Опришко В. Ф. [77, с. 368], вважають, що міжнародне митне право є підгалуззю міжнародного економічного права. Хоча при цьому, як зазначає Наку А. А. [74, с. 11], воно має комплексний (полісистемний) характер. Не можна оминати увагою й думку деяких науковців, зокрема Сандровського К. К. [78, с. 32], Борисова К. Г. [8, с. 7], Мицика В. В. [79, с. 76–77], про те, що міжнародне митне право є самостійною галуззю міжнародного права, яке складається з принципів та норм, що регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права у процесі їх співробітництва з митним і пов'язаних з ним питань міжнародних економічних, торговельних, транспортних зв'язків і туризму.

Хоча і немає однастайності у науковців щодо думки про галузеву належність міжнародного митного права, ніхто не заперечує проти публічно-правової його природи і владного характеру регульованих відносин. Таким чином, єдність природи джерел як для всієї системи міжнародного публічного права у цілому, так і для окремих її галузей, у тому числі й міжнародного митного права, не викликає сумнівів.

Міжнародно-правове регулювання спрощення митних процедур здійснюється нормами міжнародного митного права, у зв'язку з чим систему джерел та принципів їх правового регулювання доцільно розглядати у сфері

міжнародного права. С. В. Ківалов і Б. А. Кормич зазначають, що «... процес міжнародно-правової регламентації митної сфери приводить до формування міжнародного митного права» [80, с. 214].

Міжнародно-правові документи не містять вичерпного переліку джерел міжнародного права, щоправда деякі вчені [313, с. 33–34; 314, с. 19–20; 117, с. 25–32; 431] розглядають такий перелік у ч. 1 ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН, відповідно до якої: «Суд, який зобов'язаний вирішувати передані йому спори на підставі міжнародного права, застосовує:

а) міжнародні конвенції як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, визнані державами–учасниками спору;

б) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної як правова норма;

в) загальні принципи права, визнані цивілізованими націями;

г) із застереженням, зазначеним у ст. 59, судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців із публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм» [81].

Деякі вчені заперечують проти віднесення до джерел міжнародного права пп. «в» та «г» [82, с. 18]. П. М. Бірюкова відзначає, що на цей час у практиці міжнародного спілкування вироблені чотири форми джерел міжнародного права: міжнародний договір, міжнародно-правовий звичай, акти міжнародних конференцій і нарад, резолюції міжнародних організацій. Два останніх джерела інколи відносять до «міжнародного «м'якого» права» [82, с. 22].

Як зазначає Сандровський К. К., основні джерела міжнародного митного права ті самі, що й міжнародного права, тобто міжнародний договір та міжнародно-правовий звичай. Як правило, саме вони є зовнішньою формою існування міжнародного права, юридичною оболонкою, в якій закладено зміст міжнародно-правової норми – правила поведінки, що є, у свою чергу, результатом домовленості держав. Інші джерела є допоміжними джерелами міжнародного митного права [78, с. 46].

К. Г. Борисов зазначає, що юридичними джерелами міжнародного митного права є: основні принципи сучасного міжнародного митного права, міжнародний звичай, міжнародний договір, внутрішнє законодавство держав (суб'єктів права), односторонні заяви держав, прецеденти міжнародних відносин, прецедентне право ЮНСІТРАЛ, діюча практика у сфері міжнародних митних відносин, рішення міжнародних організацій з питань митного партнерства і співробітництва [8, с. 21]. Загалом погоджуємося з такою позицією та розглянемо окремі з цих джерел щодо сфери спрощення і гармонізації митних процедур.

Виходячи з вищенаведеного, можемо зробити висновок, що джерела міжнародного права та міжнародного митного права єдині за своєю природою: в їх основу покладена домовленість суб'єктів міжнародних правовідносин, різниця полягає лише у тому, що основою джерел міжнародного митного права є правові норми, об'єктом регулювання яких є міжнародне митне співробітництво. На тих самих підставах можна зазначити, що система джерел міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі також входить до складу джерел міжнародного митного права. Охарактеризуємо основні та допоміжні джерела міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

Будучи частиною міжнародно-правового співробітництва, регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі здійснюються методами міжнародного права і в рамках механізму міжнародно-правового регулювання [87, с. 80], серед яких активно застосовуються методи *договірного* (двостороннього та багатостороннього) і *організаційно-правового* регулювання¹. Окремо необхідно зазначити, що організаційно-правовий метод у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі має два аспекти: національний і міжнародний. Причому зі збільшенням ролі міжнародного права зростає значення саме національного аспекту [394, с. 60]. З

---

¹ Див. розділ 2 дисертації.

розвитком та ускладненням міжнародної торгівлі все більша кількість держав бере участь у проектуванні міжнародно-правових норм, а також в їх реалізації.

Міжнародний аспект цього методу виявляється у формі міжнародної взаємодії суб'єктів щодо створення та реалізації міжнародних норм [395, с. 117], які регулюють питання міжнародної митної співпраці, в тому числі в рамках спеціалізованих міжнародних організацій і регіональних економічних інтеграцій. При цьому в рамках інтеграційних об'єднань (регіонального регулювання) спостерігається тенденція на заміщення багатостороннього регулювання методом наднаціонального регулювання, зокрема в рамках ЄС.

На думку Додіна Є. В., найважливішими для організації митної справи у будь-якій державі є багатосторонні договори в митній сфері – угоди, конвенції [83, с. 11]. Термін «конвенція» (з *лат.* *conventio* – «договір») є різновидом міжнародного договору. В науці міжнародного митного права під митною конвенцією (*англ.* *customs convention*) прийнято розуміти багатосторонню або двосторонню міжнародну угоду, яка регулює комплекс питань у сфері митних відносин [84; 328, с. 28]. Митні конвенції, як правило, розробляються і приймаються у рамках міжнародних організацій, таких як СОТ, ВМО [328, с. 28].

У міжнародному праві міжнародні договори набувають все більшого значення [85, с. 71]. Відповідно до ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. «міжнародний договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування [86], і це безпосередньо стосується міжнародного митного права та питань гармонізації митних процедур.

Більшість конвенцій у галузі міжнародного митного співробітництва за об'єктом правового регулювання – це вузько спеціалізовані (галузеві) міжнародні договори, призначені для регламентації конкретного виду відносин або групи однорідних, пов'язаних між собою відносин у галузі митного регулювання [54, с. 99]. Виходячи із загальновизнаної класифікації міжнародних

договорів [87, с. 114], можна зазначити, що міжнародні договори, укладені у сфері міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур, можуть бути класифіковані (або охарактеризовані) за наступними ознаками (наприклад наведемо деякі з них):

– за кількістю суб'єктів (сторін, учасників) – міжнародні договори бувають: *багатосторонні*, наприклад, Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 р. [27], в якій бере участь на початок 2014 р. 82 держави світу [88], і *двосторонні* (наприклад, Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах 1993 р.) [89];

– за ступенем доступності (по можливості участі) – міжнародні договори бувають *відкритими*, тобто учасниками таких договорів можуть бути будь-які держави світу (наприклад, Митна конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів 1961 р.) [90], та *закритими (напівзакритими)*, право участі в яких залежить від згоди інших учасників (наприклад, Договір про створення Європейського економічного співробітництва 1957 р.) [57];

– за суб'єктами, які підписали документ, – міжнародні договори бувають *міждержавними*, наприклад Угода між Україною і Словацькою Республікою про співробітництво та взаємодопомогу в галузі митної справи 1995 р.) [91], *міжурядовими*, наприклад Угода між Урядом України та Урядом Туркменістану про проведення узгодженої митної політики 1992 р. [92], *міжвідомчими*, наприклад Протокол між Державною митною службою України та Федеральною митною службою (Російська Федерація) про взаємне визнання окремих результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, а також накладеного митного забезпечення при здійсненні митних операцій при перетині українсько-російського державного кордону 2010 р. [93];

– за просторовою сферою дії – міжнародні договори бувають *універсальними* (наприклад, Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 р. [94]), *субрегіональними* (наприклад, Договір ЄврАзЕС про створення єдиної митної території та

формування митного союзу 2007 р. [95]) та *регіональними* (наприклад, Договір про створення Європейського економічного співробітництва 1957 р. [57]);

– за терміном дії – міжнародні договори поділяють на: *строкові* (укладені на визначений строк, наприклад Протокол між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про забезпечення першочергового пропуску через українсько-білоруський державний кордон автотранспортних засобів, які перевозять плодоовочеву продукцію і тару для її транспортування 1997 р. (діє впродовж 1 року і пролонгується за умови відсутності заперечень у обох сторін, на сьогодні діє) [96]) та *безстрокові* (укладені без зазначення строку їх дії, наприклад Протокол між Державною митною службою України і Службою митної і фінансової охорони Угорської Республіки про порядок взаємодії з питань обміну даними митної статистики зовнішньої торгівлі 2003 р. [97]).

Потрібно також зазначити, що в міжнародному праві має велике значення поділ міжнародних договорів залежно від об'єкта їх правового регулювання – загальні та спеціальні (галузеві). У зв'язку з цим міжнародні договори, укладені у сфері спрощення та гармонізації митних процедур (спеціальні, галузеві), також можна розділити на дві групи. До першої можна віднести міжнародні договори, що регулюють питання виключно у сфері спрощення та гармонізації митних процедур (наприклад, Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 р. в редакції Протоколу 1999 р. (оновлена Кіотська конвенція) [27]). До другої групи можна віднести міжнародні договори, що частково регулюють питання у сфері спрощення та гармонізації митних процедур (наприклад, Конвенція ООН з морського права 1982 р., що встановлює низку митних пільг для держав, які не мають виходу до моря та ін. [98, ст. 69; 434]).

Також можна додати, враховуючи особливості міжнародного митного права та його інституцій, що міжнародні митні конвенції (договори) можна класифікувати за об'єктом на ті, що:

– закріплюють міжнародні *стандарти* у галузі спрощення та гармонізації митних процедур: Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію

митних процедур 1973 р. в редакції Протоколу 1999 р. (оновлена Кіотська конвенція) [27], Конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів 1961 р. [90], Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення 1990 р. [155], Митна конвенція що стосується контейнерів 1972 р. [192], Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983 р. [156];

– закріплюють *систему митних пільг* (у тому числі преференцій) та імунітетів, наприклад Віденська конвенція ООН про дипломатичні зносини 1961 р., що передбачає звільнення від митного оподаткування предметів, які ввозяться дипломатами для особистого користування [99, ст. 23], Угода про Правила визначення походження товарів країн, що розвиваються, при наданні тарифних преференцій у рамках Загальної системи преференцій [100];

– присвячені міжнародному співробітництву та взаємодопомозі держав у митних справах, наприклад Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства 1977 р., м. Найробі [101].

До джерел міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі належить також *міжнародний звичай*. Вище ми вже зазначали, що не всі вчені згодні з віднесенням звичаю до джерел міжнародного права, проте, на нашу думку, звичай є джерелом міжнародного права. Для нас вагомим аргументом (серед інших) на користь цього твердження є те, що звичай приводить до створення міжнародно-правових норм для його деталізації та надання йому юридичної форми. Так, міжнародний звичай про право мирного проходу через територіальне море отримав закріплення як договірно-правова норма в Женевській конвенції про територіальне море та прилеглу зону 1958 р. [102]. У подальшому основні положення цієї Конвенції стали складовою частиною Конвенції ООН із морського права 1982 р. [98], але й вони з часом були значно доповнені та конкретизовані з урахуванням розвитку міжнародного морського права, досягнень мореплавства та змін умов, в яких воно здійснюється.

Міжнародний звичай у міжнародному митному праві – це сформоване в міжнародній митній практиці правило поведінки, за яким суб'єкти міжнародного митного права визнають юридично обов'язковий характер. Звичаєві норми міжнародного митного права формуються в практиці міжнародних відносин у результаті повторюваних дій держав, унаслідок чого виникає правило, якого вони дотримуються. Але це правило – ще не норма міжнародного митного права, а лише звичай. Джерелом міжнародного митного права є не будь-який звичай, а лише той, який визнаний усіма або більшістю держав як обов'язкове правило, що відображає загальну практику держав [8, с. 23], що може також бути аргументоване владним характером митних відносин.

Як зазначає К. Г. Борисов, звичай, будучи джерелом міжнародного митного права, може мати як універсальний характер – у наслідок загальності визнання, так і регіональний – через визнання в певних економічних відносинах або тих чи інших певних галузях співробітництва: звичаї торгових портів, національні звичаї і традиції народів. Формулювання звичаїв трапляється в рішеннях міжнародних судів та арбітражів, резолюціях міжнародних організацій, дипломатичній кореспонденції, а також законодавчих актах різних держав. Велике значення мають також міжнародні та національні традиції, що склалися у міжнародних митних відносинах, особливо у прикордонних районах та митних зонах [8, с. 24].

Не можна не погодитися з аргументами Кляна Ф. Г., що, оскільки митна справа у цілому завдячує своїм походженням торгівлі та мореплавству, значну роль у міжнародному митному праві відіграли звичаєво-правові норми, які склалися в процесі тривалої практики великих міжнародних морських портів [1, с. 40–41]. А отже, найвідомішим прикладом уніфікації міжнародних звичаїв, який також стосується спрощення митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, можна вважати роз'яснення і тлумачення зовнішньоторговельних (комерційних) термінів, що містяться в ІНКОТЕРМС 2010 р. [11].

Серед допоміжних джерел міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі необхідно

виокремити резолюції та рішення міжнародних організацій, які можуть мати для суб'єктів міжнародного митного права рекомендаційний характер. Обов'язкової юридичної сили вони наберуть лише після юридичного визнання (ратифікації, приєднання тощо) їх державою [8, с. 27]. Наприклад, ВМО на основі положень оновленої Кіотської конвенції [27] розробила норми рекомендаційного характеру, спрямовані на зближення правових систем у сфері спрощення національних митних процедур, однак вони не мають імперативної юридичної сили для Договірних сторін. Прийняті ці норми у формі резолюції Ради ВМО «Про Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації» 2005 р. [103]. Основна мета цього документа полягає у підвищенні безпеки міжнародної торгівлі (таким чином, щоб це не перешкоджало та не ускладнювало її) шляхом створення єдиного набору міжнародних стандартів і досягнення рекомендацій для сприяння одноманітності та передбачуваності в роботі національних митних органів.

Для ефективнішого впровадження Рамкових стандартів безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації [103], Договірним сторонам пропонується використовувати такі акти ВМО:

- Модель митних даних ВМО (Modele de donnees de l'OMD) [105];
- Типову двосторонню угоду про співробітництво в митних справах (Model d'accord bilateral) [106];
- Митні рекомендації щодо комплексного управління ланцюгом постачання товарів (Les Directives douanieres relatives a la gestion de la chaine logistique integree) [107];
- рекомендації щодо розроблення національного законодавства з питань збору й передачі інформації (Les Directives aux fins de l'elaboration d'une legislation nationale prevoyant la collecte et la transmission des donnees douanieres) [108];

Не можна забувати й про рішення регіональних міжнародних організацій та регіональних економічних інтеграцій, наприклад: Основи митного законодавства держав-учасниць СНД 1995 р. [109] і Модельний митний кодекс

для держав-учасниць СНД 2008 р. [110], Модернізований митний кодекс ЄС 2008 р. [170] та ін.

Також прикладами нормотворчої діяльності міжнародних організацій є розробка типових (модельних) актів (законів). Так, на думку Ю. А. Тихомирова, модельний акт – це правовий документ, який рекомендується державам для прийняття як національний нормативний акт, що є своєрідним «містком», який з'єднує норми міжнародного й національного права та має істотне значення внаслідок здатності «вплітатися» у тканину національних правових систем. На відміну від конвенції модельний закон: не вимагає від держави, що його приймає, сповіщати інші держави, які могли теж його прийняти, або окремих орган (депозитарій); під час введення його до власної правової системи держава може внести до нього будь-які зміни. Тому ступінь уніфікації і ступінь визначеності під час застосування модельного закону нижчі, порівняно з конвенціями (міжнародними договорами). Однак «модельне право» більш гнучке [67, с. 80–81, 88]. Прикладом типового закону, у тому числі й у митній сфері, може бути Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи ООН 2001 р. [111].

Не менш значущим допоміжним (часом похідним) джерелом міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі є внутрішнє законодавство держав. Як зазначає К. Г. Борисов, національне право різних держав за допомогою їх внутрішньої і зовнішньої, у тому числі й митної, політики має величезний вплив на формування норм і принципів міжнародного митного права. Як внутрішня, так і зовнішня політика держав знаходить юридичне закріплення та оформлення насамперед у нормах і актах їх внутрішнього права: конституціях, законах, постановах, які, у свою чергу, впливають на створення норм міжнародного митного права [8, с. 25]. Так, вітчизняним законодавчим фундаментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, митної справи і спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі є: Конституція України [412, ст. 18], МКУ [113], Закон України «Про зовнішньоекономічну

діяльність» [112], частково Податковий кодекс України [114], численні підзаконні нормативно-правові акти.

До допоміжних джерел міжнародного митного права необхідно віднести діючу практику у сфері міжнародних митних відносин, що в сукупності і є самостійною групою джерел міжнародного митного права [8, с. 27], наприклад:

- систему прикордонного контролю за валютою і валютними цінностями Болгарії;

- митний огляд поштових відправлень на Кубі;

- систему митного контролю за вивезенням культурних та історичних цінностей Східних земель Федеративної Республіки Німеччини;

- практику застосування рентгенотехніки як ефективного інструменту для виявлення контрабанди [328, с. 394; 329, с. 78];

- практику здійснення співробітництва митних органів на кордонах [280];

Серед допоміжних джерел міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі потрібно також виділити діючу національну судову практику у сфері здійснення державами митної справи щодо реалізації норм і правил національного митного законодавства та норм міжнародних угод у цій сфері. Прикладом може бути Довідка Вищого адміністративного суду України за матеріалами справ, розглянутих ним у касаційному порядку, де суд навів основні категорії справ щодо деяких питань практики вирішення справ, пов'язаних із застосуванням митного законодавства [115].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що система джерел міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі та система джерел міжнародного митного права є однотипними, як загальне й особливе (галузеве, спеціальне). Отже, вважаємо, що до системи джерел міжнародного митного права, які регулюють спрощення та гармонізацію митних процедур, необхідно віднести такі групи і джерела: 1) основні – міжнародні договори (угоди, конвенції), міжнародний звичай; 2) допоміжні: а) резолюції та рішення міжнародних організацій, типові

(модельні) акти (закони); б) діючу практику у сфері міжнародних митних правовідносин, внутрішнє законодавство держав, національну судову практику.

Як зазначають Сандровський К. К. [78, с. 268], Борисов К. Г. [8, с. 22], Пашко П. В. [17, с. 589] та ін., міжнародні економічні та міжнародні торгові відносини передбачають співробітництво і в міжнародних митних питаннях, а отже, можна стверджувати, що міжнародне митне співробітництво (відносини) саме є проявом і втіленням у життя основних *принципів* міжнародного митного права. Однією з основоположних засад діяльності ООН залишається переконання, що економічний розвиток для народів усього світу є найважливішим шляхом досягнення політичної, економічної та соціальної безпеки [81, ст. 1].

А. В. Граве зазначає, що принципи міжнародного митного права є основоположними витоками міжнародного митного регулювання, які визначають всі його положення та відображаються в конкретних нормах [116, с. 27]. Так, принципи міжнародного митного права – найбільш загальні правила поведінки учасників міжнародного співробітництва, що мають певний вплив на розроблення міжнародних митних норм та фіксуються конкретними правилами поведінки держав у сфері міжнародних митних відносин [25, с. 15; 432; 433].

Цілком погоджуємося з думкою Борисова К. Г. та інших науковців, які зауважують, що міжнародні економічні відносини, у тому числі й митні, повинні здійснюватися в повній відповідності із загальновизнаними принципами сучасного міжнародного права і специфічними (галузевими) принципами міжнародного митного права [8, с. 22; 87, с. 52–53; 129, с. 101].

До принципів міжнародного права належать: повага до національної незалежності і суверенітету; невтручання у внутрішні справи; незастосування сили або погрози сили; повна рівноправність; повага до національних інтересів і права кожного народу розпоряджатися своєю долею; взаємна вигода, недискримінація, максимальне сприяння та ін., закріплені у ст. 2 Статуту ООН 1945 р. [81], Декларації про принципи міжнародного права... 1970 р. [331] та Заключному акті наради ОБСЄ 1975 р. [332].

З іншого боку, не можна забувати, що, будучи підгалуззю міжнародного економічного права, принципи останнього теж впливають на формування принципів міжнародного митного права, а саме, на думку Шатрова В. В., це принципи [131, с. 14]: свободи вибору форми організації зовнішньоторговельних зв'язків; суверенітету держав над природними ресурсами та економічною діяльністю; економічної недискримінації; справедливого економічного співробітництва та взаємної вигоди; сприяння соціальному прогресу (міжнародній соціальній справедливості); розвитку міжнародних економічних та науково-технічних відносин між державами; міжнародного співробітництва з метою розвитку; вільного доступу до моря з метою торгівлі держав, які не мають виходу до нього.

Майже такої самої градації принципів міжнародного економічного права дотримуються Шумілов В. М. [128, с. 41–52; 127, с. 82–93], Вельямінов Г. М. [129, с. 101–117], Кузьмін Е. Л. [333, с. 44–53], Опришко В. Ф. [77, с. 82–98] та ін.

Будь-яка класифікація принципів певною мірою є умовною. Вони можуть бути об'єднані в групи за різними підставами (ознаками). Деякі принципи із часом можуть бути включені до інших груп. У результаті появи нових принципів класифікація зміниться [117, с. 111]. Наприклад, до галузевих принципів міжнародного митного права відносять [1, с. 442–443; 73, с. 53; 118, с. 10]:

- сприяння становленню справедливого нового економічного порядку, суверенної рівності держав та їх економічних систем;

- сприяння економічному зростанню держав, що розвиваються, і подолання економічного розриву між розвиненими державами та державами що розвиваються;

- забезпечення постійного і зростаючого розширення та лібералізації міжнародної торгівлі, що ґрунтується на універсальному застосуванні щодо певної держави режиму найбільшого сприяння;

- принцип рівноправного використання державами переваг міжнародного поділу праці, який сприяє розвитку широкого різнобічного торговельного обміну

товарними масами з дотриманням паритету всіх форм власності на основі використання переваг від історично сформованих форм інтернаціоналізації господарського життя;

- принцип співробітництва держав та інших суб'єктів у галузі митної справи та удосконалення його організаційного механізму;

- удосконалення організаційно-правового механізму міжнародного митного співробітництва у рамках організацій, конференцій універсального, континентального, регіонального та субрегіонального масштабів як засобу зміцнення миру, підвищення рівня добробуту народів та їх економічного суверенітету;

- прагнення до вищого рівня уніфікації митних систем;

- удосконалення митного законодавства та митних технологій;

- посилення боротьби з контрабандою, незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, іншими митними правопорушеннями тощо.

Не можна не звернути уваги на суміжні принципи, пов'язані з регулюванням міжнародної торгівлі (залежно від наукових концепцій: міжнародного торгового права, права міжнародної торгівлі, права СОТ) і які опосередковано впливають на митні відносини. Зазначимо, що, наприклад, Шумілов В. М. принципи ГАТТ/СОТ прирівнює до принципів міжнародного торгового права [119, с. 39–46], а Мальський О. М. та Ягольник А. М. – до принципів регулювання міжнародної торгівлі [120, с. 39–88; 122, с. 111–113]. Основними джерелами цих принципів стали Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1947 р. (далі – ГАТТ-47) [13] та Заключний акт ЮНКТАД 1964 р. [121], в яких були сформульовані принципи міжнародної торгівлі, що безпосередньо стосуються міжнародного митного співробітництва у сфері гармонізації та спрощення. Ось деякі з них:

- недопущення дискримінації, пов'язаної з віднесенням держав до різних соціально-економічних систем [121, частина II, розділ I];

- кожна держава має суверенне право на вільну торгівлю з іншими державами [121, частина II, розділ I];

- міжнародна торгівля повинна регулюватися правилами, що сприяють економічному та соціальному прогресу [121, частина II розділ I];
- розширення та всебічний розвиток міжнародної торгівлі залежать від можливості доступу на ринки та вигідної ціни на сировинні товари й товари, що експортуються [121, частина II, розділ I];
- розвинені держави, які беруть участь у регіональних економічних угрупованнях (інтеграціях), повинні здійснювати все, що від них залежить, аби не завдати шкоди та не впливати негативно на розширення імпорту з третіх держав, особливо країн, що розвиваються [121, частина II, розділ I];
- міжнародна торгівля повинна сприяти розвитку регіональних економічних угруповань, інтеграції форм економічного співробітництва між країнами, що розвиваються [121, частина II, розділ I];
- загальний режим найбільшого сприяння (ст. I ГАТТ-47);
- взаємне поетапне зниження митних зборів та встановлення максимально допустимого рівня для країн-членів СОТ (ст. VIII ГАТТ-47);
- максимальне скорочення митних формальностей (ст. VIII ГАТТ-47);
- національний режим для податків, інших зборів та правил у галузі міжнародної торгівлі (ст. III ГАТТ-47);
- свобода транзиту на територіях країн-членів (ст. V ГАТТ-47);
- вартість імпортного товару для митних цілей повинна базуватись на дійсній вартості товару (ст. VII ГАТТ-47);
- принцип публікації та застосування правил торгівлі, іншими словами, принцип транспарентності/прозорості (*англ.* transparency) (ст. X ГАТТ-47);
- кількісні обмеження імпорту та експорту допускаються лише у виключних випадках, таких як загроза платіжному балансу або національним виробникам (ст. XII ГАТТ-47) та інші.

Не можна не погодитися з думкою Скурко О. В., що СОТ через систему багатосторонніх угод і закріплених у них принципів вилучає під своє регулювання частину внутрішньодержавної компетенції щодо тарифних та нетарифних режимів імпорту і ставить під міжнародно-правовий контроль ці

режими в державах-учасниках міжнародного торговельного обігу. Ці питання регулюються міжнародним торговим правом та його інститутом «правом СОТ» [123, с. 4–5]. Зазначимо, що вищезначені принципи властиві й об'єднують сфери міжнародної торгівлі та міжнародного митного співробітництва.

Отже, можна виділити в міжнародному митному праві такі групи принципів: 1) принципи міжнародного публічного права; 2) принципи міжнародного економічного права і міжнародного торгового права; 3) принципи міжнародного митного права (галузеві); 4) принципи окремих сфер міжнародного митного співробітництва.

Ми погоджуємося з позицією Буваєвої Н. Е., яка узагальнила всі вищеперелічені принципи та звела їх до семи таких принципів міжнародного митного права, які безпосередньо стосуються сфери спрощення і гармонізації митних процедур:

1) принцип співробітництва (співпраці) митних органів з іншими органами влади, митними службами інших держав та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;

2) принцип дотримання міжнародних стандартів у галузі митної справи;

3) принцип надання зацікавленим сторонам усієї необхідної інформації про правові акти в галузі митної справи;

4) принцип забезпечення безперешкодного доступу зацікавленим сторонам до адміністративних і судових процедур оскарження дій митних органів;

5) принцип застосування сучасних методів роботи, таких як контроль на основі управління ризиками, та методів аудиту й максимальне практичне використання інформаційних технологій;

6) принцип передбачуваності, послідовності та відкритості при застосуванні митних правил і процедур;

7) принцип ефективності митних правил і процедур [71, с. 11–12].

Необхідно також акцентувати увагу, що серед принципів міжнародного митного права є вузькоспеціалізовані принципи, закріплені в міжнародних

договорах, рішеннях міжнародних організацій та ін., наприклад принципи здійснення митного контролю (*див. додаток E*).

Прикладом таких спеціалізованих принципів є також принципи професійної етики працівників митних органів, деякі з них відображено у *Декларації про сумлінність митних службовців*, відомій як Арушська декларація 1993 р. [339]. Цей міжнародний документ не має обов'язкового характеру, але містить базові принципи професійної етики та боротьби з корупцією у митній сфері.

З урахуванням того, що міжнародне митне право може розглядатися як підгалузь міжнародного економічного права, цікавою є думка Харчука О. О., який пропонує поділити принципи міжнародного економічного права за рівнем нормативного узагальнення на загальновизнані, спеціальні і стандарти [124, с. 66–67] та визначає, що «стандарт міжнародного економічного права – це правило (принцип), в основу якого покладено метод зіставлення і порівняння умов, що застосовується на договірній основі між суб'єктами міжнародного економічного права, і застосування якого приводить до встановлення відповідного правового режиму між договірними сторонами» [124, с. 73]. Тобто можна вважати, що загальновизнаними принципами є принципи міжнародного права, спеціальними (галузевими) – принципи міжнародного митного права. Отже, звернемося до стандартів.

Взагалі правова категорія стандартів (*англ. standard*), імперативних норм, була виділена Г. Шварценбергером і налічує вона сім стандартів [125, с. 66]:

- мінімальний стандарт (*the minimum standard*);
- стандарт преференційного ставлення (*the standard of preferential treatment*);
- стандарт нації найбільшого сприяння (*the most-favoured-nation standard*);
- національний стандарт (*the national standard*);
- стандарт ідентичного ставлення (*the standard of identical treatment*);
- стандарт відкритих дверей (*the standard of the open door*);
- стандарт рівноправного ставлення (*the standard of equitable treatment*).

В. М. Шумілов доводить існування принципів-стандартів міжнародного економічного права, виводячи їх існування з режимів (принципів-режимів, наприклад принципу національного режиму, принципу і режиму найбільшого сприяння, принципу і режиму преференцій тощо), висловлюючи твердження, що специфіка стандартів полягає в закладеному в них методі зіставлення та порівняння умов. Водночас кожний такий стандарт пов'язаний із певними правами та обов'язками, і саме з цього погляду вони є одночасно нормою (а точніше – принципом) права [126, с. 167–168; 127, с. 84–86; 128, с. 50–51].

На противагу Вельямінов Г. М. зазначає, що стандарт міжнародного економічного права являє собою чіткий перелік «стандартних» вимог, що, у свою чергу, не властиве конвенційним принципам, конкретні умови застосування яких зумовлюються в кожному конкретному випадку. Таким чином, у межах другого підходу вбачається фактично злиття понять спеціальних принципів і стандартів [129, с. 103–104].

Окремо необхідно зазначити, що Богуславський М. М. відносить до спеціальних принципів міжнародного економічного права принцип найбільшого сприяння та принцип національного режиму [130, с. 113–117], а Шатров В. В. пропонує логічно доповнити цей перелік принципом невзаємного преференційного режиму (щодо митно-тарифних відносин розвинених країн і країн, що розвиваються) [131, с. 15].

З іншого боку, має свої особливості «міжнародний стандарт», який потрібно відрізнити від принципів-стандартів. Схиляємося до визначення Перепьолкіна С. М., що «міжнародний стандарт – це єдина нормативна модель (зразок), типова форма (заздалегідь юридично необов'язкова), створена за згодою суб'єктів міжнародного публічного права для регулювання суспільних відносин на міждержавному і/або внутрішньодержавному рівнях» [2, с. 139; 3, с. 12]. Зауважимо, що така згода повинна мати письмову форму.

Спираючись на практику діяльності ВМО (зокрема, Рамкові стандарти 2005 р. [103]), приєднуємося до прихильників існування принципів міжнародного економічного права (відповідно і міжнародного митного права) за

рівнем нормативного узагальнення на загальновизнані, спеціальні та стандарти (наприклад, стандарти спрощення та гармонізації митних процедур).

Підкреслимо, що стандарти надають можливість суб'єктам регулювання міжнародних торгових та міжнародних митних відносин самостійно обирати межі співпраці. Підтримаємо і погодимося з тим, що на практиці стандарти не діють відокремлено один від одного, фактично існує взаємозв'язок і взаємодоповнення між упровадженням стандартів найбільшого сприяння та національного режиму в двосторонніх і багатосторонніх договорах та закріпленням у тих самих договорах додатково інших стандартів для кращого досягнення мети окремого стандарту [124, с. 119].

Отже, чим відрізняється принцип міжнародного митного права від його стандарту? Так, мета стандартів полягає у наданні можливості суб'єктам міжнародного митного права самостійно обирати межі співпраці між собою, виходячи з принципу взаємності. Тобто в системі принципів міжнародного митного права, крім спеціальних принципів, існують стандарти, які починають діяти між державами, коли останні взяли на себе зобов'язання їх дотримуватися. Крім того, стандарти можуть служити додатковим цілям. Усе зазначене дозволяє зробити висновок про переважаючу необхідність договірної складової у системі джерел міжнародного митного права.

Зазначимо, що серед принципів міжнародного митного права більшість тим чи іншим чином безпосередньо або опосередковано стосується сфери спрощення митних процедур. Наприклад, саме стандарти спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі з огляду їх відбиття/закріплення в оновленій Кіотській конвенції [27], серед них:

1) упровадження міжнародних стандартів у галузі митної справи – передбачає впровадження у національне митне законодавство держав-учасниць оновленої Кіотської конвенції стандартних правил у галузі митної справи для забезпечення високого ступеня спрощення та гармонізації національних митних процедур. «Кожна з Договірних сторін приймає на себе зобов'язання сприяти спрощенню та гармонізації митних процедур та з цією метою дотримуватися,

відповідно до положень цієї Конвенції, Стандартних правил, Стандартних правил із перехідним терміном та Рекомендованих правил, що містяться у додатках до цієї Конвенції» [27, гл. 2 ст. 2];

2) застосування сучасних методів роботи, таких як системи аналізу ризиків й методів контролю, які базуються на аудиті, а також максимальне практичне використання інформаційних технологій. Цей стандарт відображається у стандартному правилі 6.3 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції, де зазначено, що при застосуванні митного контролю використовується система управління ризиками, у зв'язку з цим національна система митних процедур повинна будуватися на основі оцінки ризику та вибіркової митного контролю.

Потрібно зазначити, що обсяги міжнародної торгівлі у світі постійно зростають, і оптимізація часу та витрат на проведення митних процедур сприятиме зовнішній торгівлі кожної держави. Одним із засобів такої оптимізації є Система управління ризиками (далі – СУР) – це метод прискорення переміщення товару через кордон, що ґрунтується на вибіркового контролю. Він використовується в багатьох країнах світу. Одна з основних цілей СУР – своєчасне виявлення, прогнозування, запобігання порушенням та конфіскація нелегального товару [132, детально див. 1, с. 134–158; 328, с. 348].

СУР повинна стати однією з основних складових у роботі митних органів будь-якої держави, що приєдналася до оновленої Кіотської конвенції, у зв'язку з цим відбуваються: скорочення тривалості проведення митних процедур, прозорість (транспарентність) та передбачуваність роботи митних органів для учасників зовнішньої торгівлі, і партнерський підхід у їх відносинах [442, с.203–209];

3) передбачуване, послідовне та прозоре (транспарентне) застосування митних правил і процедур [27, преамбула; 13, ст. X]. Це сприяє своєчасному отриманню зацікавленими особами повної, достовірної та чіткої інформації про правила здійснення митних процедур. У той самий час недотримання транспарентності може призвести (і фактично призводить) до несвоєчасного

виконання своїх зобов'язань сторонами зовнішньоторговельних угод. Крім того, відсутність прозорості в частині митного оформлення може бути використана для дискримінації окремих груп експортерів/імпортерів як інструмент обмеження конкуренції [9, с. 104]. Ось чому така значна увага приділяється саме принципу прозорості/транспарентності в документах СОТ і ВМО.

Предбачуване, послідовне та прозоре застосування митних правил і процедур може бути реалізоване за допомогою використання національними митними органами сучасних методів здійснення митних процедур, які б із часом спрощувалися і переходили саме до:

- вибіркового митного контролю, що ґрунтується на СУР та пост-аудиті, що передбачено стандартним правилом 6.6 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції [27, с. 69; 330];

- надання інформації про національне митне законодавство будь-якій зацікавленій особі;

- електронного декларування (електронної форми декларування), закріпленого стандартним правилом із перехідним терміном 3.21 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції, що спрямоване на прискорення процесу реалізації митних процедур, підвищення достовірності відомостей, заявлених у декларації на товари, виключення особистого контакту декларанта й інспектора митної служби, застосування безпаперової та ІТ-технологій[55, с. 120] та ін.;

4) *реалізація програм, спрямованих на постійне удосконалення та підвищення ефективності митних правил і процедур*, передбачає постійне розроблення державами ефективних програм з удосконалення та підвищення ефективності національних митних процедур, що ґрунтуються на міжнародних стандартах оновленої Кіотської конвенції [27, преамбула, п. 5];

5) *вдосконалення митного законодавства та митних технологій* повинне сприяти уніфікації митного законодавства держав, які беруть участь у міжнародному торговельному обігу, а також створенню ефективніших митних технологій, які б у подальшому сприяли спрощеному проведенню митних

процедур. Так, у стандартному правилі 7.21 розділу 7 Загального додатка Кіотської конвенції зазначено, що для забезпечення митних операцій митна служба застосовує інформаційні технології у разі, якщо вони є економічно вигідними та ефективними для митних служб і торгівлі. Наприклад, в Японії застосовується автоматизована комп'ютерна система (NACCS), яка пов'язує митні служби та учасників ЗЕД. Також необхідно зазначити, що Автоматизована комерційна система США (АКС) є прототипом японської [135, с. 80].

З огляду на вищевикладене необхідно зазначити, що стандарти, які безпосередньо стосуються спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, повинні активніше та ефективніше враховуватися і відбиватися в національних нормативно-правових актах країн-учасниць оновленої Кіотської конвенції.

Отже, принципи міжнародного митного права є найбільш важливими і загальними правилами міжнародних митних правовідносин як концентроване вираження сутнісних рис та цінностей, властивих міжнародному митному праву, що визначають його змістовний характер і напрямки подальшого розвитку, залишаючись незмінними впродовж тривалого часу.

1.3 Суб'єкти міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур міжнародної торговельної діяльності

Невід'ємною складовою будь-яких правовідносин є їх суб'єкти. Суб'єктний склад правовідносин із міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі є невід'ємною частиною відповідної тематики у міжнародному митному праві як складової міжнародного права, що регулює міжнародні відносини економічного (у тому числі торговельного [129, с.154–155; 397, с. 281]) характеру шляхом досягнення згоди між зацікавленими учасниками таких відносин (саме учасниками, а не лише суб'єктами) щодо створення певних міжнародно-

правових норм [129, с. 4]. Це є одночасно і об'єктивним, і суб'єктивним процесами, які один без одного не можуть існувати [396, с. 5].

Беззаперечно основними суб'єктами міжнародного митного права є держави й міжнародні організації. Крім того, автор повністю погоджується з думкою Сандровського К. К., що практично всі визнані суб'єкти міжнародного права одночасно є суб'єктами міжнародного митного права [78, с. 43], тобто суб'єктами є держави, нації і народності, що борються за самовизначення, міжнародні організації та державоподібні утворення [87, с. 82–85; 117, с. 180–197; 143, с. 51–52; 144, с. 32; 399, с. 26–48; 400, с. 108–138; 395, с. 104–122; 401, с. 67–68].

Різниця суб'єктного складу міжнародного митного права, на переконання Сандровського К. К., може полягати у такому: якщо розглядати суб'єктів як утворення, які можуть створювати норми міжнародного митного права, то їх коло обмежується лише *державами та міжнародними міжурядовими організаціями*; якщо розглядати з точки зору їх участі у конкретних міжнародних митних правовідносинах, то, крім загальноновизнаних суб'єктів міжнародного права, до них також можуть бути віднесені *міжнародні неурядові організації, юридичні та фізичні особи і корпорації* [78, с. 43] як учасники.

Держави є основними, первинними та універсальними суб'єктами міжнародного митного права. Обов'язковою ознакою всіх суб'єктів міжнародного права, міжнародного економічного права, міжнародного митного права є наявність у них міжнародної правосуб'єктності (правоздатності та дієздатності). Відповідно до ст. 4 Хартії економічних прав та обов'язків держав 1974 р. всі держави мають право брати участь у міжнародній торгівлі та інших формах економічного співробітництва незалежно від відмінностей в їх політичних, економічних та соціальних системах [137, ст. 4]. Необхідно зазначити, що вступаючи у міжнародні торговельні відносини, держави перебувають на різному рівні соціально-економічного розвитку, а відповідно мають і відстоюють власні економічні інтереси, у тому числі й шляхом застосування національних митних правил [138, с. 32].

Міжнародна правосуб'єктність держав базується на їх невід'ємній властивості – державному суверенітеті. Як зазначають, наприклад, К. Г. Борисов [8, с. 28–29] і В. В. Ченцов [139, с. 241], суб'єктами міжнародного митного права є держави і державоподібні утворення (в наслідок того, що вони мають державний і економічний суверенітет). Завдяки цьому, держави мають право вступати в будь-які міжнародно-правові відносини: укладати міжнародні договори, брати участь у діяльності міжнародних організацій, підтримувати дипломатичні, консульські та інші зв'язки тощо [139, с. 241; 78, с. 34].

Держави, будучи суб'єктами міжнародного митного права, наділені однаковими правами і мають певні обов'язки, що реалізуються в межах і на підставі норм та принципів сучасного міжнародного права, виступають і як творці норм міжнародного митного права, і як сторони, відносини між якими регламентуються цими нормами [8, с. 28].

ООН, як правило, за основу поділу держав на групи бере критерій соціально-економічних відносин, крім того, допоміжним показником є загальний рівень економічного розвитку, і виокремлює: економічно розвинені країни (іноді – індустріально-розвинені); країни, що розвиваються (з виокремленням нових індустріальних і найменш розвинених країн) [140, с. 16; 316, с. 39–40]. Традиційно, до розвинених країн відносять приблизно 25 держав (більшість західноєвропейських країн, США, Канаду, Японію, Австралію, Нову Зеландію, Ізраїль) – це так званий «золотий мільярд». Але якщо не абстрагуватися від історичного чинника, а враховувати лише обсяги ВВП, то провести межу між цими групами буде нелегко [141, с. 6–7]. Дещо уточнює класифікацію, виокремлення з масиву країн, що розвиваються, двох груп: нових індустріальних країн і найменш розвинених країн, але залишається ще значна кількість країн, які відрізняються значною різноманітністю економічних потенціалів та економічних політик.

У ст. 19 Хартії економічних прав та обов'язків держав 1974 р. передбачено, що з метою прискорення економічного зростання і подолання економічного розриву між розвиненими державами та країнами, що розвиваються, розвинені

держави повинні надавати країнам, які розвиваються, загальний преференційний та недискримінаційний режими у тих галузях міжнародного економічного співробітництва, в яких це можливо [137, ст. 19]. Також серед цілей Хартії економічних прав та обов'язків держав 1974 р. є сприяння створенню умов для подолання головних перешкод на шляху економічного розвитку країн, що розвиваються [137, преамбула] (на нашу думку, до таких перешкод у т. ч. варто віднести й проблеми уніфікації митного законодавства та проблеми його реалізації у зовнішньоекономічній діяльності, на подолання яких саме спрямовані гармонізація та уніфікація митного законодавства). Крім того, Хартія визначає на необхідність установлення та підтримки справедливого і рівноправного економічного й соціального порядку та передбачає: а) досягнення більш раціональних і справедливих міжнародних економічних відносин та сприяння структурним змінам у світовій економіці; б) створення умов, які б дозволили досягти подальшого розширення торгівлі та інтенсифікації економічного співробітництва між усіма націями; в) зміцнення економічної незалежності країн; г) встановлення та заохочення міжнародних економічних відносин з урахуванням встановлених відмінностей у розвитку країн та їх особливих потреб [137, преамбула], що, на нашу думку, стосується також і джерел міжнародного митного права.

Характерними ознаками держав як суб'єктів міжнародного митного права є такі:

– *митна територія*, що визначається державою на основі національного законодавства та міжнародних договірних зобов'язань (наприклад, в Україні – МКУ [113, ст. 9]) Митна територія може як збігатися з державною територією, так і не збігатися. В окремих випадках вона може виходити за межі державних кордонів за рахунок виключення частини державної території зі сфери дії митної юрисдикції держави (наприклад, вільна митна зона, вільні порти та ін.);

– *митна влада* (наприклад, Державна фіскальна служба України [301]), яка несе відповідальність за дотримання національними суб'єктами норм національного й міжнародного митного права, стягнення імпорتنних і експортних

мит та інших різновидів митних платежів, а також здійснення митного контролю щодо ввезення, транзиту і вивезення вантажів та переміщення пасажирів і багажу;

– наявність *національного митного законодавства* (наприклад, в Україні – МКУ [113]).

Зацікавленість держав у підтримці міжнародного співробітництва на постійній колективній організаційній основі координації зусиль держав у тій чи іншій галузі з часом привела до появи нових суб'єктів міжнародного права – *міжнародних організацій* [139, с. 241–242; 117, с. 193]. Процес глобалізації поширюється й охоплює практично всі сфери міжнародної економічної діяльності, створює умови для формування міжнародних і наднаціональних структур. Міжнародні організації є найактивнішим інструментом регулювання економічних відносин [142, с. 3].

Уніфікація митних процедур, спрямованих на спрощення міжнародного торговельного співробітництва, в рамках міжнародних організацій базується на прагненні держав до усунення ускладнених правил торгівлі, пов'язаних із високими операційними витратами, які стримують розвиток міжнародного торговельного співробітництва та економічного зростання держав, а також обмежують упровадження новітніх технологій в усьому світі.

Виходячи з цього, цінність об'єднання держав у міжнародні організації полягає в тому, що це [317, с. 36–37]: спосіб концентрації інтелектуальних, фінансових та інших ресурсів для спільного вирішення загальних завдань міжнародних економічних відносин; ефективніший підхід до контролю над виконанням досягнутих домовленостей; врахування та координація часом взаємовиключних інтересів учасників міжнародних відносин, узгодження їх воль; відсутність самостійних економічних інтересів у створених міжнародних організацій.

Класифікаційними ознаками, за якими науковці поділяють міжнародні організації або їх спеціалізовані установи та структурні підрозділи, є [1, с. 107; 128, с. 101–102; 129, с. 62–63; 143, с. 192; 144;]:

- 1) за предметом діяльності: економічні (ЄЕК, ЕКОСОП), кредитно-фінансові (МВФ, ЄБРР), торгові (СОТ, ЮНКТАД, ЮНСІТРАЛ), митні (ВМО) та ін.;
- 2) за територією дії: загальні/універсальні (ООН, СОТ, ВМО), регіональні (ЄС, НАФТА), субрегіональні (ЄврАзЕс, СНД);
- 3) за порядком прийняття нових членів: відкриті (ООН), закриті (НАФТА), напівзакриті (СОТ);
- 4) за обсягом і характером повноважень: загальної (ООН) та спеціальної (ВМО, СОТ) компетенції;
- 5) за характером розподілу повноважень: міждержавні організації (ООН, ВМО, СОТ) та організації наднаціонального характеру (наддержавні), наприклад ЄС та ін.

За класифікацією, запропонованою Кляном Ф. Г., що ґрунтується на таких ознаках, як: юридична природа, масштаб діяльності та компетенція міжнародних митних організацій, також усі міжнародні митні організації доречно поділити на ті, що займаються безпосередньо митними питаннями (РМС/ВМО), і ті, у діяльності яких наявні митні аспекти (ООН, ГАТТ/СОТ, ЮНКТАД, Інтерпол та ін.) [1, с. 107].

Існує думка (зазначено – неюридична), що на «авансцену світового економічного життя виходять нові гравці (їх вісім), які поряд із традиційними, сьогодні є «законодавцями моди» у світогосподарських процесах» та істотно впливають на ці процеси, наприклад, серед них: міжнародні організації (ЮНКТАД, СОТ), країни Великої вісімки (G-8), регіональні економічні організації, неурядові організації та ін. [319, с. 39].

Говорячи про суб'єктний склад сфери спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, не можна обійти питання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій (non-governmental organization) [129, с. 68; 401, с. 67]. Міжнародні неурядові організації, не будучи «повноцінними» суб'єктами міжнародного права, впливають на формування правових стандартів у досліджуваній сфері.

Одним з основних юридичних критеріїв поділу міжнародних організацій на групи є їх походження: міжурядові, що створюються державами, та неурядові, засновниками яких є, як правило, фізичні, юридичні особи та їх об'єднання. Класично лише міжнародні міжурядові організації прийнято вважати суб'єктами міжнародного права, оскільки їх міжнародна правосуб'єктність напряму залежить від обсягу повноважень, якими її наділили держави, тому вона є похідною від міжнародної правосуб'єктності держав та спеціальною, тобто обмеженою цілями і повноваженнями, зазначеними у статуті [139, с. 242; 117, с. 193]. Сучасна наукова доктрина все уважніше ставиться і до визначення ролі і правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій за умов глобалізаційних світових економічних процесів [315, 401].

Серед *міжнародних неурядових організацій*, які так чи інакше стосуються сфери спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, необхідно виокремити *Міжнародну торгову палату (МТП, ICC – International Chamber of Commerce)*, впливову некомерційну міжнародну організацію, яка є єдиною міжнародною організацією, що діє в інтересах та від імені бізнесу в усьому світі. Вона створена у 1919 р. для вирішення актуальних проблем розвитку бізнесу. Штаб-квартира МТП знаходиться у Парижі, а національні комітети об'єднують провідні компанії та ділові асоціації 130 країн світу [352]. Ключовим видом діяльності МТП є створення уніфікованих правил, стандартів та узагальнення міжнародної практики ведення ділових операцій, а також активна участь у процесах змін національних законодавств в інтересах розвитку бізнесу, торгівлі (торговельної політики) та інвестицій [352]. Серед розроблених МТП уніфікованих правил міжнародної торгівлі деякі частково стосуються спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, а саме Міжнародні правила тлумачення торгових термінів ІНКОТЕРМС 2010 р. [11], з деяких питань митного очищення, визначення поняття митних формальностей та їх виконання.

Міжнародно-правове регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі здійснюється і в *рамках регіональних*

міжнародних організацій та економічних інтеграційних об'єднань (митних територій). Кордони між державами, безумовно, є правовим засобом, що використовується державами в політичних взаємовідносинах. У той же час кордони є і певними перешкодами для розвитку економічних відносин. Тому виникають ідеї економічного регіоналізму, що передбачають дві форми – *співробітництво та інтеграцію* [353, с. 19; 415]. Інтеграція, на думку Гребельника О. П., – це вища форма інтернаціоналізації, оскільки вона охоплює не лише економічні відносини, а й сферу політики [21, с. 522].

Погоджуючись із думкою Мальського О. М. і Ягольника А. М. [120, с. 165], щодо виникнення регіональних економічних інтеграційних об'єднань, зазначимо низку передумов, які впливають на їх створення і розвиток, а також є основними підставами для спрощення та гармонізації митних процедур, а саме: приблизно однаковий рівень економічного розвитку держав; близьке географічне розташування країн, що інтегруються; спільність економічних та інших проблем; спільність цілей та інтересів учасників об'єднання; можливість досягнення учасниками компромісу щодо принципів, компетенції та структури об'єднання; створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі, однією з яких є також спрощення національних митних процедур під час її здійснення.

Крім «класичних» регіональних міжнародних організацій, історично склалося, що держави, співпрацюючи з торгових і митних питань, виробили низку організаційно-правових форм (наприклад, зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні (загальні) ринки, економічні та політичні союзи) у цій сфері. Немає однозначності й одностайності у визначенні їх правосуб'єктності, оскільки означені форми (види) регіональних економічних об'єднань держав, як правило, самі по собі не є суб'єктами міжнародного права. Проте з огляду на формально-юридичні ознаки наднаціональності [401, с. 78] деяких міжнародних організацій, до них все частіше прирівнюють регіональні економічні інтеграційні об'єднання. Наприклад, членом СОТ є Великобританія, хоча вона співпрацює із СОТ ще й у рамках регіонального економічного об'єднання – ЄС.

На сьогодні існують такі п'ять форм (типів, видів) регіональних економічних інтеграційних об'єднань [128, с. 42; 157, с. 193; 158, с. 364; 441, с. 203–209]:

1. *Зони вільної торгівлі* – це найпростіша форма регіональної економічної інтеграції, що створюється на основі міжнародної угоди двох і більше держав, відповідно до якої скасовуються або значно зменшуються тарифні й нетарифні бар'єри в торговельних відносинах (іноді за винятком сільськогосподарської продукції) між країнами-учасницями за збереження їх національної зовнішньоторговельної політики щодо третіх країн.

Наприклад, Угода про створення зони вільної торгівлі від 1994 р. (між країнами-членами СНД), у ст. 1 якої зазначено, що зона вільної торгівлі створюється для: поступової відміни мита, податків і зборів, що мають еквівалентну дію, та кількісних обмежень у взаємній торгівлі; усунення інших перешкод для вільного переміщення товарів і послуг; координації економічної політики у галузях промисловості, сільського господарства, транспорту, фінансів, інвестицій, соціальної сфери, розвитку добросовісної конкуренції тощо; необхідної для належного та ефективного функціонування зони вільної торгівлі гармонізації та/або уніфікації законодавства тощо [258, ст. 1 п. 1]. Ця Угода також регулює питання: зборів та формальностей, що пов'язані зі ввезенням і вивезенням товарів (ст. 5), уніфікації та гармонізації митних процедур (ст. 6), транзиту (ст. 10), реекспорту (ст. 11), обміну інформацією про правове регулювання зовнішньоекономічних зв'язків (ст. 18) та ін.

Прикладом може також слугувати Міжнародний договір про утворення НАФТА 1994 р. [161], який розглянемо нижче.

2. *Митний союз* – це регіональне економічне об'єднання, створене на основі міжнародної угоди двох і більше держав з метою вільного переміщення товарів та послуг, скасування тарифних і нетарифних обмежень у взаємній торгівлі всередині об'єднання, а також установлення спільної зовнішньоекономічної політики щодо третіх країн.

Опришко В. Ф. зазначає, що Митний союз як економічне об'єднання держав базується на двох принципах [77, с. 179–180]:

1) наявності єдиної митної території держав-учасниць; встановлення і застосування у відносинах із третіми країнами однакового торговельного режиму, загальних митних тарифів і заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі; формування механізму взаємовідносин Митного союзу з третіми державами та міжнародними організаціями на основі положень Угоди між урядами держав-членів про єдиний порядок регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

2) наявності однотипного механізму регулювання економіки, що базується на ринкових принципах господарювання й уніфікованому законодавстві.

Виходячи із зазначених принципів, погоджуємося з позицією Гребельника О. П., який зауважує, що Митний союз потрібно розглядати у двох основних аспектах: зовнішньому і внутрішньому [21, с. 342].

Прикладами Митного союзу можуть слугувати ЄврАзЕС, Митний союз Білорусі, Казахстану та Росії, Митний союз Європейського Союзу, МЕРКОСУР тощо.

3. *Спільний (загальний) ринок* – форма економічної інтеграції країн, що створюється на основі міжнародної угоди двох і більше держав з метою: вільного переміщення товарів, робіт, послуг, капіталів і робочої сили всередині інтеграції; встановлення спільної зовнішньоекономічної політики щодо третіх країн; підвищення рівня координації макроекономічної політики держав-учасниць; створення постійно діючої інституції для регулювання всіх цих питань. Угоду про спільний ринок було підписано шістьма країнами Європи (Західною Німеччиною, Францією, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом) у Римі 1957 року (Римський договір) [57] і ця угода стала етапом інтеграційних процесів у Європі.

4. *Економічний та валютний союз* містять усі ознаки спільного ринку та передбачають проведення єдиної внутрішньої економічної політики, створення системи міждержавного регулювання соціально-економічних процесів (шляхом

посиленням і розширенням сфери «наднаціонального» методу регулювання), що проходять у регіоні, а іноді й створення (використання) єдиної валюти. Приклади: Європейський економічний та валютний Союз (European Economic and Monetary Union (EEMU), Африканський союз, Ямайська валютна система, Зона австралійського долара тощо).

5. *Політичний союз*, крім усіх або більшості особливостей економічного союзу, передбачає передачу національними урядами держав-учасниць частини своїх суверенних функцій (наприклад, щодо відносин із третіми державами тощо, наддержавним (наднаціональним) органам, тобто характеризується відповідною політичною надбудовою та тенденціями до конфедеративного устрою. З огляду на наявність розвиненої системи обрання владних органів зі значним обсягом повноважень ЄС, поміж іншого, потрібно віднести до політичного союзу.

Як бачимо, кожен вид (тип, форма) регіональних економічних інтеграційних об'єднань передбачає поступове усунення певних економічних (торговельних і митних) бар'єрів (насамперед у митній сфері) між державами-учасницями інтеграції, що безпосередньо передбачає спрощення і гармонізацію митних процедур як усередині інтеграції, так і щодо третіх країн (за винятком зони вільної торгівлі).

Процеси створення регіональних економічних інтеграційних об'єднань у світі мають тенденцію до розширення. Наприкінці 90-х років ХХ ст. у світі налічувалося понад 30 інтеграційних об'єднань різного типу. Більшість із них знаходиться на перших стадіях розвитку, що не містять будь-яких зобов'язань щодо узгодження або уніфікації національних економічних політик [159, с. 37]. Історично чіткіше інтеграційні процеси проявились у Західній Європі, де у другій половині ХХ ст. склався єдиний господарський простір цілого регіону, в межах якого формувалися загальні умови відтворення та створювався механізм його регулювання. Тут інтеграція досягла найбільш зрілих форм [157, с. 195].

Цілком можна погодитися з думкою Бабіна Б. В., який зазначає, що міжнародне право сьогодні стає не лише продуктом взаємодії міжнародних

суб'єктів, воно містить у собі форми та конструкції міжнародного співробітництва, які постійно ускладнюються; при цьому на глобальному рівні відбувається перехід від «права компромісу до «права кооперації» [217, с.525].

Серед інтеграційних об'єднань та регіональних міжнародних організацій, що мають певні істотні досягнення у спрощенні та гармонізації митних процедур, можна виділити: у Північній Америці – НАФТА [160]; Південній Америці – МЕРКОСУР [403]; Європі – ЄС [334]; в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – АСЕАН [164]; АТЕС; в Євразії – СНД [174], Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану [178], ЄврАзЕС [186] та ін.

Детально розглянемо діяльність деяких регіональних інтеграційних об'єднань як суб'єктів міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі у Розділі 2 цього дисертаційного дослідження.

Автор у цілому підтримує думку, що у системі регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин, інтенсивне формування якої відбувається впродовж останніх десятиріч, серед інших взаємопов'язаних рівнів необхідно виокремити саме глобальний, оскільки він об'єктивно стає пріоритетним і визначає можливості та межі застосування інструментів глобальної торгової політики на інших рівнях, таких як: корпоративний (виконання норм та правил експорту, імпорту учасниками митних відносин); національний (реалізація власне торговельних і митних політик держав); міжнаціональний (застосування преференційних або протекціоністських заходів окремими країнами, що не є членами інтеграційних угруповань); наднаціональний (здійснення спільних торговельних заходів країнами-членами інтеграційних об'єднань) [319, с. 155].

Отже, для вирішення питань загального характеру держави як основні суб'єкти міжнародного митного права, об'єднуючись у міжнародні організації та інтеграційні об'єднання, беруть на себе зобов'язання діяти відповідно до взятих на себе функцій. Однією з форм багатостороннього міжнародного митного співробітництва у сфері спрощення та гармонізації митних процедур є створення міжнародних організацій та міжнародних регіональних економічних

інтеграційних об'єднань, що ставлять за мету уніфікацію та стандартизацію системи митного регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Спираючись на вищезазначені класифікаційні та інші ознаки міжнародних організацій і регіональних економічних інтеграційних об'єднань, будучи основним суб'єктом міжнародних митних відносин держави, в умовах глобалізації не можуть ефективно здійснювати правове регулювання без участі міжнародних інституцій.

Висновки до першого розділу

Проведений аналіз теоретико-правових основ спрощення та гармонізації національних митних процедур у сфері міжнародної торгівлі дає змогу зробити такі висновки:

1. У ході дослідження визначень їх змісту було встановлено співвідношення: митного контролю; митного оформлення; стягнення (сплати) митних платежів як *елементів митної процедури*, здійснення яких залежить від статусу товару, що переміщується через кордон, умов його оподаткування, призначення та мети переміщення товару (тобто певного митного режиму).

Аналіз змісту цих категорій дав підстави стверджувати, що, маючи різну правову природу (оскільки кожен із елементів має свої власні ознаки), вони є ідентичними за змістом, що зумовлено метою їх застосування – законним переміщенням товару через кордон.

2. *Митний контроль* має такі ознаки:

- здійснюється у пунктах пропуску на державному кордоні у спеціально визначених місцях (зонах митного контролю);
- реалізовується посадовими особами митних органів;
- проводиться під час переміщення товарів та інших предметів (залежно від їх виду та мети переміщення) через митний кордон;
- проводиться у передбачених митним законодавством формах (перевірка документів, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.);
- спрямований на дотримання суб'єктами зовнішньоторговельної діяльності встановлених законів і правил, що регулюють порядок ввезення, вивезення або транзиту товарів;
- об'єктами митного контролю є: валютні цінності, супроводжуваний та несупроводжуваний багаж, транспортні засоби, вантажі або вантажні відправлення, товари, що містять об'єкти інтелектуальної власності, міжнародні поштові відправлення та ін.;

– здійснюється з метою попередження контрабанди та порушення митних правил під час переміщення товарів через митний кордон.

3. Митне оформлення має такі ознаки:

– здійснюється посадовими особами митних органів ;

– проводиться у місцях розташування митних органів протягом їх робочого часу;

– спрямоване на документальне закріплення інформації та відомостей (результатів), отриманих у процесі митного контролю щодо пропуску в державу чи за її межі товарів та інших об'єктів, залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон суб'єктами зовнішньоторговельної діяльності;

– складовою частиною митного оформлення є митне декларування, яке здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товар;

– здійснюється щодо товарів та інших предметів (залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон), до них можуть належати: транспортні засоби, супроводжуваний та несупроводжуваний багаж громадян, вантажні та поштові відправлення, об'єкти інтелектуальної власності, валютні цінності тощо;

– митне оформлення здійснюється митними органами за певними етапами (послідовні заходи).

4. Стягнення (сплата) передбачених законом податків і зборів (митних платежів) має такі ознаки:

– нарахування та сплату митних платежів здійснюють декларанти (фізичні та юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності);

– контроль за своєчасністю та повнотою сплати митних платежів здійснюють національні митні органи;

– об'єктом оподаткування митними платежами є товари та інші предмети, що переміщуються через митний кордон;

– митні платежі виконують фіскальну, регулювальну та протекціоністську функції;

- механізм нарахування та сплати митних платежів складається з кількох елементів (визначення митної вартості товару, країни походження, товарної групи товару, застосування пільг, нарахування та сплата митних платежів);
- під час стягнення митних платежів ураховуються тарифні пільги (якщо вони в державі існують).

5. Узагальнюючи, можна визначити поняття *митних процедур*: це система взаємозв'язаних елементів, які складаються з: *митного контролю*, що проводиться у спеціально визначених місцях (зонах митного контролю) виключно посадовими особами митних органів у певних формах (перевірка документів, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.) необхідних для забезпечення дотримання національного митного законодавства та міжнародних договорів; *митне оформлення*, що полягає у документальному закріпленні відомостей, отриманих під час здійснення митного контролю товарів що переміщуються через митний кордон; *стягнення передбачених національним законодавством держави податків та зборів* (митних платежів) з переміщення цих товарів через її митний кордон.

6. Основними причинами, що ускладнюють проведення митних процедур є відмінності митного законодавства різних країнах. Подоланню правових відмінностей у національних законодавствах, виробленню загальних напрямів їх розвитку, встановленню універсальних норм міжнародного митного права які б спрощували порядок проведення митних процедур, сприяють такі форми зближення національних правових систем, як *гармонізація та уніфікація*.

Вважаємо, що уніфікація є такою формою зближення правових систем, яка передбачає створення ідентично-однакових правових норм, а гармонізація – встановлення спільних правових принципів та норм.

7. Ч. 1 ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН закріплює перелік джерел міжнародного права:

- а) міжнародні конвенції;
- б) міжнародні звичаї;
- в) загальні принципи права;

г) судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй.

До трьох *основних джерел міжнародного митного права*, що регулюють спрощення та гармонізацію митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, можна віднести такі:

– міжнародні договори: конвенції, угоди (наприклад, Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 р. [27], Договір про заснування Європейської спільноти 1957 р. [57] тощо);

– міжнародні звичаї (найвідомішим прикладом уніфікації міжнародних звичаїв, що також стосується спрощення національних митних процедур у зовнішньоторговельній діяльності, є ІНКОТЕРМС 2010 р. [11]);

– загальні правові принципи, визнані цивілізованими націями (містяться, наприклад, у Генеральній угоді з тарифів і торгівлі 1947 р. [13] та Заключному акті ЮНКТАД 1964 р.).

Однак встановлено, що, крім джерел, визначених у ст. 38 Статуту МС ООН, до системоутворювальних (основних) джерел міжнародно-правового регулювання спрощення та уніфікації міжнародного митного законодавства у сфері міжнародних торгівельних відносин належать також акти міжнародних організацій (наприклад: Резолюція Ради ВМО «Про Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації» 2005 р. [103]).

8. *Принципи міжнародного митного права* – це найбільш важливі й загальні правила поведінки учасників міжнародних правовідносин, що мають вплив на створення міжнародно-правових норм і є найбільш конкретними правилами поведінки держав у сфері міжнародних митних відносин. Кожен принцип сприяє становленню більш конкретних правил поведінки, тобто їх юридичній деталізації.

Принципи міжнародного митного права можна поділити на загальні, що характерні для міжнародного митного права в цілому, та спеціальні, що регулюють окремі інститути міжнародного митного права, а також стандарти. До загальних принципів належать такі:

– принцип співробітництва держав та інших суб'єктів у галузі митної справи та вдосконалення його організаційного механізму;

– принцип удосконалення організаційного механізму міжнародного митного співробітництва в рамках організацій, конференцій універсального, континентального, регіонального та субрегіонального масштабів як засобу зміцнення миру, підвищення рівня добробуту народів та їх економічного суверенітету;

– прагнення до вищого рівня уніфікації митних систем;

– удосконалення митного законодавства та митних технологій;

– посилення боротьби з контрабандою, незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, іншими митними правопорушеннями.

До спеціальних принципів міжнародного митного права належать принципи:

– недопущення дискримінації, пов'язаної з приналежністю держав до різних соціально-економічних систем;

– загальний режим найбільшого сприяння;

– взаємне поетапне зниження митних зборів та встановлення максимально допустимого рівня для країн-членів СОТ;

– максимальне скорочення митних формальностей;

– свобода транзиту на територіях країн-членів СОТ;

– вартість імпортного товару для митних цілей повинна базуватися на дійсній вартості товару.

Серед принципів міжнародного митного права є вузькоспеціалізовані принципи, закріплені в міжнародних договорах, рішеннях міжнародних організацій та ін. Наприклад, *принципами здійснення митного контролю є*: загальнообов'язковості митного контролю; оптимізації митного контролю; декларування об'єктів митного контролю; пред'явлення об'єктів для митного контролю; свободи вибору митного режиму; вибірковості; достовірності; достатності-мінімальності; доступності; обмеженої тривалості митного контролю; непорушності прав та свобод людини.

9. Особливе місце в системі принципів міжнародного митного права займає міжнародний стандарт. *Міжнародний митний стандарт* – група договірних принципів, які починають діяти між державами, коли ті взяли на себе зобов'язання їх дотримуватися. Це дає підстави вважати, що серед принципів міжнародного митного права більшість становлять саме стандарти спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, серед них:

- *упровадження міжнародних стандартів у сфері митної справи;*
- *застосування сучасних методів роботи, таких як системи аналізу ризиків і методів контролю, що базуються на аудиті, а також максимальне практичне використання інформаційних технологій;*
- *передбачуване, послідовне та прозоре застосування митних правил та процедур;*
- *реалізація програм, спрямованих на постійне вдосконалення та підвищення ефективності митних правил та процедур;*
- *удосконалення митного законодавства та митних технологій.*

10. Міжнародно-правове регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі залежить від його суб'єктного складу. Будучи основним суб'єктом міжнародних митних відносин, держави в умовах глобалізації не можуть ефективно здійснювати їх правове регулювання без участі міжнародних інституцій. Насамперед мова йде про універсальний рівень регулювання – ООН та організації її системи – ГА ООН, ЕКОСОП, ЄЕК ООН, про СОТ та ВМО, окремі аспекти міжнародної митної правотворчості розглядаються в ході діяльності їх органів та систем. Міжнародно-правове регулювання спрощення та гармонізації митних процедур здійснюється також і в межах *регіональних міжнародних організацій та економічних інтеграційних об'єднань* (наприклад, ЄС, НАФТА, АСЕАН, СНД).

11. Міжнародно-правове регулювання спрощення та гармонізації митних процедур є функціональним механізмом міжнародного митного права, що становить систему міжнародно-правових норм та принципів, які перебувають у стадії формування, спрямовані на регулювання міжнародних митних відносин зі

специфічним об'єктом регулювання, що виникає у зв'язку зі спрощенням та гармонізацією митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ НА УНІВЕРСАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ДВОСТОРОННЬОМУ РІВНЯХ

2.1 Міжнародно-правове регулювання стандартів спрощення й гармонізації митних процедур на універсальному рівні

Унаслідок того, що митні процедури та митні формальності можуть бути навмисно створеними торговельними бар'єрами, їх спрощенню та уніфікації приділяється значна увага в процесі багатостороннього міжнародного торговельного та митного співробітництва (як у процесі діяльності міжнародних організацій, так і у формі міжнародних договорів).

Спрощення та гармонізація різних аспектів митно-тарифного регулювання: *митного контролю; митного оформлення та стягнення митних платежів* – це основний напрямок розвитку митно-тарифної практики всіх держав світу, крім того, цими питаннями активно займаються ВМО, СОТ, ЮНКТАД, ЄЕК ООН та інші універсальні та регіональні міжнародні організації. Вони підготували низку міжнародних договорів, рекомендацій, довідників та інструкцій. Однак насамперед унаслідок їх діяльності з'явилися міжнародні конвенції, де зібраний та синтезований світовий досвід, що визначає напрями митного регулювання початку ХХІ ст. [190, с. 188].

Визначальну роль у міжнародно-правовому регулюванні спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі відіграла і відіграє всесвітня (універсальна) міжнародна (спеціалізована) організація – Рада митного співробітництва, що зараз має назву ***Всесвітня митна організація (ВМО, WCO – World Customs Organization)***, яка є єдиною міжурядовою організацією зі штаб-квартирою в м. Брюсселі (Бельгія), що зосереджена виключно на питаннях митної справи. На сьогодні до ВМО входять 179 держав

[88], зокрема Україна (відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради митного співробітництва 1950 р.» 1992 р. [153].

Рис 2.1. – Всесвітня митна організація

Спираючись на дослідження діяльності ВМО Бережнюком І. Г. [22, с. 346–371], зазначимо, що історія ВМО розпочинається з 1947 р., коли 13 урядів європейських держав, представлених у Комітеті європейського економічного співробітництва ООН, домовилися про створення Групи вивчення, яка розглядала можливість створення одного або кількох взаємозв'язаних європейських митних союзів на підставі принципів ГАТТ [88; 25, с. 503-506]. У 1948 р. Група вивчення створила два комітети – Економічний комітет та Митний комітет. Економічний комітет став попередником Організації економічного співробітництва та розвитку, Митний комітет перетворився на Раду митного співробітництва (РМС) відповідно до Конвенції про створення Ради митного співробітництва 1950 р., що набрала чинності 04.11.1952 р. [328, с. 317; 350].

Серед стратегічних цілей ВМО є спрямовані на спрощення та гармонізацію митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, а саме:

- 1) сприяння безпеці та міжнародній торгівлі, зокрема спрощенню та гармонізації митних процедур, що має підвищувати економічну конкурентоспроможність членів ВМО;

- 2) сприяння формуванню справедливих, раціональних та ефективних методів нарахування та стягнення митних платежів;
- 3) сприяння дотриманню законності та ефективності митного контролю й митного оформлення під час перетину кордону;
- 4) сприяння обміну інформацією між усіма зацікавленими сторонами для підвищення рівня взаємодії, включаючи обмін інформацією і досвідом між національними митними органами, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами [351].

У ст. 3 Конвенції про створення РМС [350] закріплено, що однією з функцій цієї організації є розроблення проектів конвенцій і поправок до них у сфері митної справи. Під егідою цієї організації розроблено й укладено близько 20 міжнародних митних конвенцій [88].

Ківалов С. В. відмічає, що ВМО останніми роками стала справжнім штабом співробітництва держав і міжнародних організацій у правотворчій і правозастосовній діяльності у сфері міжнародних відносин у частині митних справ держав. У наш час ВМО координує роботу національних митних служб у рамках існуючих багатосторонніх договорів у цій сфері (як було зазначено вище – близько 20 угод, більша частина яких укладена саме під егідою ВМО), близько 50 рекомендацій і десятків технічних норм із різних митних питань, а держави-члени ВМО контролюють більше 98 % світової торгівлі [191, с. 6].

У рамках ВМО, залежно від напрямку зближення правових систем, застосовується та чи інша форма зближення права: уніфікація чи гармонізація, або ж спостерігається їх поєднання. Вибір того чи іншого способу зближення залежить від специфіки міжнародних митних відносин. Однак основним механізмом у рамках діяльності ВМО зі зближення національних правових систем у сфері митної справи є договірний, він полягає в розробленні міжнародно-правових митних норм і укладення державами міжнародних митних конвенцій.

Формат роботи не дає можливості й необхідності розглядати всі конвенції, розроблені в процесі діяльності ВМО, тому розглянемо деякі з них, а саме:

Міжнародну конвенцію про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 р. [27], Митну конвенцію про карнет А. Т. А. для тимчасового ввезення товарів 1961 р. [90], Конвенцію про тимчасове ввезення 1990 р. [155], Митну конвенцію, що стосується контейнерів 1972 р. [192], Міжнародну конвенцію про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р. [156]. Вважаємо також за доцільне розглянути у цій роботі деякі рекомендаційні норми, розроблені ВМО, що стосуються спрощення та гармонізації митних процедур, а саме: Рамкові стандарти безпеки та полегшення світової торгівлі 2005 р. [103]; Декларацію про сумлінність митних службовців 1993 р. (Арушська декларація) [339]; Комюніке міжнародного митного співробітництва з проблем, пов'язаних зі світовою фінансовою кризою 2009 р. [193].

Проведемо стислий аналіз зазначених вище, найістотніших, на нашу думку, універсальних міжнародно-правових документів з метою виявлення основних положень, що сприяють спрощенню та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівельній діяльності.

Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (далі – Кіотська конвенція) від 18 травня 1973 р. [27] є одним із основоположних документів у сфері митної справи, що передбачає створення єдиних принципів митної політики. На сьогодні членами Кіотської конвенції є 82 держави світу (серед яких держави ЄС, США, Китай, Канада, Японія, Україна [194] та ін.) [88]. Абсолютно можна погоджуватися з думкою, К. К. Сандровського про те, що Кіотська конвенція без перебільшення вважається своєрідним кодексом поведінки держав у митних відносинах [195, с. 75]. Хочемо зазначити, що положення Кіотської конвенції (оновленої) містять у собі поєднання імперативного та диспозитивного методів правового регулювання.

Кіотська конвенція була укладена 18.05.1973 р. на 41–42-й сесіях РМС, що відбулися в м. Кіото, і набрала чинності 1974 р. Однак прийнята у 1973 р. Кіотська конвенція надалі дуже швидко перестала відповідати динаміці розвитку митних процедур, і тому на початку 90-х років ХХ ст. ВМО розпочала діяльність

із підготовки її нової редакції. В роботі брали участь міжнародні організації, що представляють інтереси учасників світової торгівлі, й насамперед МТП. Основна мета перегляду Кіотської конвенції полягала у розробленні нових норм, спрямованих на гармонізацію митних процедур, що покликані бути основою для їх правового забезпечення та регулювання у XXI ст. У 1999 р. Кіотська конвенція отримала назву оновленої Кіотської конвенції, або Кіотської конвенції в редакції Брюссельського протоколу внаслідок підписання Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [196; 328, с. 309]. За умовами Брюссельського протоколу, нова редакція Кіотської конвенції мала набрати чинності через три місяці після того, як 40 договірних сторін виконають відповідні процедури ратифікації. Цей процес був завершений 03.02.2006 р. і з цього моменту стало можливим приєднання до Кіотської конвенції інших держав світу. Необхідно зазначити, що оновлена Кіотська конвенція містить застосування сучасних інформаційних технологій, упровадження сучасних форм митного контролю та митного оформлення, готовність та бажання до партнерства комерційного сектору з митними органами на взаємно вигідних умовах, у зв'язку з чим вона стала базовим орієнтиром у побудові сучасного митного регулювання багатьох держав [438, с.159-163]. Таким чином, оновлена Кіотська конвенція покликана сприяти досягненню високого ступеня спрощення та гармонізації митних процедур, що є однією з основних цілей ВМО [198], і тим самим внести істотний вплив у створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі.

Структуру оновленої Кіотської конвенції становлять: Протокол про зміну Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 р. [196], сам текст Конвенції у змінній редакції [27] та додатки до неї – Загальний додаток (іноді його називають «Генеральний додаток» (General Annexes) та десять Спеціальних додатків (Specific Annexes). Основний текст Конвенції складається з преамбули та 5 розділів. (*див. додаток Ж*).

Норми Загального додатка до оновленої Кіотської конвенції сформульовані у вигляді Стандартних правил і Стандартних правил з перехідним

терміном. Для договірної сторони застосування Стандартних правил та Стандартних правил з перехідним терміном є обов'язковим, однак з тією різницею, що для Стандартного правила з перехідним терміном передбачено пізніший строк початку його застосування. Так, сторона повинна приступити до впровадження та застосування Стандартних правил не пізніше ніж через 36 місяців, а Стандартних правил з перехідним терміном – не пізніше ніж через 60 місяців від дати набуття чинності Конвенції для цієї сторони (ст. 13 основної частини оновленої Кіотської конвенції).

Норми Спеціальних додатків оновленої Кіотської конвенції сформульовані у вигляді Стандартних правил і Рекомендованих правил. Спеціальні додатки містять визначення, Стандартні правила та Рекомендовані правила; супроводжуються рекомендаціями, що не є обов'язковими для договірних сторін.

Застосування Стандартних правил, як зазначалося вище, є обов'язковим, у цьому виявляється імперативність положень оновленої Кіотської конвенції. Що стосується Рекомендованих правил, то щодо них держави можуть зробити застереження (тобто не приймати це правило/правила до застосування). Якщо застереження не зроблено, правила підлягають застосуванню автоматично. Однак якщо застереження зроблено, то в подальшому воно може бути зняте (що є прикладом поєднання імперативного та диспозитивного методів). Більше того, договірна сторона не просто має право відкликати застереження щодо Рекомендованих правил, а повинна також вивчати можливість відкликання будь-яких своїх застережень і кожні три роки повідомляти про це ВМО із зазначенням тих положень національного законодавства, що не дозволяють відкликати застереження (ст. 12 основної частини оновленої Кіотської конвенції).

Необхідно відмітити, що у межах оновленої Кіотської конвенції, механізм прийняття митних стандартів занадто складний, що у свою чергу, не сприяє їх швидкому оновленню в сучасних умовах. На думку автора функція Керівного комітету конвенції (стаття 6 оновленої Кіотської конвенції) дублюється з функцією яку має Рада Всесвітньої митної організації, яка є вищим органом цієї

організації, (стаття 3 Конвенції Про створення Ради митного співробітництва) щодо внесення змін та доповнень до оновленої Кіотської конвенції.

З метою оптимального прийняття митних стандартів у сфері спрощення та гармонізації митних процедур в межах ВМО доцільно до статті 15 оновленої Кіотської конвенції внести наступні доповнення: «всі рішення стосовно змін і доповнень до оновленої Кіотської конвенції повинні прийматись на сесії Ради Всесвітньої митної організації більшістю у дві третини голосів учасників засідання, що мають право голосу, які набирають чинності через шість місяців після голосування», а статтю 16 виключити.

Понятійний апарат Конвенції сформульований у розділі 2 Загального додатка «Визначення понять». Крім того, кожен розділ Спеціальних додатків Конвенції також містить визначення термінів (зазвичай під назвою «Визначення», або «Визначення понять», у першому чи другому розділі [198, 199, 200]), де вони вживаються і де сформульовані основні ознаки митної процедури, про яку йде мова. Однак, існують певні прогалини базових понять на яких будується цей міжнародний договір, а саме: «митні процедури» та «спрощення митних процедур». Треба зазначити, що без визначення єдиної термінології складно вести мову про можливість спрощення митних процедур на підставі норм оновленої Кіотської конвенції та повної відповідності національного митного законодавства положенням міжнародних договорів. З метою вдосконалення міжнародно-правової бази у сфері спрощення та гармонізації митних процедур вважаємо, необхідно внести до Генерального додатку оновленої Кіотської конвенції доповнення таких понять як: «митні процедури» та «спрощення митних процедур».

Положення обов'язкового для держав-учасниць Загального додатку оновленої Кіотської конвенції є універсальними. Про це свідчить той факт, що в кожному розділі Спеціального додатку є Стандартне правило, відповідно до якого процедура, викладена в цьому розділі, регулюється даним конкретним розділом. Таким чином, у всіх державах-учасницях оновленої Кіотської конвенції, незалежно від вибору ними для підписання того чи іншого

Спеціального додатка, повинні діяти одноманітні національні правові митні норми, розроблені на основі Стандартних правил Загального додатка Кіотської конвенції.

Так, під час здійснення *митного контролю* оновлена Кіотська конвенція встановлює такі Стандартні правила:

– *здійснювати координацію дій усіх компетентних державних органів, які беруть участь у пропуску товарів через митний кордон* (стандартне правило 3.35 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції), і навіть митних органів сусідніх держав (сумісні митні процедури), через спільний кордон яких переміщується товар (стандартні правила 3.4 та 3.5 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції), [280];

– *під час проведення митного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон, обмежуватися мінімумом інформації, необхідної для забезпечення дотримання національного митного законодавства* (стандартне правило 6.2 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції). Мінімальна інформація щодо товару, що переміщується через митний кордон, повинна міститись у декларації на товар письмової форми, яка має відповідати типовій формі ООН (стандартне правило 3.11 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції);

– *здійснювати митний контроль з використанням системи управління ризиками (СУР)* (стандартне правило 6.3 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції). Управління ризиками в митній справі (цим питанням детально займалися Бережнюк І. Г. [272], Вакульчик О. М. [233] та Гребельник О. П. [21]) має складатися зі стратегічного, оперативного і тактичного управління. Використання системи аналізу та управління ризиками вимагає чіткого відбору критеріїв або індикаторів ризиків. Національні митні органи повинні дотримуватися стратегії, що базується на системі засобів оцінки ймовірності недотримання законодавства (стандартне правило 6.5 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції), [328 с. 348; 365, с. 3];

– *здійснюватися митний контроль має на основі методу аудиту (audit-*

based control) (стандартне правило 6.6 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції). У такому разі справочинство суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності повинне базуватися на загально прийнятих принципах бухгалтерського обліку (Generally Accepted Accounting Principles, GAAP) [328, с. 58];

– здійснювати митний контроль необхідно з максимальним використанням інформаційних технологій та засобів електронних комунікацій (стандартне правило 6.9 розділу 6 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції), наприклад електронного декларування, митний огляд із застосуванням відповідних технічних засобів тощо [328, с. 399].

Під час здійснення митного оформлення оновлена Кіотська конвенція встановлює такі стандартні правила:

– здійснювати митне оформлення у будь-якому уповноваженому митному органі (стандартне правило 3.20 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції);

– здійснювати митне оформлення із поданням декларантом митному органу попередньої або неповної декларації на товари (стандартне правило 3.13 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції) [328, с. 259];

– обмежуватися переліком лише тих даних, що вносяться до декларації на товари і є необхідними для нарахування митних платежів, формування статистики та застосування митного законодавства (стандартне правило 3.12 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції);

– проводити електронне декларування товарів під час переміщення їх через митний кордон (стандартне правило 3.16 розділу 3 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції);

– надавати національними митними органами інформацію загального характеру щодо умов організації та переміщення товарів, предметів та транспортних засобів через митний кордон (стандартні правила 9.4–9.7 розділу 9 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції). Ця рекомендація прямо узгоджується з принципом «прозорості / транспарентності», закріпленим у ст. Х ГАТТ [13].

Під час *стягнення (сплати) передбачених законом податків і зборів* (дослідженням методів визначення митної вартості займалися Каленський М. М., Войцещук А. Д., Бережнюк І. Г. [216] та ін.) оновлена Кіотська конвенція встановлює такі стандартні правила:

- *здійснювати нарахування митних платежів у можливо короткий термін після подачі декларації на товари* (стандартне правило 4.2 розділу 4 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції);
- *публікувати в офіційних виданнях ставки мит і податків* (стандартне правило 4.4 розділу 4 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції);
- *здійснювати практику гарантування (зобов'язань щодо сплати митних платежів) як один із напрямків удосконалення практики митного регулювання* (стандартні правила 5.1–5.7 розділу 5 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції).

Однією з особливостей сьогодення є підвищення рівня технічного оснащення та вдосконалення інформаційних технологій (техніки зв'язку, методів обробки та передачі інформації, автоматичних систем обробки даних та ін.). Розвиток *електронної торгівлі* та інститутів із нею пов'язаних (наприклад, електронного підпису) також впливає на розвиток митної сфери більшості країн світу та зумовлює необхідність регулювання й узгодження цих процесів на міжнародному рівні. Наприклад, значним досягненням у цій сфері є Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі від 2007 року [404], що носить рекомендаційний характер для країн-членів ООН.

ВМО, щоб уникнути взагалі або частково «паперового» справочинства та «паперового» декларування товарів, рекомендувала своїм членам використовувати стандарт ЕДІФАКТ ООН (Правила ООН для електронного обміну даними в управлінні, торгівлі та на транспорті, *англ.* United Nations. Electronic Data Interchange for Administration, Commerce and Transport) [201], про який йтиметься далі.

Оновлена Кіотська конвенція містить також низку рекомендацій у цій сфері (стандартні правила 7.1–7.4 розділу 7 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції) [27], а саме:

– для забезпечення митних операцій митна служба застосовує інформаційні технології у разі, якщо вони є економічно вигідними та ефективними для митних служб і для торгівлі, визначає умови їх застосування;

– під час впровадження інформаційних технологій відбувається, наскільки це максимально можливо, консультації за участі всіх безпосередньо зацікавлених сторін;

– нові чи змінені норми національного законодавства повинні передбачати:

а) електронні способи обміну інформацією як альтернативу вимозі подання письмових документів;

б) поєднання електронних та документарних методів посвідчення дійсності та ідентичності;

в) право митної служби залишати у себе інформацію для використання у митних цілях та за потреби обмінюватися такою інформацією з іншими митними службами та усіма іншими користувачами, якщо це допускається законом, за допомогою електронних способів обміну інформацією.

Необхідно зазначити, що в оновленій Кіотській конвенції не закріплено вимогу про буквальну відповідність національних митних законодавств положенням оновленої Кіотської конвенції, в цьому проявляється дія механізмів гармонізації як форми зближення правових систем, а також диспозитивність положень Кіотської конвенції. Головне, щоб національне законодавство, по-перше, передбачало (шляхом приєднання до оновленої Кіотської конвенції та формування внутрішнього національного законодавства на її виконання) умови та порядок застосування митних правил та процедур, що містяться в Кіотській конвенції, по-друге, містило самі правила, закріплені в ній. При цьому відповідно до вимог оновленої Кіотської конвенції договірним сторонам дозволяється закріплювати у своїх національних митних законодавствах більш сприятливі

умови, ніж передбачені в Кіотській конвенції (ст. 2 оновленої Кіотської конвенції).

Гармонізація митних процедур здійснюється в рамках міжнародного митного співробітництва, отже, виокремимо основні напрямки та рекомендації у цій сфері:

– широке використання інформаційних технологій, включаючи перехід до електронного декларування; (стандартне правило 7.1 розділу 7 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції) [27]

– упровадження вибіркового митного контролю шляхом розроблення технологій визначення вантажів, перевезення яких здійснюється з порушенням митного законодавства (стандартне правило 6.4 розділу 6 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції) [27];

– об'єднання експортного та імпортного митного контролю, спільне на двосторонній основі (стандартне правило 3.4 розділу 3 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції) [27] та ін.

Відмітимо, що ці напрямки та рекомендації мають диспозитивний характер і передбачають свободу вибору національними митними органами засобів та шляхів їх реалізації (стандартне правило 3.4 розділу 3 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції) [27].

Оновлена Кіотська конвенція також регулює питання застосування митних режимів під час проходження митних процедур.

Отже, Кіотська конвенція спрямована на спрощення та гармонізацію митних процедур і зменшення кількості необхідних для митного оформлення документів. Це має на меті сприяти веденню зовнішньої торгівлі та гармонізувати митні формальності, що застосовуються в національних митних нормах. Оновлена Кіотська конвенція містить у собі як обов'язкові для держав, що приєдналися, норми, так і норми, які надають право вибору правової поведінки, чи відносять прийняття відповідного правового рішення до компетенції національного митного органу. В цьому і виявляється поєднання імперативності та диспозитивності норм цієї конвенції. Отже, можна зазначити,

що на сучасному етапі оновлена Кіотська конвенція є важливим міжнародно-правовим інструментом щодо спрощення та гармонізації національних митних процедур у зовнішньоторговельній діяльності, який містить у собі як зобов'язувальні норми, так і норми, від яких можна відступити чи обрати альтернативний спосіб застосування митної процедури.

Не менш важливим міжнародно-правовим документом у сфері спрощення та гармонізації митних процедур є *Міжнародна митна конвенція про карнет А. Т. А. для тимчасового ввезення товарів* від 06.12.1961 р. (далі – *Конвенція про карнет А. Т. А.*) [90]. Ця конвенція була розроблена РМС сумісно з договірними сторонами, ГАТТ та ЮНЕСКО, з урахуванням рекомендацій МТП. На сьогодні її договірними сторонами є 66 держав, зокрема й Україна [202]. Структура Конвенції про карнет А. Т. А. складається із двох частин [90]:

– основного тексту, що містить: преамбулу, основні визначення, положення про застосування Конвенції, порядок приєднання до неї та інше;

– додатка, що містить макет карнета А. Т. А. та вказівки з його використання.

Міжнародна митна система А. Т. А. це – сукупність правових норм, принципів і спеціальних інститутів, що координують, контролюють і регулюють процедуру тимчасового безмитного ввезення товарів, і є дієвим міжнародно-правовим інструментом спрощення і гармонізації митної процедури тимчасового ввезення [203, с. 13–14]. Конвенція передбачає застосування договірними сторонами карнета А. Т. А. – єдиного міжнародного митного документа, що замінює національні митні декларації і дозволяє здійснювати спрощене та прискорене митне оформлення тимчасового ввезення товарів. Скорочення «А. Т. А.» є аббревіатурою французького («admission temporaire») і англійського («temporary admission») сполучень, які в перекладі означають «тимчасове ввезення», «тимчасовий допуск», «тимчасове прийняття» [2, с. 132]. Конвенція А. Т. А. своєю назвою зобов'язана митному документу, що має назву «карнет А. Т. А.».

Карнет А. Т. А. – міжнародний митний документ, що прирівнюється до митної декларації і застосовується для тимчасового ввезення товарів, дозволяє ідентифікувати товари і є міжнародною гарантією сплати в країні тимчасового ввезення ввізних мит і зборів. Це книжка з відривними листками 297x210 мм [90, Додаток «Макет карнета А. Т. А.», п. 2].

A.T.A. CARNET FOR TEMPORARY ADMISSION OF GOODS / INTERNATIONAL GUARANTEE DOCUMENT

A. HOLDER AND ADDRESS / Ім'я та адреса

B. REPRESENTED BY? / Як представляє?

C. INTENDED USE OF GOODS / Як передбачається використання товарів

D. VALID UNTIL / Із якого по якого

E. THIS CARNET MAY BE ISSUED IN THE FOLLOWING COUNTRIES / ЦЯКАРНАТ МОЖЕ ВИДАТИСЯ У НАСТІЖНЬОМУ КРАЇНАХ

F. CERTIFICATE BY CUSTOMS AT DEPARTURE / Сертифікат митних органів при вивезенні

G. GOODS EXAMINED? / Товари перевірені?

H. Registered under Reference No. / Зареєстровано під номером

I. CUSTOMS OFFICE / Митний орган

J. Signature of Holder / Підпис власника

A.T.A. CARNET No. / Карнет АТА № UA/01/0126/11

1. The goods described in the General List under Item No. 1

2. Place date for duty / Дата ввізних мит

3. Other remarks / Інші зауваження

4. Customs Office / Митний орган

5. The goods described in the General List under Item No. 2

6. Place date for duty / Дата ввізних мит

7. Other remarks / Інші зауваження

8. Customs Office / Митний орган

9. The goods described in the General List under Item No. 3

10. Place date for duty / Дата ввізних мит

11. Other remarks / Інші зауваження

12. Customs Office / Митний орган

DO NOT REMOVE FROM THE CARNET / НЕ ВИЛУЧАТИ З КАРНЕТА

<p>Зелена обкладинка</p> <p><i>На першому і останньому аркуші, вказується інформація про власників, про кількість та вартість товарів, про мету тимчасового ввезення та країні передбачуваного вивезення товару.</i></p>	<p>Жовта обкладинка</p> <p><i>Використовується при експорті та реекспорті з країни тимчасового ввезення</i></p>
---	--

Рис 2.2. – Зразки карнета А.Т.А.

Відповідно до положень Конвенції під «тимчасовим ввезенням» потрібно розуміти митний режим, який дозволяє приймати на митну територію певні товари (зокрема транспортні засоби), умовно звільнені від ввізного мита і податків, без застосування заборон чи обмежень економічного характеру на ввезення; такі товари (зокрема транспортні засоби), мають ввозитися з визначеною метою і призначатися для подальшого вивезення у встановлений термін, та не піддаватися змінам, за винятком нормального зниження їх вартості (амортизації) внаслідок використання [90, ст. 1 б].

Необхідно зазначити, що відповідно до ст. 3 Конвенції А. Т. А. сфера застосування цієї Конвенції обмежується трьома основними групами випадків.

По-перше, це товари, тимчасово ввезені відповідно до положень Митної конвенції про тимчасове ввезення професійного обладнання 1961 р. [354] та Митної конвенції про порядок тимчасового ввезення товарів для демонстрації на виставках, ярмарках, конференціях, подібних заходах 1961 р. [355]. Отже, зазначена група випадків може стосуватися лише держав-учасниць цих конвенцій [90, ст. 3 п. 1].

По-друге, застосування карнета А. Т. А. можливе, коли товари тимчасово ввозяться за іншими міжнародними договорами про тимчасове ввезення, наприклад Угодою ЮНЕСКО про ввезення матеріалів освітнього, наукового та культурного характеру 1950 р. [356].

По-третє, Конвенцією А. Т. А. визначаються також правила ввезення товарів на підставі застосування національного митного законодавства, яке встановлює, наприклад, що в тому разі, коли товари ввозяться відповідно до однієї з Брюссельських конвенцій 1961 р. [354; 355], які регламентують тимчасове ввезення, митниці тих держав, які є учасницями зазначених конвенцій та Конвенції А. Т. А., зобов'язані приймати карнети А. Т. А. замість національних митних декларацій [90, ст. 3 п. 2].

Необхідно також зазначити, що відповідно до п. 4 ст. 3 Конвенції про карнет А. Т. А. зі сфери застосування цієї конвенції виключені товари, призначені для переробки та ремонту. Конвенція А. Т. А. не містить також обмежень щодо конкретних видів транспортних засобів, для ввезення товарів за карнетом А. Т. А. Так, товари можуть ввозитися повітряним, автомобільним, річковим, морським, залізничним транспортом. Закріплена відсутність відмінностей між супроводжуваним і несупроводжуваним вантажами [90, п. 4 Коментаря].

Застосування карнетів А. Т. А. з метою транзиту може відбуватися як у державі тимчасового ввезення, так і в третій державі, розташованій між державами вивезення та ввезення. Так, відповідно до ст. 1 Конвенції про карнет

А. Т. А. поняття транзиту визначається як «переміщення товарів з митного органу на території договірної сторони в митний орган у межах тієї самої території відповідно до положень, встановлених національним законодавством та правилами цієї договірної сторони».

Положення Конвенції А. Т. А. також передбачає, з одного боку, встановлення обов'язкових до застосування митних преференцій та пільг і не забороняє використання та застосування інших, більш пільгових режимів або спрощених порядків оформлення митних документів, які на свій розсуд держави самостійно готові надавати торговим союзникам або партнерам у рамках регіональних об'єднань [90, ст. 17].

Застосування системи карнетів А. Т. А. дає істотні переваги:

– зникає потреба заповнення національних митних документів безпосередньо у кожному пункті пропуску через митний кордон, оскільки карнет А. Т. А. заповнюється заздалегідь і містить відривні аркуші для митних органів кожної держави-учасниці, митний кордон якої перетинається [90, ст. 3];

– звільнення від сплати ввізного мита, митних зборів і податків під час тимчасового ввезення товарів на термін до одного року [90, ст. 6, п.1, п. 4; ст. 4, п. 1; ст. 10];

– немає потреби надавати й будь-які грошові застави, депозити, банківські гарантії як забезпечення сплати митних платежів, оскільки сам карнет А. Т. А. є такою міжнародною гарантією [90, ст. 3, п. 1; ст. 6, п. 1, 4]; одержувач карнета А. Т. А. оплачує лише послуги організації, що його видала;

– однією книжкою А. Т. А. вантаж може бути оформлений для тимчасового ввезення (транзиту) в (через) декілька держав-учасниць системи А. Т. А.;

– товари, охоплені карнетом А. Т. А., можуть вивозитися та повертатися однією чи декількома партіями [90, ст. 13].

Конвенція про карнет А. Т. А. досить чітко та всебічно регламентує порядок видачі, оформлення та використання карнетів А. Т. А., визначає форми фінансових гарантій та порядок їх застосування, а також права та обов'язки всіх

учасників системи карнету А. Т. А.: власників товару, асоціацій, які видають карнети А. Т. А., а також митних органів.

Наприклад, повноваження організації-гаранта, яка видає в Україні книжки (карнети) А. Т. А., надані Торгово-промислової палаті України [204], а Порядок видачі книжок (карнетів) А. Т. А., затвердженим постановою уряду України від 29.11.2006 р. № 1654 [205].

Особливістю Конвенції про карнет А. Т. А. є те, що вона створює спрощену й уніфіковану процедуру, яка застосовується на території держав її учасниць, однак при цьому не робить цю процедуру обов'язковою до виконання під час здійснення операцій у режимі тимчасового ввезення або транзиту. Учасники міжнародної торгівлі вільні у виборі митної процедури: або використовувати переваги, що надаються Конвенцією про карнет А. Т. А. чи іншими міжнародними митними документами, або здійснювати митне оформлення товарів за національною митною декларацією. Зокрема, якщо національним законодавством або внаслідок дво- чи багатосторонніх угод надається більш пільговий порядок оформлення будь-яких товарів, декларант вільний обирати, чи подавати йому до оформлення карнет А. Т. А. чи використовувати національну митну процедуру.

Отже, основним міжнародним документом, що дає можливість спрощеного ввезення товару в режимі тимчасового ввезення і транзиту, є книжка А. Т. А., яка приймається митними органами договірних сторін Конвенції про карнет А. Т. А. як митна декларація і разом з тим є міжнародною гарантією сплати митних платежів згідно з національним митним законодавством у разі порушення режиму тимчасового ввезення товару (тобто є документальним гарантуванням сплати митних платежів).

Наступним важливим міжнародно-правовим документом, розробленим ВМО у сфері спрощення та гармонізації національних митних процедур, можна назвати *Конвенцію про тимчасове ввезення від 26 червня 1990 р.* (далі – *Стамбульська конвенція*), підписана у м. Стамбулі на 75–76 сесіях ВМО [155].

Основна мета Стамбульської конвенції полягає у такому:

- об'єднати в єдиному документі всі існуючі на момент прийняття конвенції міжнародні договори, що регулюють процедуру тимчасового ввезення [155, Преамбула, ч. 5];

- створити уніфікований комплексний нормативний документ, який передбачає можливе внесення до нього нових категорій товарів з метою тимчасового ввезення, що в майбутньому надасть можливість уникнути необхідності прийняття додаткових спеціальних конвенцій [155, Преамбула, ч. 6];

- спростити та гармонізувати процедуру тимчасового безмитного ввезення товарів, передбачених раніше укладеними міжнародними конвенціями в цій сфері [155, Преамбула, ч. 7];

- розширити застосування карнетів А. Т. А. і карнетів С. Р. Д., закріпивши їх прийняття до оформлення митними органами договірних сторін обов'язковим, незалежно від надання митного документа та фінансової гарантії під час тимчасового ввезення [155, Преамбула, ч. 8; додаток А, ст. 2].

Практично в кожному додатку Стамбульської конвенції закладена ідея поступового витіснення численних раніше прийнятих однопорядкових конвенцій єдиним кодифікованим актом про тимчасове ввезення [78, с. 78].

Стамбульська конвенція складається із двох частин [155]:

1) базового тексту, який містить: основні принципи та положення, що регулюють застосування конвенції; регламентацію структури, порядок набрання чинності та внесення поправок, денонсації тощо;

2) тринадцяти додатків, кожен із яких передбачає надання спрощення процедури тимчасового ввезення для конкретної категорії товарів.

Одне з важливих положень Стамбульської конвенції 1990 р. полягає у тому, що з моменту набрання чинності будь-якого її додатка (механізм закріплений у ст. 28, де зазначено, що з метою голосування в Адміністративному комітеті кожен додаток Стамбульської конвенції розглядається як окрема конвенція) він скасовує та замінює раніше прийняті із зазначених питань конвенції (наприклад, прийняття додатка В.3 (додаток щодо контейнерів, піддонів, упаковки, зразків та

інших товарів, що ввозяться в рамках торгової операції) до Стамбульської конвенції скасувало і замінило Європейську конвенцію про митний режим щодо піддонів, які використовуються у міжнародних перевезеннях 1960 р. [155, ст. 9, п. 1, ч. 2], Митну конвенцію про тимчасове ввезення упаковок, (Брюссель, 1960 р. [155, додаток В.3, ст. 9]). Водночас ст. 19 додатка А Стамбульської конвенції встановлює, що відповідно до положень ст. 27 Конвенції з часу набрання чинності цей Додаток скасовує та замінює Конвенцію про карнет А. Т. А. на тимчасове ввезення товарів, підписану в Брюсселі 1961 р. [90]. Вважаємо, що мається на увазі заміна в частині одного предмета митного регулювання, тобто положення Стамбульської конвенції замінюють відповідні положення Конвенції А. Т. А., оскільки є більш уніфікованими.

Окремо потрібно зазначити, що текст Конвенції А. Т. А. був повністю інкорпорований до Стамбульської конвенції, що набрала чинності у листопаді 1993 р. На сьогодні обидві конвенції діють на паритетній основі й мають однакову юридичну силу. Згідно з даними ВМО до Стамбульської конвенції приєдналося 70 держав [88], зокрема й Україна з 24.03.2004 р. [202].

Необхідно також зазначити, що основною умовою підписання Стамбульської конвенції є обов'язкове приєднання договірних сторін до Додатка А, який містить затверджені документи про тимчасове ввезення, а саме: карнети А. Т. А. та карнети С. Р. D. [155, ст. 24, п. 4]. Рішення про приєднання до кожного конкретного додатка приймає на свій розсуд договірна сторона і носить добровільний характер. Забезпечення прав та закріплення обов'язків договірних сторін Конвенції передбачено документами підписаних нею додатків та базового тексту, що в сукупності становлять єдиний юридичний документ.

1	Holder and address / Titulaire et adresse	CPD no.	1
2		Valid for not more than one year, that is until / Valable n'excédant pas un an, soit jusqu'au	2
3		07-nov.-13	3
4	Issued by / Délivré par	The validity of this carnet is subject to compliance by the holder during this period with the customs laws and regulations of the country/ customs territory visited / Ce carnet reste valable sous réserve que le titulaire ne cesse de remplir, pendant cette période, les conditions prévues par les lois et règlements douaniers du pays/territoire douanier visité.	4
5	Touring Club Suisse, Genève	Validity extended until / Validité prolongée jusqu'au*	5
6	 CARNET DE PASSAGES EN DOUANE FOR MOTOR VEHICLES AND TRAILERS / POUR VÉHICULES À MOTEUR ET REMORQUES		
8	This carnet is issued for the vehicle registered in / Ce carnet est délivré pour le véhicule immatriculé en	CH-Suisse	8
9	This carnet, which has been drawn up in accordance with the provisions of the Customs Conventions on the Temporary Importation of Private Road Vehicles (1954) and Commercial Road Vehicles (1956), both amended in 1992, may be used in the countries/customs territories listed on the back cover of this document, under guarantee of the authorized associations indicated.		
10	It is issued on condition that the holder re-exports the vehicle within the specified period of validity and complies with the customs laws and regulations relating to the temporary admission of motor vehicles in the countries/customs territories visited under the guarantee, in each country where the document is valid, of the authorized association affiliated to the undersigned international organization. ON EXPIRY, THE CARNET MUST BE RETURNED TO THE ASSOCIATION WHICH DELIVERED IT TO THE HOLDER. /		
9	Ce carnet, qui a été élaboré selon les dispositions des Conventions douanières relatives à l'importation temporaire des véhicules routiers privés (1954) et des véhicules routiers commerciaux (1956), révisées en 1992, peut être utilisé dans les pays/territoires douaniers qui figurent au dos de la couverture de ce document, sous la garantie des associations autorisées indiquées.		
10	A charge pour le titulaire de réexporter le véhicule dans le délai de validité imparti et de se conformer aux lois et règlements douaniers sur l'importation temporaire des véhicules à moteur dans les pays/territoires douaniers visités, sous la garantie, dans chaque pays où le document est valable, de l'Association agréée, affiliée à l'organisation internationale sousignée. À L'EXPIRATION, LE CARNET DOIT ÊTRE RETOURNÉ À L'ASSOCIATION QUI L'A DÉLIVRÉ.		
11	Issued at / Délivré à	Genève - CH	11
12	Signature of International Organizations / Signature des Organisations internationales	Signature of Issuing Association / Signature de l'Association émettrice	Date
12		Le président central du Touring Club Suisse, Genève 	07-nov.-12
13	Responsible, by order, for the administration, AIT Director General / Responsable de la gestion, par délégation, Le Directeur Général de l'AIT		

Рис 2.3. – Зразок карнета А.Т.А.

Як і більшість міжнародних договорів ВМО, Стамбульська конвенція не зв'язує держави зобов'язаннями щодо вибору якихось певних положень конвенції та її додатків (крім, як уже зазначалося вище у додатку А до неї).

Стамбульська конвенція на відміну від Конвенції про карнет А. Т. А. 1961 р. передбачає два види міжнародних митних документів із тимчасового ввезення, одночасно для врегулювання гармонізації та спрощення переміщення через митний кордон держав товарів і транспортних засобів:

– книжку А. Т. А. – документ про тимчасове ввезення, що використовується для тимчасового ввезення вантажів, за винятком транспортних засобів;

– книжку С. Р. D. (carnet de passage en douane – аббревіатура французького словосполучення «документ для митного оформлення») – документ про тимчасове ввезення, що використовується для тимчасового ввезення транспортних засобів [155, додаток А, ст. 1].

Потрібно погодитися з думкою Шорнікова А. В. [206, с. 134] та Буваєвої Н. Е. [71, с. 194], які вважають, що природа та сутність Стамбульської конвенції про тимчасове ввезення полягає у тому, що вона є єдиним кодифікуючим міжнародно-правовим актом про тимчасове ввезення (і товарів, і транспортних засобів).

Виходячи з вище викладеного, можна зазначити, що розроблена ВМО Стамбульська конвенція є універсальною кодифікованою міжнародною угодою, яка надала власникам товарів можливість мінімізувати витрати, пов'язані з тимчасовим переміщенням їх через державні кордони, що є важливим стимулом для розвитку міжнародної торгівлі. Якщо говорити про взаємодію між оновленою Кіотською конвенцією та Стамбульською конвенцією, то, на нашу думку, вони співвідносяться як загальна та спеціальна норми права: Кіотська конвенція встановлює загальні засади та принципи гармонізації та спрощення митних процедур, а Стамбульська конвенція, як, до речі, і Конвенція про карнет А. Т. А., регулюють правовідносини у сфері окремих митних процедур – особливий режим «тимчасового ввезення».

Міжнародним договором, розробленим ВМО у сфері спрощення та гармонізації національних митних процедур у міжнародній торгівлі, на який ще хотілося б звернути увагу, є *Митна конвенція, що стосується контейнерів, від 2 грудня 1972 р.* [192]. Вважаємо за необхідно провести короткий аналіз саме цієї Конвенції з огляду на те, що вона регулює питання ввезення / вивезення транспортного обладнання (контейнера) всіма можливими видами транспорту. Крім того, оскільки контейнер є багаторазовим транспортним обладнанням, оптимально зручним, універсальним та економним у використанні, ця Конвенція шляхом спрощення та гармонізації національних законодавств, приведення їх до оптимального міжнародного знаменника, сприяє здійсненню зовнішньоторговельної діяльності.

Зазначений міжнародний документ був розроблений РМС під егідою ООН та Міжнародної морської організації (ІМО) з метою розширення та полегшення міжнародних контейнерних перевезень, без яких сьогодні майже

неможливо уявити міжнародну торгівлю. Згідно з інформацією, що надається щорічно ВМО, на сьогодні до Митної конвенції, що стосується контейнерів, 1972 р. приєдналося 38 держав [192], зокрема й Україна з 01.03.1977 р. [180].

Митна конвенція, що стосується контейнерів, 1972 р. містить визначення поняття «контейнер», надає технічні вимоги до контейнерів, які допускаються для міжнародного перевезення під митними печатками та пломбами, а також встановлює умови тимчасового ввезення контейнерів та порядок їх допуску до перевезення [192, ст. 1 с)].

Митна конвенція, що стосується контейнерів, складається із чотирьох частин [192]:

1) базового тексту, що містить загальні положення, умови тимчасового ввезення контейнерів, правила допущення контейнерів до перевезення під митними печатками та пломбами, умови підписання, ратифікації, прийняття, ухвалення та приєднання до Конвенції;

2) Додатка 1. Положення про маркування контейнерів;

3) Додатка 2. Процедури тимчасового ввезення, що передбачена ст. 7 чинної Конвенції.

4) Додатка 3. Використання контейнерів для внутрішніх перевезень.

До ключових положень Митної конвенції, що стосується контейнерів, 1972 р., які спрощують митні процедури у міжнародній торгівлі, можна віднести [192]:

– тимчасове ввезення (завантажених та порожніх) контейнерів з однієї держави на територію іншої держави дозволяється без подання будь-яких митних документів, без сплати ввізного мита та інших податків та без будь-яких гарантій за умови їх вивезення протягом 3-х місяців [192, ст. 4, п. 1];

– вивезення контейнерів, ввезених у режимі тимчасового ввезення, може здійснюватися через будь-яку митницю, навіть у тому разі, якщо ця митниця не є митницею, через яку було ввезено контейнер [192, ст. 4, п. 2].

Виходячи з вище викладеного, можна зазначити, що розроблена ВМО Митна конвенція, що стосується контейнерів, 1972 р. також є універсальним

міжнародним договором, який спрощує міжнародні контейнерні перевезення, використання яких є необхідним під час здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності міжнародної торговельної діяльності.

У сфері спрощення та гармонізації процедури документального митного оформлення і нарахування митних платежів можна виокремити *Міжнародну конвенцію про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14 червня 1983 р.* (HS – Гармонізована система опису та кодування товарів, далі – ГС) [156], яка є основою побудови митних тарифів переважної більшості держав світу.

Загалом можна погодитися з Дюмуленом І. І., який зазначає, що класифікація товарів – це найважливіший організаційно-технічних принцип побудови митних тарифів та уніфікації позначення товарів у митних та інших документах [190, с. 180], які покладені в основу організації та забезпечення документально-договірною оформлення та проведення будь-яких зовнішньоторговельних операцій.

Розроблення ГС почалось у 70-ті роки ХХ ст. РМС, у роботі брали участь експерти 59 держав та багатьох міжурядових і неурядових економічних організацій, зокрема ЮНКТАД, ГАТТ/СОТ, МТП, Міжнародної організації зі стандартизації (ІСО), Статистичного бюро ООН. Необхідно зазначити, що в основу ГС були покладені Номенклатура РМС, відома у світовій практиці як Брюссельська митна номенклатура (БМН, або Брюссельська система), Стандартна міжнародна торгова класифікація ООН (СМТК ООН), а також 12 інших міжнародних і національних класифікаційних систем [25, с. 405–506; 207].

Абсолютно справедливо зазначає Дюмулен І. І., що «гармонізована система опису та кодування товарів (ГС) – це багатоцільова міжнародна класифікаційна система, яку можна використовувати у міжнародній торгівлі, митній справі, виробництві, транспортно-експедиторських операціях та статистиці» [190, с. 183].

У 1983 р. РМС прийняла проект ГС та відкрила її для підписання. ГС була введена в дію з 01.01.1988 р. і складалася з 5000 найменувань товарів,

забезпечених 6-значним кодом, а також необхідними поясненнями та правилами користування [156]. На сьогодні до Конвенції приєдналися 144 держави світу [88], зокрема й Україна [208].

Конвенція про ГС як міжнародний договір містить чіткі зобов'язання для держав, які її підписали, щодо її застосування з митною та статистичною метою й утворює певну систему в цій сфері. Структура Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р. складається з Преамбули, 20 статей та додатків. Згідно зі ст. 1 Конвенції Гармонізована система є додатком до неї і є її невід'ємною частиною [156, ст. 1 а; ст. 2]. Основні правила інтерпретації ГС наведені у додатку до Конвенції. До ГС входять шість «Основних правил інтерпретації Гармонізованої системи», що визначають найважливіші принципи побудови класифікаційної системи, встановлюють порядок включення будь-якого конкретного товару до певної товарної позиції, а потім до відповідної підпозиції.

ГС складається із двох суміжних систем – Системи класифікації, за якою упорядковуються всі товари, та Системи кодування на підставі універсального для всіх країн шестизначного коду [12, с. 175; 156]. Потрібно також зазначити, що зобов'язання держав, які підписали та ратифікували цю Конвенцію, стосуються використання всіх товарних позицій та субпозицій без будь-яких змін, а також без зміни обсягу розділів, груп, товарних позицій та підпозицій [156, ст. 3].

Головна мета і ключові положення Гармонізованої системи опису й кодування товарів щодо спрощення національних митних процедур полягають у такому [156, Преамбула]:

- сприянні міжнародній торгівлі через створення бази для точного опису товарів, що допомагає митним органам підвищувати ефективність митного контролю за товарами, які переміщуються через митний кордон;
- спрощенні збору, зіставленні та аналізі статистичних даних, особливо у сфері міжнародної торгівлі;

- зменшенні витрат, пов'язаних із повторним описом, класифікацією та кодуванням товарів під час їх переходу з однієї системи класифікації до іншої в процесі міжнародної торгівлі;
- сприянні стандартизації зовнішньоторговельної документації та передачі статистичних даних;
- власне описі та кодуванні товарів, що спрощує, прискорює й уніфікує заповнення ВМД, ліцензій, квот та інших документів на переміщення товарів через митні кордони тощо;
- сприянні розвитку електронного обміну даними й загалом, сприяє полегшенню (спрощенню) організації та документальному оформленню міжнародних торгових операцій;
- спрощенні складання комерційних та митних документів;
- уніфікації комерційних та митних документів, їх обробки та ін.

Як зазначалося, ГС використовується не лише як основа митного тарифу, а й як основа для збирання та публікації статистики міжнародної торгівлі під час визначення країни походження товарів, у міжнародних торговельних переговорах тощо. ГС стала без заперечень одним із найбільш фундаментальних актів міжнародно-правового регулювання міжнародної торгівлі як із юридичної, так і з організаційно-технічної точки зору. ГС, хоча і не є юридичним інструментом, проте призначена для допомоги користувачам послуг з визначення класифікації товарів, зменшуючи, таким чином, час на митні процедури, зокрема на визначення митної вартості, що забезпечує правильний розрахунок і стягування митних платежів, зводить до мінімуму розбіжності в цій сфері між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Погоджуючись із думкою Гребельника О. П., зазначимо, що правильна класифікація кодування товарів є важливим складовим елементом системи митного регулювання зовнішньоторговельної діяльності, оскільки від неї залежить встановлення їх вартості за об'єктивними критеріями і, відповідно, обґрунтоване нарахування і стягнення митних платежів. Крім того, правильна класифікація має значення для підвищення об'єктивності та одноманітності

ведення митної статистики, оскільки може впливати на вироблення оптимальної митної політики держав щодо товарної структури зовнішньої торгівлі [21, с. 441–442, 444].

Відповідно до мети та завдань дисертаційного дослідження, а також у зв'язку з тим, що обсяг роботи не дозволяє детально розглянути всі положення ГС та пов'язаних з нею регіональних і національних документів, детально це питання висвітлене у [21, с. 441–546; 25, с. 396–424; 39, с. 405–429; 428].

За твердженням Дюмулена І. І., перший досвід використання ГС довів, що вона забезпечила значне скорочення часу на митну обробку товару, дозволила повніше та ширше використовувати автоматичні (комп'ютерні) системи митного контролю та обробки даних, підвищила достовірність та оперативність збирання інформації про експортно-імпорتنі операції як на міжнародному, так і на національному рівні [190, с. 187]. Так, наприклад, у Великобританії використання автоматизованої системи митного контролю дозволило скоротити час митного оформлення контейнера з 6 днів до 6 годин, а у Сингапурі впровадження цієї системи привело до отримання 1 млрд дол. додаткових доходів унаслідок збирання раніше «безнадійних» митних податків та зборів [209, с. 34].

Окремо зазначимо, що Конвенція про ГС відкрила шлях для введення так званого попереднього класифікаційного рішення (як частини попереднього декларування), що приймається митними органами на запит зацікавленої особи.

Отже, Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів створила спільну міжнародно-правову основу для товарної класифікації всіх товарів, що мають обіг у міжнародній торгівлі. Цифрові коди ГС стали спільною міжнародною цифровою мовою, якою прив'язані всі зовнішньоторговельні документи, необхідні для митного оформлення, що значно прискорило, спростило та уніфікувало питання, пов'язані з класифікацією товарів з митною метою [190, с. 188].

Крім універсальних договірних норм, що регулюють гармонізацію та спрощення митних процедур, ВМО також здійснює таке регулювання за допомогою норм рекомендаційного характеру.

Базовим документом, розробленим ВМО, що містить норми рекомендаційного характеру, є *Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації 2005 р.* [103] (далі – Рамкові стандарти), затверджені в резолюції Ради ВМО 01.06.2005 р. керівниками митних служб 166 держав світу на 105 / 106 сесіях ВМО, які щорічно проводяться, у штаб-квартирі організації в м. Брюсселі [88; 328, с. 320].

Дійсно, як відмічає Буваєва Н. Е. [71, с. 95], Рамкові стандарти мають рекомендаційний характер, тобто за їх невиконання не передбачається міжнародно-правової відповідальності держав, однак вони мають політичну відповідальність. Відмова від їх виконання може негативно позначитися на міжнародному авторитеті тієї чи іншої держави і загалом її становищі на міжнародній арені, оскільки Рамкові стандарти були прийняті Радою ВМО – головним представницьким органом організації, крім того, вони враховують інтереси світової торгівлі.

Метою Рамкових стандартів, як можна зрозуміти з назви, є забезпечення питання спрощення та безпеки світової торгівлі шляхом створення єдиного набору міжнародних стандартів (стратегічних напрямів) і досягнення, таким чином, одноманітності та передбачуваності в роботі митних органів різних держав, а саме [103, п. 1.2]. У Рамкових стандартах закріплено основні цілі їх розробленні, які, по суті, відповідають принципам оновленої Кіотської конвенції, які у свою чергу входять до принципів міжнародного митного права [27]. Зокрема, в Рамкових стандартах зафіксовані такі основні напрями розвитку митної справи і ставлення до них міжнародної спільноти, в особі ВМО [150]:

– установлення стандартів, що забезпечують підвищення безпеки і спрощують функціонування міжнародного ланцюга поставок товарів на глобальному рівні з метою досягнення більшої визначеності та передбачуваності;

- забезпечення комплексного управління міжнародним ланцюгом поставок товарів усіма видами транспорту;
- зміцнення ролі, функцій та можливостей митних служб у світлі викликів та можливостей XXI ст.;
- зміцнення співробітництва між митними адміністраціями з метою розширення їх можливостей з виявлення операцій підвищеного ризику;
- зміцнення співробітництва між митними структурами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- сприяння безперервному та безпечному переміщенню товарів у зовнішньоторговельній діяльності.

Цілком погоджуємось із думкою Переп'юлкіна С. М, який зауважує, що Рамкові стандарти базуються на двох основних опорах: 1) системі угод між митними службами держав; 2) партнерських відносинах між митними службами та підприємницьким співтовариством. Кожна опора містить стандарти, або стандартні правила, що розкривають зміст опор і є мінімальними вимогами щодо правового регулювання цих питань [327, с. 8].

Крім того, Рамкові стандарти ВМО містять чотири основні елементи [103, п. 1.3; 329, с. 86]:

1) Рамкові стандарти гармонізують інформаційні вимоги до попередніх електронних повідомлень про імпорتنі, експортні та транзитні вантажі;

2) кожна країна, що приєдналася до Рамкових стандартів, бере на себе зобов'язання послідовно застосовувати методи управління й оцінки ризиків для протидії тероризму та іншим загрозам безпеки;

3) Рамкові стандарти передбачають, що у разі обґрунтованого звернення, яке базується на методології аналізу ризиків, запитувальна сторона забезпечить здійснення контролю підозрілих контейнерів із використанням відповідного обладнання, наприклад рентгенівських апаратів та детекторів випромінювання [328, с. 394].

4) Рамкові стандарти визначають винагороди, які будуть надані митними адміністраціями тим суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, що

відповідатимуть мінімальним стандартам і вимогам безпеки міжнародної торгівлі.

Виходячи з викладеного, вважаємо, що цілі Рамкових стандартів сприяють подальшому впровадженню принципів оновленої Кіотської конвенції та є основними напрямками розвитку митного співробітництва, а їх реалізація – однією з найактуальніших і найважливіших завдань міжнародної співпраці у сфері митної справи взагалі й спрощення та гармонізації митних процедур зокрема.

Високий рівень корупції в національних митних органах призводить до економічних збитків держави, а також ускладнює проведення митних процедур у сфері міжнародної торгівлі. Серед загальних чинників корупції у національних митних органах можна назвати такі: низький рівень заробітної плати працівників митниць; недостатній професіоналізм співробітників митних органів; неякісний рівень контролю та відповідальності в митних органах; особливості пострадянського менталітету, наслідком якого є виправдання працівниками перед власним сумлінням корупційної поведінки на митниці; недостатні заходи дисциплінарного впливу; слабка комп'ютеризація роботи митних органів та ін. [357, с. 138].

Узагальнено негативні наслідки корупції у митній сфері такі [339, Преамбула]:

- зниження рівня національної безпеки та захисту суспільства;
- недоотримання або зменшення доходів державного бюджету і шахрайство;
- вплив і зменшення іноземних інвестицій;
- посилення тягаря витрат для суспільства;
- створення бар'єрів для міжнародної торгівлі й економічного зростання;
- зниження суспільної довіри до державних органів;
- зниження рівня довіри та співробітництва між митними органами та іншими державними установами;
- зниження рівня добровільного дотримання митного законодавства;

– низький рівень моралі й «честі мундира».

У світлі зазначених проблем актуальною є прийнята РМС у 1993 р., а у 2003 р. переглянута *Декларація про сумлінність митних службовців, відома як Арушська декларація 1993 р.* [339]. Цей міжнародний документ не носить обов'язкового характеру, однак містить базові принципи професійної етики та боротьби з корупцією у митній сфері. Арушська декларація складається з десяти основних принципів, що підлягають застосуванню національними митними органами під час розроблення національного законодавства щодо забезпечення боротьби з корупцією на митницях. До них належать [339] :

1. «Лідерство і підтримка» – в розумінні цієї декларації проголошений принцип покладає відповідальність за запобігання корупції на керівництво митного органу.

2. «Законодавство» – принцип уніфікації законодавства та митних процедур з метою усунення непотрібних формальностей і дублювання та узгодження їх із принципами оновленої Кіотської конвенції.

3. «Прозорість» – пропагує високий ступінь упевненості й передбачуваності відносин із митницею інших учасників митних процедур, розроблення на високому рівні правил або стандартів обслуговування клієнтів.

4. «Автоматизація», метою якої є комп'ютеризація митних функцій задля усунення можливостей для корупції, підвищення рівня моніторингу та перегляду адміністративних рішень, прийнятих на розсуд працівників митних органів.

5. «Реформа і модернізація» – принцип, який пропагує, що ініціативи щодо реформ і модернізації повинні бути комплексними й стосуватися всіх аспектів діяльності митниць. Вихідним пунктом для таких ініціатив слугує оновлена Кіотська конвенція.

6. «Перевірка і розслідування» – цей принцип має допомогти забезпечити розумний баланс між позитивною стратегією заохочення високого рівня законослухняності й репресивною стратегією виявлення випадків корупції.

7. «Кодекс поведінки» – цей принцип рекомендує створення комплексного кодексу поведінки, що встановлює практичні й однозначні правила поведінки митного персоналу.

8. «Управління кадрами» – зазначений принцип передбачає такі заходи: адекватний рівень заробітної плати; найм і підтримку персоналу, який дотримується або прагне дотримуватися принципів чесної поведінки; навчання та підвищення кваліфікації митного персоналу після найму і впродовж усієї кар'єри, сприяння підтриманню на високому рівні етичних і професійних стандартів тощо.

9. «Моралі та організаційної культури» має заохочувати співробітників митниць до прийняття ними на себе відповідної відповідальності за боротьбу з корупцією на своєму рівні.

10. «Відносин із клієнтами» – цей принцип декларує відкриті, прозорі й продуктивні стосунки з клієнтами митниці.

З огляду на важливість у зовнішньоторговельних відносинах цих принципів кадрової підготовки як складової технічної підтримки у міжнародному митному праві хочемо зазначити, що ВМО у січні 2006 р. ініціювала низьку програм щодо модернізації національних митних служб, найбільш значною з яких є *програма «Columbus»* [358]. Основною метою програми «Columbus» є повна реалізація у національних митних службах Рамкових стандартів безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації 2005 р. [103], конвенцій ВМО, а також передового досвіду в сфері митного адміністрування. Програма «Columbus» пропонує такі три етапи модернізації національних митних служб [358, с. 2]:

– 1-й етап – *«Оцінка потреб»* – передбачає комплексну діагностику потреб та оцінку існуючого стану митної адміністрації;

– 2-й етап – *«Планування та реалізація»* – містить підтримку дій з планування та реалізації експериментальної діяльності митної адміністрації;

– 3-й – *«Моніторинг і оцінка»* – вивчення та оцінювання результатів діяльності митної адміністрації.

Проте ВМО не лише розробляє програми щодо технічної підтримки національних митних органів, вона також реагує на виклики часу, наприклад такі, як світова економічна криза. В умовах світової економічної кризи у квітні 2009 р. ВМО прийняла Комюніке, приурочене до відкриття саміту Великої двадцятки, присвяченого проблемам світової фінансової кризи [193], що є рішенням міжнародної організації диспозитивного характеру. У цьому документі ВМО разом із національними митними адміністраціями розробили комплекс сучасних заходів (блоків), покликаних сприяти подоланню ускладнень, спричинених кризою, та забезпечити стабільність функціонування системи міжнародної торгівлі.

Пакет розроблених ВМО антикризових заходів складається із двох блоків [193, додаток 2, п. 4]:

- рекомендації митним адміністраціям щодо принципів роботи в умовах кризи;

- заходи ВМО, спрямовані на сприяння національним митним адміністраціям у поточній ситуації.

До першого блоку належать такі рекомендації ВМО національним митним адміністраціям [193, додаток 2, п. 4 а]:

1. Активніше використовувати системи аналізу та управління ризиками й інші інструменти, покликані спростити умови міжнародної торгівлі та сприяти реалізації її принципів під час проведення процедур митного контролю, що дозволить підвищити їх ефективність йодночасно із цим сприятиме підвищенню швидкості транскордонного товарообігу. Зокрема ВМО закликає митні адміністрації застосовувати методи контролю в обсязі, пропорційному кількості товарів, які переміщуються на сьогодні, що дозволить уникнути зайвого адміністративного тиску на законослухняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Звернемо увагу на думку Ківалова С. В., який зазначив, що національні митні адміністрації повинні зосередити увагу на злочинах, пов'язаних із порушенням митних правил, таких як контрабанда, контрафакція, підробка

товаросупроводжувальних документів (зниження митної вартості, неправильне зазначення країни походження товару та ін.), а також діяльність, що загрожує суспільній безпеці [191, с. 8].

2. Підвищувати ефективність двосторонньої взаємодії митних служб шляхом розвитку інформаційного обміну між національними митними адміністраціями з метою сприяння спрощенню міжнародної торгівлі.

3. Тісніше взаємодіяти з національними міністерствами і відомствами, що визначають політику у сфері зовнішньої торгівлі. ВМО рекомендує митним адміністраціям проводити консультації з державними органами, уповноваженими у сфері економічної політики, а також пов'язаних із питаннями оподаткування та інвестицій.

4. Співпрацювати з торговими партнерами – суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. ВМО пропонує митним адміністраціям установлювати робочі контакти із законослухняними учасниками зовнішньоекономічної діяльності з метою забезпечення своєчасного інформаційного обміну та прискорення виконання необхідних процедур, що дозволить гарантувати безперервність міжнародної торгівлі. Основним елементом такого співробітництва є використання програми «уповноважених економічних операторів» (УЕО), відповідно до якої економічні оператори, діяльність яких відповідає визначеному набору критеріїв, отримують певні переваги, наприклад щодо митного оформлення у прискореному режимі.

5. Комплексно управляти кордоном. ВМО рекомендує національним митним адміністраціям координувати свою діяльність з іншими державними органами, уповноваженими у сфері адміністрування кордону, для більш ефективної гармонізації і спрощення митних процедур.

6. Гнучкіше підходити до роботи з гарантіями (забезпеченням) для законослухняних економічних операторів, які одержували б відстрочку в сплаті митних платежів або ж вносили їх через певний час після випуску товарів у вільний обіг.

До другого запропонованого ВМО блоку антикризових заходів входять [193, додаток 2, п. 4 в]:

- подальша популяризація принципів і заходів, спрямованих на спрощення міжнародної торгівлі та митних процедур;
- продовження сприяння групі, відповідальній за проведення переговорів з питань спрощення торгівлі в процесі Дохійського раунду переговорів СОТ;
- інституціональний розвиток шляхом подальшого сприяння ВМО розвитку національних митних адміністрацій за допомогою консультацій, діагностичних місій, профільної підготовки кадрів та ін.);
- консультування організацій донорів, які є потенційними спонсорами програм інституціонального розвитку ВМО;
- проведення досліджень щодо вивчення фінансової кризи та пошуку нових заходів, покликаних сприяти оздоровленню міжнародної економіки.

Отже, прийняття зазначеного Комюніке було спричинене (обумовлене) світовою економічною кризою, у відповідь на виклики якої ВМО і сформувала стратегію дій у сфері міжнародного митного співробітництва. Вважаємо, що це Комюніке є певним показником реагування ВМО на стан міжнародного економічного життя, що встановлює тимчасові (на період та в умовах кризи) стандарти спрощення та гармонізації національних митних процедур, зокрема й у зовнішньоторговельній діяльності.

ВМО розробила та затвердила *Стратегічний план розвитку на 2009–2012 рр.*, у якому були сформовані завдання національним митним службам, а саме [359, п. 5]:

- збирання митних платежів;
- забезпечення високого рівня національної безпеки;
- формування системи суспільного захисту;
- спрощення митних процедур для полегшення торгівлі.

Крім того, Стратегічним планом рекомендується уникати введення нових торговельних бар'єрів, що можуть викликати додаткові затримки. У зв'язку з цим національним митним органам пропонується використовувати систему

управління ризиками, яка є основним елементом сучасної системи митного контролю [359, п. 8].

У рамках реалізації Стратегічного плану Секретаріатом ВМО було проведене екстрене опитування своїх членів з метою визначення очікуваних наслідків у цій сфері. Результати цього дослідження дають підстави прогнозувати такі зміни на наступні 10 років [360, с. 255–256]. Ось деякі з них:

1. Зміни характеру взаємодії митних органів із пасажирами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, які все наполегливіше вимагатимуть:

- мінімального втручання в особисті речі;
- вищого професіоналізму в діяльності митних служб;
- швидкого, всебічного і якісного обслуговування;
- чесності й непідкупності персоналу.

Виконання цих вимог митницею має бути забезпечене:

- проведенням чіткої та зрозумілої політики дій;
- поліпшенням системи комунікацій;
- забезпеченням необхідною інформацією і консультуванням клієнтів

митниці та суспільства.

2. Зміни у сфері фінансового й митного контролю. Митний контроль у розвинених країнах усе більше відходить від концепції єдиної для всіх перевірки на кордонах. Контроль експорту базуватиметься на пост-аудитних, періодичних та вибіркових бухгалтерських перевірках, самооцінюванні, із широким використанням комп'ютерних систем та баз даних. Для ефективного митного контролю національним митним органам необхідно використовувати систему аналізу та управління ризиками.

3. Зміни у характері кадрової політики та боротьба з корупцією.

Аналіз перелічених тенденцій розвитку міжнародної торгівлі й вимог до митних служб з боку урядів і торгового співтовариства дав можливість сформулювати основні проблеми, з якими стикаються митні органи під час виконання завдань максимального полегшення умов для легальної торгівлі й надійного запобігання всім видам митних порушень.

Хоча термін, на який був розроблений цей план, закінчився, його завдання залишаються актуальними й сьогодні.

У 2013 році ВМО затвердила *Стратегічний план розвитку на 2013–2014 та 2015–2016 рр.* Структура цього стратегічного плану містить 4 пакети [361]:

1) зміцнення безпеки та сприяння міжнародній торгівлі, зокрема спрощенню та гармонізації митних процедур;

2) забезпечення справедливого, ефективного та дієвого збирання митних платежів;

3) захист суспільства, охорона здоров'я тощо;

4) зміцнення потенціалу розбудови митного співробітництва.

Істотний вплив на розвиток і гармонізацію національних митних процедур має ВМО, яка розробила на універсальному рівні міжнародні митні стандарти спрощення та одноманітного застосування митних процедур, що регламентують переміщення суб'єктами міжнародної торгівлі товарів через митні кордони держав. Основний спосіб вирішення питань, регулювання яких входить до компетенції ВМО, – розроблення уніфікованих міжнародних правових стандартів у митній сфері. Розв'язання проблем спрощення митних процедур ВМО здійснюється переважно міжнародно-правовими засобами, шляхом розроблення міжнародних договорів, які в зазначеній сфері переважно мають назву «міжнародних митних конвенцій» [27, 90, 156, 192], спрямованих на встановлення уніфікованого правового регулювання різних митних процедур.

У рамках ВМО розроблено близько 20 конвенцій, 50 рекомендацій і більше десятка міжнародних норм з окремих митних питань [154, с. 155] (див. додаток 3). Загалом цілі ВМО на найближчі кілька років залишатимуться тими самими, тому можна сміливо очікувати на нові розробки у сфері гармонізації та спрощення митних процедур, зокрема й у сфері міжнародної торгівлі.

Міжнародно-правове регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі здійснюється як безпосередньо галузевими міжнародними митними організаціями, такими як Всесвітня митна організація, так і міжнародними організаціями, які у своїй діяльності пов'язані з

митними питаннями, до яких насамперед можна віднести *Світову організацію торгівлі* (COT, WTO – *World Trade Organization*) [218]. Підставою для створення COT стало проведення під егідою ГАТТ серій торгових переговорів (раундів) [119, с. 24–39; 146, с. 415; 147, с. 250; 148, с. 21–30; 416; 417; 419], на останньому (завершальному) з яких – Уругвайському раунді у 1986–1994 рр. – було укладено Марракешську угоду про заснування COT від 15.04.1994 р. [149, 429]. Офіційно COT почала функціонувати з 01.01.1995 р., а її штаб-квартира знаходиться у м. Женеві (Швейцарія) [218]. COT не входить до системи установ ООН, але, маючи статус юридичної особи [123, с. 20], користується всіма привілеями спецустанов ООН [10, с. 21; 151, с. 328–329; 328, с. 340].

На сьогодні до COT входять 159 членів (із них 4 – митні території, це: Європейський Союз; Гонконг (Сяньгань), на даний момент – територія Китаю; Макао (Аомінь), на даний момент – територія Китаю; Тайвань разом із Пенгху, Кінмен і Мацу; решта 155 – держави) та 25 країн-спостерігачів (це держави, які ведуть переговори про вступ до COT і мають намір це зробити у найближчі п'ять років) [152].

Одним із основних завдань COT є спрощення процедур міжнародної торгівлі, що полягає у зменшенні для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності перешкод, які виникають під час здійснення зовнішньоторговельної діяльності, зокрема й митних (наприклад, зменшення тарифних та нетарифних бар'єрів). Основним міжнародним договором системи COT, що стосується сфери спрощення та гармонізації митних процедур, є ГАТТ як у редакції 1947 р., так 1994 р. [13; 421; 435–436]. Практично всі митні питання щодо спрощення та гармонізації митних процедур, якими займається COT, урегульовані саме ГАТТ 1994 р. і низкою інших міжнародних угод системи COT. Наприклад, питання нарахування митних платежів урегульовано Угодою про застосування Статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі [214], питання щодо митного оформлення та митного контролю – Угодою про передвідвантажувальну інспекцію [219], Угодою про технічні бар'єри у торгівлі [222], Угодою про процедури

ліцензування імпорту, Угодою про правила визначення походження [221]. (див. додаток К).

Необхідно зазначити, що в основу діяльності СОТ покладені угоди, зокрема й такі, що регламентують застосування митних процедур, які підписані переважною більшістю держав-учасниць міжнародної торгівлі. Можна погоджуватись і стверджувати, що до договорів системи ГАТТ/СОТ, за винятком угод з обмеженим колом учасників, у повному обсязі застосовується термін «гармонізація» без застережень (Zero-margin Harmonization) [10, с. 27], який означає, що під час переговорів або протягом реалізації домовленостей відбувається повна гармонізація національної нормативно-правової бази учасників подібних процесів.

Звернемо увагу на сферу спрощення та гармонізації митних процедур у системі договорів ГАТТ/СОТ. Деякі положення *Генеральної угоди з тарифів та торгівлі* прямо впливають на спрощення та гармонізацію митних процедур у сфері міжнародної торгівлі. З метою спрощення *митного контролю та митного оформлення* ГАТТ установлює такі положення [13; 420 с. 841–871]:

1. збори та формальності, що пов'язані з імпортом та експортом, – Fees and Formalities Connected with Importation and Exportation - ст. VIII ГАТТ [212, с. 419]. Ця стаття містить важливу правову норму, що вимагає спрощення імпортних / експортних митних формальностей та скорочення їх до мінімуму, а також спрощення вимог до імпортної та експортної документації. Крім того, закріплено, що всі збори та платежі (за винятком мита та податків), пов'язані з ввезенням / вивезенням товарів, мають бути обмежені приблизною вартістю наданих послуг.

2. прозорість (транспарентність) зовнішньоторговельної політики – ст. X ГАТТ «Публікація та застосування правил торгівлі» [212, с. 420–421]. Дотримання прозорості зовнішньоторговельної політики досягається за допомогою механізму огляду торговельної політики та публікації документів щодо регулювання, які містять і документи з митних питань, наприклад

документи з питань класифікації та оцінки товарів для митних цілей або ставок митних податків та зборів тощо.

З метою спрощення порядку *стягнення передбачених законом митних платежів* та деяких інших питань спрощення митних процедур ГАТТ закріплює такі положення [13]:

3. свобода транзиту – Freedom of Transit (ст. V ГАТТ [212, с. 415–416; 122, с. 101–104]), яка полягає в тому, що об'єкти залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон можуть переміщуватися через територію кожної держави-члена СОТ маршрутами найбільш зручними для транзитних перевезень. При цьому об'єкти залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон звільняються від митних платежів та інших зборів, які стосуються транзиту, за винятком зборів за транспортування чи зборів, що відповідають адміністративним витратам, спричинених транзитом, або відповідають вартості наданих послуг.

4. оцінка товару для митних цілей (ст. VII ГАТТ [212, с. 418–419]). З метою стягнення митних платежів необхідна митна оцінка товарів. Саме ці питання регламентуються зазначеною ст. VII ГАТТ, що містить певні вимоги щодо правил митної оцінки. А саме митна оцінка: повинна базуватися на дійсній вартості імпортованого товару, на який розраховується мито, або аналогічного товару і не повинна базуватися на вартості товару національного походження чи на довільній або фіктивній вартості; не повинна містити суми будь-якого внутрішнього податку, застосованого в країні походження чи експорту, від якого імпортований товар був звільнений або який був чи буде знятий шляхом повернення сплаченої суми.

5. позначки про походження (ст. IX ГАТТ [13]), а також Угода про застосування статті VII ГАТТ [213]. Причиною визначення країни походження товару є можливе або необхідне застосування тарифних та нетарифних заходів регулювання ввезення товару на митну територію держави та вивезення товару з цієї території. Іншими словами, однією з цілей визначення країни походження товару є нарахування та стягнення митних платежів та застосування різних видів

нетарифних обмежень. Залежно від країни походження товару під час нарахування платежів може бути використана повна, пільгова або преференційна ставка мита або звільнення від його сплати. Країна походження товару побічно впливає на ціну товару і, відповідно, – на розмір митної вартості, а також може спричинювати додаткові видатки та проведення ветеринарного, санітарно-гігієнічного та інших видів нетарифних методів (поряд із митним контролем) та вимагати отримання документів (сертифікатів, висновків, ліцензій, тощо), необхідних для їх митного документального оформлення.

Так, у тих випадках, коли мито сплачується на основі контрактної вартості ввезеного товару, дуже важливим чинником є чітка і зрозуміла процедура визначення його митної вартості. Якщо визначення митної вартості відбувається на основі несправедливої процедури, то це легко може стати нетарифним бар'єром у міжнародній торгівлі й мати більш протекціоністський ефект, ніж саме стягування мита. Тому для врегулювання цього питання та для утвердження універсальної уніфікованої процедури розрахунку вартості товару і, як наслідок, розміру митних платежів у рамках СОТ була розроблена *Угода про застосування статті VII ГАТТ (Agreement on Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (Customs Valuation)*. Положення цієї Угоди є обов'язковим для всіх держав-членів СОТ і складається з Преамбули, 24 статей, детальних методологічних пояснень, що містяться в трьох додатках [149, с. 194–212].

Зазначимо, що детально дослідженням питань митної оцінки займалося багато науковців, серед яких, наприклад: Осика С. Г. [215, с. 143–193; 146, с. 151–181], Каленський М. М. [216], Єгоров О. Б. [154, с. 108–110], Бережнюк І. Г. [22, с. 159–213], Данільцев А. В. [9, с. 97–98] та ін. Звернемо увагу на деякі аспекти досліджуваної:

Митна вартість імпортованих / експортованих товарів є контрактною вартістю, тобто ціною, фактично сплаченою або такою, що підлягає сплаті за товар (ст. 1) [214, с. 185–186].

В Угоді про застосування статті VII ГАТТ закріплено такі основні положення :

– вартість товарів визначається на базі вартості, що підлягає сплаті або вже сплаченій імпортером [213, ст. 1, п. 1];

– митний орган за наявності вагомих причин має право піддати сумніву достовірність і точність вартості, що декларується [213, ст. 1, п. 2];

– захист інтересів суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності здійснюється шляхом надання йому прав обґрунтування заявленої вартості («рішення про накладання тягаря доказів») [213, ст. 1 п. 2 b];

– свобода дій митних органів у разі незадоволення наданих імпортером обґрунтувань обмежується чітко визначеним порядком та послідовністю використання п'яти методів визначення митної вартості (тобто система є однотипною та нейтральною) [213, ст. 4].

Стаття 8 Угоди про застосування статті VII ГАТТ містить вичерпний перелік складових митної вартості [214], а саме: фактурна вартість (сплачена або, яка підлягає сплаті); транспортні витрати; витрати на навантаження, розвантаження, перевантаження; вартість контейнерів та упаковки; витрати на страхування (окремо тут потрібно звернути увагу на умови СІР та СІF ІНКОТЕРМС, що передбачають обов'язкове страхування і розмір мінімального страхового покриття); витрати на використання об'єктів інтелектуальної власності (роялті, ліцензійні платежі); комісійні та брокерські витрати; за деяких умов (як правило, ІНКОТЕРМС [11]) національні податки, що підлягають сплаті в країні-імпорту. Також зазначаються умови (витрати), які не можуть бути віднесені до митної вартості: транспортні витрати після доставки товару на митну територію; вартість монтажу, збирання, обслуговування або технічної допомоги після того, як товар імпортовано; збори та податки країни-імпорту [213, ст. 5; 9, с. 98].

Принцип митної оцінки й імпортних, і експортних товарів, що був покладений в основу Угоди, полягає у використанні як основного методу так званої «ціни угоди» («дійсної вартості», «контрактної вартості», *англ.*

«transaction value, customs valuation») – ціни, що сплачена або підлягає сплаті за ввезений товар (ст. 1 Угоди про застосування статті VII ГАТТ) [214, с. 185–186].

Про детальну регламентованість і прозорість митних процедур, про наявність захисту від свавілля митних органів може свідчити таке положення Угоди про застосування статті VII ГАТТ: митні органи, якщо вони не визнають як митну вартість задекларовану вартість, повинні надати декларантові (суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності) за його вимогою письмовий висновок про причини неприйняття задекларованої ціни і, консультуючись із ним, послідовно використовувати для імпорتنих товарів п'ять інших методів митної оцінки. При цьому митна вартість не може бути визначена: на базі продажної ціни товарів, виготовлених у країні імпорту; на базі ціни товарів на внутрішньому ринку країни експорту; на базі ціни товарів для експорту до третьої країни; на базі мінімальних митних вартостей; на базі довільних вартостей.

Угода про застосування статті VII ГАТТ передбачає п'ять максимально універсальних методів, що застосовуються для митної оцінки імпорتنих товарів [9, с. 99–100; 216; 122, с. 104–107; 213]: за ціною угоди щодо ідентичних товарів (Identical Goods) (ст. 2); за ціною угоди щодо подібних (аналогічних) товарів (Similar Goods) (ст. 3); на основі віднімання вартості та додавання вартості (зворотне застосування) (ст. 4–6); з використанням виважених засобів, сумісних із принципами ст. VII ГАТТ (у практиці, частіше так званий резервний метод) [213, ст. 7]).

Цікаво, що Угода про застосування статті VII ГАТТ запроваджує незалежну процедуру огляду, в якій можуть брати спільну участь Міжнародна федерація інспекцій (IFIA), що представляє інспекції, і МТП (ICC), що представляє експортерів [12, с. 171], що свідчить про паритетність умов митних процедур для всіх їх сторін, наявність альтернативного вибору порядку провадження митних процедур, а це підтверджує високу диспозитивність норм, закріплених в Угоді.

Важливе значення для функціонування системи митної оцінки та водночас гарантією того, щоб вона не перетворилася на прихований бар'єр у міжнародній

торгівлі, має положення ст. 13 зазначеної Угоди [213], яка встановлює, що в разі затягнення процесу митної оцінки митниця повинна випустити товари під гарантію оплати мита з боку імпортера. Положення цієї Угоди мають бути враховані в національному законодавстві членів СОТ. У рамках Ради з торгівлі товарами СОТ діє Комітет з митної оцінки, який розглядає питання, що виникають у ході реалізації зазначеної Угоди [218].

Для того щоб запобігти ошуканню та виявити слабкі місця своїх адміністративних структур, деякі держави, що розвиваються, вдаються до послуг приватних компаній з метою проведення перевірки різних складових / елементів митних процедур (наприклад, якості, кількості, ціни або митної класифікації товарів, що імпортуються) до того, як товари відвантажено з держави експорту. Саме *Угода про передвідвантажувальну інспекцію (Agreement on Preshipment Inspection)* [219] у системі міжнародних договорів СОТ містить низку певних вимог до країн, які використовують цю процедуру. Така процедура повинна застосовуватися на недискримінаційній основі, а також із дотриманням транспарентності, захистом конфіденційної ділової інформації та перевірки ціни товару.

Ст. 1 даної Угоди визначає, що діяльність із передвідвантажувальної інспекції – це «будь-яка діяльність, пов'язана з перевіркою якості, кількості, ціни, включаючи валютний курс та фінансові умови операції, правильності митної класифікації товарів, призначених для експорту на територію держави, що використовує інспекцію» [219, ст. 1, п. 3]. Передвідвантажувальна інспекція здійснюється на території держави експортера з метою [219, Преамбула]:

- перевірки якості, кількості або ціни товарів, що імпортуються;
- забезпечити швидке, ефективне та справедливе врегулювання суперечок між експортерами та органами передвідвантажувальної інспекції, що виникають у рамках Угоди;
- забезпечення транспарентності діяльності органів передвідвантажувальної інспекції, а також нормативних актів, що стосуються передвідвантажувальної інспекції.

До найважливіших умов Угоди про передвідвантажувальну інспекцію входить положення про те, що члени Угоди, встановлюючи правила проведення інспекції, повинні керуватися всіма зобов'язаннями, прийнятими ними у рамках ГАТТ та за іншими угодами СОТ [219, Преамбула, п. 6, 7]. Це, зокрема, означає, що так звані свідоцтва про проходження передвідвантажувальної інспекції мають рекомендаційний характер, і в разі незгоди з ними імпортера митні органи повинні здійснювати звичайні митні процедури щодо тарифної класифікації, визначення митної вартості тощо. У зазначеній Угоді особливо докладно розглянуті питання перевірки митної вартості. Методика діяльності компаній, які інспектують цю сферу, повинна відповідати положенням Угоди про застосування статті VII ГАТТ, і ця умова має бути визначена в законодавстві держави імпортера [219, ст. 2, п. 20].

Угода про передвідвантажувальну інспекцію встановлює багатоступеневу систему вирішення спорів, а також містить докладні статті, що закріплює права та обов'язки держав, які імпортують товари і які використовують систему попередньої інспекції в державах експорту [219, ст. 4].

Практика застосуванням передвідвантажувальної інспекції показала, що до її використання вдаються лише ті держави, що не в змозі створити митну систему, яка б ефективно здійснювала митні процедури [190, с. 247].

Окремо потрібно зазначити, що питанню передвідвантажувальної інспекції значна увага приділялась авторським колективом (Осика С. Г., Оніщук О. В., Осика А. С., Пятницький В. Т., Штефанюк О. В.) серії «Система Світової організації торгівлі як основа регулювання глобальних торговельних процесів» та ін. [215, с. 215–229; 220, с. 109–113].

Як зазначалося вище, одним із основних елементів митних процедур є сплата (справляння) передбачених законом податків та зборів (митних платежів). Необхідно зазначити, що залежно від країни походження товару під час нарахування митних платежів може бути використана повна, пільгова або преференційна ставка мита або звільнення від його сплати. Саме *Угода про правила визначення походження* (Agreement on Rules of Origin) [221]

встановлює єдині правила визначення країни походження товару і складається із чотирьох частин, дев'яти статей та двох додатків.

Так, у ст. 1 зазначеної вище Угоди закріплено, що «правила визначення походження визначаються як ті закони, нормативні акти та адміністративні правила загального застосування, які застосовуються будь-яким членом для визначення країни походження товарів, за умови, що такі правила визначення походження не стосуються договірних або автономних режимів торгівлі, які тягнуть за собою надання тарифних преференцій, що виходять за межі застосування параграфу 1 статті I ГАТТ 1994» [221, с. 224–225]. Ці правила не поширюються на преференційні мита. Вони стосуються непреференційних інструментів торгової політики, включаючи такі мита, щодо яких діють режим найбільшого сприяння, захисні заходи, антидемпінгові та компенсаційні мита, вимоги до маркування держави походження товару.

Країною походження товару визнається країна, де товар було повністю вироблено або якщо до виробництва товару залучено більше, ніж одну країну, та країна, де було проведено найбільш істотну переробку товару [221, ст. 9, п. 1 b]. Також визначаються переліки та критерії означених категорій [122, с. 409–411]. Наприклад, виділяються три критерії достатньої переробки / обробки [9, с. 101–102]: критерій зміни будь-якої із цифр у кодї товарної позиції товару відповідно до Гармонізованої системи опису та кодування товарів [156, ст. 3, п. 1 a]; критерій адвалерної частки, коли додана вартість при переробці / обробці товару становить більше 50 % від його вартості за певних умов [362, п. 1]; критерій зміни споживчих якостей товару, коли внаслідок обробки / переробки товар набуває інших функцій.

Ст. 2 Угоди про правила походження визначає також, що ці правила не повинні обмежувально впливати на міжнародну торгівлю і не повинні бути жорсткішими до іноземних товарів порівняно з національними товарами, а також не повинні бути дискримінаційними щодо окремих держав [221, ст. 2].

На сьогодні не можна сказати, що питання (проблема) визначення країни походження товару вирішене остаточно, про що свідчить частина IV зазначеної

вище Угоди, відповідно до якої Конференція міністрів СОТ спільно з ВМО створюють робочу програму з вироблення конкретних гармонізованих правил походження, що враховують особливості різних груп товарів. Таким чином, ця Угода про правила визначення походження відкриває можливість для гармонізації та уніфікації митних процедур на виключно важливій ділянці міжнародної торгівлі [221].

Також питанням міжнародно-правового регулювання правил визначення походження товарів приділялася увага в працях Осики С. Г., Пятницького В. Т. та ін. [146, с. 182–195; 215, с. 194–214].

Спрощення та гармонізація митних процедур безпосередньо пов'язані з виконанням членами СОТ угод з приводу нетарифних заходів, до яких належать *Угода про технічні бар'єри у торгівлі (Agreement on Technical Barriers to Trade)* [222], відтак її не можна обійти увагою.

Розбіжності в національних стандартах якості (державних, галузевих, виробників), у системах вимірювання під час виробництва, оцінювання їх параметрів цілеспрямовано використовуються державами для створення нетарифних бар'єрів імпорتنій продукції та забезпеченню інтересів національних виробників. Такі обмеження стосуються близько третини товарів світової торгівлі [138, с. 102; 430]. У зв'язку з необхідністю гармонізації національних систем стандартизації та сертифікації в рамках ГАТТ/СОТ розроблена Угода про технічні бар'єри у торгівлі, що набула чинності з 01.01.1980 р. Однак у 1994 р. у рамках Уругвайського раунду прийнято нову, доопрацьовану Угоду про технічні бар'єри, що складається із Преамбули, 15–статей та трьох додатків [222].

Угода про технічні бар'єри у торгівлі передбачає гармонізацію національних стандартів зі стандартами СОТ і поширюється на всі промислові та сільськогосподарські товари. Крім того, стандарти та технічні регламенти зазначеної Угоди повинні мати своєю метою забезпечення якості імпортованої продукції, охорони здоров'я людей, захисту тварин, рослин та довкілля [222, Преамбула].

Технічні бар'єри у торгівлі – всі державні заходи контролю та обмежень, пов'язані з технічними вимогами до продукції, у разі якщо вони використовуються як засіб обмеження доступу продукції іноземного виробництва на внутрішній ринок країни [9, с. 127]. Дещо ширше визначає технічні бар'єри в торгівлі Дюмулен І. І., розглядаючи їх як перешкоди у зовнішній торгівлі, що виникають унаслідок застосування національних промислових стандартів, систем вимірювання та інспекції якості товарів, вимог техніки безпеки, правил упакування та маркування товарів, санітарно-ветеринарних норм і деяких адміністративних формальностей [10, с. 169]. (Детальніше про технічні бар'єри див. [146, с. 281–329; 220, с. 97–101; 223, с. 109–152; 328, с. 393]).

У загальних рисах щодо теми дослідження звернемо увагу на деякі аспекти технічних бар'єрів. У додатку 1 зазначеної Угоди застосовуються два терміни:

– *«Технічний регламент»* (Technical Regulation) – документ, у якому визначено характеристики товару або пов'язані з ним виробничі процеси чи способи виробництва, включаючи чинні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також містити лише вимоги щодо термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, що застосовуються до певного товару, виробничого процесу чи способу виробництва [222, додаток 1, п. 1].

– *«Стандарт»* (Standard) – документ, затверджений уповноваженим органом і який визначає призначені для загального та багатократного використання правила, інструкції або характеристики товарів чи пов'язаних із ними виробничих процесів або способів виробництва, дотримання яких є необов'язковим. Він може також містити лише вимоги щодо термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, що застосовуються до певного товару, виробничого процесу чи способу виробництва [222, додаток 1, п. 2].

Угода про технічні бар'єри у торгівлі базується на таких принципах [363]:

– *Недискримінація та національний режим.* Ст. 2.1 Угоди вводить національний режим і режим найбільшого сприяння, констатує, що «стосовно технічних регламентів для продукції, імпортованої з території будь-якої країни-члена СОТ, має бути наданий не менш сприятливий режим (з допуску на ринок), ніж для власної продукції або продукції, що походить з будь-якої іншої території». Аналогічне положення застосовується і щодо стандартів. Цей режим поширюється і на процедури оцінки відповідності (ст. 5.1.1 Угоди). Це, зокрема, означає, що умови сертифікації продукції, включаючи розцінки, час проведення, проставлення сертифікаційних знаків, повинні застосовуватися на недискримінаційній основі.

– *Усунення надлишкових бар'єрів у торгівлі.* Угода заохочує країни розробляти, приймати і застосовувати більш гнучкі технічні регламенти (ніж уже існуючі національні) (ст. 2.2).

– *Гармонізація.* Угода закликає використовувати чинні міжнародні стандарти або їх відповідні частини як основу для національних регламентів, якщо «вони є не чинними або невідповідними» для цілей технічного регулювання, що може бути наслідком географічних або кліматичних особливостей, а також рівня технологічного розвитку (ст. 2.4). Міжнародні стандарти також повинні використовуватися і як основа для процедур оцінки відповідності, якщо вони не суперечать цілям захисту життя і здоров'я людей, тварин, рослин, охорони довкілля, або попередження дій, що вводять в оману, географічних або кліматичних чинників (ст. 5.4).

– *Еквівалентність.* Країни повинні позитивно розглядати технічні регламенти інших країн як еквівалентні їх власним, якщо вони дозволяють досягти тих самих цілей технічного регулювання (ст. 2.7).

– *Взаємне визнання результатів випробувань.* Процедури оцінки відповідності також можуть створювати технічні бар'єри в торгівлі, якщо продукція, що поставляється в інші країни, повинна бути вдруге піддана оцінці відповідності внаслідок відмінностей у вимогах як до самої продукції, так і до процедур оцінки. Тому ст. 6.3 Угоди заохочує країни до вступу в переговори про

взаємне визнання результатів оцінки відповідності. Відповідно до ст. 10 Угоди країни-члени СОТ повинні повідомляти інших учасників Угоди про зміни в технічному регулюванні.

Отже, Угода про технічні бар'єри у торгівлі надає можливість її члену гармонізувати національні стандарти зі стандартами СОТ шляхом застосування технічного регламенту (дотримання є обов'язковим – імперативна складова) та стандартів (дотримання є необов'язковим, а рекомендованим – диспозитивна складова Угоди).

У листопаді 2001 р. на IV конференції міністрів держав-членів СОТ у м. Доха (Катар) відкрився десятий раунд багатосторонніх торговельних переговорів і була прийнята *Декларація міністрів* [224], яка поряд з іншим помістила до сфери переговорів так звані «Сингапурські питання» (Singapore Issues) [10, с. 37–41]. «Сингапурські питання» – це чотири блоки питань такої тематики: 1) взаємозв'язок торгівлі та капіталовкладень; 2) взаємодія між торгівлею та конкурентною політикою; 3) співвідношення торгівлі та екології; 4) заходи, спрямовані на сприяння та полегшення (спрощення) торгівлі. (Останній блок питань безпосередньо стосується теми дослідження).

У Декларації було закріплене доручення Раді з торгівлі товарами СОТ підготувати пропозиції, що уточнюють та поліпшують такі статті ГАТТ: V «Свобода транзиту»; VIII «Збори та формальності, пов'язані з імпортом та експортом»; X «Публікація та застосування правил торгівлі» щодо методів регулювання торгівлі.

Ці питання піднімалися та закріплювалися в різних документах СОТ та її структур і пізніше. Наприклад, у Дохійській програмі розвитку (Doha Development Agenda) [225] на 2006 р. було закріплено десять напрямів багатосторонніх переговорів, один із яких – «Сприяння торгівлі» (Trade facilitation) – переговори з питань уточнення та покращання правових норм щодо формальностей, пов'язаних з переміщенням товарів через кордони, митних процедур, зокрема технічної допомоги країнам, що розвиваються [10, с. 49].

Є думка, що спостерігається уповільнення конструктивного вдосконалення глобальної торгової системи [319, с. 155]. Останній раунд переговорів, розпочатий близько 13 років тому в м. Доха, спрямований на укладення нової світової торговельної угоди, однак до цього часу процес не завершений. Наріжним каменем між членами СОТ є насамперед тема сільського господарства. Держави із розвиненою економікою не хочуть скасовувати аграрних дотацій, а країни, що розвиваються, для захисту своїх виробників запроваджують ввізне мито.

Міжнародне митне співробітництво на універсальному рівні також зосереджене в рамках системи *Організації Об'єднаних Націй (ООН, UN - United Nations)* та її спеціалізованих установ. На сьогодні членами ООН є 193 держави світу [145].

ООН не є виключно міжнародною економічною, однак формально їй властива універсальна компетенція й у сфері міжнародних економічних відносин. Із самого початку ООН створювалася як міжнародна урядова організація з метою співробітництва держав у різних (практично всіх) сферах міжнародного життя [117, с. 410]. На сьогодні ООН займає особливе положення в системі міжнародних економічних відносин і значною мірою відповідає цьому завданню.

Розроблення та уніфікація митних процедур, що здійснюються під егідою ООН, спрямовані на спрощення міжнародного торговельного співробітництва, виходячи з прагнення членів ООН до усунення неефективних правил міжнародної торгівлі, які пов'язані зі збільшенням кількості нетарифних бар'єрів, зростанням документообігу, стримують розвиток торговельного співробітництва та економічного зростання держав, а також сприяють упровадженню новітніх технологій у всьому світі.

Унікальний характер ООН полягає в тому, що покладені на неї Статутом повноваження, надають їй можливість здійснювати діяльність із широкого кола питань. У Преамбулі Статуту ООН, крім іншого, зазначається, що члени ООН беруть на себе зобов'язання проявляти терпимість і жити разом, у мирі один з

одним, як добрі сусіди, об'єднати свої зусилля для підтримання міжнародного миру та безпеки, використовувати міжнародний апарат для сприяння економічному та соціальному прогресу всіх народів [81]. Відповідно до ст. 1–2 Статуту [81] ООН має, до того ж такі цілі: здійснювати багатостороннє співробітництво з вирішення міжнародних проблем економічного, соціального, культурного й гуманітарного характеру, а також бути центром для узгодження дій націй у досягненні цілей, що, у свою чергу, можуть розглядатися як найважливіші принципи її діяльності [117, с. 410–411].

Створення відкритої, регульованої, передбачуваної та недискримінаційної міжнародної торговельної системи належить до найважливіших цілей ООН, сформульованих у п. 13 розділу III Декларації тисячоліття ООН [341]. У контексті Статуту ООН міжнародна торгівля може розглядатися як один із інструментів забезпечення миру та економічного розвитку з метою викорінення бідності та заохочення свободи, рівності й гідності людини.

Необхідно зазначити, що ГА ООН є вищим органом [81, ст. 13, 15], який, крім іншого, організує дослідження та надає рекомендації для сприяння співробітництву в економічній, соціальній та інших сферах, а також має статус дорадчого, формулюючого політику представницького органу, зокрема й у процесі розроблення стандартів та кодифікації міжнародного права.

Отже, зазначимо, що система ООН та її органів відіграли ключову роль у розробленні стандартів для спрощення процедур торгівлі, зокрема й у сфері спрощення та гармонізації митних процедур як суміжної до міжнародних економічних та міжнародних торгових відносин.

Звичайно, не можна обійти увагою діяльність *Економічної та Соціальної Ради (ЕКОСОП, ECOSOC-Economic and Social Council)* [228] як одного з головних органів ООН, який має універсальну компетенцією в економічній сфері й знаходиться у м. Нью-Йорку [81, п. 1, ст. 7].

ЕКОСОП координує економічну та соціальну діяльність у рамках ООН (наприклад, між СОТ, МТЦ ЮНКТАД / СОТ, ЮНКТАД та ін.) і через її посередництво узгоджує свої відносини з іншими органами й організаціями

ООН, регіональними міжнародними організаціями та економічними інтеграційними об'єднаннями (ЄС, СНД, НАФТА та ін.) [142, с. 86]. Основні напрями діяльності ЕКОСОП закріплені у ст. 55 Статуту ООН [81]. Зокрема, з метою створення стабільності та благополуччя ООН в особі ЕКОСОП сприяє: а) підвищенню рівня життя, повної зайнятості населення та умов економічного й соціального прогресу та розвитку; б) вирішенню міжнародних проблем в економічній, соціальній та інших сферах. (тобто можна вважати, що й з питань економічного розвитку, світової торгівлі та митного співробітництва). ЕКОСОП здійснює керівництво п'ятьма регіональними економічними комісіями, діяльність яких стосується митного співробітництва у певних регіонах [228; 342, с. 12–15].

Зупинимося на діяльності однієї з регіональних комісій ЕКОСОП – *Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН, Economic Commission for Europe – ECE)* [213], оскільки вона проводить значну роботу з усунення технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі до того ж її діяльність не обмежується Європою. Так, наприклад, із часу створення робочої групи ЄЕК ООН, а потім перетворення її на Центр ООН зі спрощення процедур торгівлі та електронних ділових операцій (СЕФАКТ ООН) були розроблені конвенції, рекомендації та інструкції, які потім знайшли широке використання у багатьох державах світу, деякі з них стосуються питань спрощення та гармонізації національних митних процедур. Наприклад, рекомендації № 1 «Формуляр-зразок ООН для зовнішньоторговельних документів» [226], № 13 «Спрощення ідентифікованих правових проблем у процедурах імпортного митного очищення» [230], № 18 «Заходи щодо спрощення процедур міжнародної торгівлі» та ін. [231].

Грузоотправитель (экспортер)		Дата, справочный номер и т.д.		
Грузополучатель		Покупатель (если он не грузополучатель) или другой адрес		
Адрес для уведомления или доставки		Страна отправления		
		Страна происхождения	Страна назначения	
Сведения относительно транспортировки		Условия поставки и платежа		
Отгрузочная маркировка, номер контейнера	Количество и род грузовых мест, описание товара	Товарный номер	Вес брутто	Объем
			Количество нетто	Стоимость
ПОЛЕ СВОБОДНОГО ПОЛЬЗОВАНИЯ				
		Место и дата составления; удостоверение подлинности		

Рис 2.4. – Формуляр-зразок ООН для зовнішньоторговельних документів

Під керівництвом ЕКОСОП діяльність організацій «сім'ї ООН» значно впливає на напрямки та характер багатьох соціально-економічних перетворень, що відбувались у світі за останні шістдесят років. Як глобальний центр формування консенсусу ООН через ЕКОСОП визначаються пріоритети та цілі міжнародного співробітництва з надання допомоги країнам у їх прагненні до розвитку, а також створення сприятливого глобального економічного середовища [117, с. 434]. Для розроблення стратегії співробітництва у соціальній, економічній та гуманітарній сферах з 1961 р. у рамках ООН проводяться Міжнародні десятиріччя розвитку (наприклад, Декларація тисячоліття ООН [341]), кожне з яких спрямоване на розв'язання певних проблем. ЕКОСОП спільно з іншими організаціями системи ООН діє різними шляхами для досягнення своїх економічних та соціальних цілей, розробляючи політичний курс, консультуючи уряди щодо планів розвитку, встановлюючи міжнародні норми та стандарти, мобілізуючи засоби для здійснення програм розвитку тощо.

ЕКОСОР уповноважена вступати з будь-якими іншими спеціалізованими установами (а їх 17) у домовленості (угоди), що визначають умови, на яких відповідні установи ґрунтують зв'язки з ООН. Також не можна забувати, що ЕКОСОР має право проводити відповідні заходи для консультацій з міжнародними неурядовими організаціями [81, ст. 71]. Консультативний статус при ЕКОСОР наданий більше 2100 неурядовим організаціям [117, с. 435–436].

Так, завдяки зусиллям Робочої групи ЄЕК ООН зі спрощення процедур міжнародної торгівлі розроблена у 1981 р. **Рекомендація № 1 «Формуляр-зразок ООН для зовнішньоторговельних документів»**. У 1979 р. ця рекомендація видана у формі публікації ООН [226] як один із перших офіційних документів, що також стосується спрощення та гармонізації митних процедур, який отримав світове визнання. У 2001 р. ЄЕК ООН був розроблений Інформаційний додаток до Рекомендації № 1 «Застосування формуляра-зразка ООН. Керівні принципи та приклади» [227]. Цей формуляр-зразок заклав основи для подальших розробок та прийняття міжнародних документів, що становлять нормативну базу для міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі. Так, на підставі формуляра-зразка ООН для зовнішньоторговельних документів розроблена стандартна форма митної декларації, що використовується у всіх країнах, які приєдналися до Кіотської конвенції. Так, відповідно до стандарту 3.11 розділу 3 оновленої Кіотської конвенції [27] письмова форма декларації на товари повинна відповідати зазначеному вище формуляру-зразку ООН.

ЄЕК ООН прийняла близько 35 рекомендацій, що охоплюють різні питання у сфері спрощення міжнародної торгівлі [228]. Потрібно також зазначити, що рекомендації ЄЕК ООН не мають обов'язкової юридичної сили, тобто носять диспозитивний характер, однак ці документи ООН містять корисні рекомендаційні правила, які можуть використовувати держави для спрощення міжнародної торгівлі. Зупинимося на тих, що стосуються спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

Завдяки спільним зусиллям Робочої групи ЄЕК ООН зі спрощення процедур міжнародної торгівлі та Американського національного інституту стандартів у 1996 р. розроблені *«Правила ООН для електронного обміну даними в управлінні, торгівлі та транспорті»* (ЕДІФАКТ; *United Nations. Electronic Data Interchange for Administration, Commerce and Transport – EDIFACT* [201]) як система електронного безпаперового обігу комерційних документів та іншої інформації в рамках електронного обміну даними (Electronic Data Interchange). Основою цієї системи є узгоджені стандарти, за допомогою яких структуруються документи й інша інформація та здійснюються їх обмін, обробка, зберігання. Ця рекомендація розроблена з метою спрощення обміну електронною інформацією, зокрема й під час здійснення митних процедур [201, п. 2]. Необхідно зазначити, що ВМО є прихильником того, щоб митні служби використовували для митних цілей стандарти, визнані на міжнародному рівні і розроблені *UN/EDIFACT* [398 с. 101].

Основна діяльність у цій сфері проводиться ЄЕК ООН у вигляді систематизації та підготовки керівних принципів, довідників, стандартів для електронного обміну даними між автоматизованими інформаційними мережами.

Схваливши ЕДІФАКТ [201], ЄЕК ООН опублікувала Довідник елементів зовнішньоторговельних даних [229]. Цей звід правил містить набір визнаних на міжнародному рівні стандартів з електронного обміну структурованою інформацією (електронний обмін даними) [229, розд. 1–3] та рекомендацій з їх застосування [229, розд. 4] щодо міжнародної торгівлі товарами та послугами з використанням інформаційних систем.

Робочою групою ЄЕК ООН зі спрощення процедур міжнародної торгівлі розроблена також *Рекомендація № 13 «Спрощення ідентифікованих правових проблем у процедурах імпортного митного очищення»* (Женева, 1979 р.) [230], згідно з якою основними шляхами забезпечення швидкого випуску товарів з митниці як частини митних процедур, а саме митного оформлення та сплати митних платежів, є:

– доступність та прийнятність документів та інших даних, необхідних для імпортного митного очищення, що передаються телефаксом або за допомогою комп'ютерної техніки [230, п. 6];

– можливість подання декларантом скороченого варіанта митної декларації або відстрочки сплати митних платежів, під час здійснення імпортного митного очищення [230, п. 22, ч. 6];

– можливість подання декларантом попередньої митної декларації, за наявності його офіційного зобов'язання подати необхідні документи в установленому порядку [230, п. 10];

– прийняття митними органами комерційних документів, що містять інформацію, необхідну для митних цілей, замість офіційної імпортною декларації [230, п. 22, ч. 9].

ЄЕК ООН та Центр ООН зі спрощення процедур торгівлі та електронних ділових операцій (СЕФАКТ ООН) сумісно розробили *Рекомендацію № 18 «Заходи щодо спрощення процедур міжнародної торгівлі»* (Женева, 2001 р.) [231]. Зазначена Рекомендація була створена з метою забезпечення передбачуваності, прозорості та недискримінації щодо необхідного часу, використовуваних процедур і витрат, які пов'язані з виконанням офіційних правил. Крім того, Рекомендація № 18 побудована на основі таких керівних принципів, які можуть стосуватись і спрощення митних процедур (щодо скорочення часу на митне оформлення, гармонізації національного митного законодавства з міжнародними нормами, і, як наслідок, – інтенсифікації зовнішньоторговельної діяльності), а саме [231, Загальні принципи]:

– процедури повинні бути зведені до мінімуму;

– процедури повинні мати комерційну орієнтацію і бути тісніше пов'язаними з торговельними й транспортними потребами;

– процедури повинні бути спрощеними та узгодженими і відповідати міжнародним стандартам;

– вимоги, що ставляться до даних, повинні бути мінімальними;

– вимоги, що ставляться до даних, повинні бути спрощеними, узгодженими та стандартизованими з метою полегшення потоку інформації;

– закони, правила та інша інформація, що стосуються процедур та вимог, які ставляться до даних, повинні бути безперешкодно доступні всім зацікавленим сторонам.

Установлюються також такі вимоги до документів, які ставляться суб'єктами зовнішньоторговельних відносин, а саме [231, Загальні принципи, п. 3]:

– документарні вимоги мають бути мінімізованими;

– документи повинні відповідати Рекомендації № 1 «Формуляр-зразок ООН для зовнішньоторговельних документів» [226];

– використання звичайного паперу, документів, які підготовлені або мають бути підготовлені, за допомогою криптографічних автоматизованих і комп'ютеризованих систем, має бути прийнятним;

– не потрібно вимагати подання додаткових документів;

– на паперових документах (наприклад, на рахунках-фактурах) потрібно, за можливості, уникати проставляння від руки підписів або еквівалентних їм відміток.

Необхідно також зазначити, що Рекомендація № 18 «Заходи щодо спрощення процедур міжнародної торгівлі» 2001 р. передбачає вимоги, яких повинні дотримуватися митні органи під час митного контролю, митного оформлення і стягнення митних платежів з метою спрощення митних процедур, а саме [231]:

– митні органи запитують мінімально необхідну кількість документів та інших даних лише для цілей митного контролю [231, Захід 3.4];

– митні органи запитують необхідні дані, що стосуються імпорту або експорту, лише один раз і забезпечують можливість їх подання лише один раз (механізм «єдиного вікна») [231, Захід 3.5];

– митні органи дозволяють декларантам здійснювати попереднє подання всіх необхідних документів на товар з метою швидкого митного очищення

товару відразу після його прибуття до пункту митного пропуску (попереднє декларування) [231, Захід 3.6];

– митні органи дозволяють декларантам здійснювати відстрочку сплати митних платежів, якщо надається належне гарантування їх сплати або іншим чином задовольняються вимоги відповідних державних органів [231, Захід 3.7];

– контрольні функції митних органів мають здійснюватися на вибірковій основі з максимально можливим використанням методів управління ризиками та аудиту [231, Захід 3.9–3.10].

На основі існуючого національного досвіду таких країн, як Японія, Сингапур, Швеція, США, Сенегал, та міжнародних стандартів обміну торговою інформацією ЄЕК ООН та СЕФАКТ ООН була розроблена у 2005 р. **Рекомендація № 33 «Рекомендація та керівні принципи щодо створення механізму «єдиного вікна» для поліпшення ефективного обміну інформацією між торговими організаціями та державними органами»** [232]. Ця рекомендація дає загальне уявлення про концепцію «єдиного вікна», що визначається як система, дозволяюча всім учасникам зовнішньої торгівлі подавати інформацію, необхідну контролюючим органам для здійснення імпорتنих, експортних та транзитних операцій, лише до одного місця, в єдиній формі й одному митному органу. «Єдине вікно» допомагає вирішити ключову проблему в спрощенні процедур міжнародної торгівлі – подачу безлічі документів з даними, які повторюються лише один раз, в одне місце та в стандартному форматі, також ця рекомендація описує основні види систем «єдиного вікна», а також переваги від впровадження цього механізму [232, 236]. Рекомендація № 33 містить алгоритм ключових кроків, які необхідно пройти під час створення механізму «єдиного вікна» [232].

У грудні 2010 р. Рекомендація № 33 2005 р. [232] була доповнена ЄЕК ООН та СЕФАКТ ООН новою **Рекомендацією № 34 «Спрощення та стандартизація даних для міжнародної торгівлі»** [234]. В основу цієї Рекомендації покладена потреба в міжнародно узгодженому спрощеному і стандартизованому наборі даних для використання з метою подання пов'язаної з

торгівлею інформації уряду та урядовим відомствам. Відсутність стандартизованих наборів даних створює ризик дублювання даних, що призводить до збільшення витрат і неефективності проведення зовнішньоторговельних операцій [234, розд. 1, п. 10].

Мета цієї Рекомендації полягає в наданні допомоги урядам щодо спрощення й стандартизації даних про міжнародну торгівлю, необхідних для здійснення всіх формальностей, пов'язаних із імпортом, експортом та транзитом, а також заохочення використання міжнародних стандартів обміну даних у митному процесі [234, розд. 2].

Завдання рекомендації полягає в тому, щоб суб'єкти зовнішньоторговельної діяльності використовували одні й ті самі класифікатори та коди, які приведені у відповідність із міжнародними стандартами, розробленими ООН, ВМО, а також іншими міжнародними організаціями [234].

У жовтні 2010 р. ЄЕК ООН та СЕФАКТ ООН приймають **Рекомендацію № 35 «Розробка правової основи системи «єдиного вікна» у міжнародній торгівлі»**. Вона містить перелік того законодавства, на яке необхідно звернути особливу увагу під час створення правової бази для функціонування «єдиного вікна», наприклад про електронне надання документів, електронних підписів, включаючи, зокрема, цифрові підписи, підтвердження користувача та повідомлення, обмін даними, забезпечення збереження, знищення та архівації даних й електронних підтверджень. У всіх випадках нині чинні нормативні акти та практика, що регламентують рух торгової інформації, впливають на вибір комерційної та оперативної моделі системи «єдиного вікна». Тому своєчасний аналіз існуючих і потенційних юридичних перешкод, пов'язаних з обміном торговими даними – перший важливий крок до створення та налагодження роботи «єдиного вікна» [235, розд. 1, п. 5].

Не менш значущим органом у складі ООН, що також займається певними аспектами спрощення та гармонізації національних митних процедур, є **Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД, UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development)**, створена у 1964 р. як спеціальний

постійний орган ООН, що є координаційним центром у системі ООН з питань торгівлі, фінансів, технологій, інвестицій і надає технічну допомогу країнам, що розвиваються, та країнам з економіками перехідного періоду [237]. На сьогодні членами ЮНКТАД є 194 держави світу [237; 342, с. 29–31; 117, с. 423].

Основною метою ЮНКТАД є заохочення міжнародної торгівлі для прискорення економічного розвитку, а саме торгівлі між державами, а також між країнами, що мають різні соціальні та економічні системи. Необхідно зазначити, що ЮНКТАД розглядає питання, що стосуються насамперед проблем регулювання торгівлі та розвитку держав, що розвиваються. До завдань ЮНКТАД входить розроблення принципів та політики міжнародної торгівлі та відповідних проблем економічного розвитку, а також координація політики урядів та міжнародних організацій у сфері торгівлі [237]. У зв'язку з цим ЮНКТАД розробляє багатосторонні угоди, а також здійснює щорічні авторитетні публікації щодо різних аспектів своєї діяльності, що містять аналітичні матеріали, технічні примітки, експертні оцінки, рекомендації, довідкову та іншу інформацію [343, с. 420]. Деякі з розробок стосуються також спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, наприклад: Угода про глобальну систему торговельних преференцій між країнами, що розвиваються [243], Технічна примітка № 5 «Постмитний аудит» 2005 р. [330], Технічна примітка № 15 «До прибуття митного оформлення» 2005 р. [344] та ін.

Також зазначимо, що для визначення стратегії розвитку національних митних служб та їх завдань велике значення мала декларація, прийнята на форумі ЮНКТАД у м. Коламбусі (штат Огайо, США), текст якої попередньо був схвалений ВМО [21, с. 580–581; 39, с. 100–102]. Декларація, поряд з іншими, містить такі рекомендації [345]:

- здійснювати контроль існуючих митних процедур щодо їх ефективності й актуальності, внести зміни до відповідних міжнародних норм;
- максимально збільшувати застосування інформаційних технологій;

- упроваджувати новітні інформаційні технології для полегшення роботи митниць, зокрема для проведення митних процедур перед прибуттям товару;
- вивчати можливість розмитнення товару на підставі мінімуму інформації;
- удосконалювати процес митного оформлення товарів поза митними службами за допомогою різноманітних урядових служб із погодженням їхніх дій;
- забезпечити прозорість і швидкий перебіг митного огляду, надаючи всім зацікавленим інформацію про формальності, яких необхідно дотримуватися під час перетину митного кордону;
- удосконалювати процедуру митних відправлень, використовуючи електронні засоби зв'язку між країнами експорту та імпорту;
- забезпечувати митні служби спеціальним обладнанням;
- забезпечувати належну діяльність ВМО та ін.

З метою підвищення ефективності діяльності митних служб у членів ООН фахівцями ЮНКТАД була впроваджена *Автоматизована система обробки митних даних (АСОМД ЮНКТАД, ASYCUDA UNCTAD – Automated System for Customs Data)* – комп'ютеризована система автоматичної обробки митних даних, що розроблялася з 1980 р. ЮНКТАД спільно з ВМО [238; 398, с. 100].

Автоматизована комп'ютерна система обробки даних ASYCUDA надає можливість спрощення митних процедур і зниження вартості розмитнення вантажів. Упровадження автоматизованої системи обробки також має на меті зменшення зловживань у діяльності митних служб і збільшення збирання митних зборів [238, Преамбула]. У 2004 р. почалося впровадження четвертого покоління системи ASYCUDA World, за допомогою якої суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та митні служби отримали можливість обробляти більшість операцій з використанням новітніх інформаційних технологій – всесвітньої мережі Internet, електронних цифрових підписів та біометричних даних.

Ця система дозволяє автоматизувати здійснення всіх митних операцій, зокрема оцінку ризиків та моніторинг митних операцій. На сьогодні ASYCUDA

використовується більш ніж у 80 країнах світу і дозволяє обробляти близько 16 млн митних декларацій на рік в автоматизованому режимі, що в 12–15 разів скоротило час митного оформлення в багатьох державах, які використовують цю систему [10, с. 10–11].

Україна наразі не застосовує програму ASYCUDA, проте має власну програму, затверджену Наказом Державної митної служби України від 04.11.2010 р. № 1341 [239]. На нашу думку, впровадження програми ASYCUDA до національної митної системи позитивно вплине на гармонізацію міжнародних митних правовідносин, оскільки є дієвим і перевіреним часом інструментом обробки митних операцій.

У сфері технічної підтримки ЮНКТАД було також розроблено Технічну примітку № 3 «Використання автоматизованих митних систем» 2007 р., у якій зазначається, що впровадження автоматизації митних даних має призводити до [364, Переваги]:

- простоти та прозорості подання документів митним органам на підставі міжнародних стандартів;
- швидкого подання електронних митних декларацій з використанням прямого доступу або за допомогою інших он-лайн з'єднань;
- зменшення часу на митне оформлення та догляду вантажів за рахунок управління ризиками;
- збільшення стягнення податків та зборів та зменшення шахрайства у зв'язку з автоматизованим їх розрахунком та впровадженням засобів безпеки;
- зменшення аудиту митних документів після випуску товарів у вільний обіг та розділення сплати митних податків та зборів із фізичним (фактичним) митним оформленням товарів (відкладена схема оплати митних платежів);
- покращена та сучасна статистика зовнішньої торгівлі.

З метою підвищення ефективності діяльності митних служб та спрощення проведення митних процедур ЮНКТАД пропонує застосовувати митний пост-аудит, визначення та порядок застосування якого зафіксовані у Технічній примітці № 5 «Постмитний аудит» від 2005 р. [330]. У цьому документі

зазначається, що митний постаудит здійснюється митною службою після митного оформлення товару та випуску його у вільний обіг. Така перевірка може здійснюватися в приміщенні підприємства. Під час перевірки можуть братися до уваги імпорتنі або експортні контракти суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за певний період часу [330, Передмова].

Деякі категорії товарів (наприклад такі, як: гуманітарна допомога, товари, що швидко псуються, небезпечні вантажі) необхідно негайно переміщувати через митний кордон після прибуття їх до пункту митного пропуску, оскільки тривале їх затримання на кордоні може завдати значної шкоди міжнародній торгівлі та створить певну небезпеку. У зв'язку з цим ЮНКТАД розроблено Технічну примітку № 15 «Попередня митна обробка» 2005 р. [344], де рекомендується здійснювати митне оформлення деяких товарів до фактичного їх прибуття на прикордонний пункт митного пропуску. Для цього інформація щодо товару, який переміщуватиметься через державний кордон, подається митному органу завчасно та в електронному вигляді. У зв'язку з цим наголошується на таких перевагах [344, с. 2, Переваги]:

- попередня електронна обробка інформації полегшує використання системи управління ризиками;
- зменшується час затримки товару на кордоні;
- ефективніше використання людських ресурсів; унаслідок того, що інформація передається завчасно та в електронному вигляді, працівники митної служби та суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають можливість краще організувати свою роботу;
- переміщення деяких видів товару без затримки збільшує його конкурентоспроможність;
- зменшуються витрати на зберігання та страхування товару.

Для запровадження концепції системи управління ризиками ЮНКТАД прийняла Технічну примітку № 12 «Управління ризиками у митних процедурах» 2008 р., у якій зазначаються основні переваги системи управління ризиками, а саме [366, Переваги, с. 2]:

- ефективніше використання людських ресурсів, тому що після здійснення з урахуванням ризиків митного оформлення митний персонал може сконцентрувати свої зусилля на меншій кількості проблемних вантажів;

- покращується відповідність між митним законодавством і безпосередніми діями щодо організації та переміщення товарів через митний кордон;

- поліпшується співробітництво між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митною службою;

- скорочується час затримки товару на митному кордоні;

- зменшуються операційні витрати для учасників зовнішньоторговельних відносин за рахунок скорочення часу затримки на митниці.

Необхідно також зазначити, що ЮНКТАД спільно із СЕФАКТ ООН у 1994 р. розробили Компендіум рекомендацій щодо спрощення процедур торгівлі [367], переглянутий у 2000 р. та схвалений на пленарному засіданні СЕФАКТ ООН у березні 2001 р. Компендіум є довідковим матеріалом для тих, хто займається спрощенням та раціоналізацією торговельних процедур. У ньому також передбачено низку рекомендацій, що стосуються спрощення митних формальностей, наприклад:

- експортні митні процедури повинні бути максимально простими [367, розділ 2, В.1.1];

- перевантажувальні інспекції повинні бути недискримінаційними [367, розділ 2, В.1.1, п. 8];

- офіційні митні документи повинні відповідати зразкам ООН [367, розділ 2, В.1.3];

- митна декларація може бути прийнята митною службою до прибуття товару до місця призначення [367, розділ 2, В.1.2];

- насамперед має здійснюватися митне оформлення живих тварин, товарів, що швидко псуються [367, розділ 2, В.2.2];

- вибірковий митний контроль товарів [367, розділ 2, В.2.2];

- свобода транзиту [367, розділ 2, В.3.1];

- виключення непотрібних затримок та обмежень на митному кордоні [367, розділ 2, В.3.1];
- зменшення митних податків, якщо товар, що переміщається через митний кордон, пошкоджений [367, розділ 2, В.4.1].

Не можна оминати увагою і **Торгово-аналітичну та інформаційну систему (ТРЕЙНС) ЮНКТАД (Trade Analysis and Information System (TRAINS) UNCTAD)** [368]. Ця система містить дані про стан міжнародної торгівлі, зовнішньої торгівлі окремих держав, дозволяє отримати інформацію про торгівлю в потоварному розрізі, за географічними напрямками, а також містить відомості про преференційні ставки мит, правила походження товарів тощо. Інформація системи ТРЕЙНС комп'ютеризована і доступна для всіх членів ЮНКТАД [237]. Таким чином, цей документ може бути корисним для митних органів для урахування у розробленні митної політики у зовнішньоторговельних відносинах, а також для суб'єктів цих відносин, оскільки дає їм можливість для прорахунку перспектив своєї міжнародної торгівлі щодо певної держави.

У деяких питаннях можна погодитися, що ЮНКТАД має непрості відносини із СОТ, оскільки, по суті, вони є конкурентами у сфері регулювання світової торгівлі. Серед членів ЮНКТАД кількісно переважають країни, що розвиваються, представникам яких вдається втілювати принципи й рішення не в інтересах розвинених країн (наприклад, поширення принципу «невзаємності»). Ось чому держави, що мають беззаперечний авторитет у СОТ (розвинені країни), намагаються приділяти більшу увагу у міжнародних торговельних відносинах ЮНКТАД. Не останню роль у цьому відіграє прийняття у рамках ЮНКТАД рішень переважно рекомендаційного характеру, що дає змогу подекуди їх ігнорувати, а це послаблює авторитет ЮНКТАД [142, с. 178].

У складі ООН функціонує **Міжнародний торговельний центр ЮНКТАД/СОТ (МТЦ, ІТС – International Trade Centre)** [346], створений у 1964 р. за рішенням держав-членів ГАТТ/СОТ, із метою: сприяння інтеграції підприємств країн, що розвиваються, та країн із перехідною економікою до багатосторонньої торговельної системи шляхом надання зовнішньоторговельної

інформації та консультаційних послуг у галузі міжнародної комерційної діяльності, а також надання технічних послуг із здійснення конкретних проектів тощо. Основний напрямок діяльності МТЦ спрямований на допомогу розвитку міжнародної торгівлі у країнах, що розвиваються. МТЦ здійснює не лише збір ринкових даних та торговельної інформації, він також співпрацює із закладами, що сприяють торгівлі, малими та середніми підприємствами та органами влади з метою управління програмами активізації експорту [346].

Правовий статус МТЦ був визначений у 1974 р. як робочий допоміжний орган ГАТТ і ООН, що діє через ЮНКТАД, а у 1995 р. його назва змінилася на МТЦ ЮНКТАД / СОР у зв'язку зі створенням СОР. Відповідно до свого статусу МТЦ не має власного членства, фактично його членами є держави-члени СОР і ЮНКТАД [342, с. 32; 346].

Деякими функціями МТЦ є [142, с. 179]: удосконалення техніки імпорتنих операцій з метою раціонального використання валютних ресурсів; навчання урядових службовців, підприємців і викладачів технології експортно-імпорتنих операцій; здійснення наукових досліджень з питань зовнішньої торгівлі. Тому однією зі сфер діяльності МТЦ є планування заходів, спрямованих на стимулювання торгівлі [142, с. 180; 347, с. 45], надання консультацій з розроблення національної зовнішньоторговельної політики [142, с. 180]. МТЦ розробляє і втілює національні й регіональні програми розвитку торгівлі, наприклад, під його егідою була підготовлена Декларація міністрів ВМО 2001 р. [224], Спільна комплексна програма надання технічної допомоги 2005 р. [348].

Необхідно зазначити, що МТЦ залишається єдиною міжнародною організацією, що займається винятково питаннями розвитку міжнародної торгівлі для країн, що розвиваються, та держав із перехідною економікою. Співпраця МТЦ із цими державами здійснюється у рамках програм розвитку торгівлі, спрямованих на зміцнення їх експортного потенціалу та вдосконалення організації імпорتنих операцій. Необхідно зазначити, що МТЦ розробив Стратегічний план дій на 2012–2015 рр. [369], в якому представлені цілі МТЦ [369, с. 11], етапи підвищення результативності своєї технічної допомоги у

країнах, що розвиваються [369, с. 2]. Також МТЦ був розроблений Об'єднаний програмний документ на 2012–2013 рр. (далі – ОПД), який містить плани на 2 роки і визначає, як цілі Стратегічного плану 2012–2015 рр. повинні реалізовуватися в певних проектах. Крім того, в документі описані концепції проектів, для реалізації яких ще відсутні ресурси [346]. Таким чином ОПД переслідує дві мети [346]:

- надати зацікавленим сторонам (переважно державним установам) короткий огляд проектів, які плануються реалізувати в їх країні або регіоні;
- інформувати потенційних спонсорів про напрямки роботи, які визначив МТЦ з метою реалізації своєї місії та для яких вимагається фінансування.

Треба зазначити, що в Об'єднаному програмному документі на 2012–2013 рр. також зазначаються проблемні питання, які ускладнюють міжнародну торгівлю у країнах, що розвиваються, та шляхи для їх подолання. Деякі з них стосуються ускладнень, що виникають під час проведення митних процедур. Так, наприклад, у документі зазначається, що після того як тарифи були знижені, нетарифні заходи стали основною перешкодою для міжнародної торгівлі у країнах, що розвиваються. Це головна проблема для експортерів, які хочуть вийти на іноземні ринки, при цьому вони повинні дотримуватися технічних правил, вимог до сертифікації продуктів, митних процедур й інших вимог. Розуміння ключових проблем малих та середніх підприємств, що пов'язані з нетарифними заходами, може допомогти урядам краще визначати національні політики і правила, у тому числі й у сфері спрощення митних процедур [346, с. 5].

У складі ООН існує також ще один за правовим статусом постійний орган – це **Комісія ООН з права міжнародної торгівлі** (*ЮНСІТРАЛ, United Nations Commission on International Trade Law – UNCITRAL*) [349], яка була заснована у 1966 р. Створюючи Комісію, ГА ООН визнала, що однією з перешкод торговим потокам є розбіжності, що виникають унаслідок застосування законів різних держав із питань міжнародної торгівлі, і розглядала Комісію як інструмент, за допомогою якого ООН могла б відігравати активнішу роль у скороченні або

усуненні цих перешкод. До завдань ЮНСІТРАЛ належать: координація роботи міжнародних організацій, що займаються питаннями права міжнародної торгівлі; сприяння участі держав у чинних міжнародних конвенціях; розроблення нових конвенцій та інших документів щодо права міжнародної торгівлі (наприклад, типових законів) [117, с. 423; 342, с. 250]. Серед міжнародних документів, розроблених ЮНСІТРАЛ, деякі стосуються питань спрощення й гармонізації національних митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, наприклад, такі, як Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи» 2001 р. [111] і Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй із права міжнародної торгівлі 1996 р. [404], та ін.

До функцій ЮНСІТРАЛ також належать підготовка кадрів і надання допомоги у сфері права міжнародної торгівлі шляхом проведення симпозіумів, семінарів та консультацій на національному й регіональних рівнях, тобто різних організаційних форм міжнародної співпраці.

Узагальнюючи вищесказане, хочемо відзначити, що всі перелічені рекомендації, технічні примітки, типові закони, що стосуються спрощення митних процедур, мають диспозитивний характер, тобто їх використання не є обов'язковим, а здійснюється з волі і на вибір члена ООН, проте їх використання у проведенні митних процедур позитивно впливає на їх спрощення та гармонізацію.

2.2 Особливості регіонального (багатостороннього) міжнародно-правового регулювання спощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі

Міжнародно-правове регулювання спрощення й гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі здійснюється як на всесвітньому так і на регіональному (багатосторонньому) рівні міжнародними регіональними організаціями та регіональними економічними інтеграційними об'єднаннями. *Економічна інтеграція* – це процес взаємодії країн, який приводить до зближення

господарських механізмів (що об'єднують економічні, технологічні, правові, соціально-культурні вимоги до суб'єктів виробничої й комерційної діяльності), і набуває форми міжнародних угод та регулюється міжнародними органами [142, с. 6]. Одним зі стимулів об'єднання держав у регіональні економічні інтеграційні об'єднання є створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі, складовою яких є саме спрощення і гармонізація митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

Як правило, передусім виокремлюють «класичні регіональні інтеграційні блоки»: ЄС, НАФТА, АТЕС, МЕРКОСУР, АСЕАН [320, с. 57].

Дійсно, економічна інтеграція – це властивий сучасному суспільству процес поступового зрощування господарських механізмів двох або кількох держав, що знаходяться, як правило, в одному регіоні, приблизно на одному рівні економічного розвитку, мають сумісні соціально-економічні й політичні системи і пріоритети, а також проводять політику інтеграції. Цей процес проявляється у створенні регіональних інтеграційних об'єднань (зон вільної торгівлі, митних союзів, спільних ринків, економічних та політичних союзів), які містять певний набір економічних і правових інструментів та норм [9, с. 337].

Більшість регіональних економічних інтеграційних об'єднань, перебувають на перших (простіших) стадіях розвитку у вигляді преференційних торгових угод або зон вільної торгівлі. Традиційно виділяють три центри економічної інтеграції у світі: Європу, Північну Америку, Азіатсько – Тихоокеанський регіон [240, с. 34]. Розглянемо економічні інтеграційні об'єднання та міжнародні організації тих географічних регіонів, які досягли певного розвитку у митній сфері, а саме: в Європі – ЄС, у Північній Америці – Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА), в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – Асоціацію країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), в Євразії – СНД, ЄврАзЕС, Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану. Спробуємо розглянути діяльність деяких регіональних інтеграційних об'єднань.

Європейський Союз (ЄС, інколи Європейська унія, англ. European Union - EU) [334].

Митна територія Європейського Союзу об'єднує території 29 держав-членів, включаючи їх територіальні води, повітряний простір і «вільні митні зони», на просторі яких у повному обсязі діє єдине митне законодавство ЄС [335].

Договір про заснування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) 1957 р. закріпив такі основні принципи діяльності держав у сфері митного регулювання [57, п. 1 ст. 3; 406, с. 17]:

- відмова від стягнення мита та встановлення кількісних обмежень на імпорт та експорт товарів і на всі заходи еквівалентної дії між державами-членами;
- формування внутрішнього ринку, що передбачає скасування перешкод у вільному пересуванні людей, товарів, послуг та капіталу між державами-членами;
- зближення законодавств держав-членів до рівня, що його потребує функціонування спільного ринку;
- асоціацію з іншими країнами та територіями з метою збільшити торгівлю і сприяння спільному економічному й соціальному розвитку.

Іншим важливим документом, що регламентує митну діяльність європейського митного співробітництва і сприяє спрощенню митних процедур, є Митний кодекс ЄС, розроблений із метою об'єднання митних правил ЄС у єдиний збірник правил і кодифікації численних митних норм, що містяться у різних численних регламентах та директивах [170; 418; 422].

Суттєву роль щодо спрощення і гармонізації митних процедур відіграло прийняття Регламенту Ради (ЄЕС) № 2913/92 від 12.10.1992 р., що засновує Митний кодекс співтовариства, який став правовою основою для набрання чинності Митного кодексу ЄС [336; 328, с.64]. Для реалізації положень Митного кодексу ЄС було прийнято спеціальний Регламент Ради № 2454/93 від 02.07.1993 р. [337] (так званий Регламент з імплементації) [15, с. 343–346]. У цьому нормативному акті зібрані основні норми ЄС, що регулюють застосування митного законодавства, у тому числі й у сфері спрощення митних процедур.

Структура Регламенту дублює структуру Кодексу, що суттєво підвищує чіткість і системність усього комплексу митних правил, які діють у ЄС. Таким чином, переважна кількість правових норм ЄС у галузі митного регулювання зосередилась у двох основних документах: у Митному кодексі ЄС та Регламенті з імплементації.

Тарифікація товарів проводиться на основі Комбінованої номенклатури Європейського Союзу [405], в якій кожен вид товару має певний код. Митним кодексом ЄС також визначаються походження і митна вартість товарів [170, п. 13]. Тарифні ставки закріплені у Єдиному митному тарифі (ЄМТ) [370], іноді відомому як «Єдиний зовнішній тариф». Реалізація ЄМТ здійснюється за допомогою регламентів прямої дії. Єдиний митний тариф було введено у дію 01.06.1968 р.

Фундаментом формування ЄМТ ЄС стали митні тарифи Німеччини, Італії, Франції і країн Бенілюксу. Основними елементами, які враховувалися при формуванні і встановленні спільного митного тарифу, стали: товарна номенклатура; митна вартість товарів; визначення країни походження товарів [318, с. 61].

Система звільнення від сплати мита стосується як ввільнення, так і вивільнення мита. Крім того, треба зауважити, що країни ЄС, реалізуючи свою спільну митну стратегію, керуються положенням документів СОТ, а також регіональними торговельними угодами й актами, які в односторонньому порядку надають преференції окремим країнам.

Положення про звільнення від сплати мита в Європейському Союзі містяться в Регламенті Ради ЄС № 1186/2009 від 16.11.2009 р. про встановлення у країнах ЄС системи звільнень від мита [372]. У ст. 1 цього Регламенту закріплено випадки, в яких товари звільняються від ввільнення мит, вивільнення мит та ін., якщо товари випускаються у вільний обіг або вивозяться з митної території ЄС [372, ст. 1]. Стаття 2 Регламенту присвячена визначенню понятійного апарату [372, ст. 2].

У зв'язку із розвитком світової торгівлі, прийняттям у ЄС нових держав-членів та збільшенням залучення митних органів у загальноекономічні процеси виникла необхідність укладання низки міжнародних договорів про взаємодію в галузі міжнародного митного співробітництва. Це договори, укладені від імені ЄС (який має право укладати такі договори, оскільки має міжнародну правосуб'єктність, ст. 216 Договору про функціонування ЄС [406, с. 643]), із третіми країнами і міжнародними організаціями.

Підписання ЄС Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (оновлена Кіотська конвенція) 18.05.1973 р. [27] стало найважливішим кроком на шляху гармонізації і спрощення митних процедур у країнах ЄС. На сьогодні ЄС є договірною стороною оновленої Кіотської конвенції у редакції Брюссельського протоколу. Враховуючи вимоги Кіотської конвенції щодо спрощення митних формальностей, у країнах ЄС було запроваджено (з 1993 р.), як єдину форму письмової митної декларації так званий «Єдиний адміністративний документ» (ЄАД, *англ. Single Administrative Document – SAD*) [375; 398, с.100]. Також із урахуванням вимог Кіотської конвенції суттєвими досягненнями ЄС у сфері спрощення митних процедур є розвиток електронного декларування та запровадження єдиного електронного обміну даними між імпортерами (експортерами) та митними органами. У державах-членах ЄС застосовується «Єдиний стандарт електронної митної документації» – EDI [376].

Регламентом (ЕС) № 450/2008 Європейського парламенту й Ради від 23.04.2008 р. було затверджено Модернізований Митний кодекс ЄС (ММК ЄС) [170], який набрав чинності 24.06.2008р. і повинен був почати застосовуватися в повному обсязі не пізніше 24.06.2013 р. [328, с.65]. ММК ЄС значно спрощує законодавство, митні процедури як для митних органів, так і для національних суб'єктів господарювання. Головною новацією ММК ЄС є створення так званого «нового електронного митного середовища», яке спрощує митні правила і раціоналізує митні процедури [170, ст. 10; 328, с.64].

Можна погодитися з Романовою М. В., яка до основних новацій ММК ЄС відносить [377]:

- подання митних декларацій та супровідних документів лише в електронній формі (ст. 108 ММК ЄС);

- забезпечення обміну інформацією між митними органами та іншими компетентними органами ЄС в електронній формі (ст. 5 ММК ЄС). Необхідно зазначити, що система інформаційної взаємодії між митними та іншими компетентними органами держав-членів ЄС не один рік відпрацьовувалася й налагоджувалася. Наприклад, у Швеції всі відносини суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності із державними органами, причетними до митних процедур, відбуваються через митну службу, таким чином організована система «Єдиного вікна». Усі відомості від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності зосереджуються у митному органі, а потім за необхідності надсилаються до інших державних органів (служби ветеринарного й фітосанітарного контролю, податкових та банківських установ). У Швеції також вирішено питання щодо відправлення вантажної митної декларації вантажоперевізником за допомогою SMS повідомлення [245];

- уведення концепції «централізованого оформлення», яка дає можливість декларувати товари суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності та сплачувати митні платежі в електронній формі за місцем свого знаходження незалежно від того, через яку державу ЄС товари були ввезені на митну територію або в якій державі ЄС вони були використані (зі ст. 106 ММК ЄС);

- розвиток концепцій «єдиного вікна» і «однієї зупинки». У рамках концепції «єдиного вікна» та з огляду на наявність інформаційного обміну суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності подають інформацію про товари лише до одного органу, навіть якщо вона повинна надаватися до декількох компетентних органів. Концепція «однієї зупинки» передбачає, що контролюючі дії всіх компетентних органів (митних, санітарних та ін.) щодо товарів будуть здійснюватися в один час та в одному місці (ст. 5 ММК ЄС).

В кінці грудня 2015 р. комісія ЄС прийняла фундаментальні зміни митного кодексу Євросоюзу (EU) 2015/2446, (EU) 2015/2447. До цього моменту митний кодекс Євросоюзу діяв від 09 жовтня 2013р., і був затверджений Європарламентом (EU) 952/2013. Новий митний кодекс ЄС набрав чинності з 1 травня 2016р. До цього моменту кожна країна Євросоюзу повинна була встигнути привести національне законодавство до нових норм і правил. Це означало, що в багатьох країнах ЄС до 01 травня 2016 повинні бути змінені десятки, а то і сотні місцевих законів, які пов'язані з даними змінами. Для багатьох найбільш важливими моментами були митні і податкові зміни. Прийняття і ведення в дію нової редакції МК ЄС мало позитивне значення. Втілення в життя цих нововведень сприяло ще більшій оптимізації митних процедур у міжнародній торгівлі. [373].

Відповідно до нової редакції МК ЄС категорію «митна процедура» ототожнено із категорією «митний режим». Такий висновок робить Неліпович О., спираючись на переклад визначення «customs procedure». За її словами, й інші міжнародно-правові акти фактично ототожнюють категорії «митний режим» та «митна процедура». Висновок щодо ототожнення категорій «митний режим» та «митна процедура» можна зробити, проаналізувавши зміст Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур [27], яка навіть у назві екземплярів англійською та французькими мовами використовує відповідно терміни «procedure» та «régime» як синоніми [374].

Нова редакція МК ЄС передбачає перехід до безпаперової, бездокументарної форми оформлення митних процедур до кінця 2020 р. Це означає, що документообіг між підприємствами й митними органами буде відбуватися в електронній формі. У проміжний, перехідний період для митних документів буде застосовуватися одночасно як паперова, так і електронна форма ЄС працює над завданням електронного обігу в рамках довгострокового стратегічного плану [373].

Основна частина кодексу не змінилася, несуттєво змінилися деякі визначення та назви митних процедур і режимів. Основні ключові зміни були наступні [373]:

- уповноваженим економічним операторам надають розширені преференції. Володарям сертифікатів АЕО дозволять спрощено проводити митні процедури без присутності митних органів. У певних випадках, даний оператор зможе самостійно випускати товар у вільний обіг, сам визначати вартість мита і виконувати частину роботи митниці. Це означає менше митних перевірок, більше повноважень і спрощення митних процедур. З 01 травня 2016р. вводять 2 типи дозволу: спрощена митна процедура (для прискорення митного оформлення), та безпека (для зменшення кількості фізичних перевірок, як вантажу, так і документів). Крім того частину нових митних режимів може здійснити тільки володар подібного сертифіката, що дає йому значні переваги перед іншими учасниками ЗЕД. Старі, діючі сертифікати АЕО, видані до 2016 р. діятимуть до 2017р.

- термін зберігання митних документів для цілей митної перевірки збільшується з 3-х років до 10 років. Це означає, що митниця матиме право перевірити документи протягом 10 років і при певних обставинах донарахувати мито.

- всі типи митних декларацій будуть подаватися тільки в електронному вигляді через систему EDI. Крім електронних декларацій буде так звані усні, для товарів вартістю не більше 1000 Євро.

Прийняття і введення в дію нової редакції МК ЄС матиме, на нашу думку, позитивне значення. Втілення у життя цих нововведень сприятиме ще більшій оптимізації митних процедур у зовнішньоекономічній діяльності. За даними Європейської комісії, очікується, що положення МК ЄС повинні бути повністю реалізовані до кінця 2019 року [328, с.65].

У той самий час не можна забувати про те, що всі держави-члени ЄС та сам ЄС є членами СОТ, і всі положення ГАТТ та інших міжнародних угод системи СОТ також на них поширюються [218]. Крім того, ЄС як регіональне економічне

об'єднання користується привілеями, які у рамках ГАТТ були надані її членам [13]). Як зазначає Гердеген Матіас, тривалий час європейська спільнота офіційно до ГАТТ не приєднувалася, однак унаслідок здійснення компетенції, наданої їй у сфері митної й торговельної політики, «вросла» в права своїх держав-членів і таким чином фактично набула статусу договірної сторони Угоди [378, с. 458].

Для того, щоб митна адміністрація країни-кандидата або ж майбутньої країни-кандидата для вступу в ЄС була здатною інтегруватися в алгоритми функціонування Митного союзу ЄС, комісія з питань податкової й митної політики Єврокомісії розробила стандарти, що мають назву «Митні прототипи» (customs' blueprints) в редакції 2008 року [414], вони, по суті, є мінімальними союзними стандартами для митних служб. Однією з цілей Митних прототипів є розвиток і реалізація механізму спрощення процедур торгівлі для зменшення витрат, інформації, документації й часу, який витрачається на реалізацію митних та інших формальностей для торгової спільноти, і забезпечення безпеки зовнішньоторговельних поставок. Централізоване митне оформлення дає можливість суб'єктам ЗЕД проводити митне оформлення в місцях прибуття, які їх задовольняють за своїм територіальним розміщенням. Вони зможуть функціонувати повноцінно лише в разі організації ефективного митного контролю, у тому числі постаудитконтролю, який вже стає домінуючим інструментом митного контролю не лише у країнах ЄС, але й в інших країнах світу. Зараз ці Митні прототипи для багатьох країн світу є орієнтиром для реформування законодавства, що регламентує сферу зовнішньої торгівлі.

Головною перевагою цього документа є той факт, що митні адміністрації різних країн стикаються з однаковими проблемами у своїй діяльності. А шлях розв'язання може мати вигляд певної універсальної моделі, яка потребує уточнення, формулювання нових пріоритетів. Їх втілення передбачає тісне міжнародне співробітництво більш узгоджених та сучасних процедур.

Підбиваючи підсумки, необхідно, що міжнародно-правове регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у країнах ЄС відбувається за двома основними напрямками: митна співпраця держав на міжнародному рівні в рамках

авторитетних універсальних міжнародних організацій і універсальних міжнародних договорів та митна співпраця усередині самого ЄС.

Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА, англ. North American Free Trade Agreement – NAFTA [338]). Серед найбільш економічно розвинених зон вільної торгівлі інтеграційного типу можна виділити Північноамериканську асоціацію вільної торгівлі (НАФТА), до якої входять США, Канада й Мексика. Вона заснована на підставі Угоди про вільну торгівлю (НАФТА), яка набрала чинності 01.01.1994 р. після її ратифікації всіма країнами-членами [161; 242].

Головною метою НАФТА – є скасування тарифних і нетарифних обмежень у торгівлі товарами між Сторонами та усунення проблем із залученням інвестицій [161, ст. 102]. Треба відмітити, що НАФТА будується на основі конфедеративних зв'язків між незалежними суверенними державами, на відміну від ЄС [57], побудованого на принципах федеральної політики з розподілом влади між її органами. НАФТА також відрізняється від ЄС тим, що в ній є лише один центр економічної сили – США, чия економічна могутність у декілька разів перевищує рівень двох інших країн-членів. Унаслідок цього створюються умови для легкого управління цим інтеграційним об'єднанням, однак одночасно створюється середовище для потенційних конфліктів у зв'язку із «підлеглим» становищем Мексики та Канади. Крім того, інтеграція виявляється однобокою: Канада і Мексика тісно інтегровані із США, але не між собою [244; 328, с.236; 423; 424].

Відповідно до ст. 102 Угоди про вільну торгівлю основними цілями створення НАФТА є [161]:

а) усунення технічних бар'єрів у торгівлі, сприяння транскордонному переміщенню товарів і послуг між територіями сторін;

б) сприяння створенню умов справедливої конкуренції у зоні вільної торгівлі;

в) збільшення інвестиційних можливостей на територіях Сторін;

г) забезпечення адекватної та ефективної охорони і захисту прав інтелектуальної власності на території кожної зі Сторін;

д) створення ефективних процедур для реалізації і застосування Угоди для її спільного застосування і вирішення спорів;

е) створення основ для подальшого тристороннього, регіонального та багатостороннього співробітництва з метою розширення й посилення переваг Угоди.

Треба зазначити, що Угода про створення НАФТА передбачає, що Сторони залишать без зміни національні митні тарифи у торгівлі із третіми країнами, а у взаємній торгівлі сприятимуть вільному обігу товарів шляхом встановлення мінімальних митних тарифів або їх відміни. В інших положеннях НАФТА також передбачається спрощення процедур митного контролю, використання єдиної форми свідоцтв про походження та єдиної процедури підтвердження походження товарів [161, ст. 501–504]. Таким чином, це Угода є прикладом спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, а її реалізація привела до зникнення тарифних і нетарифних бар'єрів у торгівлі в рамках даного регіонального інтеграційного об'єднання.

Необхідно також зазначити, що НАФТА усуває інші бар'єри в торгівлі, такі як вимоги щодо імпортного ліцензування та збір із митного оформлення товарів. У НАФТА фактично встановлюється національний режим у торгівлі, який поширюється не лише на товари, але й на послуги [161].

Усі Сторони угоди НАФТА одночасно є членами СОТ [218], що, у свою чергу, забезпечує побудову митного законодавства цього інтеграційного об'єднання на принципах СОТ, а саме: прозорості та передбачуваності, зв'язування тарифів, митної оцінки та правил визначення країни походження товарів, а також прозорості національного митного законодавства кожної країни-члена [338].

Крім зазначеної вище Північноамериканської угоди, яка відіграє суттєву роль у спрощенні та гармонізації митних процедур, Сторони НАФТА, крім Мексики, також є учасницями основних міжнародних угод у цій сфері, таких як:

Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур 1973 р. (оновлена Кіотська конвенція), Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП від 1975 р. [94], Митна конвенція, що стосується контейнерів, від 1972 р. [192]. Також усі країни-члени НАФТА є учасниками Міжнародної конвенції про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів 1961 р. [90] та Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р. [156].

Треба також зазначити, що, враховуючи основні вимоги оновленої Кіотської конвенції [27], суттєвими досягненнями у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у таких Сторонах НАФТА, як Канада та США, є суттєвий розвиток електронного декларування, єдиного електронного обміну даними між імпортерами/експортерами та митними органами за принципом «єдиного вікна», а також запровадження системи управління ризиками. За оцінками зарубіжних експертів, запровадження цих стандартів сприяло зростанню на 20 % ВВП економік цих держав [245].

Так, наприклад, у США на 100 % здійснюється електронне декларування при повному електронному описі товару, а також давно вирішене питання на законодавчому рівні про однакову відповідальність за паперовими та електронними деклараціями. Паперові декларації все ж приймаються митницею США. Приблизно 60 % товарів у США оформлюються на державному кордоні США та приблизно 40 % зовнішньоторговельних вантажів оформлюється всередині держави [245].

Митний контроль у США повністю автоматизований та відбувається централізовано, полягає у проведенні ретельного комп'ютерного аналізу електронної інформації про товари, що ввозяться до США. Митний огляд у США застосовується дуже рідко, як правило, 1–2% від загального товарного потоку. Середній статистичний час проведення митного контролю товарів у США – 10хв., хоча за законодавством допускається проводити контроль упродовж 30 хв. «Зелений коридор» дозволяє проводити митне оформлення та митний контроль імпортованих товарів упродовж 5–10 секунд [245].

Отже, на нашу думку, НАФТА є яскравим прикладом того, як заходи із гармонізації та спрощення митних процедур можуть позитивно вплинути на розвиток зовнішньоторговельної діяльності.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН, англ. Association of Southeast Asian Nations – ASEAN [169]) – є регіональною міжнародною організацією держав Південно-Східної Азії, яка утворена 08.08.1967 р. Бангкокською декларацією на засіданні міністрів закордонних справ п'яти держав – Індонезії, Малайзії, Філіппін, Сінгапуру і Таїланду, до якої надалі приєдналися Бруней-Даруссалам (1984 р.), В'єтнам (1995 р.), Лаос і М'янма (1997 р.), а також Камбоджа (1999 р.). Статус спеціального спостерігача має Папуа-Нова Гвінея [164].

Юридичною підставою створення і діяльності цієї регіональної міжнародної організації є Декларація згоди АСЕАН 1976 р. [165], друга Декларація згоди АСЕАН («Балійська угода-2») 2003 р. [166], а також Договір про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії (Балійський договір) 1976 р. [167], що дозволяє із 1987 р. можливість приєднання до асоціації позарегіональних держав (відповідно, перетворює АСЕАН у субрегіональну міжнародну організацію). Так, у жовтні 2003 р. до АСЕАН приєдналися Китай та Індія, у липні 2004 р. – Японія та Пакистан, у листопаді 2004 р. – Росія та Південна Корея, у липні 2005 р. – Нова Зеландія та Монголія, у грудні 2005 р. – Австралія, у липні 2009 р. – США, у липні 2010 р. – Туреччина і Канада [169].

У 2004 р. з метою зміцнення організаційно-правової бази діяльності асоціації було прийнято рішення про розроблення Статуту АСЕАН. У ході 13-го саміту АСЕАН 20.11.2007 р. у Сінгапурі було підписано Статут АСЕАН (набув чинності 15.12.2008 р. [168; 425]), який фіксує загальні принципи діяльності організації. Проте його прийняття стало відправною крапкою нового етапу розвитку АСЕАН, її перетворення із напівформального об'єднання у повноцінну регіональну міжнародну організацію.

Основна мета створення АСЕАН, яка була зазначена у Бангкокській декларації про заснування АСЕАН [165, Преамбула]: «прискорення

економічного зростання, соціального прогресу та культурного розвитку в регіоні; сприяння активному співробітництву та взаємодопомозі з питань, які становлять взаємний інтерес в економічній, соціальній, культурній, технічній та адміністративній галузях».

Головною віхою в економічній та митній співпраці, у т.ч. на шляху спрощення митних процедур країн-членів АСЕАН, стало створення зони вільної торгівлі АСЕАН (АФТА) на 4-му саміті глав держав і урядів АСЕАН у Сінгапурі (1992 р.). Під час цієї зустрічі було підписано Угоду про загальний ефективний преференційний тариф (ЗЕПТ) [246]. Спочатку до АФТА увійшли шість держав Південно-Східної Азії (Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни та Бруней). У 1996 р. до АФТА приєднався В'єтнам, у 1998 р. – Лаос і М'янма, у 1999 р. – Камбоджа [427].

Створення зони вільної торгівлі у межах АСЕАН стало початковим етапом економічної інтеграції за прикладом ЄС. В основу створення зони вільної торгівлі (АФТА) покладені такі завдання:

- створення єдиного (спільного) ринку;
- усунення (скасування) тарифних та нетарифних бар'єрів;
- прийняття загального митного тарифу;
- уніфікація митних процедур;
- гармонізація національних стандартів відповідно до міжнародних стандартів [380, Преамбула].

Головним інструментом реалізації деяких завдань АФТА є Угода про загальний ефективний преференційний тариф (ЗЕПТ), підписана державами АСЕАН у 1992 р. [246] на саміті у м. Сінгапур. ЗЕПТ розвиває основні положення Угоди про преференційну торгівлю АСЕАН 1977 р. (АПТА [379]). ЗЕПТ закріплює зниження тарифних ставок для численної групи товарів до рівня 0–5%. Крім цього розвиток АФТА передбачає відмову від нетарифних обмежень, ліквідацію технічних бар'єрів, гармонізацію стандартів тощо [247]. Також ЗЕПТ передбачає створення умов щодо узгодження стандартів якості і сертифікатів

якості на товари, а також спрощення інвестиційного й митного законодавств [246; 426].

З організаційного боку, митне співробітництво у рамках АСЕАН здійснюється насамперед на щорічних зборах керівників митних служб. Цей форум спостерігає за митною діяльністю в АСЕАН, доповідає зборам міністрів фінансів АСЕАН і Раді зони вільної торгівлі АСЕАН (АФТА). На цих зборах визначаються перспективи подальшого митного співробітництва. Так, на зборах у 1997 р. було визначено цілі розвитку митниць АСЕАН до 2020 р., у 2008 р. ці положення були уточнені і скориговані [381]. Під егідою Секретаріату АСЕАН діє також комітет експертів АСЕАН із митних питань. Збори керівників митних служб утворюють робочі групи за основними напрямками митної співпраці [171].

Серед основних досягнень АСЕАН у сфері міжнародно-правового забезпечення і регулювання спрощення та гармонізації митних процедур можна навести такі документи: Кодекс митного управління (An ASEAN Customs Code of Conduct), підписаний керівниками митних служб АСЕАН у 1983 р. та переглянутий у 1995 р. [248]; Угода про запровадження та застосування «єдиного вікна» АСЕАН 2005 р. [173]. Треба також зазначити, що держави АСЕАН у сфері спрощення та гармонізації митних процедур здійснюють співробітництво у рамках універсальних міжнародних організацій, таких як ВМО, СОТ, оскільки всі держави АСЕАН є членами цих організацій. Відповідно держави АСЕАН беруть участь у багатосторонніх міжнародних договорах, розроблених і підписаних під егідою цих міжнародних організацій.

Положення Кодексу митного управління (ASEAN Customs Code of Conduct) стали основою подальшого юридичного розвитку митних відносин. З метою розвитку митного співробітництва, його поглиблення та переведення на вищий рівень у 1997 р. на зустрічі міністрів фінансів було підписано Угоду про митницю [249], що закріпила і розвинула принцип послідовності, простоти, ефективності та взаємодопомоги у здійсненні митної діяльності [249, ст. 1]. Сторони зобов'язалися керуватись єдиною гармонізованою тарифною номенклатурою АСЕАН [249, ст. 4; 250]. Сторони також зобов'язалися [249, ст.

5]: не використовувати митну оцінку товарів у протекціоністських цілях або для створення бар'єрів у торгівлі, а митну оцінку товарів здійснювати на основі Угоди про застосування Статті VII ГАТТ [213]. Також передбачаються спрощення і гармонізація митних процедур на основі оновленої Кіотської конвенції [27].

Заходи для спрощення і прискорення руху товарів в АСЕАН мають багатоаспектний характер, серед яких можна зазначити схвалення на XX щорічному зібранні керівників митних служб у червні 2011 р. Гармонізованої тарифної номенклатури АСЕАН 2012 р. [250, ст. 5]. Ця номенклатура замінила Тарифну номенклатуру 2007 р. і використовується як для внутрішньої, так зовнішньої торгівлі товарами, а також повністю відповідає Гармонізованій системі опису та кодування товарів [156, ст. 5]. Для встановлення передбачуванішої й об'єктивнішої митної оцінки товарів на XI щорічному зібранні керівників митних служб у липні 2003 р. було прийнято Керівництво з митної оцінки АСЕАН [382], що базується на Угоді про застосування Статті VII ГАТТ [213].

Суттєвим для розвитку зони вільної торгівлі АСЕАН стало підписання 16.12.1998 р. у м. Ханой Рамкової угоди щодо спрощення транзиту товарів [251]. Мета цієї Угоди – спрощення і гармонізація транспортних, торговельних і митних правил та вимог щодо транзиту товарів і встановлення ефективної, раціональної, єдиної транзитної транспортної системи в АСЕАН [251, ст. 1]. Угода передбачає прийняття 9 протоколів, що конкретизують її загальні положення: про технічні вимоги до транспортних засобів, щодо санітарних та фітосанітарних норм, про транзит небезпечних товарів та ін. [251, ст. 6 п. 1, ст. 7 п. 1, ст. 9 п. 2, ст. 11, ст. 14 п. 2, ст. 16, ст. 18 п. 2, ст. 19, ст. 20].

Ще одним важливим кроком у сфері спрощення і гармонізації митних процедур в АСЕАН стало укладання 09.12.2005 р. у м. Куала-Лумпурі Угоди про запровадження і застосування «єдиного вікна» АСЕАН [173]. Основу «єдиного вікна» складають національні процедури сторін. Національне «єдине вікно» – це система, що створює можливості для подання та синхронізації обробки

відомостей та інформації для митних цілей, а також прийняття єдиного рішення щодо митного очищення та випуску товарів. «Єдине вікно» АСЕАН являє собою середовище, де національні «єдині вікна» сторін співпрацюють і взаємодіють. Для реалізації Угоди 20.12.2006 р. міністри фінансів сторін підписали Протокол про запровадження і застосування «єдиного вікна» АСЕАН [383], який закріплює технічні аспекти реалізації «єдиного вікна» відповідно до міжнародних стандартів як на національному, так і на міжнародному регіональному багатосторонньому рівні АСЕАН.

АСЕАН здійснює митне співробітництво, у тому числі й у сфері спрощення і гармонізації митних процедур з іншими країнами регіону, насамперед із Китаєм, Республікою Корея і Японією у рамках так званого АСЕАН+3 [252].

Китай почав митне співробітництво з АСЕАН у 2003 р. з метою повної реалізації Рамкової угоди про багатостороннє економічне співробітництво між АСЕАН і КНР від 04.11.2002 р., укладеному на VI саміті АСЕАН – Китай у 2002 р. [253]. Ця Угода у першу чергу передбачає заходи економічної співпраці, спрощення митних процедур, ліквідацію тарифних і нетарифних бар'єрів у взаємній торгівлі [253, Преамбула]. Надалі на базі цієї Угоди була створена зона вільної торгівлі АСЕАН – Китай, яка в повному обсязі почала функціонувати з 01.01.2010 р. На XIII саміті АСЕАН – Китай у жовтні 2010 р. був прийнятий План дій щодо реалізації Спільної декларації стратегічного партнерства АСЕАН – Китаю для миру і процвітання (2011–2015 рр.) [254], що передбачає якнайшвидше підписання Меморандуму про взаєморозуміння між АСЕАН і Китаєм у митній сфері, розвиток митних і застосування інформаційних і комунікаційних технологій тощо. Меморандум було підписано на XX зібранні керівників митних служб АСЕАН у червні 2011 р. [255].

Окрім Китаю, зони вільної торгівлі у АСЕАН були створені з Австралією та Новою Зеландією (2009 р. [384]), Індією (2009 р. [385]), Республікою Кореєю (2005 р. [386]) і Японією (2008 р. [387]).

Отже, через укладання відповідних міжнародних договорів із сусідніми державами та країнами з регіону міжнародно-правове регулювання у сфері нашого дослідження здійснюється як на регіональному, так і на двосторонньому рівні. Міжнародно-правове регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сторін АСЕАН здійснюється на рівні універсальних міжнародних, міждержавних організацій (ВМО, СОТ та ін.), оскільки усі країни АСЕАН є сторонами названих організацій і відповідно беруть участь у багатосторонніх міжнародних угодах і конвенціях.

Співдружність Незалежних Держав (СНД, англ. *The Commonwealth of Independent States, CIS* [174]) – є регіональною міжнародною організацією держав Євразійського континенту (за географічною ознакою – субрегіональною), утвореною 08.12.1991р. керівниками трьох держав (Республіки Білорусь, Російської Федерації та України), які підписали у Віскулях (Біловезька Пуща, Білорусь) Угоду про створення СНД [175], а 21.12.1991 р. в м. Алма-Аті глави одинадцяти суверенних держав (усі колишні республіки СРСР, крім Латвії, Литви, Естонії та Грузії) підписали Протокол до цієї угоди, у якому підкреслили створення на рівноправних засадах СНД [388]. Грузія стала членом СНД у 1993 р. і вийшла із його складу 18.08.2009 р. [174]. Правовою підставою створення цієї регіональної міжнародної організації, що не має наднаціональних повноважень [177, ст. 1], є Статут СНД, який був прийнятий 22.01.1993 р. в м. Мінську на саміті СНД. Статут не підписали Україна та Туркменістан, які тим самим де-юре не є державами-членами СНД, а вважаються державами-засновницями і державами-учасницями Співдружності відповідно [177; 328, с. 377.].

У ст. 7 Угоди про створення СНД 1991 р. [175] і ст. 4 Статуту СНД 1993 р. [177], крім інших, сформульовані такі сфери спільної діяльності держав-членів СНД: співробітництво у формуванні та розвитку спільного економічного простору, загальноєвропейського та євразійського ринків, митної політики та співробітництво щодо розвитку систем транспорту і зв'язку.

Важливе місце у створенні правового фундаменту співпраці у рамках СНД із митних питань належить Угоді про принципи митної політики, підписаної 13.03.1992 р. в Москві главами урядів усіх країн Співдружності, окрім України [181]. Це був, по суті, перший комплексний регіональний міжнародний договір, який визначив умови співпраці, у тому числі й у сфері спрощення і гармонізації митних процедур [181, ст. 2, 3].

Договір про створення Економічного союзу 1993 р. став основою всієї системи договорів, що регламентують економічні взаємовідносини в СНД щодо широкого кола питань міждержавної співпраці, у тому числі й у сфері спрощення митних процедур [256, ст. 3]. Цей договір було підписано Азербайджаном, Молдовою, Вірменією, Росією, Білоруссю, Таджикистаном, Киргизстаном, Узбекистаном. Він не був підписаний Туркменістаном і Україною.

Митне співробітництво в СНД, з організаційної точки зору, здійснюється Радою керівників митних служб держав-членів СНД (РКМС СНД), яка заснована рішенням Ради глав урядів СНД від 24.09.1993 р., а 30.05.2002 р. затверджена нова редакція Положення про Раду керівників митних служб держав-учасниць СНД [390; 328, с. 316]. РКМС СНД – це постійно діючий орган митного співробітництва СНД, який при дотриманні внутрішньодержавних процедур розробляє і вносить пропозиції у митній сфері для розгляду на засіданнях Ради глав держав, Ради глав урядів і Координаційно-консультативного Комітету СНД щодо практичних кроків у справі створення митного союзу [328, с. 316]:

- основних напрямів митної політики держав-учасниць Співдружності, включаючи розроблення єдиного зовнішнього митного тарифу, порядку стягнення мита, застосування мита, визначення країни походження товарів, оцінки товарів у митних цілях;

- розгляду проектів актів митного законодавства держав-учасниць Співдружності і розроблення рекомендації щодо уніфікації митних правил і процедур;

- організації обміну даними митної статистики зовнішньої торгівлі;

– координації взаємодії митних служб у сфері облаштування митних кордонів, підготовки кадрів для митних органів, автоматизованих інформаційних систем, митної статистики правоохорони, міжнародного співробітництва, тощо [180, розд. 2 ч. 3].

Не можна не згадати також укладену в рамках СНД Угоду про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах від 15.04.1994 р. [257], що визначає принципи правового, економічного й організаційного регулювання митної справи у країнах СНД.

Договір про створення Економічного союзу від 24.09.1993 р. [256] передбачає поетапне інтеграційне об'єднання, починаючи із зони вільної торгівлі, потім створення митного союзу, далі загального ринку товарів, капіталів і робочої сили і, нарешті, економічного й валютного союзу. Першим кроком щодо створення у межах СНД спільного економічного простору та ефективного міжнародного співробітництва в економічній сфері стало підписання 15.04.1994 р. Угоди про створення зони вільної торгівлі [258], яка передбачала максимальне спрощення та уніфікацію митного законодавства, але вона не була реалізована. У Санкт-Петербурзі на засіданні глав урядів держав СНД було підписано Договір про зону вільної торгівлі [389], який набрав чинності 20.09.2012 р. для: Вірменії, Білорусі, Казахстану, Молдови, Росії та України.

На жаль, створення єдиного митного простору та території сторін СНД, яке почалося в 90-х роках ХХ ст., було призупинено із причини незацікавленості більшості держав у такому союзі [176, с. 220]. Тому 20.01.1995 р. було підписано Угоду про Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану (пізніше до них приєдналися інші країни СНД) [408]. Однак багатосторонній режим вільної торгівлі фактично до кінця сформований не був. Сторони Угоди так і не розпочали погодження загального переліку винятків із режиму вільної торгівлі, який згідно з умовами цього міжнародного договору повинен був стати його складовою частиною. Ряд держав-учасниць СНД не ратифікували обидва документи (Угода про зону вільної торгівлі і Протокол до неї [258]), що

практично загальмувало реалізацію масштабної зони вільної торгівлі. Між партнерами по СНД продовжує діяти режим вільної торгівлі, який був зафіксований у двосторонніх угодах про вільну торгівлю.

Необхідно підкреслити, що взаємодія держав СНД у вирішенні проблем із митних питань здійснюється через Раду керівників митних держав-учасниць СНД (РКМС СНД), що діє на підставі Рішення про Положення про Раду керівників митних служб держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 2002 року [390].

РКМС СНД розроблено Основи митного законодавства сторін Співдружності Незалежних Держав, які були затверджені Радою керівників держав СНД 10.02.1995 р. [109]. Відповідно до п. 2 Рішення про Основи митних законодавств сторін СНД від 10.02.1995 р. основною метою цього документа проголошується сприяння митній співпраці між державами та вдосконалення основних аспектів і напрямів гармонізації регіонального митного законодавства держав СНД [109, преамбула]. Передбачалося, що на базі цього міжнародного нормативного акта СНД у митній справі будуть здійснюватися гармонізація й уніфікація національних митних законодавств.

Разом з основоположними міжнародними договорами з митних питань прийнято цілий ряд документів щодо конкретних аспектів зовнішньоторговельної і митної співпраці. Переважна більшість договорів у галузі митної співпраці країн СНД припадає на першу половину 90-х років ХХ ст. Саме в цей період була закладена правова база основних напрямів співпраці у галузі митної справи, у тому числі й у сфері спрощення та гармонізації митних процедур.

Основні правові положення і принципи уніфікації митних процедур закріплені в міждержавній Угоді про порядок митного контролю товарів, які переміщуються між сторонами Угоди про створення зони вільної торгівлі, підписаної в Ялті 08.10.1999 р. [184]. Згідно з цим міжнародним договором було визнано доцільним створити на основі двосторонніх угод спільні пункти пропуску на митних кордонах для здійснення митного контролю та проведення

митного оформлення [184, ст. 6], проте Угодою не встановлена точна кількість таких пунктів.

На сьогодні можна зазначити, що у галузі спрощення та гармонізації митних процедур для держав СНД створена достатня нормативно-правова база. Правовими документами охоплені різні аспекти цього складного і багатостороннього питання. Так, наприклад, для спрощення організації митного контролю за товарами була прийнята «Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності» держав СНД від 03.11.1995 р. (ТН ЗЕД СНД) [185], яка містить докладний опис десятків тисяч різних товарів і їх цифрові коди і ґрунтується на Гармонізованій системі опису і кодування товарів [156], якою користуються більшість членів СОТ і ВМО.

Спрощення процедур митного оформлення, де центральне місце займають використання сучасних інформаційних технологій і доступ до них усіх учасників процесу міжнародної торгівлі, є одним із найважливіших напрямків діяльності митних органів сторін СНД. У рамках регулювання цього питання на 48-му засіданні РКМС СНД 21.11.2008 р. у Санкт-Петербурзі було підписано Протокол про організацію обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митні кордони держав СНД, який є основою для розвитку «інформаційної» співпраці [259, ст. 1].

Отже, до міжнародних договорів, які відіграли суттєву роль на шляху спрощення та гармонізації національних митних процедур у СНД, можна віднести такі: Угоду про принципи митної політики від 13.03.1992 р. [181]; Угоду про спрощення й уніфікацію процедур митного оформлення на митних кордонах 08.07.1994 р. [182]; Основи митного законодавства договірних сторін СНД від 10.02.1995 р. [109]; Угоду про порядок митного оформлення та митного контролю товарів, які переміщуються між державами-учасницями Угоди про створення зони вільної торгівлі 1999 р. [184]; Угоду про порядок транзиту через території держав-учасниць СНД 1999 р. [260]; Товарну номенклатуру зовнішньоекономічної діяльності держав СНД 1995 р. [185] та інші. Зазначені міжнародні договори ґрунтуються на основних міжнародних угодах,

розроблених ВМО у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

Значним кроком щодо створення у межах СНД спільного економічного простору та ефективного міжнародного співробітництва є підписання 18.10.2011 р. Договору про зону вільної торгівлі, в якому враховуються загально визнані норми і правила СОТ та усуваються торговельні бар'єри з метою вільного руху товарів між державами СНД [389, преамбула]. Для України цей договір набрав чинності 20.09.2012 р. і хоча його підписували з метою формування зони вільної торгівлі між державами СНД, уніфікації міжнародного митного законодавства шляхом скасування двосторонніх митних угод сторін договору (наприклад Угоди про створення зони вільної торгівлі від 15.04.1994 р. [258]), на сьогодні Договір про зону вільної торгівлі до кінця не реалізований і з огляду на сучасне спрямування нашої країни в бік євроінтеграції наврядчи буде реалізований. В умовах глобальної фінансово-економічної кризи, яка дестабілізувала зв'язки, що склалися, на теренах СНД потрібна гнучка, оперативна і надійно функціонуюча правова система регулювання митних питань, що дозволить виробляти узгоджені рішення з ключових проблем митного регулювання, спрощення і гармонізації митних процедур.

Також необхідно зазначити, що на сьогодні триває етап фактичної кризи у розвитку інтеграції держав СНД, результатом чого є невиконання Угоди про створення Економічного і Платіжного союзів [256; 391] – з одного боку. З іншого боку, відбувається створення у рамках СНД: 1) низки субрегіональних політичних альянсів і економічних угруповань (наприклад, формування Митного союзу Росії, Білорусі і Казахстану, а також Центральноазіатського економічного об'єднання (Узбекистан, Казахстан, Киргизстан); 2) регіональної економічної організації між Грузією, Україною, Азербайджаном, Молдовою) — ГУАМ; 3) заснування у 2000 р. ЄврАзЕС та ін. Як бачимо, на теренах СНД митне законодавство в основному уніфікується на регіональному рівні.

У СНД можна відмітити відсутність надійного механізму реалізації домовленостей, а також значну залежність міжнародних митних домовленостей

від політичних взаємовідносин держав, однак у той самий час уже вжиті заходи в галузі митної співпраці значною мірою покращили умови для прискореного переміщення через митні кордони товарів, послуг, робочої сили, капіталів, не зважаючи на розбіжності у національних законодавствах і відмінності в рівнях економічного розвитку держав.

Оскільки всебічний та глибокий аналіз правової основи митної співпраці держав СНД не є завданням і предметом цього дослідження, автор усе ж вважає, що без згадки у цій роботі про найбільш впливові організації системи митної співпраці держав СНД було б неможливо повною мірою проаналізувати регіональні і субрегіональні міжнародно-правові аспекти спрощення і гармонізації митних процедур у межах СНД. Необхідно детальніше розглянути ще деякі впливові інтеграційні об'єднання на пострадянському просторі.

Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС, англ. The Eurasian Economic Community (EAEC or EurAsEC [186]) – є міжнародною економічною організацією, створеною на підставі підписаного 10.10.2000 р. в м. Астані Договору про заснування Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС) [187] з метою подальшого формування і розвитку у його рамках митного союзу і єдиного економічного простору, а також реалізації інших цілей і завдань [187, ст. 1], пов'язаних із поглибленням інтеграції в економічній і гуманітарній сферах [187, ст. 2].

Це чітко структурована система із чітким механізмом прийняття й реалізації рішень. Членами ЄврАзЕС, із моменту його утворення 10.10.2000 р. та набрання чинності 31.05.2001 р. є п'ять держав – Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Росія і Таджикистан. 25.01.2006 р. був підписаний Протокол про приєднання до організації Узбекистану, але вже у жовтні 2008 р. Узбекистан призупинив участь у роботі органів ЄврАзЕС. Із травня 2002 р. статус спостерігачів при ЄврАзЕС мають Україна й Молдова, із січня 2003 р. – Вірменія. У грудні 2003 р. ЄврАзЕС отримав статус спостерігача в ГА ООН [186].

Необхідно зазначити, що упродовж існування ЄврАзЕС держави-учасниці постійно і послідовно займаються питаннями створення інститутів і структур із регулювання митних питань, що покликані забезпечувати спрощення і гармонізацію митних правил зовнішньоекономічної співпраці на міжрегіональному рівні. Так, на сьогодні, вже закріплено функції структурних підрозділів і повноваження у сфері митної співпраці. Зокрема, вищим органом Євразійського економічного співтовариства є Міждержавна Рада ЄврАзЕС, до якої входять глави держав і глави урядів членів співтовариства; питання митного регулювання ЄврАзЕС покладено на підрозділи органів управління інтеграцією, а саме Департамент із митної справи і прикордонних питань Інтеграційного Комітету ЄврАзЕС і постійну комісію з митного регулювання та прикордонної політики Міжпарламентської Асамблеї ЄврАзЕС [186].

Розглядаючи механізми міжнародно-правового регулювання спрощення і гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, необхідно, перш за все, зазначити, що в ЄврАзЕС вже створено фундамент для зміцнення співпраці у митній сфері, а саме [266]:

- а) створена зона вільної торгівлі [95];
- б) формується єдиний митний тариф [324];
- в) визначено єдині заходи нетарифного регулювання щодо третіх країн [325];
- г) установлений єдиний порядок стягування непрямих податків за принципом «країни призначення» [326];
- д) діє єдиний порядок прийняття і застосування вивізних митних зборів [326];
- е) прийнято єдиний порядок застосування технічних, медичних, фармацевтичних, санітарних, ветеринарних, фітосанітарних та екологічних стандартів, норм, правил і вимог відносно товарів, які ввозяться до держав-учасниць угоди про митний союз [323];
- ж) визначено основні заходи, що забезпечують взаємодію національних валютно-фінансових систем із метою створення сприятливих умов для розвитку взаємної торгівлі;

з) прийнята Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності ЄврАзЕС [267];

і) прийнятий єдиний порядок експортного контролю і механізм застосування спеціальних захисних, антидемпінгових і компенсаційних заходів у торгівлі сторін із третіми країнами [322].

Згадаємо також, що у 1999 р. між Росією, Білоруссю, Казахстаном і Киргизстаном було підписано Договір про Митний союз та Єдиний економічний простір (ЄЕП) [197]. Основними завданнями ЄЕП проголошено ефективне функціонування спільного ринку товарів, послуг, капіталів та праці, також поряд із іншим, проведення узгодженої податкової, грошово-кредитної, валютно-фінансової, торгової, митної й тарифної політики [197, ст. 3].

Ідея утворення ЄЕП одержала нове наповнення 19.09.2003 р. в Ялті, коли між Білоруссю, Казахстаном, Росією й Україною було підписано Угоду про формування Єдиного економічного простору, мета якої полягала у тому, щоб інтеграція просувалася швидше й глибше [321, преамбула]. Угодою були визначені основні завдання і принципи ЄЕП, а саме: принцип вільного руху товарів, який передбачав усунення вилучень із режиму вільної торгівлі й усунення обмежень у взаємній торгівлі на основі уніфікації митних тарифів [321, ст. 2].

Серед основних документів ЄврАзЕС у сфері міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур необхідно виокремити: Протокол про єдині підходи у застосуванні інформаційних технологій при митному контролі за переміщенням товарів і транспортних засобів через кордони членів ЄврАзЕС від 19.12.2001 р. [188]; Концепцію «Основи митного законодавства членів ЄврАзЕС», затверджену Постановою Бюро Міжпарламентської Асамблеї ЄврАзЕС від 16.06.2003 р. [189], та інші.

У цілому, міжнародно-правове регулювання митної співпраці відносин членів ЄврАзЕС із питань спрощення та гармонізації митних процедур є важливим та принциповим питанням у справі регіональної митної співпраці із правових питань.

Митний союз Росії, Білорусі та Казахстану (далі – Митний союз).

Відповідно до Договору «Про створення єдиної митної території і формування митного союзу» від 06.10.2007 р. [95] на сьогодні Митний союз у рамках ЄврАзЄс за участі Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації вже сформовано. На підставі цього міжнародного договору [95, ст. 2] була створена Комісія Митного союзу, яка є єдиним постійно діючим регулюючим органом. Вищим органом Митного союзу є Міждержавна Рада ЄврАзЄС [262].

Міждержавною Радою Євразійського економічного співтовариства було укладено Договір про Митний кодекс Митного союзу за № 30 від 27.11.2009 р. [263]. Прийняття Митного кодексу Митного союзу було викликане необхідністю єдиного нормативно-правового регулювання на створеній єдиній митній території сторін Митного союзу [264; 265], а також необхідністю спрощення та гармонізації національних митних процедур із метою створення сприятливих умов для суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності. [328, с. 65]

При розробленні Митного кодексу Митного союзу використовувалися передові митні технології ВМО та найважливіші міжнародні договори у сфері митного регулювання. Наприклад, на підставі положень оновленої Кіотської конвенції [27, розд. 2 E21] розроблена глава про взаємну адміністративну допомогу митних органів на митній території Митного союзу [264, ст. 29], що не має правової аналогії у митному законодавстві сторін Митного союзу.

Першою 21.05.2010 р. ратифікувала Митний кодекс Митного союзу Російська Федерація, Республіка Казахстан – 25 червня 2010 р., республіка Білорусь – 2 липня 2010 р. [328, с. 65].

Розглядаючи механізм спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, необхідно, перш за все зазначити, що в Митному союзі Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації існують такі переваги, як [266]:

– у сфері митно-тарифного регулювання – до товарів із третіх країн застосовуються єдині ставки ввізного мита, встановлені Єдиним митним тарифом, які дозволяють безперешкодно переміщати їх на єдиній митній

території. Єдиний митний тариф Митного союзу почав діяти з 01.01.2010 р., 20.07.2012 р. Рада Євразійської економічної комісії затвердила новий Єдиний митний тариф [267], останні зміни були внесені 05.02.2014 р. щодо окремих видів моторних залізничних вагонів [268];

– у галузі нетарифного регулювання – уніфіковано обмежувальні заходи, включаючи порядок оформлення ліцензій та скорочення адміністративних бар'єрів у торгівлі;

– у сфері митного адміністрування – створено єдиний механізм митного контролю на зовнішньому кордоні Митного союзу; забезпечена прозорість митних формальностей на зовнішніх кордонах та їх скасування на міждержавних кордонах держав Митного союзу; широко застосовується провадження електронного декларування товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; спрощена процедура транзиту товарів через території Митного союзу;

– у галузі санітарного, ветеринарного та фітосанітарного контролю – скорочена кількість технічних бар'єрів, прискорений та здешевлений обіг товарів, що підлягають санітарному, ветеринарному та фітосанітарному контролю.

Сьогодні робоча група комісії Митного союзу розробляє процедуру прийому нових сторін до Митного союзу. Для України, яка є договірною стороною Співдружності, вступ до Митного союзу із Росією, Казахстаном та Білоруссю до останнього часу був досить перспективним, оскільки ринки сторін Митного союзу дуже важливі для української промисловості. Проте зараз, враховуючи європейський вектор України та загарбницькі дії Росії в Криму і на сході України, напрямки державної політики кардинально переглядаються.

Отже, аналіз окремих досягнень у нормативно-правовому регулюванні сфери спрощення та гармонізації митних процедур на регіональному рівні на прикладі Європейського союзу (ЄС), Північноамериканської асоціації вільної торгівлі (НАФТА), Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), Співдружності Незалежних Держав (СНД) показав, що наявність міжнародних

норм у цій сфері позитивно впливає на розвиток міжнародної торгівлі у напрямках усіх трьох складових митної процедури: на спрощення й оптимізацію митного контролю й митного оформлення, а також на зменшення, усунення та оптимізацію митних платежів.

2.3. Двостороннє міжнародно-правове регулювання сфери спрощення та гармонізації митних процедур

Міжнародно-правове регулювання сфери спрощення та гармонізації митних процедур здійснюється як на багатосторонньому (універсальному та регіональному) рівні, так і на двосторонньому (білатеральному) рівні. Двосторонні міжнародні договори у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі укладаються між державами і можуть бути *міждержавними, міжурядовими та міжвідомчими*. Не можна забувати і про інші форми двостороннього співробітництва держав у митній сфері, наприклад, із надання технічної допомоги тощо.

2009 р. у листі № 22/1-1010 «Щодо міжнародних договорів з питань співробітництва у митній сфері» [270] Державна митна служба України (зараз – Державна фіскальна служба України) висловила позицію щодо класифікації міжнародних договорів у митній сфері на:

- 1) двосторонні міжнародні договори міждержавного та міжурядового характеру;
- 2) двосторонні міжнародні договори міжвідомчого характеру;
- 3) багатосторонні міжнародні договори міжурядового та міжвідомчого характеру [270].

Цей лист було розроблено для використання у роботі працівниками митних органів, але для нашого дослідження він є цікавим тому, що не лише теоретики міжнародного митного права виділяють двосторонній рівень міжнародно-правового митного регулювання, але й практики.

Зазначимо, що двосторонні договори у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у більшості випадків схожі як за змістом, так і за структурою, оскільки вони ґрунтуються на Рекомендації РМС про взаємну адміністративну допомогу від 05.12.1953 р. [271]. Як правило, ці двосторонні договори називаються «Про співробітництво у митних справах» і складаються з преамбули та переважно 17–20 статей, іноді мають додатки [273; 274; 276].

По суті, можна погодитися із висновком Перепьолкіна С. М. про те, що двосторонні угоди укладаються, як правило, з метою належного застосування митного законодавства, зокрема в частині запобігання, виявлення, припинення та розслідування порушень митного законодавства, удосконалення пасажирського і вантажного сполучення, забезпечення правильного стягнення мита, зборів та інших платежів, застосування митних пільг, а також гарантування безпеки міжнародного торговельного ланцюга постачання товарів [2, с. 123–124].

Прикладом *міждержавної угоди* є підписаний у листопаді 2009 р. між Україною та ЄС «Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію» [275]. Цей двосторонній договір, містить перелік реформ, які повинна здійснити Україна у співпраці з ЄС [275, розд. 3]. У цьому міжнародному договорі особлива увага приділяється співробітництву та подальшому розвитку митного законодавства України та його імплементаційних положень відповідно до міжнародних інструментів і стандартів, що стосуються митної сфери й торгівлі, включаючи розроблені ЄС, ВМО (зокрема оновленої Кіотської конвенції), СОТ, ООН [275, 2.3 п. 3, 2.4 п. 8, п. 4, 8].

Прикладом *міжурядової угоди* є Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України, Урядом Республіки Молдова та Європейською Комісією щодо її місії в наданні допомоги в питаннях кордону в Україні та Республіці Молдова від 07.10.2005 р. [276]. Згідно з цим договором місія ЄС із прикордонної допомоги Молдові й Україні (The European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine – EUBAM [277; 328, с.142]) надає всебічну підтримку із

впровадження передового досвіду ЄС через свою штаб-квартиру в м. Одесі і шість польових офісів по обидва боки молдавсько-українського кордону (3 – в Україні: Одеса, Кучурган і Котовськ і 3 – у Молдові: Отач, Кишинів та Басарабьяска) [276, ст. 2 п. 3; 277]. Основне прагнення місії ЄС полягає у тому, щоб прикордонні й митні процедури в Молдові та Україні в результаті дзеркально відображали аналогічні процедури ЄС. За допомогою EUBAM на українсько-молдовському кордоні з 2008 р. була впроваджена «Система попереднього обміну інформацією» (СОПІ) [392], яка допомагає виявити митні правопорушення і сприяє міжнародній торгівлі, а також підвищує прозорість організації руху товарів, які прямують через Придністров'я. СОПІ дозволила значно покращити митний контроль, аналіз ризиків та прискорити процедури на кордоні [277].

Іншим прикладом міждержавної угоди може бути й Угода між Урядом України та Урядом Республіки Азербайджан про співробітництво у митних справах від 24.03.1997 р. [308], яка містить положення, що стосуються спрощення та гармонізації національних митних процедур між державами. Так, відповідно до статей 2 і 3 зазначеної Угоди сторони через національні митні служби в межах їх компетенції та із дотриманням національного законодавства здійснюють співпрацю з метою удосконалення митних процедур у таких напрямках:

1) із питань митного оформлення: удосконалення пасажирського та вантажного сполучення між Сторонами; вжиття необхідних заходів щодо спрощення митного оформлення; визнання митних забезпечень (пломб, відбитків печаток, штампів) і митних документів одна одною, а за необхідності, застосовують власні митні забезпечення до товарів, які переміщуються;

2) із питань справляння митних платежів: забезпечення правильного стягнення мита, зборів та інших платежів, а також застосування митних пільг;

3) із питань митного контролю: розслідування та припинення митних правопорушень.

Сторони Угоди також домовилися про те, що товари і транспортні засоби, які прямують транзитом, звільняються від митного огляду за винятком випадків, коли є підстави вважати, що їх ввезення, вивезення і транзит заборонені згідно із законодавством Сторін або є наявне митне правопорушення [308, ст. 3 п. 2].

Ще одним прикладом міжурядової двосторонньої угоди є Угода про взаємну адміністративну допомогу в митних справах між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Бельгія [273].

Договірні сторони Угоди домовилися надавати одна одній допомогу:

1) щодо питань митного контролю: з метою запобігання, розслідування та припинення будь-якого порушення митного законодавства [273, ст. 2 п. 1];

2) щодо справляння митних платежів: за запитом однієї з митних адміністрацій відповідно до Угоди допомога передбачає також надання будь-яких даних, що мають забезпечити правильне стягнення митними органами мита та інших податків [273, ст. 2 п. 2];

3) щодо митного оформлення: будь-яка допомога подається кожною із Договірних сторін відповідно до їх національних законодавств і в рамках наявних ресурсів своїх митних адміністрацій [273, ст. 2 п. 3].

Двосторонньою міжурядовою угодою з митних питань також є Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісламської Республіки Іран про взаємну допомогу в митних справах [274]. Сторони Угоди домовилися надавати одна одній допомогу:

1) щодо питань митного контролю: вживають заходів для поліпшення митного контролю пасажирів, товарів і поштових відправлень між державами, надають допомогу у виявленні, попередженні та припиненні порушень митного законодавства; за запитом допомагають одна одній шляхом надання інформації та аналітичних даних, які можуть бути використані при контролі отримання та застосування митного законодавства [274, ст. 2 п. 1];

2) щодо справляння митних платежів: митні адміністрації інформують одна одну про застосування заборон і обмежень при імпорті, експорті і транзиті

товарів або звільнення товарів від сплати мита, митних податків та інших митних платежів [274, ст. 4 п. 2];

3) щодо питань митного оформлення: надають одна одній допомогу у дослідженні, розробленні й тестуванні нових митних процедур, у навчанні особового складу та обміні досвідом, а також у інших випадках, які потребуватимуть вжиття спільних заходів; прагнуть до спрощення та вдосконалення митних формальностей між Сторонами та вирішення питань, пов'язаних із розбіжностями у національному законодавстві [274, ст. 2 п. 1].

Характерним прикладом *міжвідомчої двосторонньої угоди* є Протокол між Державною митною службою України і Федеральною митною службою (ФМС) Росії щодо організації обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщаються через митний кордон України і Російської Федерації, від 11.11.2008 р. [279], який охоплює: здійснення на постійній основі обміну відомостями, отриманими при митному оформленні товарів і транспортних засобів, що вивозяться з митної території держави однієї Сторони, якщо пункт призначення (шлях транзиту) знаходиться на митній території держави іншої Сторони, у формі електронних документів про товари і транспортні засоби до перетину ними кордону (попередня інформація) [279, ст. 1 п. 1]. Цією угодою також передбачено, що Сторони угоди забезпечують використання попередньої інформації при безпосередньому здійсненні митного контролю товарів і транспортних засобів, які переміщаються через кордон, на основі застосування методів аналізу ризиків і управління ризиками [279, ст. 2].

Іншим прикладом *міжвідомчої двосторонньої угоди* може бути Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України, Державною митною службою України і Департаментом прикордонних військ Республіки Молдова, Митним департаментом Республіки Молдова про організацію спільного контролю в міжнародному пункті пропуску автомобільного сполучення «Россошани – Брічень» від 12.01.2004 р. [280], який регулює здійснення спільного прикордонного, митного й інших видів контролю осіб, транспортних засобів і вантажів у міжнародному пункті пропуску «Россошани –

Брічень» для автомобільного сполучення на українсько-молдовському державному кордоні [280, ст. 1 п. 1;].

На зазначеному пункті пропуску у 2012 р. місією ЄС із прикордонної допомоги Молдові й Україні (EUBAM) був упроваджений успішний пілотний проект щодо спільного керованого прикордонного пункту пропуску, який скоротив час на переміщення через кордон товарів і фізичних осіб на 15–20 %. Зазначений проект став першою спробою молдавських та українських митних та прикордонних органів спільно створити прикордонний пункт пропуску, який функціонує згідно із стандартами ЄС [278].

Рис 2.5. – Спільний прикордонний контроль, що координується місією Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM)

У ході проведеного аналізу двосторонніх міжнародних угод можна виокремити декілька основних напрямків у сфері спрощення та гармонізації митних процедур, які досягаються державами при їх укладанні, а саме *щодо митного контролю*:

- визнання митних документів та митного забезпечення (пломби, відбитки печаток, штампів);
- здійснення попереднього обміну інформацією про об’єкти залежно від їх виду й мети переміщення через митний кордон, а також іншими відомостями щодо митної справи;

- звільнення від митного огляду об'єктів залежно від їх виду й мети переміщення, які переміщуються транзитом через територію держав – сторін договору;

- здійснення спільного митного контролю у міжнародних пунктах пропуску;

- адаптація митного законодавства держав – сторін договору;

щодо митного оформлення:

- узгодження заходів спрощеного митного оформлення, які прискорюють пасажирське й вантажне сполучення (наприклад, уведення єдиних бланків митних документів на обох мовах держав – сторін договору);

щодо справляння (сплати) передбачених законодавством податків і зборів:

- звільнення від стягнення митних зборів багажу фізичних осіб, які переміщуються транзитом через територію держав – сторін договору.

Отже, досліджені міжнародні двосторонні (білатеральні) договори регулюють питання співпраці, що стосуються різних аспектів митної справи, у тому числі й у сфері спрощення та гармонізації митних процедур.

Висновки до другого розділу

Узагальнюючи результати дослідження другого розділу, можна зазначити:

1. Встановлено, що основним чинником формування міжнародно-правових норм у сфері спрощення та гармонізації митних процедур стало міжнародне митне співробітництво держав на універсальному, регіональному та двосторонньому рівнях.

2. Аналіз джерел, норм та принципів правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, розроблених і закріплених на універсальному рівні, дозволив авторові визначити їх місце у системі міжнародного митного права. Так, для регулювання відповідних міжнародно-правових відносин існує специфічне коло норм, які впорядковують саме питання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі. Проте не всі вони отримують закріплення в міжнародних договорах.

3. Беручи активну участь у розробці універсальних міжнародно-правових підходів, ООН (в тому числі ЄЕК, ЮНКТАД, МТЦ ЮНКТАД/СОТ), СОТ, ВМО намагаються створити єдину універсальну систему спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі. На сьогодні розроблена та ефективно діє спеціальна система міжнародно-правових норм у сфері спрощення та гармонізації митних процедур (митного контролю; митного оформлення; стягнення (сплати) митних платежів).

4. Дослідження міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі може відбуватися або через аналіз джерельної бази (міжнародні договори, рекомендації та ін.), або органів і організацій (інституцій), які їх приймають. Окрему увагу слід звернути на розроблені у межах *Всесвітньої митної організації (ВМО)* міжнародні угоди у цій сфері, а саме: Міжнародну конвенцію про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р. (у редакції Брюссельського протоколу 1999 р.), Міжнародну митну конвенцію про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів від 06.12.1961 р., Конвенцію про тимчасове ввезення від 26

червня 1990р., Митну конвенцію, що стосується контейнерів, від 2 грудня 1972 р., Міжнародну конвенцію про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14 червня 1983 р.

У рамках діяльності ВМО відбуваються формулювання, встановлення та поширення рекомендаційних норм у сфері спрощення та гармонізації митних процедур, наприклад, Рамкові стандарти безпеки та полегшення світової торгівлі 2005 р., Декларація про сумлінність митних службовців 1993 р.; Комюніке міжнародного митного співробітництва з проблем, пов'язаних із світовою фінансовою кризою 2009 р.

5. Головними досягненнями ВМО є підготовка й підписання *Міжнародної конвенції про спрощення й гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р. (у редакції Брюссельського протоколу 1999 р.)* яка містить основні стандартні правила у сфері спрощення та гармонізації митних процедур. До її структури входять Загальний та Спеціальні додатки. Норми Спеціальних додатків оновленої Кіотської конвенції сформульовані у вигляді Стандартних і Рекомендованих правил. Застосування Стандартних правил, як зазначалося вище, є обов'язковим, у цьому виявляється імперативність положень оновленої Кіотської конвенції. Щодо Рекомендованих правил, то держави можуть не брати це правило/правила до застосування (застереження). Якщо застереження не зроблено, правила підлягають застосуванню автоматично. Необхідно відмітити, що у межах оновленої Кіотської конвенції, механізм прийняття митних стандартів занадто складний. Функція Керівного комітету конвенції (стаття 6 оновленої Кіотської конвенції) дублюється з функцією яку має Рада Всесвітньої митної організації, яка є вищим органом цієї організації, (стаття 3 Конвенції Про створення Ради митного співробітництва) щодо внесення змін та доповнень до оновленої Кіотської конвенції. Також оновлена Кіотська конвенція не містить базових понять на яких будується цей міжнародний договір, а саме: «митні процедури», «спрощення митних процедур», що не сприяє повній відповідності національного митного законодавства її положенням.

6. Не менш важливим міжнародно-правовим документом (виробленим ВМО) у сфері спрощення та гармонізації митних процедур можна назвати *Міжнародну митну конвенцію про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів* від 06 грудня 1961 р. Особливістю Конвенції про карнет А.Т.А. є те, що вона створює спрощену й уніфіковану процедуру, яка застосовується на території держав її Договірних сторін, але при цьому не робить цю процедуру обов'язковою до виконання при здійсненні операцій з тимчасового ввезення. Учасники міжнародної торгівлі вільні у виборі митної процедури: або використовувати переваги, що надаються Конвенцією про карнет А.Т.А., або іншими міжнародними митними документами, або здійснювати митне оформлення товарів за національною митною декларацією. Основним міжнародним документом, що дає можливість спрощеного ввезення товару у режимі транзиту, є книжка А.Т.А., яка приймається митними органами Договірних сторін Конвенції про карнет А.Т.А., як митна декларація, що разом із цим є міжнародною гарантією сплати митних платежів згідно з національним митним законодавством у разі порушення режиму тимчасового ввезення товару (тобто є документальним гарантуванням сплати митних платежів).

7. Ще одним важливим міжнародно-правовим документом, розробленим ВМО у сфері спрощення та гармонізації митних процедур можна, назвати *Конвенцію про тимчасове ввезення* від 26 червня 1990 р. (Стамбульська конвенція). Стамбульська конвенція, на відміну від Конвенції про карнет А.Т.А. 1961 р., передбачає два види міжнародних митних документів із тимчасового ввезення одночасно для врегулювання гармонізації та спрощення переміщення через митний кордон держав товарів і транспортних засобів:

- книжку А.Т.А.;
- книжку С.Р.Д.

На сьогодні обидві конвенції діють на паритетній основі й мають однакову юридичну силу.

Щодо взаємодії між оновленою Кіотською конвенцією і Стамбульською конвенцією, то, на нашу думку, вони співвідносяться як загальна та спеціальна

норми права: Кіотська конвенція встановлює загальні засади й принципи гармонізації і спрощення митних процедур, а Стамбульська конвенція, як, зокрема, і Конвенція про карнет А.Т.А., регулюють правовідносини у сфері окремих митних процедур – особливий режим «тимчасового ввезення».

8. Вагомим міжнародним договором, розробленим ВМО у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі, є *Митна конвенція, що стосується контейнерів, від 2 грудня 1972 р.* Основна мета конвенції полягає у тому, що при тимчасовому ввезенні контейнерів (завантажених і порожніх) з однієї держави на територію іншої держави не сплачується ввізне мито й інші податки, не надаються митні документи й будь-яких гарантій за умови ввезення цих товарів упродовж 3 місяців із дати ввезення.

9. До досягнень ВМО можна також віднести *Міжнародну конвенцію про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14 червня 1983 р.* (Гармонізована система опису та кодування товарів, ГС), яка є основою побудови митних тарифів переважної більшості держав світу. Конвенція про ГС, як міжнародний договір, містить чіткі зобов'язання для держав, що її підписали, щодо її застосування в митних і статистичних цілях і утворює певну систему в цій сфері.

10. Регулювання за допомогою норм рекомендаційного характеру ВМО здійснює на прикладі *Рамкових стандартів безпеки та полегшення світової торгівлі 2005 р.* Метою Рамкових стандартів, як можна зрозуміти з назви, є забезпечення питання спрощення та безпеки світової торгівлі шляхом створення єдиного набору міжнародних стандартів і досягнення таким чином, одностанітності й передбачуваності в роботі митних органів різних держав.

11. В умовах світової економічної кризи у квітні 2009 р. ВМО прийняла *Комюніке міжнародного митного співробітництва з проблем, пов'язаних із світовою фінансовою кризою 2009 р.,* що є рішенням міжнародної організації диспозитивного характеру і прикладом динамічності та вчасності реагування ВМО на ситуацію у світі в економічній сфері через регулювання питань митної сфери.

12. Формування сучасних правових механізмів спрощення й гармонізації митних процедур на універсальному рівні у рамках СОТ переважно провадиться шляхом укладання відповідних угод: *Генеральної угоди з тарифів і торгівлі; Угоди про застосування Статті VII ГАТТ, Угоди про передвідвантажувальну інспекцію, Угоди про процедури ліцензування імпорту, Угоди про правила визначення походження та Угоди про технічні бар'єри у торгівлі.*

Разом із тим дослідження нормативної бази регулювання питань спрощення та гармонізації митних процедур в системі договорів ГАТТ/СОТ дозволило зробити висновок про наявність вагомих досягнень у цій сфері, зокрема ГАТТ встановлює такі положення з метою спрощення митного контролю й митного оформлення: 1) усі збори і платежі (за винятком мита та податків), пов'язані із ввезенням/вивезенням товарів, повинні бути обмежені приблизною вартістю наданих послуг; 2) прозорість (транспарентність) зовнішньоторговельної політики, що досягається за допомогою механізму огляду торговельної політики та публікації документів, які регулюють зовнішню торгівлю, до них належать також документи, що стосуються митних питань, наприклад: документи щодо класифікації й оцінки товарів для митних цілей або ставок митних податків та зборів тощо); а також із метою спрощення порядку стягнення передбачених законом митних платежів: 1) свобода транзиту – об'єкти залежно від їх виду й мети переміщення через митний кордон можуть переміщуватися через територію кожної держави-члена СОТ маршрутами, найбільш зручними для транзитних перевезень. При цьому об'єкти залежно від їх виду й мети переміщення через митний кордон звільняються від митних платежів та інших зборів, що стосуються транзиту, за винятком зборів за транспортування чи зборів, що відповідають адміністративним витратам, які спричиняються транзитом або відповідають вартості наданих послуг; 2) оцінка товару для митних цілей, ст. VII ГАТТ, містить певні вимоги щодо правил митної оцінки; 3) однією з цілей визначення країни походження товару є нарахування і стягнення митних платежів та застосування різних видів нетарифних обмежень. Залежно від країни походження товару при нарахуванні платежів можуть бути

використані повна, пільгова або преференційна ставки мита або звільнення від його сплати.

13. Аналіз практики правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур на універсальному рівні у рамках ООН дозволив виділити основні рекомендаційні механізми такого регулювання, що закріплені в *Рекомендації № 1 «Формуляр-зразок ООН для зовнішньоторговельних документів» 1981 р.*; *Рекомендації № 13 «Спрощення ідентифікованих правових проблем у процедурах імпорного митного очищення»*; *Рекомендації № 18 «Заходи щодо спрощення процедур міжнародної торгівлі» та ін.* Рекомендації ЄЕК ООН не мають обов'язкової юридичної сили та є диспозитивними за своїм призначенням.

14. На міжнародному рівні держави активно співпрацюють у рамках регіональних міжнародних організацій та інтеграційних об'єднань: у Європі – ЄС; у Північній Америці – Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА), в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), в Євразії – СНД, ЄврАзЕС та ін., які заклали принцип регіонального співробітництва у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

15. У ЄС має місце жорстка й чітка нормативно-правова регламентація спрощення і гармонізації митних процедур за двома основними напрямками: митна співпраця держав на міжнародному рівні, у рамках авторитетних універсальних міжнародних організацій та універсальних міжнародних договорів, митної співпраці всередині самого ЄС. Проведений аналіз дає змогу узагальнити здобутки ЄС у сфері гармонізації та уніфікації міжнародного митного законодавства: *щодо митного контролю*: митний контроль повністю автоматизований, централізований та ґрунтується на системі управління ризиками; митний контроль може здійснюватися з використанням митного постаудиту; *щодо митного оформлення*: перехід до безпаперової, бездокументарної форми оформлення митних процедур (повний перехід буде здійснено до 2020 року, зараз уже здійснюється подання митних декларацій та

супровідних документів лише в електронній формі, а також забезпечення обміну інформацією між митними органами та іншими компетентними органами ЄС в електронній формі; створена система єдиного вікна, за якою всі відомості від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності зосереджуються у митному органі, а потім за необхідності спрямовуються до інших державних органів (служби ветеринарного і фітосанітарного контролю, податкових та банківських установ); у державах-членах ЄС запроваджено і застосовується єдиний стандарт електронної митної документації EDI; *щодо стягнення митних платежів і зборів*: скасовані митні платежі у внутрішній торгівлі ЄС; уніфіковано процес митної оцінки товарів для стягування митних платежів на всій території ЄС; уніфікована товарна номенклатура на всій території ЄС.

16. На відміну від усіх інших регіональних об'єднань НАФТА будується на основі конфедеративних зв'язків між незалежними суверенними державами, всі держави-учасниці угоди НАФТА одночасно є членами СОТ, що, у свою чергу, забезпечує побудову митного законодавства цього інтеграційного об'єднання на принципах СОТ.

Аналіз нормативної бази правового регулювання питання спрощення та гармонізації національних митних процедур у зовнішньоторговельній діяльності НАФТА дозволяє виділити основні принципові положення, вироблені у цьому напрямі: *у сфері митного контролю*: митний контроль повністю автоматизований і відбувається централізовано без втручання людини; процес основного митного контролю полягає у проведенні ретельного комп'ютерного аналізу електронної інформації про товари, що ввозяться; середній статистичний час проведення митного контролю товарів у США – 10 хв., хоча за законодавством допускається проводити контроль упродовж 30 хв.; «зелений коридор» за американським митним законодавством для учасників зовнішньоторговельної діяльності дозволяє проводити митне оформлення й митний контроль імпортованих товарів упродовж 5–10 секунд; *у сфері митного оформлення*: використання єдиної форми свідоцтва про походження та єдиної процедури підтвердження походження товарів; розвиток електронного

декларування, єдиного електронного обміну даними між імпортерами (експортерами) і митними органами за принципом «єдиного вікна» та запровадження системи управління ризиками; вирішено питання на законодавчому рівні про однакову відповідальність за паперовими та електронними деклараціями; *у сфері стягнення митних платежів та зборів*: Сторони залишають без зміни національні митні тарифи в торгівлі із третіми країнами, а у взаємній торгівлі сприяють вільному обігу товарів шляхом встановлення мінімальних митних тарифів або їх відміни; у НАФТА фактично встановлюється національний режим у торгівлі, який поширюється не лише на товари, але й на послуги.

17. Формування сучасних правових механізмів спрощення та гармонізації національних митних процедур у зовнішньоторговельній діяльності у рамках діяльності АСЕАН привело до закріплення таких важливих нормативних положень: *із питань митного контролю*: митний контроль повністю автоматизований й базується на системі управління ризиками; може здійснюватися з використанням митного постаудиту; *із питань митного оформлення*: запроваджено «єдине вікно»; *із питань стягнення митних платежів та зборів*: сторони користуються єдиною Гармонізованою тарифною номенклатурою АСЕАН, яка використовується як для внутрішньої, так зовнішньої торгівлі товарами і повністю відповідає Гармонізованій системі опису та кодування товарів; запроваджено загальний ефективний преференційний тариф (СЕПТ); сторони також зобов'язалися митну оцінку товарів здійснювати на основі Угоди про застосування ст. VII ГАТТ.

18. Беручи активну участь у розробленні загально-правових міжнародних підходів, СНД намагається створити єдину універсальну систему норм спрощення та гармонізації митних процедур шляхом договірного закріплення таких положень: прийнята «Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності» держав СНД від 1995 р. (ТН ЗЕД СНД), яка містить докладний опис десятків тисяч різних товарів і їх цифрові коди і ґрунтується на Гармонізованій системі опису і кодування товарів від 1983 р.; підписано Угоду про порядок

митного контролю товарів, що переміщуються між державами-учасницями Угоди про створення зони вільної торгівлі від 1999 р.

У рамках СНД також розроблено Основи митного законодавства сторін від 1995 р., сторонами підписано Угоду про створення зони вільної торгівлі від 2011р., проте на сьогодні вона до кінця не реалізована. Також підписано Протокол про організацію обміну попередньою інформацією про товари і транспортні засоби, які переміщуються через митні кордони держав СНД, від 2008 р.

19. Проаналізовані міжнародно-правові акти ЄврАзЕС дали змогу виокремити окремі інститути, в регулюванні яких ця регіональна організація досягла результатів: *щодо митного контролю*: створена зона вільної торгівлі; прийнято єдиний порядок застосування технічних, медичних, фармацевтичних, санітарних, ветеринарних, фітосанітарних та екологічних стандартів, норм, правил та вимог щодо товарів, що ввозяться до держав-учасниць Угоди про Митний союз 1999 р.; прийнятий єдиний порядок експортного контролю і механізм застосування спеціальних захисних, антидемпінгових і компенсаційних заходів у торгівлі сторін з третіми країнами; *щодо митного оформлення*: визначено єдині заходи нетарифного регулювання стосовно третіх країн; прийнята Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності ЄврАзЕС 2012 р.; *щодо стягнення митних платежів та зборів*: формується єдиний митний тариф; установлений єдиний порядок стягування непрямих податків за принципом «країни призначення»; діє єдиний порядок прийняття і застосування вивізних митних зборів.

20. Дослідження питання регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі у межах Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації дозволило узагальнити досягнення Союзу на регіональному рівні регулювання: *у сфері митного контролю* – створено єдиний механізм митного контролю на зовнішньому кордоні Митного союзу; забезпечена прозорість митних формальностей на зовнішніх кордонах та їх скасування на міждержавних кордонах держав Митного

союзу; спрощена процедура транзиту товарів через території Митного союзу; у галузі санітарного, ветеринарного та фітосанітарного контролю скорочена кількість технічних бар'єрів; прискорений та здешевлений обіг товарів, які підлягають санітарному, ветеринарному та фітосанітарному контролю; у сфері митного оформлення - уніфіковано обмежувальні заходи, включаючи порядок оформлення ліцензій і скорочення адміністративних бар'єрів у торгівлі; широко застосовується провадження електронного декларування товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; у сфері митно-тарифного регулювання – до товарів із третіх країн застосовуються єдині ставки ввізного мита, встановлені Єдиним митним тарифом 2012 р., які дозволяють безперешкодно переміщати їх на єдиній митній території.

21. *Двосторонні (білатеральні) міжнародні договори є частиною універсального і регіонального механізму співпраці держав, які містять більш чіткі зобов'язання у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі. Основна мета співробітництва на двосторонньому рівні – це розроблення і реалізація механізмів спрощення та гармонізації національних митних процедур у сфері міжнародної торгівлі у відповідності до погоджених принципів та процедур. У більшості двосторонніх договорів як основна мета їх укладання визначається і закріплюється взаємна, або одностороння, допомога з митних питань. Двосторонні угоди можуть закріплювати процедури, що регулюють процес спрощеного проходження митних процедур у зовнішньоторговельній діяльності. Крім того, такі угоди гарантують узгодженість дій у пунктах пропуску, моніторинг дотримання митних процедур, а іноді умови щодо професійної підготовки працівників митниці чи матеріально-технічне забезпечення митниць. Двосторонні (білатеральні) міжнародні договори у сфері спрощення та гармонізації митних процедур можуть бути міждержавними, міжурядовими та міжвідомчими.*

РОЗДІЛ ІІІ

НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕННЯ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Україна як суб'єкт міжнародних правовідносин щодо стандартів спрощення та гармонізації національних митних процедур

На сучасному етапі розвитку митної справи в Україні значна увага приділяється вдосконаленню митних процедур у відповідності до міжнародних стандартів. Так, після проголошення у 1991 р. незалежності України були поступово здійснені заходи щодо лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, в результаті яких почали значно збільшуватись обсяги зовнішньої торгівлі, що вимагали принципової зміни підходів до встановлення порядку та правил переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон [281, с. 115].

Треба зазначити, що в Україні основні засади економічної самостійності і напрямки її реалізації були започатковані ще від дня прийняття Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. [410, ст.10] та Закону Української РСР «Про економічну самостійність Української РСР» від 03.08.1990 р. [411, ст.12]. Виходячи з того, що забезпечення економічної самостійності України є важливою умовою державного суверенітету, Україна почала самостійно визначати свій економічний статус й здійснювати власну зовнішньоекономічну діяльність, укладаючи при цьому міжнародні угоди і беручи участь у діяльності міжнародних економічних організацій. На сьогодні основною правовою підставою проведення Україною власної митної політики є Конституція України від 28.06.1996 р. [412, ст.17, 18], Митний кодекс України від 13.03.2012 р. [113, ст.5] та Податковий кодекс України [114, ст.3]

У зв'язку з цим Україна як суб'єкт міжнародних правовідносин стала брати активну участь у впровадженні до національної системи митного

законодавства міжнародних стандартів у сфері спрощення і гармонізації митних процедур.

Сандровський К. К. виокремив такі форми митного співробітництва України з іноземними державами та міжнародними організаціями:

- участь у багатосторонніх договорах;
- членство у міжнародних митних організаціях;
- укладення двосторонніх договорів про співробітництво та взаємодопомогу;
- фактичне дотримання загальноприйнятих норм і стандартів міжнародного митного права;
- забезпечення виконання зобов'язань існуючих міжнародних договорів [78, с. 271–272].

На нашу думку, такі форми митного співробітництва доцільно скоротити до двох: участь у міжнародних (багатосторонніх і двосторонніх) договорах та членство у міжнародних митних організаціях. Вважаємо, що наведені Сандровським К. К. форми митного співробітництва як «укладення двосторонніх договорів про співробітництво та взаємодопомогу», «фактичне дотримання загальноприйнятих норм і стандартів міжнародного митного права» і «забезпечення виконання зобов'язань існуючих міжнародних договорів» за своєю суттю вже входять до участі у багатосторонніх договорах.

Першим кроком України у напрямку спрощення і гармонізації митних процедур є її приєднання до ВМО (згідно із Постановою Верховної Ради України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 р.» від 19.06.1992 р. № 2479-XXII) [153], що стало стимулом для приєднання до міжнародних договорів і відповідних рішень у сфері спрощення та гармонізації митних процедур, розроблених у рамках спочатку РМС, а потім ВМО.

Так, відповідно до Закону України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінній редакції згідно з Додатком I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур» від

05.10.2006 р. № 227-V Україна приєдналася до зазначеної конвенції [194], але для усунення певних процедурних невідповідностей 15.02.2011 р. Верховною Радою України до цього Закону були внесені зміни, які остаточно усунули (зняли) перешкоди у наданні Україні повноцінного статусу договірної сторони оновленої Кіотської конвенції. Остаточно конвенція набула чинності для України з 15.09.2011р. [283; 284; 328, с. 309].

Саме тому Україна отримала статус договірної сторони Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур аж у 2011 р., що, на нашу думку, гальмувало темпи входження України до систем міжнародного митного співробітництва, що, у свою чергу, не могло не впливати згубно на стан зовнішньоекономічної діяльності для українських суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності. Оновлена Кіотська конвенція зобов'язує Україну застосовувати однакові міжнародні стандарти в роботі митних служб, у спрощенні та автоматизації митних процедур, а також передбачає перехід на використання електронних документів і створення електронних систем «єдиного вікна» (стандартне правило 7.2 розділу 7 Загального додатка оновленої Кіотської конвенції) [27].

Необхідно також зазначити, що Україна як суб'єкт міжнародних відносин, є членом інших міжнародних договорів у сфері спрощення та гармонізації митних процедур, які розроблені ВМО та ЄЕК ООН, наприклад, таких як:

- Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення (Україна приєдналася у 2004 р.) [155; 202];
- Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів (Україна приєдналася у 2002 р.) [156; 208];
- Митна конвенція про міжнародні перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародного дорожнього перевезення (МДП) 1975 р. (Україна приєдналася у 1994 р.) [285];
- Міжнародна конвенція про затвердження умов проведення контролю вантажів на кордонах 1982 р. (Україна приєдналася у 2002 р.) [286].

Другим значним кроком у напрямку спрощення та гармонізації національних митних процедур є вступ України до СОТ. Верховною Радою України 10 квітня 2008р. було прийнято Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» № 250-VI [405]. Президентом України 16 квітня 2008 р. був підписаний зазначений закон. Згідно з процедурами СОТ із 16 травня 2008 р. Україна набула повноправного членства у цій міжнародній організації [218; 287; 328, с.341].

Необхідно відмітити деякі позитивні наслідки для української економіки щодо вступу до СОТ. Так, із приєднанням до СОТ в Україні з'явилася можливість на перегляд застосовуваних обмежень стосовно українських товарів – усього їх 86, у тому числі: 41 антидемпінговий захід, 45 нетарифних бар'єрів і 6 захисних заходів. Загальний збиток від застосовуваних іншими країнами обмежувальних заходів оцінювався приблизно у 400 млн дол. США, що було еквівалентно 0,8 % усього товарного експорту України у 2007 р. [211, с. 76].

Із вступом до СОТ Україна стала повноправним учасником міжнародної торгівлі, що має дотримуватися певних правил, які у т. ч. стосуються і питань спрощення та гармонізації митних процедур. Так, наприклад, при нарахуванні митних платежів на товари, що ввозяться на митну територію України, митна оцінка товару повинна відповідати вимогам ст. VII ГАТТ тощо.

Після набуття членства в СОТ у травні 2008 р. Україна приєдналася до групи держав-членів СОТ, які нещодавно вступили до неї (RAM/VRAM – Recently acceded members / Very Recently acceded members), до складу якої, крім України, входять Албанія, Вірменія, Македонія, Республіка Киргизстан, Молдова, Саудівська Аравія, Тонга, В'єтнам. Членство в RAM/VRAM дає можливість узгодити з державами-членами СОТ положення щодо непогіршення основних зобов'язань України щодо сільського господарства, доступу до ринку несільськогосподарських товарів (NAMA – Non-agricultural market access) та ін. незалежно від рівня зобов'язань, що обговорюються або уже погоджені в рамках Доха раунду [319, с. 166].

Необхідно також зазначити, що з 1998 р. в Україні діє «Стратегія її інтеграції до Європейського Союзу» [288]. Основною метою цього національного нормативно-правового акта є забезпечення входження нашої держави до європейського політичного, інформаційного, економічного і правового простору [288, абз. 1]. Одним з напрямів інтеграційного процесу є адаптація законодавства України до законодавства ЄС, яка, зокрема, передбачає поступове наближення вітчизняних нормативно-правових актів до європейських стандартів, у тому числі й у митній сфері [288, розд. 1 п.1, 8].

Так, основним досягненням у напрямку зближення національного митного законодавства з міжнародними стандартами у сфері спрощення та гармонізації митних процедур стало підписання у 1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами [289], яка вже втратила юридичну силу. Зазначена Угода була базовою щодо початку адаптації українського митного законодавства до норм ЄС, у тому числі у напрямку спрощення та гармонізації митних процедур [289, ст. 1], оскільки Угода стала важливим кроком до залучення України до правового поля єдиного європейського ринку та ГАТТ/СОТ. Положення Угоди вперше визначали коло регулювання митних правовідносин, впливаючи на внутрішнє законодавство обох Сторін, особливо України, ставлячи нашу державу перед необхідністю розроблення законодавчої бази взагалі для поступового входження до Європейського Союзу та, зокрема, для спрощення й гармонізації митних процедур.

Продовжуючи шлях до європейської інтеграції, у листопаді 2009 р. між Україною та ЄС була укладена угода під назвою «Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію» [275]. Цей двосторонній міжнародний договір містить перелік реформ, які повинна була провести Україна, співпрацюючи з ЄС, на шляху до укладання Угоди про асоціацію. Так, наприклад, у цій Угоді зазначається, що сторони будуть приділяти особливу увагу співробітництву і подальшому розвитку митного законодавства України та його імплементаційних положень відповідно

до міжнародних інструментів та стандартів, які стосуються митної сфери й торгівлі, включаючи ті, які розроблені ЄС, ВМО (зокрема, оновлена Кіотська Конвенція), СОТ, ООН (наприклад, Конвенція щодо гармонізації прикордонного контролю 1982 р. та ін.) [275, п. 5].

З 2007 р. Україна вела переговорний процес, який складався з 21-го раунду переговорів, метою якого було підписання Угоди про асоціацію України та ЄС на заміну Угоди про партнерство та співробітництво [289]. Політичну частину Угоди про асоціацію Україна – ЄС було підписано 21.03.2014 р. Економічну частину угоди було підписано 27.06.2014 р. [393]. У світлі нашої теми ми цікавимося саме економічною частиною угоди, яка передбачає глибоку економічну інтеграцію України з ЄС, а також створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі [393, розділ IV].

Рис 2.7. – Підписання 21 березня 2014 року Україною та Європейським Союзом політичної частини Угоди про асоціацію.

Розділ 4 Угоди про асоціацію України та ЄС охоплює такі важливі питання у митній сфері як: національний режим та доступ товарів на ринки; технічні бар'єри у торгівлі; сприяння торгівлі і співробітництво в митній сфері; правила походження товарів; рух капіталів і платежів тощо. Розділ 4 Угоди про асоціацію – у якій ідеться про встановлення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), має набрати чинності 31 грудня 2015 року. Необхідно відмітити, що українськими законодавцями також постійно ведеться робота з приведення Митного кодексу України у відповідність до глави 5 Угоди про асоціацію «Митні питання та сприяння торгівлі», у відповідність до додатка XV

«Наближення митного законодавства». Вважаємо, що за всі роки української незалежності підписання цієї Угоди – найбільш значний крок у сфері гармонізації й уніфікації митного законодавства. Цей крок також свідчить про зміну Україною вектора розвитку у міжнародному митному співробітництві з СНД на ЄС. Розцінюємо це як дуже перспективне рішення для нашої держави, оскільки рівень митного регулювання у ЄС якісно є значно кращим від рівня СНД.

Виходячи із викладеного вище, можна зазначити, що приєднання України до основних міжнародних конвенцій у сфері спрощення та гармонізації митних процедур, а також приєднання її до основних міжнародних організацій у цій сфері (наприклад таких, як ВМО, СОТ) дає безсумнівні переваги для участі в міжнародній торгівлі та є важливим кроком на шляху інтеграції до світового економічного простору. Гармонізація українського митного законодавства в рамках міжнародно-правових відносин є й важливим нормотворчим процесом розвитку митного права в нашій державі.

3.2 Імплементация міжнародних стандартів спрощення та гармонізації митних процедур в Україні

Сучасний тлумачний словник визначає імплементацию (від *лат. Impleo* – наповнюю, виконую) як фактичне здійснення державою міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні шляхом трансформації міжнародно-правових норм у національне законодавство [290].

Треба зазначити, що основу національного механізму імплементации міжнародного митного права становить національна правова система. Ця система, як зазначає В. Ю. Калугін, «включає в себе, по-перше, нормативно-правові акти загального характеру про співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права, про порядок укладання, виконання та денонсації міжнародних договорів, про здійснення правотворчої діяльності, компетенції

державних органів у галузі імплементації; і, по-друге, національні правові акти, прийняті з метою забезпечення реалізації міжнародних зобов'язань у відповідності до конкретних міжнародних договорів (імплементаційні правові акти)» [291, с. 237–238].

Як правило, реалізація міжнародно-правових стандартів у внутрішньодержавну практику здійснюється саме шляхом імплементації, що являє собою діяльність, яка здійснюється міжнародними і державними органами з метою втілення норм міжнародно-правових актів у національну юридичну практику [292, с. 20].

Погоджуючись з твердженням Філатова В. В. зазначимо, що імплементація є фактичним впровадженням, введенням у дію норм міжнародного права, які у встановленому законом порядку стають частиною національного законодавства. Треба зазначити, що саме момент набуття міжнародними нормами чинності в національному законодавстві є підставою для проведення їх імплементації. Імплементація міжнародних норм є основним завданням держав-сторін міжнародних угод та країн, що приєдналися до міжнародних конвенцій [293, с. 70].

Ця імплементація відбувається за такими стадіями: закріплення (прийняття, ратифікація) міжнародних норм; етапізація здійснення прав людини (визначення часових параметрів їх впровадження залежно від можливостей суспільства і держави); визначення державних органів і посадових осіб, на яких спеціально покладається обов'язок забезпечення прав і свобод; інтерпретація і конкретизація юридичних актів щодо прав людини; процедуризація здійснення прав людини; встановлення і реалізація юридичних засобів охорони й захисту прав людини [294, с. 99].

Як зазначає Філатов В. В., процес активізації відносин міжнародного митного співробітництва починався за часів СРСР, коли діяв принцип верховенства норм національного законодавства. Це означає, що норми міжнародного права застосовувалися лише за умови відповідності їх Конституції СРСР. Уперше цей принцип з'явився у правовій системі Англії, а в подальшому

був прийнятий за основу міжнародного співробітництва США. Саме цей принцип «успадкувала» Україна. Нині відносини міжнародного митного співробітництва в митній сфері будуються саме на цьому принципі [293, с. 27].

Тож Україна має уже чималий досвід імплементації у сфері митного законодавства. Щоправда існують недоліки митного законодавства України, які не дозволяють вважати його формування завершеним процесом. Це передусім відсутність закріпленого порядку імплементації міжнародних норм до митного законодавства України, а саме: відсутність нормативного закріплення поняття імплементації та механізмів її реалізації. Дослідження історії дало змогу впевнено стверджувати, що процедура імплементації міжнародних норм до митного законодавства України стосується лише норм процедурного характеру, тобто порядку проведення окремих митних процедур (митний контроль, митне оформлення), а отже, не впливає на структуру митних органів та питання їх компетенції [293, с. 28].

Як неодноразово зазначалося вище, Україна є договірною стороною основних міжнародних договорів у сфері спрощення та гармонізації митних процедур, розроблених СОТ, а також, тих, які стали основою для імплементації їх положень і стандартних правил до національного митного законодавства України.

Положення оновленої Кіотської конвенції не передбачають обов'язкової структурної, інституціональної і текстуальної відповідності норм національного митного законодавства будь-яких держав світу, в тому числі й України. При цьому ст. 2 розділу 2 оновленої Кіотської конвенції дозволяє навіть встановлювати більш сприятливі умови функціонування, ніж це передбачено самою конвенцією [27, ст. 2]. Головна ж вимога полягає в тому, щоб національне законодавство: по-перше, передбачало умови і порядок здійснення митних операцій і процедур, які містяться в оновленій Кіотській конвенції, а по-друге, містило правила, закріплені в оновленій Кіотській конвенції [27, Загальний додаток, п. 1.2, 1.3].

Необхідно зазначити, що робота з впровадження міжнародних стандартів у сфері спрощення та гармонізації митних процедур до національного митного законодавства проводиться в Україні вже певний період часу. Так, наприклад, значним стимулом для принципового перегляду й активізації роботи у цьому напрямку стало видання Президентом України Указів від 24.10.2003 р. № 1208 «Про серйозні недоліки в роботі Державної митної служби України» [295] та № 1209 «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності митної служби України» [407].

Наступні кроки запровадження в Україні процедури електронного декларування було зроблено у вересні 2004 р. Державною митною службою України було запроваджено подання до митниці вантажної митної декларації в електронній формі. Цей експеримент був регламентований Тимчасовими правилами митного контролю і митного оформлення товарів і транспортних засобів, що декларуються з поданням вантажної митної декларації в електронній формі, затвердженими Наказом Держмитслужби України від 15.09.2004 р. № 671 [296].

Треба зазначити, що електронна форма декларування товарів хоча і передбачалася на той час Положенням про вантажну митну декларацію, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 р. № 574 [297], проте в Україні тривалий час не застосовувалась у зв'язку із тим, що не існувало законодавчих підстав для застосування електронного документообігу та електронного цифрового підпису. Однак у подальшому із прийняттям Законів України від 22.05.2003 р. № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [261] та від 22.05.2003 р. № 852-IV «Про електронний цифровий підпис» [298] відповідні нормативно-правові підстави були створені. Однак на той час електронне декларування поширювалося винятково на тих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які за згодою Державної митної служби України брали участь в експерименті з впровадження електронного декларування. Окремо зазначимо, що основою для створення вищезазначених

нормативних актів став Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи» [111].

У подальшому, Наказом Державної митної служби України від 18.10.2006 р. № 907 було затверджено Концепцію створення, впровадження і розвитку системи електронного декларування товарів [299]. Її метою було прискорення товарообігу, скорочення часу на здійснення митного контролю, виключення суб'єктивних факторів при здійсненні митних процедур [299, п. 2].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. № 1236-р. також було схвалено Концепцію створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» [133], що передбачала її реалізацію в три етапи впродовж 2009–2013 років. Електронна митниця (*англ.* e-Customs) розглядається як багатофункціональна комплексна система, що існує у митних органах країни і поєднує інформаційно-комунікативні технології та сукупність механізмів їх застосування, а також дає можливість підвищити якість митного регулювання та вдосконалити митне адміністрування [134, с. 14].

Окремо зазначимо, що основою для створення вище зазначеного нормативного документа стало приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у зміненій редакції [194]. Одним зі шляхів її реалізації, є створення системи електронного документообігу, електронного декларування і модернізація «Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби її баз даних для забезпечення цілісності, достовірності, актуальності та доступності інформації». Необхідно також зазначити, що п. 20 Плану заходів із реалізації Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» передбачено забезпечення функціонування комплексної системи у повному обсязі до 2014 р., також можна говорити про дуже високий рівень реалізації цього пункту, адже, як видно нижче, органи Державної фіскальної служби України звітують на своєму офіційному сайті про майже 90–99% подання декларацій у електронному вигляді [301; 440, с.153–156].

Державна фіскальна служба України до 01.01.2015 р. в Україні планує здійснити перехід на якісно новий рівень митної інфраструктури [301]. Але вже зараз можна відмітити ефективність впровадження системи «Електронна митниця» на прикладі Запорізької митниці: за вересень 2014 року в електронному вигляді оформлено 99,6 % митних декларацій. Усього з початку року фахівці митниці оформили 47,5 тисяч митних декларацій, 99 відсотків із них – в електронному вигляді. Серед загальної кількості декларацій більшість становлять експортні – 29,6 тис. шт. Імпортних декларацій в електронному вигляді оформлено 17,1 тис. шт., транзитних – 170 шт. За аналогічний період минулого року митні декларації в електронному вигляді становили лише 89 відсотків від усього обсягу. Розвиток системи електронного декларування товарів у Запорізькому регіоні має позитивні тенденції. Порівняно з аналогічним періодом 2013 року цей показник зріс на 10 відсотків. При цьому середній час митного оформлення однієї митної декларації при експорті становить 49 хвилин, а при імпорті – 1 годину 30 хвилин [302].

Державна фіскальна служба України відмічає високий рівень використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності засобів електронного декларування. Так, за даним служби, із початку року підрозділами Івано-Франківської митниці Міндоходів оформлено 517 попередніх митних декларацій типу «ЕА», що становить 3,8 % від загальної кількості імпортних декларацій. Декларування товарів за 362 деклараціями здійснювалося для поміщення товарів у митний режим імпорту, за 127 – перероблення на митній території та 28 – тимчасового ввезення. Електронні попередні митні декларації типу „ЕА” використовуються для випуску у вільний обіг товарів, що ввозяться в Україну одразу після перетину ними державного кордону без пред'явлення цих товарів внутрішній митниці [303].

Середній час митного оформлення становить 32 хв., у той час як МКУ [113, ст. 255 ч. 1] дозволяє проводити оформлення до 4 год. Запровадження процедури електронного декларування та інших спрощень дозволило значно скоротити час

здійснення митних процедур. Кількість випадків затримки оформлення зменшилася майже у 2,5 раза [305].

Станом на 19.06.2014 р. Державна фіскальна служба України відмічає, що з початку року Південною митницею Міндоходів оформлено майже 42 000 електронних митних декларацій. Це становить 61 % від загальної кількості оформлених митних декларацій у січні – травні 2014 р. У той самий час, як повідомляє Міндоходів, технологія електронного попереднього митного декларування на митницях Міндоходів (тип декларації «ЕА») набуває усе більшої популярності серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Лише протягом травня цього року оформлено 9 422 митні декларації, що становить майже 68 % від загальної кількості. А порівняно із травнем минулого року кількість оформлених декларацій типу «ЕА» збільшилася більше ніж на 50 % [312].

З урахуванням завдань, покладених Президентом і Урядом України на Державну митну службу України, у листопаді 2010 р. презентовано Концепцію реформування Митної служби України «Обличчям до людей», основною метою якої є максимальне наближення митних процедур до європейських і світових стандартів, їх максимальне спрощення на всіх етапах, скорочення впливу людського фактора на результати митного оформлення, реалізація повноцінного партнерства між митними органами і бізнесом [307].

Так, згідно із зазначеною Концепцією, встановлено термін реформування митної служби України – 2010–2015 рр., упродовж якого основними завданнями є [307, Розд. 3, Завдання]:

- приведення національного законодавства у митній сфері у відповідність до міжнародних стандартів;
- законодавче і нормативне спрощення процедур митного контролю та митного оформлення;
- спрощення та розширення переліку методів гарантування і сплати податків;

- розвиток застосування принципу «єдиного вікна» і єдиного державного контрольного органу в пункті пропуску;
- розвиток системи «уповноважених економічних операторів»;
- створення безпаперового середовища надання державних послуг у митній сфері – електронне декларування;
- розширення джерел отримання достовірної митної інформації; створення уніфікованих і прозорих правил визначення митної вартості товарів та їх класифікації;
- підвищення прозорості інформації щодо митних процедур і правил;
- розвиток діалогу і співробітництва з бізнесом.

На підставі зазначеної вище Концепції Державною митною службою України з 2011 р. застосовувалися заходи, спрямовані, у першу чергу, на спрощення митних процедур відповідно до міжнародних стандартів, а саме [308]:

- упровадження електронного декларування. До процесу електронного декларування залучено 368 підприємств (усього в реєстрі 2149 підприємств);
- зменшено час на митне оформлення. Ще у 2012 р. Лазуренко В.О. вказувала на результати запровадження проекту «Електронна митниця» в Україні. Так, при імпорті середній час оформлення скоротився до 1 год. 33 хв., що у 6 разів менше, ніж у 2011 р. (10 год. 40 хв.); при експорті – до 51 хв. (у 2 рази менше, ніж у 2011 р. – 1 год. 44 хв.). Крім того, порівняно із 2011 р. у три рази зменшилася кількість митних оглядів: якщо у 2011 р. митному огляду підлягало 69 % товарів, у 2010 р. – 42 %, то у 2012 р. – 22 %. Результатом заходів щодо спрощення митних процедур стало значне збільшення обсягів зовнішньої торгівлі України. Так, у 2012 р. товарообіг України зріс майже на 40 % і становив понад 150 млрд дол. [136].

Найбільшим значним досягненням у напрямку впровадження Україною міжнародних стандартів оновленої Кіотської конвенції у сфері спрощення та гармонізації митних процедур стало прийняття у 13.03.2012 р. нової редакції МКУ, який набрав чинності із 01.06.2012 р. [113]. МКУ містить максимальну

кількість норм прямої дії, які приведені у відповідність до вимог оновленої Кіотської конвенції, а саме [309]:

- дозволяє використовувати електронне декларування всім охочим підприємцям без будь-яких обмежень та у всіх митних режимах [113, ст. 257];

- визначає вичерпний перелік документів, потрібних для митного оформлення [113, Розд. 8];

- надає право декларанту на внесення змін до митної декларації, подавати неповну декларацію для оформлення товарів, якщо він не володіє точними відомостями про товар [113, ст. 259];

- скорочує час митного оформлення однієї імпоротно-експортної операції з 24 до 4 годин [113, ст. 255];

- запроваджує пост-аудит, тобто право митниці здійснювати митний контроль після закінчення експортно-імпоротної операції підприємця. Це сучасний загальновизнаний світовий шлях до спрощення митного оформлення [113, ст. 345];

- дозволяє українським підприємцям, які тривалий час працюють на ринку, не мають заборгованостей, не допускають суттєвих правопорушень, мають кваліфікований персонал, отримати статус уповноваженого оператора економічної діяльності [113, ст. 14];

- звільняє підприємців від відповідальності за допущені ними ненавмисні помилки (які не призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності) [113, ст. 268], запроваджує врегулювання питань порушення митних правил на основі компромісу;

- суттєво розширює права підприємців у частині оскарження рішень, дій та бездіяльності митних органів та їх посадових осіб [113, Глава 4].

У зв'язку із зазначеним вище проведемо короткий порівняльний аналіз Кіотської конвенції, її додатків та інших міжнародних нормативних актів,

розглянутих нами у попередніх розділах, із положеннями МКУ, що, на нашу думку, є важливим для розуміння процесів імплементації міжнародних стандартів до національного митного законодавства України [439, с.194-197] (див. додаток Л).

Так, розділ 1 «Загальні положення» Загального додатка Кіотської конвенції зобов'язав митну службу встановлювати і підтримувати офіційні відносини консультативного характеру з учасниками зовнішньої торгівлі, що вже охоплено Главою 3 МКУ – «Інформування та консультування й попередні рішення з питань державної митної справи».

У Розділі 2 «Визначення понять» Загального додатка Кіотської конвенції всі поняття сформульовані, по суті, також, як і в МКУ. Окремі текстові розбіжності не змінюють значення цих понять. Так, наприклад, поняття «декларація на товари» (E19/F8) Загального додатка Кіотської конвенції за своїм значенням відповідає поняттю «митна декларація», що застосовується в МКУ.

Розділ 3 «Митне оформлення й інші митні формальності» Загального додатка Кіотської конвенції описує процедуру подачі і перевірки декларації на товари, включаючи такі складові її елементи, як місце, час, форми (паперова, електронна) і особливості декларування (попереднє, неповне), пільги, а також можливість вживання спрощених процедур для окремої категорії осіб. Усі положення митного оформлення Загального додатка Кіотської конвенції в цілому за своєю сутністю відповідають розділу VIII МКУ. Треба також зазначити, що стандартом 3.21 розділу 3 Загального додатка Кіотської конвенції передбачено подачу митної декларації електронним способом, ст. 248 та 257 МКУ також містять можливість подання митної декларації в електронному вигляді, що, у свою чергу, сприяє належній реалізації митними органами України цього стандарту Конвенції.

Розділ 4 «Мита і податки» Загального додатка Кіотської конвенції також відповідають закріпленим у 9 розділі МКУ правилам сплати митних платежів. Крім того, МКУ відображені окремі аспекти застосування митних платежів, предмет регулювання яких належить до рівня національного законодавства.

Розділ 5 «Гарантії» Загального додатка Кіотської конвенції має відношення до інституту митних платежів і відповідає розділу X МКУ, в якому гарантіями називається забезпечення зобов'язань перед митними органами щодо сплати митних платежів. На рівні національного законодавства визначені необхідні умови й особливості застосування заходів щодо забезпечення сплати митних платежів, як того вимагає Загальний додаток Кіотської конвенції.

Розділ 6 «Митний контроль» Загального додатка Кіотської конвенції структурно повністю втілений у розділі XI МКУ (предмети, форми і засоби контролю, принципи контролю і застосування ризиків та ін.). Необхідно зазначити, що в цьому розділі також запроваджено використання митними органами пост-аудиту, тобто право митниці здійснювати митний контроль після закінчення експортно-імпортової операції суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Також запроваджена вибірковість митного контролю на основі аналізу й управління ризиками, що, у свою чергу, є суттєвим досягненням у напрямку виконання Україною міжнародних стандартів Кіотської конвенції.

Розділ 7 «Застосування інформаційних технологій» Загального додатка Кіотської конвенції також відповідає главі 5 МКУ. Так, у п. 1 ст. 31 МКУ зазначено, що проведення митного контролю й митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється з використанням інформаційних технологій, у тому числі таких, що базуються на інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, і засобів їх забезпечення. У зв'язку із цим, можна стверджувати, що стандартні правила Розділу 7 Загального додатка Кіотської конвенції у національному законодавстві України виконуються.

Розділ 8 «Відносини між митною службою і третіми особами» Загального додатка Кіотської конвенції відповідає главі 59 МКУ, в якій передбачена участь осіб таких, як: митний брокер або агент з митного оформлення, які можуть виступати від імені і за дорученням зацікавлених осіб (декларантів) у взаємостосунках із митними органами.

Розділ 9 «Інформація, рішення і розпорядження митної служби» Загального додатка Кіотської конвенції знаходить своє відображення у главі 3 МКУ «Інформування, консультування та попередні рішення з питань державної митної справи».

Розділ 10 «Оскарження з митних питань» Загального додатку Кіотської конвенції також знаходить своє відображення у главі 4 МКУ «Оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів, організацій, їх посадових осіб та інших працівників і відповідальність за них», згідно з якою передбачено також позасудовий (адміністративний) порядок оскарження рішень, дій (бездіяльності) посадових осіб митних органів.

Далі у тому самому аспекті розглянемо положення Спеціальних додатків.

Спеціальний додаток «А» «Прибуття товарів на митну територію» складається з двох розділів. Ці розділи не містять нових норм для українського митного законодавства. Більше того, умови і порядок ввезення товарів на територію України, по-перше, деталізує МКУ (розділ 6 «Переміщення і пропуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Митні формальності при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту», глава 17 «Транзит»), а по-друге, не передбачає сплати будь-яких митних зборів за здійснення митних формальностей до подачі митної декларації на товари.

Спеціальний додаток «В» «Імпортування» складається із 3 розділів. Порядок ввезення товарів в Україну відповідає вимогам цих розділів при дотриманні основного правила про залишення ввезених в Україну товарів без зобов'язань їх зворотного вивезення (глава 13 «Імпорт» та 14 «Реімпорт» МКУ). Українським законодавством передбачені також можливості умовного випуску товарів із наданням звільнення від сплати митних платежів (гуманітарна допомога, внесок до статутного капіталу) та застосування різних форм митного декларування (подача письмової або електронної митної декларації).

Спеціальний додаток «С» «Експортування» відповідає в Україні митному режиму експорту (глава 15 «Експорт» МКУ), при якому українські товари вивозяться без зобов'язань повернення в державу.

Спеціальний додаток «D» «Митні склади та вільні зони» складається з 2-х розділів. Зміст першого розділу відповідає передбаченому Митним кодексом України митному режиму митного складу, при якому допускається зберігання товарів з наданням переваг (звільнень) щодо сплати митних платежів (глава 20 «Митний склад» МКУ).

Другий розділ присвячений митному режиму вільної зони. Зміст 2 розділу спеціального додатка «D» відповідає главі 21 «Вільна митна зона» МКУ, також ці питання регулюються Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон від 13.10.1992 р. № 2673-ХІІ [310].

Розглядаючи загальні процедурні особливості застосування режиму вільної митної зони в Україні, можна стверджувати, що другий розділ спеціального додатка «D» оновленої Кіотської конвенції здебільшого відповідає алгоритму митного регулювання цього режиму в Україні (ввезення товарів у вільну митну зону, звільнення від митних платежів, допустимі операції з товарами, вивезення товарів або продуктів їх переробки за межі вільної митної зони).

Спеціальний додаток оновленої Кіотської конвенції «Е» «Транзит» складається з трьох розділів. Перший розділ присвячений митному транзиту. Зміст першого розділу відповідає главі 17 «Транзит» МКУ.

Розуміння поняття «митний транзит» у національному законодавстві відповідає розумінню в оновленій Кіотській конвенції. Так, відповідно до п.п. E4./F.7 Спеціального додатка «Е» оновленої Кіотської конвенції митний транзит – митний режим, відповідно до якого товари транспортуються під митним контролем з одного митного органу в інший митний орган [27].

Відповідно до МКУ транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним

контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [113, ст. 90].

Поняття транзиту і принцип свободи цього митного режиму міститься у ст. V ГАТТ 1994 р. «товари (включаючи багаж), а також судна та інші транспортні засоби повинні вважатися такими, що перебувають у транзиті через територію сторони, якщо проходження через таку територію, з перевантаженням, складуванням, дробленням чи зміною виду транспорту або без таких операцій, є лише частиною повного шляху, який починається і завершується за межами кордонів сторони, через територію якої проходить рух. Рух такого характеру в цій статті називається «транзитний рух» [13].

Законом України «Про транзит вантажів» передбачено, що свобода транзиту забезпечується шляхом [311]:

1) відсутності будь-якої дискримінації щодо учасників транзиту, транзитного вантажу (за винятком адекватного реагування на дискримінаційні заходи щодо України чи економічних санкцій міжнародних організацій, підтриманих Україною);

2) вільного вибору учасниками транзиту транзитних послуг, робіт (крім випадків, визначених законами та міжнародними договорами України), їх надавачів (виконавців), засобів транзиту, а також маршрутів транзиту;

3) відсутності необґрунтованих затримок і обмежень, у тому числі щодо засобів транзиту, та звільнення від сплати будь-яких інших платежів, крім єдиного збору, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України [311, ст. 3].

Отже, щодо правового явища митного транзиту можна говорити про дуже високий рівень імплементації положень міжнародного митного законодавства у національну правову систему.

Чинний МКУ встановив, що для декларування у митний режим транзиту товарів, транспортних засобів комерційного призначення у митному режимі транзиту використовуються такі документи [113]:

– для декларування у митний режим транзиту товарів, що переміщуються будь-яким видом транспорту, крім випадків, визначених ст. 94 МКУ, використовується митна декларація (у тому числі попередня митна декларація);

– у разі транзиту в межах одного пункту пропуску або для декларування товарів, що не є підакцизними, залежно від виду транспорту замість митної декларації може використовуватися авіаційна вантажна накладна (Air Waybill) або коносамент (Bill of Lading);

– для декларування товарів, що не є підакцизними, замість митної декларації залежно від виду транспорту може використовуватися накладна УМВС (СМГС), накладна ЦІМ (СІМ), накладна ЦІМ/УМВС (*рос.* – ЦИМ/СМГС, *англ.* – СІМ/SMGS), книжка МДП (Carnet TIR) (на виконання стандартів Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП [94]);

– незалежно від виду транспорту для декларування у митний режим транзиту товарів, транспортних засобів комерційного призначення може використовуватися книжка А.Т.А. (на виконання Митної конвенції про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів 1961 р. [90] та Конвенції про тимчасове ввезення 1990 р. [155]) або книжка С.Р.Д. (для реалізації положень ст. 4 глави 3 та ст. 1 глави 1 додатка А до Конвенції про тимчасове ввезення 1990 р. [155]).

Другий розділ «Перевантаження» (Спеціального додатка оновленої Кіотської конвенції «Е») має значення самостійного митного режиму, відмінного від власне транзиту. В МКУ самостійного митного режиму «Перевантаження» не міститься. Разом із тим операції перевантаження можуть здійснюватися в повній відповідності до положень цього додатка при використанні митного режиму транзиту (глава 17 «Транзит» МКУ).

На відміну від третього розділу Спеціального додатка «Е» оновленої Кіотської конвенції «Каботажне транспортування товарів» МКУ не містить

такого самостійного митного режиму. Проте МКУ надає всі можливості перевезення товарів з використанням каботажного транспортування (ст. 97–100 МКУ). Тобто щодо іноземних товарів каботажне транспортування можна здійснювати відповідно до митних процедур внутрішнього митного транзиту або міжнародного митного транзиту. Щодо українських товарів можливість здійснення каботажних перевезень передбачена митним режимом транзиту в главі 17 «Транзит» МКУ.

Спеціальний додаток «F» оновленої Кіотської конвенції складається із 4 розділів. Перший та другий розділи («переробка на митній території», «переробка поза митною територією») відповідають положенням однойменних митних режимів, передбачених главами 23 та 24 МКУ.

Митний режим переробки на митній території передбачає переробку іноземних товарів без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [113, глава 23].

Умовами застосування цього режиму є: а) письмовий дозвіл митного органу після надання відповідних документів; б) умовне повне звільнення від оподаткування; в) застосування заходів гарантування додержання режиму (у випадках, визначених Кабінетом Міністрів України); г) заборона використання українських товарів (крім палива й енергії), на які встановлено вивізне мито; д) обмеження й заборона на ввезення окремих товарів для перероблення (встановлюється законом); е) контроль із боку митних органів за обов'язковим обсягом виходу продуктів переробки; ж) дотримання порядку оформлення продуктів переробки залишків відходів. За обґрунтованої необхідності Кабінет Міністрів України має право визначати додаткові обмеження. Зазначений режим завершується реекспортом продуктів переробки або помещенням їх в інший митний режим.

Митний режим переробки за межами митної території України передбачає перероблення українських товарів без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [113, глава 23].

Умовами застосування цього режиму є: а) письмовий дозвіл митних органів на поміщення товарів у режим (за умови надання всіх документів); б) перебування товарів упродовж усього строку переробки під митним контролем; в) сплата вивізного мита (у передбачених випадках); г) додержання вимог, встановлених щодо обсягу продуктів переробки та залишків переробки (встановлюється Кабінетом Міністрів України); д) забезпечення ідентифікації товарів. Із моменту вивезення за межі митної території України українські товари набувають статусу іноземних. Митний режим переробки за межами митної території України завершується шляхом імпорту продуктів переробки, реімпортом та поміщенням в інші режими.

Третій розділ Спеціального додатка «F» оновленої Кіотської конвенції присвячений митному режиму «Повернення» (мається на увазі ввізного мита й податків). У МКУ окремого режиму повернення не існує, але в митному законодавстві існують митні режими, що охоплюють зазначені вище випадки повернення. Згідно з українським законодавством повернення товару здійснюється, як правило, відповідно до митного режиму реекспорту (глава 16 МКУ).

Четвертий розділ Спеціального додатку «F» оновленої Кіотської конвенції містить митний режим «Переробка товарів для вільного обігу». Цей митний режим включено до глави 23 «Переробка на митній території» МКУ.

Спеціальний додаток оновленої Кіотської конвенції «G» «Переробка» складається з першого розділу «Тимчасове ввезення». Зміст цього розділу відповідає положенням українського митного законодавства, що стосуються митного режиму тимчасового ввезення, – глава 18 МКУ.

Спеціальний додаток оновленої Кіотської конвенції «H» складається з розділу 1 «Митні правопорушення». Зміст цього не передбачає конкретних видів митних правопорушень, як і не вирішує питань притягнення до відповідальності. Зміст даного розділу відповідає розділу XVIII «Порушення митних правил та відповідальність за них». У зазначеному розділі передбачені види порушень митних правил та відповідальність за такі правопорушення, а також порядок

притягнення порушників до адміністративної відповідальності. Треба також зазначити, що ст. 521 МКУ передбачена можливість застосування митними органами порядку вирішення конфліктів на основі компромісу, що, у свою чергу, також сприяє належній реалізації митними органами України даного стандарту оновленої Кіотської конвенції.

Спеціальний додаток оновленої Кіотської конвенції «J» містить стандарти щодо спеціальних митних процедур, складається із 5 розділів, що присвячені пасажиром, поштовим відправленням, транспортним засобам комерційного призначення, припасам, вантажам допомоги, у цілому положення цих розділів відповідають розділу XII «Особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами» МКУ та розділу VI «Переміщення і пропуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Митні формальності при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту» МКУ.

Розділ 1 Спеціального додатка оновленої Кіотської конвенції «K» «Правила визначення походження товарів» відповідає розділу II «Країна походження товару» МКУ.

Таким чином, результати порівняльного аналізу положень МКУ та Загального додатка і Спеціальних додатків Кіотської конвенції дозволяють дійти висновку, що МКУ 2012 р. у цілому відповідає основному міжнародному договору (оновленій Кіотській конвенції) у сфері спрощення й гармонізації митних процедур.

Разом із тим треба зазначити, що на сьогодні є необхідність удосконалення окремих положень чинного МКУ, які не в повній мірі відповідають вимогам міжнародних договорів. Так, на цей час положення розділу III «Митна вартість товарів і методи її визначення» МКУ не відповідають вимогам ст. VII ГАТТ. У зазначеному положенні чинного митного кодексу застосовуються непотрібні обтяження під час коригування заявленої декларантом митної вартості на товар, який ввозиться на митну територію України. На сьогодні відповідно до ст.54

МКУ контроль правильності визначення митної вартості товарів здійснюється митними органами неprozоро і досить суб'єктивно. У зв'язку з цим необхідно запроваджувати практику СОТ у випадках, коли митні органи мають підстави сумніватися у правдивості чи точності задекларованої митної вартості. Світова митна практика допускає сумніви в таких випадках: існують ознаки підроблення документів (виправлення, закреслення тощо); у поданих документах є помилки у підрахунках або інші неточності; подані декларантом документи не узгоджуються між собою, мають розбіжності чи суперечності. [443, с. 45-51].

На законодавчому рівні необхідно вдосконалити процедуру коригування митними органами заявленої декларантом митної вартості товару. Зокрема п.1 ст.55 МКУ викласти у наступній редакції: «Митні органи мають право приймати рішення щодо корегування заявленої декларантом митної вартості тільки після її обговорення з декларантом та після надання йому обґрунтованої письмової відповіді на запитання, чому зазначена митна вартість не є прийнятною та викликає сумніви. В зазначеній письмовій відповіді митний орган повинен зазначити конкретні обставини, які викликали відповідні сумніви, причини неможливості їх перевірки на підставі наданих декларантом документів, а також обґрунтована необхідність перевірки спірних відомостей та зазначені документи, надання яких може усунути сумніви у їх достовірності. Якщо ж підстав для сумнівів у митного органу немає, або вони не обґрунтовані, митний орган повинен прийняти ціну за першим методом в якості бази для визначення митної вартості, при цьому наявність інших цін в базі митного органу значення не повинно мати».

Необхідно також зазначити, що для повноцінного виконання вимог, що передбачені стандартом 3.21 розділу 3 Загального додатка Кіотської конвенції щодо подачі митної декларації електронним способом, потрібно, щоб усі міністерства й відомства України, які взаємодіють з Державною фіскальною службою України під час митного оформлення, перейшли на електронну форму обміну інформацією, а також почали видавати і приймати документи, необхідні для митного контролю й оформлення об'єктів залежно від їх виду й мети

переміщення через митний кордон, повністю в електронній формі. Однак, на жаль, у більшості міністерств і відомств України відсутня можливість електронного документообігу, що фактично стримує використання зазначеного вище міжнародного стандарту.

Погоджуючись із Кляном Ф. Г., можна зазначити, що залишається низка проблем більш загального, ніж суто митні справи, характеру. Насамперед це – необхідність удосконалення всієї системи законодавства України в галузі зовнішньоекономічних зв'язків, приведення їх у відповідність до чинних у міжнародному спілкуванні принципів та норм, що є головним завданням у зв'язку із наміром створення Україною зони вільної торгівлі та підписанням угоди про асоційоване членство з ЄС [1, с. 122]. До таких проблем загального характеру ми також відносимо низьку правову свідомість суспільства, наслідком чого є різноманітні способи «оптимізації» митних платежів, високий рівень корумпованості державних органів, через що законодавство не дотримується належним чином, та спадкова ментальність, яка «дісталася» нам від Радянського Союзу і наслідки якої нам ще довго доведеться викоринювати. Проявами такої ментальності є: робота деяких працівників митних органів для цілей статистики, а не для результату, розкрадання на всіх рівнях державних коштів, зловживання своїми повноваженнями для досягнення особистих цілей.

Отже, можна відзначити доволі високий рівень імплементації міжнародного митного законодавства у національну правову систему, незважаючи на відсутність окремих положень та режимів. Митний кодекс України передбачає достатньо інструментів для гармонізації митних процедур. Також гарним показником високого рівня імплементації є сучасний стан впровадження основного засобу електронного декларування – «Електронної митниці». Проте залишилося ще доволі багато проблем імплементації міжнародного митного законодавства і такі проблеми можна поділити на нормативні, економічні, матеріально-технічні, інформаційні, кадрові тощо.

Висновки до третього розділу

1. Національне регулювання – це імперативне і детальне оформлення й закріплення, втілення в життя вимог до організації, регламентації та регулювання митних процесів на певній державній території або взятих на багатосторонньому (універсальному та регіональному) та двосторонньому рівнях зобов'язань. Міжнародні митні процеси й відносини у юридичному розумінні залежать від ступеня чіткості внутрішньодержавного нормативно-правового їх забезпечення (визначення термінів, правових статусів учасників митних процедур і митних режимів тощо).

2. Кроки щодо вирішення питань, пов'язаних із спрощенням та гармонізацією митних процедур в Україні, позитивно відобразилися на її правовому положенні на підставі прийнятих Верховною Радою України та урядом нормативних документів.

Україною були вжиті заходи, спрямовані на упорядкування і регулювання митних процедур у державі, зокрема, участь у таких універсальних міжнародних організаціях, як: ВМО, СОТ, ООН, що, у свою чергу, стало основним стимулом для участі України у таких міжнародних договорах, як: Стамбульська конвенція про тимчасове ввезення 1990 р.; Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р.; Митна конвенція про міжнародні перевезення вантажів із застосуванням книжки міжнародного дорожнього перевезення 1975 р.; Міжнародна конвенція про затвердження умов проведення контролю вантажів на кордонах 1982 р., а також основний міжнародний договір у цій сфері – Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур 1973 р., які стали підґрунтям для імплементації їх положень і стандартних правил до національного митного законодавства України.

3. Не менш важливим досягненням України на шляху приведення її національного митного законодавства до міжнародних стандартів у сфері спрощення та гармонізації митних процедур є її шлях до Європейської інтеграції, що відзначився підписанням Угоди про асоціацію України та ЄС, економічну

частину якої було підписано 27.06.2014 р., яка передбачає глибоку економічну інтеграцію України з ЄС, а також створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі. Це вимагає постійної роботи з приведення Митного кодексу України у відповідність до глави 5 Угоди про асоціацію «Митні питання та сприяння торгівлі», у відповідність до додатка XV «Наближення митного законодавства».

4. Позитивним показником рівня імплементації норм міжнародного митного права в національну правову систему є, на нашу думку, результати запровадження в Україні системи «Електронна митниця», яка вже показала можливості оптимізації митних процедур.

5. Значним досягненням у напрямку впровадження Україною міжнародних стандартів оновленої Кіотської конвенції у сфері спрощення та гармонізації митних процедур стало прийняття нової редакції Митного кодексу України від 13.03.2012 р. Новий Митний кодекс України містить максимальну кількість норм прямої дії, які приведені у відповідність до вимог оновленої Кіотської конвенції, а саме:

- дозволяє використовувати електронне декларування всім охочим та у всіх митних режимах [113, ст. 257];

- визначає вичерпний перелік документів, потрібних для митного оформлення [113, розд. 8];

- надає право декларанту на внесення змін до митної декларації, подавати неповну декларацію для оформлення товарів, якщо він не володіє точними відомостями про товар [113, ст. 259];

- скорочує час митного оформлення однієї імпортно-експортної операції з 24 до 4 годин [113, ст. 255];

- запроваджує пост-аудит;

- дозволяє українським підприємцям, які тривалий час працюють на ринку, не мають заборгованостей, не допускають істотних правопорушень, мають кваліфікований персонал, отримати статус уповноваженого оператора економічної діяльності [113, ст. 14];

- запроваджує врегулювання питань порушення митних правил на основі компромісу тощо;
- істотно розширено права підприємців у частині оскарження рішень, дій та бездіяльності митних органів та їх посадових осіб [113, глава 4]

6. Разом із тим необхідно зазначити, що на сьогодні є необхідність удосконалення окремих положень чинного МКУ, які не відповідають вимогам міжнародних договорів. Так, на цей час положення розділу III «Митна вартість товарів та методи її визначення» МКУ не відповідають вимогам ст. VII ГАТТ. У зазначеному положенні діючого Митного кодексу України застосовуються непотрібні обтяження під час коригування заявленої декларантом митної вартості на товар, який ввозиться на митну територію України. На сьогодні відповідно до глави IX МКУ оцінювання митними органами митної вартості товару здійснюється непрозоро і досить суб'єктивно. У зв'язку з цим необхідно запровадити практику СОТ у випадках, коли митні органи мають підстави сумніватися в правдивості чи точності задекларованої митної вартості. Зокрема, на законодавчому рівні необхідно вдосконалити процедуру коригування митними органами заявленої декларантом митної вартості товару.

7. На основі аналізу комплексу державно-правового регулювання митних процесів в Україні автором зроблено висновок, що для повноцінного виконання вимог, які передбачені стандартом 3.21 розділу 3 Загального додатка Кіотської конвенції щодо подачі митної декларації електронним способом, необхідно щоб всі державні органи України, які взаємодіють з Державною фіскальною службою України під час митного оформлення, перейшли на електронну форму обміну інформацією, а також почали видавати та приймати документи, які необхідні для митного контролю й оформлення об'єктів залежно від їх виду та мети переміщення через митний кордон, в електронній формі. Наразі у більшості міністерств та відомств України відсутня як технічна, так і нормативна можливість електронного документообігу, що фактично стримує використання зазначеного вище міжнародного стандарту.

ВИСНОВКИ

У даному дослідженні було проведено комплексне вивчення механізму міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, а також розроблені пропозиції з подальшої імплементації міжнародних стандартів у національне митне законодавство України.

Основними висновками дисертаційного дослідження є такі:

1. *Митні процедури* – це система взаємозв'язаних елементів, які складаються з: *митного контролю*, що проводиться у спеціально визначених місцях (зонах митного контролю) виключно посадовими особами митних органів у певних формах необхідних для забезпечення дотримання національного митного законодавства та міжнародних договорів; *митного оформлення*, що полягає у документальному закріпленні відомостей, отриманих під час здійснення митного контролю товарів що переміщуються через митний кордон; та *стягнення передбачених національним законодавством держави податків та зборів* (митних платежів) з переміщення цих товарів через її митний кордон.

Під час проведення митних процедур виникають певні ускладнення (наявність надмірної кількості етапів митного контролю та його дублювання; національні відмінності форми та кількості митних документів, які вимагаються митними органами; відсталість процедур роботи митних служб; відмінність митного законодавства різних країн та ін.), які стають перешкодою в міжнародній торгівлі, що обумовлює необхідність у зближенні правового регулювання митних формальностей у правових системах держав з метою спрощення і прискорення їх проходження.

Правове регулювання *спрощення митних процедур* – виражені у правовій формі дії держави із зменшення тривалості та складності проведення процедур із митного контролю, митного оформлення та стягнення передбачених законом митних платежів, може здійснюватись шляхом міжнародно-правової інтеграції у вигляді двох форм: уніфікації та гармонізації.

2. До джерел міжнародного митного права, які регулюють спрощення та гармонізацію митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, належать наступні: 1) основні: міжнародні договори, міжнародний звичай; 2) допоміжні: резолюції та рішення міжнародних організацій, типові (модельні) закони, діюча практика у сфері міжнародних митних правовідносин, внутрішнє законодавство держав, національна судова практика.

В системі принципів міжнародного митного права існують стандарти спрощення і гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, які починають діяти між державами, коли останні взяли на себе зобов'язання їх дотримуватись, а саме: упровадження міжнародних стандартів у галузі митної справи; застосування сучасних методів роботи, таких як: система управління ризиками, митний пост-аудит та максимальне використання інформаційних технологій; передбачуване, послідовне та прозоре застосування митних правил та процедур; реалізація програм, спрямованих на постійне вдосконалення та підвищення ефективності митних правил та процедур; вдосконалення митного законодавства та митних технологій.

3. До суб'єктів міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі належать держави та міжнародні міжурядові організації, які здійснюють міжнародно-правове регулювання як на універсальному рівні, у межах таких міжнародних організацій як: ООН, ВМО, СОТ, так і на регіональному рівні у межах економічних інтеграційних об'єднань та міжнародних організацій певного географічного регіону, наприклад таких як: в Північній Америці - Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА), в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні - Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), в Євразії – СНД, Митний союз Росії, Білорусії та Казахстану.

Основним чинником формування міжнародно-правових норм у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі стало міжнародне митне співробітництво держав на універсальному рівні у межах

міжнародних міжурядових організацій таких як ООН (в тому числі ЄЕК, ЮНКТАД, МТЦ ЮНКТАД/СОТ), СОТ, ВМО.

Перспективними напрямками діяльності зазначених організацій у сфері міжнародно-правового регулювання спрощення та гармонізації митних процедур доцільно вважати наступні: а) ООН та її спеціалізованими установами і організаціями (Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН), Центр ООН по спрощенню процедур торгівлі та електронним діловим операціям (СЕФАКТ ООН), Міжнародна рада з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародний торговий центр, Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ)) розроблено багато рекомендацій, технічних приміток, типових законів, що стосуються спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі; б) СОТ розроблено ряд важливих міжнародних угод у цій сфері, а саме: Генеральна угода з тарифів та торгівлі 1947 р.; Угода про застосування Статті VII ГАТТ; Угода про передвідвантажувальну інспекцію; Угода про технічні бар'єри у торгівлі; Угода про процедури ліцензування імпорту; Угода про правила визначення походження; Угода про технічні бар'єри у торгівлі; Угода про процедури ліцензування імпорту; в) ВМО розроблені ключові міжнародні документи що сприяють уніфікації та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, а саме: оновлена Кіотська конвенція; Декларація про сумлінність митних службовців 1993 р. (Арушська декларація); Конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів від 06.12.1961 р.; Конвенція про тимчасове ввезення від 26.06.1990 р.; Митна конвенція про контейнери від 02.12.1972 р.; Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983 р. та ін.

4. Механізм прийняття митних стандартів у межах оновленої Кіотської конвенції не є оптимальним, тому що функція Керівного комітету, щодо внесення змін та доповнень до оновленої Кіотської конвенції, дублюється тією самою функцією якою наділена Рада Всесвітньої митної організації, що у свою чергу, не сприяє їх швидкому оновленню в сучасних умовах. У зв'язку з чим ст. 15 оновленої Кіотської конвенції доцільно доповнити наступним: «Всі рішення

стосовно змін і доповнень до оновленої Кіотської конвенції повинні прийматись на сесії Ради Всесвітньої митної організації більшістю у дві третини голосів учасників засідання, що мають право голосу. Рішення набувають чинності через шість місяців після голосування», а статтю 16 виключити.

5. Недосконаліми вбачаються окремі положення оновленої Кіотської конвенції, які стосуються її базових понять. У зв'язку з чим доцільно внести до Генерального додатку Конвенції такі поняття як: «митні процедури» та «спрощення митних процедур», а саме:

митні процедури – це система пов'язаних із митними формальностями дій щодо товарів та інших предметів, що переміщуються через державний кордон, та складається з таких елементів: митного контролю, митного оформлення, справляння (сплати) митних платежів, умови здійснення яких залежать від мети, форми та умов їх переміщення (тобто певного митного режиму);

спрощення митних процедур – виражені у правовій формі дії держав із зменшення тривалості та складності проведення процедур із митного контролю, митного оформлення та стягнення передбачених законом митних платежів, що відбувається шляхом міжнародно-правової інтеграції за допомогою двох методів: уніфікації та гармонізації.

6. Регіональне співробітництво у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі можна умовно поділити на офіційні механізми регіональної інтеграції та регіональні угоди в межах яких держави зобов'язуються співробітничати у даній сфері. Визначено, що на міжнародному рівні держави активно співпрацюють у першу чергу в межах міжнародних регіональних організацій та економічних інтеграційних об'єднань: ЄС, НАФТА, АСЕАН, ЄврАзЕС, СНД та ін., у межах яких спрощуються національні митні процедури, а саме: скасовуються митні платежі у внутрішній торгівлі; уніфікуються процеси митної оцінки товарів для стягування митних платежів; уніфікуються товарні номенклатури; вдосконалюються митні процедури із застосуванням інформаційних технологій, застосовується електронне

декларування, єдиний електронний обмін даними між імпортерами (експортерами) й митними органами та ін. Найбільшого прогресу у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі досяг ЄС, у якому найвища ступінь економічної інтеграції.

Основною особливістю регіональної співпраці держав у межах міжнародних регіональних організацій та економічних інтеграційних об'єднань є те, що в основі розроблених ними митних кодексів та інших нормативних документів лежать основні стандартні правила, що закріплені в Міжнародній конвенції по спрощенню і гармонізації митних процедур (у ред. Брюссельського протоколу 1999 р.) та ГАТТ/СОТ. Розвиток таких тенденцій приводить до гармонізації національних митних систем, а саме національне митне законодавство стає максимально адаптованим до сприйняття іноземного учасника зовнішньоторговельної діяльності і гранично зрозумілим вітчизняним підприємцям.

7. Двосторонні міжнародні договори є частиною універсального та регіонального механізму співпраці держав у сфері спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі та можуть бути *міждержавними, міжурядовими та міжвідомчим*. Основною метою співробітництва на двосторонньому рівні є гарантування того, що митні процедури які проводяться на кордонах будуть здійснюватись митними службами обох держав у спрощеному порядку. Міжнародні двосторонні угоди можуть закріплювати такі основні напрямки у сфері спрощення митних процедур як: визнання митних документів та митних забезпечень (пломб, відбитків печаток, штампів); здійснення попереднього обміну інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон; звільнення від митного догляду товарів та транспортних засобів, що переміщуються транзитом через територію держав сторін договору; приймаються узгоджені заходи спрощеного митного оформлення; здійснюється спільний митний контроль у міжнародних пунктах пропуску та ін. Можна зазначити, що двосторонні угоди посилюють міжнародний механізм співпраці держав у сфері спрощення та гармонізації

митних процедур та створюють більш прозорі механізми для ефективної їх реалізації у цій сфері.

8. За останній час Україна вжила певних заходів спрямованих на приведення національного митного законодавства до міжнародних стандартів спрощення та гармонізації митних процедур у міжнародній торгівлі.

По-перше, Україна бере участь у таких універсальних міжнародних організаціях у цій сфері як: ООН ВМО, СОТ, що у свою чергу стало основним стимулом для приєднання її до таких міжнародних договорів у сфері спрощення та гармонізації національних митних процедур, як: оновлена Кіотська конвенція; Конвенція про тимчасове ввезення від 26.06.1990 р.; Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983 р. та ін.

По-друге, знаходячись на шляху до Європейської інтеграції, Україна уклала з ЄС Угоду про асоціацію у якій міститься перелік реформ, які мають бути здійсненні Україною для повноцінного вступу до ЄС. До переліку цих реформ відноситься також розвиток національного митного законодавства України та його імплементаційних положень які повинні відповідати міжнародним стандартам, що розроблені ООН ВМО, СОТ, ЄС.

По-третє, Україна значно розширила та удосконалила національну нормативно-правову базу, а саме Верховною Радою України було прийнято нову редакцію Митного кодексу України від 13.03.2012 р. № 4495-VI у відповідності до міжнародних стандартів.

На основі аналізу впровадження міжнародних стандартів спрощення та гармонізації митних процедур у національне митне законодавство України, автором запропоновані ключові напрямки його вдосконалення:

- проводити послідовну гармонізацію митного законодавства відповідно до норм міжнародного права і законодавства ЄС, з відведенням в цьому процесі важливої ролі Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, а також подальшого приєднання України до Конвенції про спільну транзитну процедуру 1987 р. та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами 1987 р.;

- укласти міжнародну угоду про застосування єдиної автоматизованої системи обміну митною та податковою інформацією з США та країнами ЄС;
- продовжувати співробітництво з експертами ЄС (Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні) ВМО, ООН з питань підготовки нормативно-правових актів щодо впровадження спрощених митних процедур;
- запроваджувати з митними та прикордонними службами сусідніх з Україною державами (Республіка Польща, Словацька республіка, Угорщина, Румунія) спільні прикордонні пункти пропуску, які функціонують за стандартами ЄС;
- впроваджувати та розвивати електронні методи обробки вантажів, з метою прискорення процесів митного оформлення та скорочення кількості фізичних перевірок;

9. Встановлено, що діючий Митний кодекс України 2012 р. у цілому відповідає основному міжнародному договору (оновленій Кіотській конвенції) у сфері спрощення й гармонізації митних процедур, однак потребують удосконалення його окремі положення. Тому з метою впровадження міжнародних стандартів спрощення та гармонізації митних процедур у національне митне законодавство України, запропоновані ключові напрямки його вдосконалення.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АСЕАН	Асоціація країн Південно-Східної Азії ASEAN, Association of Southeast Asian Nations
ВМО	Всесвітня митна організація WCO, <u>World Customs Organization</u>
ВМД	вантажна митна декларація
ГАТТ	Генеральна угода з тарифів і торгівлі GATT, General Agreement on Tariffs and Trade
ЕКОСОП	Економічна і соціальна рада ООН ECOSOC, Economic and Social Council
ЄС	Європейський Союз EU, European Union
ЄЕС	Європейське Економічне Співтовариство EEC, European Economic Community
ЄврАзЕС	Євразійське економічне співтовариство EurAsEC, Eurasian Economic Community
ЄЕК ООН	Європейська економічна комісія ООН ECE, United Nations Economic Commission for Europe
МКУ	Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI
ММК ЄС	Модернізований митний кодекс ЄС від 23.04.2008 р.
МТЦ	Міжнародний торговий центр ЮНКТАД/СОТ
ЮНКТАД/СОТ	ITC UNCTAD/WTO, International Trade Centre UNCTAD/WTO
МТП	Міжнародна торгова палата ICC, International Chamber of Commerce
НАФТА	Північноамериканська асоціація вільної торгівлі NAFTA, North American Free Trade Association
ООН	Організація Об'єднаних Націй UN, United Nations
РМС	Рада митного співробітництва

	CCC, Customs Cooperation Council
СНД	Співдружність незалежних держав
	CIS, Commonwealth of Independent States
СЕФАКТ	Центр ООН зі спрощення процедур торгівлі та
ООН	електронних ділових операцій
	UN/CEFACT, United Nations Centre for Trade Facilitation and Electronic Business
СОТ	Світова організація торгівлі
	WTO, World Trade Organization
ЮНСІТРАЛ	Комісія ООН з права міжнародної торгівлі
	UNCITRAL, United Nations Commission on International Trade Law
ЮНКТАД	Конференція ООН з торгівлі та розвитку
	UNCTAD, United Nations Conference on Trade and Development

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клян Ф. Г. Міжнародно-правове регулювання переміщення товарів через митний кордон : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 «Міжнародне право» / Ф. Г. Клян. – К., 2011. – 197 с.
2. Перепьолкін С. М. Міжнародно-правові аспекти митного співробітництва європейських держав : монографія / С. М. Перепьолкін. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2008. – 180 с.
3. Перепьолкін С. М. Міжнародно-правові аспекти митного співробітництва європейських держав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / С. М. Перепьолкін. – Х., 2009. – 20 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
5. Габричидзе Б. Н. Таможенная служба в Российской Федерации / Б. Н. Габричидзе, В. Е. Зобов. – М. : Юрид. лит., 1993. – 208 с.
6. Митне регулювання : навчальний посібник / В. М. Голомовзий, Л. А. Панкова, О. Ю. Григор'єв та ін. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2004. – 240 с.
7. Дудчак В. І. Митна справа : навчальний посібник / В. І. Дудчак, О. В. Мартинюк. – К. : КНЕУ, 2002. – 310 с.
8. Борисов К. Г. Международное таможенное право : учебное пособие / К. Г. Борисов. – 2-е изд., доп. – М. : Изд-во РУНД, 2001. – 616 с.
9. Основы торговой политики и правила ВТО / А. В. Данильцев, Е. В. Данилова, А. В. Захарова и др. – М. : Международные отношения, 2005. – 448 с.
10. Дюмулен И. И. Всемирная торговая организация от А до Я : терминологический справочник / И. И. Дюмулен. – М. : ВАВТ, 2006. – 215 с.
11. Правила Инкотермс 2010 від 01.01.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ueex.com.ua/files/Incoterms_2010.doc.

12. Чубарєв В. Л. Міжнародне економічне право : підручник / В. Л. Чубарєв. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.
13. Генеральна угода з тарифів та торгівлі від 30.10.1947 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_264.
14. Митна справа : словник-довідник / кер. авт. кол. Ю. П. Соловков. – Дніпропетровськ : АМСУ, 1999. – 322 с.
15. Европейское право : учебник для ВУЗов / под общ. ред. д-ра юрид. наук., проф. Л. М. Энтина. – М. : Издательство «НОРМА» (Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М), 2000. – 720 с.
16. Халипов С. В. Таможенное право (Таможенное регулирование внешнеэкономической деятельности) / С. В. Халипов. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2001. – 272 с.
17. Основи митної справи в Україні : навчальний посібник / за ред. П. В. Пашка. – К. : Знання, 2004. – 732 с.
18. Основи митної справи в Україні : підручник / за ред. П. В. Пашка. – К. : Знання, 2008. – 651 с.
19. Трофімов С. А. Організаційно-правові засади здійснення митних процедур на морському транспорті : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С. А. Трофімова. – Х., 2008. – 181 с.
20. Жорін Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем) : навчальний посібник / Ф. Л. Жорін. – К. : КНЕУ, 2001. – 248 с.
21. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
22. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.

23. Козырин А. Н. Таможенное право России. Общая часть / А. Н. Козырин. – М. : Спарк, 1995. – 291 с.
24. Клян Ф. Г. Міжнародно-правове регулювання переміщення товарів через митний кордон : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Ф. Г. Клян. – К., 2011. – 17 с.
25. Гребельник О. П. Основи митної справи : навчальний посібник / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 600 с.
26. Митне оформлення автотранспортних засобів / за ред. П. В. Пашка. – К. : Знання, 2004. – 237 с.
27. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) від 18.05.1973 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
28. Ганжин О. М. Таможенное оформление морских грузов / О. М. Ганжин, В. Г. Деркач, П. В. Пашко ; под ред. Н. Н. Каленського, П. В. Пашко. – К. : Вид-во «Знання» КОО, 2003. – 195 с.
29. Основы таможенного дела : учебное пособие / под общ. ред. В. Г. Драганова. – М. : Экономика, 1998. – 688 с.
30. Давыдов Ю. Г. Таможенное право в вопросах и ответах : учебное пособие / Ю. Г. Давыдов. – М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2003. – 168 с.
31. Кивалов С. В. Таможенная политика и таможенное право в Украине / С. В. Кивалов. – О. : Юридична література, 2006. – 357 с.
32. Таможенное право : учебник / Б. Н. Габричидзе, В. Е. Зобов, А. Ф. Лисов, В. А. Максимцев. – М. : БЕК, 1995. – 466 с.
33. Желудков А. В. Таможенное право : конспект лекций / А. В. Желудков. – М. : Приор-издат, 2003. – 128 с.
34. Платонов Д. И. Таможенное право России : конспект лекций в схемах / Д. И. Платонов. – М. : Изд-во «Приор», 2000. – 160 с.
35. Коментар до Митного кодексу України / за ред. П. В. Пашка, М. М. Каленського. – К. : Юстініан, 2004. – 736 с.

36. Цаліна Д. С. Поняття і принципи митного оформлення / Д. С. Цаліна // Проблеми законності : Респ. міжвід. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 69. – С. 110–114.

37. Настюк В. Я. Митне право : навчальний посібник / В. Я. Настюк, М. Г. Шульга. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2001. – 114 с.

38. Волосович С. В. Мито та митні платежі / С. В. Волосович. – К. : Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1999. – 84 с.

39. Гребельник О. П. Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи : монографія / О. П. Гребельник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 488 с.

40. Буваева Н. Э. Правовая характеристика и классификация таможенных формальностей / Н. Э. Буваева // Сборник трудов молодых ученых, аспирантов и участников студенческого научного кружка кафедры административного и таможенного права / под общ. ред. ст. преподавателя, канд. юрид. наук Е. С. Недосековой. – М. : Издательство Российской таможенной академии, 2012. – Выпуск 2. – С. 58–66.

41. Іващук І. Напрями та перспективи конвергенції митних відносин у глобальному просторі / І. Іващук // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4 (29). – С. 24–30.

42. Гостаможслужба України – об упрощении таможенных процедур. [Электронный ресурс] / Транспортный портал Транспорт ММ. – Режим доступа : <http://www.transportmm.ru/novosti-tamozhni/484gosstasmozhs-sluzhsba-ukrsrasiny-ob-uproshhenii-tamozhennykh-proczedur.html>.

43. Российскую таможеню признали вредной для инвестиционного климата [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rb.ru/article/rossiyskuuyu-tamojnyu-priznali-vrednoy-dlya-investitsionnogo-klimata-video/6510617.html>.

44. Серик Сабеков. Таможня Узбекистана внедрила метод тотального контроля грузов на границе с Казахстаном [Электронный ресурс] / Сабеков Серик. – Режим доступа : <http://meta.kz/novosti/kazakhstan/778438-tamozhnya->

uzbekistana-vnedrila-metod-totalnogo-kontrolya-gruzov-na-granice-skazah-stanom.html.

45. Смирнов І. Г. Розвиток логістики у країнах НАФТА / І. Г. Смирнов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2010. – № 3. – С. 32–54.

46. Таможенные реформы в развивающихся странах. Опыт Африки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://wingi.ru/content_articles_view/id-5114/.

47. Альошинський Є. С. Напрямки удосконалення роботи прикордонних передавальних залізничних станцій на кордонах з країнами СНД / Є. С. Альошинський, Н. В. Колесникова // Вісник ХП. – 2009. – № 15. – С. 29–34.

48. Non-tariff obstacles to trade. : ICC report prepared by the joint Committee on Non-Tariff Obstacles to Trade meeting on 28.04.1969. – Paris, 1969. – 88 p.

49. Голубєва В. О. Зовнішньоторговельний документообіг та нетарифний протекціонізм у світовій практиці / В. О. Голубєва // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2006. – № 1. – С. 53–57.

50. Тунгускова-Кузьміна С. Н. Международно-правовые проблемы разработки и применения конвенций Всемирной таможенной организации : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право; европейское право» / Тунгускова-Кузьміна Снежана Николаевна. – М. : РГБ, 2005. – 184 с.

51. Каленський М. М. Оновлена митна служба України: Крок за кроком до Європейських стандартів / М. М. Каленський // Митниця. – 2004. – № 2. – С. 2–4.

52. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади : монографія / Ю. П. Битяк. – Харків : Право, 2005. – 304 с.

53. Гончарук О. А. Адміністративно-правові засади реформування сучасних митних органів України [Електронний ресурс] / О. А. Гончарук // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2010. – Том 23 (62), № 2.

- С. 124–130. – Режим доступу : http://sn-jurid.crimea.ua/arhiv/2010/uch_23_2law/017_goncharuk.pdf.
54. Перепьолкін С. М. Міжнародно-правові аспекти митного співробітництва європейських держав : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Перепьолкін Сергій Михайлович. – Х., 2009. – 206 с.
55. Luc De Wulf. Customs Modernization Handbook / De Wulf Luc, Sokol Jose B. – N.-Y. : World Bank Publications, 2005. – 352 p.
56. Турченко О. Г. Правове регулювання державних закупівель товарів, робіт та послуг Європейського Союзу (зближення законодавства України з правом ЄС) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / О. Г. Турченко. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2008. – 20 с.
57. Договір про створення Європейського економічного співтовариства від 25.03.1957 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
58. Рекомендация № 4 Центра ООН по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН), март 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cntd.ru/458204337.html>.
59. Райков А. Ю. Міжнародно-правові аспекти спрощення та гармонізації митних процедур (на прикладі міжнародних митних конвенцій про карнети А.Т.А.) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Міжнародне право; європейське право» / Райкова Анжеліка Юріївна. – М., 2009. – 179 с.
60. Бекетов О. Поняття гармонізації як наукової категорії / О. Бекетов // Український часопис міжнародного права. – 2002. – № 3. – С. 91–94.
61. Луць Л. Правова інтеграція: загальнотеоретична характеристика / Л. Луць // Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 79–86.
62. Нагребельний В. П. Гармонізація законодавства [Електронний ресурс] / В. П. Нагребельний. – Режим доступу : <http://zakony.com.ua/juridical.html?catid=37171>.

63. Дудар С. К. Гармонізація законодавства: проблеми визначення поняття / С. К. Дудар // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2002. – Вип. 17. – С. 11–16.

64. Kropholler J. Internationales Einheitsrecht. Allgemeine Lehren (Droit uniforme international. Theorie generale) / J. Kropholler. – Tübingen : J. C. B. Mohr, 1975. – XVI. – 386 p.

65. Хачатрян В. С. Міжнародні договори України про правову допомогу як форма уніфікації колізійного регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Хачатрян Вікторія Сергіївна. – Х., 2005. – 171 с.

66. Фединак Г. С., Фединак Л. С. Міжнародне приватне право : Навчальний посібник. / Г. С. Фединак, Л. С. Фединак. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 416 с.

67. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Ю. А. Тихомиров. – М. : Изд-во «НОРМА», 1996. – 417 с.

68. Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права / В. Г. Буткевич. – К. : Вища школа, 1981. – 311 с.

69. Порфирьева Е. К. Унификация правового регулирования условий внешнеэкономических контрактов в международном частном праве : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право» / Порфирьева Елена Константиновна. – Х., 2000. – 178 с.

70. Кашкин С. Ю. Стратегия и механизмы гармонизации законодательства России и Европейского Союза как ключевые компоненты их эффективного взаиморазвития в XXI в. / С. Ю. Кашкин // Тенденции российско-европейских отношений. – 2005. – № 6. – С. 41–76.

71. Буваева Н. Э. Деятельность всемирной таможенной организации по сближению национальных правовых систем в области таможенного дела : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право; европейское право» / Буваева Наталья Эрнестовна. – М., 2007. – 194 с.

72. Історія митної справи України / К. М. Колесников, О. В. Морозов, Г. М. Виноградов та ін. ; за ред. П. В. Пашка, В. В. Ченцова. – К. : Знання, 2006. – 606 с.

73. Міжнародне митне право : навчально-методичний посібник / укладачі : О. Д. Чепель, О. Т. Волощук, В. І. Чебан. – 2-ге вид., переробл. та допов. – Чернівці, 2013. – 204 с.

74. Наку А. А. Таможенное право ЕС : навчальний посібник / А. А. Наку, Б. І. Кучер. – К. : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. – 189 с.

75. Кучер Б. И. Международный экономический правопорядок / Б. И. Кучер. – К. : Вища школа, 1988. – 380 с.

76. Сидор В. Д. Міжнародне економічне право : навчальний посібник / В. Д. Сидор. – К. : Дакор, 2010. – 248 с.

77. Міжнародне економічне право : підручник / В. Ф. Опришко, А. Коста, К. Квінтано та ін. ; за наук. ред. В. Опришко. – К. : КНЕУ, 2006. – 496 с.

78. Сандровский К. К. Международное таможенное право : учебник / К. К. Сандровський. – 2-е изд., стер. – К. : О-во «Знання», КОО, 2001. – 461 с.

79. Мицик В. В. Поняття, місце і роль сучасного митного права та його складових: міжнародного, національного і позитивного митного права країни / В. В. Мицик // Український часопис міжнародного права. – 1994. – № 1. – С. 76–77.

80. Ківалов С. В. Митна політика України : підручник / С. В. Ківалов, Б. А. Кормич. – Одеса : Юридична література, 2001. – 254 с.

81. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.ra-da.gov.ua/laws/show/995_010/page2.

82. Бирюков П. Н. Международное право : учебное пособие / П. Н. Бирюков. – М. : Юристъ, 1998. – 416 с.

83. Додін Є. В. Правові основи митної справи в Україні / Є. В. Додін // Митна справа. – 2004. – № 5. – С. 6–18.

84. Финансовый энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.slovopedia.com/8/210/927208.html>.
85. Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом : пер. з англ. – Харків : Консорцум, 2000. – 592 с.
86. Віденська конвенція Організації Об'єднаних Націй про право міжнародних договорів від 23.05.1969 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
87. Анцелевич Г. О. Міжнародне право : підручник / Г. О. Анцелевич, О. О. Покрещук. – К. : Алерта; 2005. – 424 с.
88. Офіційний сайт Всесвітньої митної організації (ВМО; World Customs Organization, WCO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/>.
89. Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах від 24.06.1993 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_050.
90. Митна конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів (Конвенція А.Т.А.) від 06.12.1961 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_428.
91. Угода між Україною і Словацькою Республікою про співробітництво і взаємодопомогу в галузі митної справи від 15.06.1995 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/703_661.
92. Угода між Урядом України і Урядом Туркменістану про проведення узгодженої митної політики від 10.10.1992 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/card/795_034.

93. Протокол між Державною митною службою України та Федеральною митною службою (Російська Федерація) про взаємне визнання окремих результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, а також накладеного митного забезпечення при здійсненні митних операцій при перетині українсько-російського державного кордону від 27.10.2010 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_396.

94. Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП від 14.11.1975 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_012.

95. Договір ЕврАзЕс о створенні єдиної таможенної території і формуванні таможенного союзу від 06.10.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.evrazes.com/docs/view/75>.

96. Протокол між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про забезпечення першочергового пропуску через українсько-білоруський державний кордон автотранспортних засобів, які перевозять плодоовочеву продукцію і тару для її транспортування від 12.05.1997 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/112_010.

97. Протокол між Державною митною службою України і Службою митної і фінансової охорони Угорської Республіки про порядок взаємодії з питань обміну даними митної статистики зовнішньої торгівлі від 08.12.2003. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/348_046.

98. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права ООН від 10.12.1982 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_057.

99. Віденська конвенція Організації Об'єднаних Націй про дипломатичні зносини від 18.04.1961 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_048.

100. Угода про Правила визначення походження товарів країн, що розвиваються, при наданні тарифних преференцій у рамках Загальної системи преференцій від 12.04.1996 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_513.

101. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_926.

102. Конвенція про територіальне море та прилеглу зону ООН від 29.04.1958 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_178.

103. Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації від 01.06.2005 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/976_003.

104. Митна справа : словник-довідник : А-Я : навч. посіб. / кер. авт. кол. Ю. П. Соловков ; Акад. мит. служби України. – Х. : Кн. рекл. агентство «РА», 2000. – 320 с.

105. Modele de donnees de l'OMD (Organisation mondiale des douanes), 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/resources/~media/F85D1CF62A9C4AD8A9D36C8BC26E62CE.ashx>.

106. Model d'accord bilateral (Organisation mondiale des douanes), 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/fr/topics/enforcement-and-compliance/instruments-and-tools/~media/6E65A671912B4E2F84EA533AFCE7505C.ashx>.

107. Les Directives douanieres relatives a la gestion de la chaine logistique integree (GCLI) (Organisation mondiale des douanes), 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/fr/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/~media/E9C357FA4E79472D949681CAABD492-A4.ashx>.

108. Les Directives aux fins de l'elaboration d'une legislation nationale prevoyant la collecte et la transmission des donnees douanieres (Organisation mondiale des douanes), 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/policy_issues/customs_security/normes_wco_fr.pdf.

109. Основи митного законодавства держав-учасниць СНД від 10.02.1995 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_509.

110. Модельний митний кодекс для держав-учасниць СНД від 25.11.2008 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/997_k52.

111. Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи від 05.07.2001 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_937.

112. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.

113. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

114. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

115. Про деякі питання практики вирішення справ, пов'язаних із застосуванням митного законодавства (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим адміністративним судом України) : оглядовий лист

Вищого адміністративного суду України від 23.04.2008 № 720/100/13-08 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v13-0760-08>.

116. Граве А. В. Таможенное право : учебный курс (учебно-методический комплекс) / А. В. Граве. – М. : МИЭМП, 2010. – 95 с.

117. Международное публичное право : учебник / Л. П. Ануфриева, К. А. Бекашев, Е. Г. Моисеев [и др.] ; отв. ред. К. А. Бекашев. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 1008 с.

118. Зайков Д. Е. Таможенное право : учебный минимум / Д. Е. Зайков. – М. : Юриспруденция, 2008. – 24 с.

119. Шумилов В. М. Всемирная торговая организация: право и система : учебное пособие / В. М. Шумилов. – М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2006. – 208 с.

120. Мальський О. М. Міжнародне торговельне право : навчальний посібник / О. М. Мальський, А. М. Ягольник. – К. : Знання, 2005. – 595 с.

121. Заключний акт і звіт ЮНКТАД від 15.06.1964 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЮНКТАД. – Режим доступу : http://unctad.org/en/Docs/econf46d141vol1_en.pdf.

122. Осика С. Г. Генеральна угода з тарифів та торгівлі як основа універсального міжнародно-правового регулювання світової торгівлі / С. Г. Осика, В. Т. Пятницький, А. С. Осика // Серія: Система Світової організації торгівлі як основа регулювання глобальних торговельних процесів. – К. : УАЗТ, 1999. – 204 с.

123. Скурко Е. В. ВТО: введение в правовую систему / Е. В. Скурко ; [под ред. В. М. Шумилова]. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 96 с.

124. Харчук О. О. Принципи міжнародного економічного права в умовах глобалізації світових господарських відносин : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Харчук Олександр Олександрович. – К., 2010. – 209 с.

125. Schwarzenberger G. The Principles and Standards of International Economic Law / G. Schwarzenberger // RCADI. – Vol. 117-(1966-I). – The Hague, 1981. – P. 1–98.

126. Шумилов В. М. Международное экономическое право : учебник / В. М. Шумилов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. – 512 с.

127. Шумилов В. М. Международное экономическое право в эпоху глобализации : монография / В. М. Шумилов. – М. : Международные отношения, 2003. – 272 с.

128. Шумилов В. М. Международное публичное экономическое право : учебное пособие / В. М. Шумилов. – М. : НИМП, 2001. – 288 с.

129. Вельяминов Г. М. Международное экономическое право и процесс (Академический курс) : учебник / Г. М. Вельяминов. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 496 с.

130. Богуславский М. М. Международное экономическое право / М. М. Богуславский. – М. : Междунар. отношения, 1986. – 304 с.

131. Шатров В. В. Международное экономическое право : учебное пособие / В. В. Шатров. – М. : Изд-во УДН, 1990. – 116 с.

132. Система управления рисками в деятельности таможи [Электронный ресурс] / Сайт: Таможенный портал «Алеут-брокер». – Режим доступа : <http://aleut-broker.su/novosty/sistema-upravlenija-riskami-v-dejatelnosti-tamozhni>.

133. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення багатofункціональної комплексної системи «Електронна митниця» України» від 17.09.2008 № 1236-р [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/1236-2008-%D1%80>.

134. Митні інформаційні технології : навчальний посібник / О. Ф. Волик, О. В. Кашеєва, І. В. Дорда та ін. ; за ред. П. В. Пашка; передмова А. В. Толстоухова. – К. : Знання, 2011. – 391 с.

135. Переверзева Г. Г. Удосконалення митно-тарифного регулювання в Україні шляхом впровадження системи «Електронна митниця» /

Г. Г. Переверзева // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2012. – Вип. 4 (75). – С. 79–82.

136. Лазуренко В. О. Спрощення митних процедур – перспективи для держави та бізнесу [Електронний ресурс] / В. О. Лазуренко. – Режим доступу : <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2331/1/Lasu-renko.pdf>.

137. Хартія економічних прав та обов'язків держав від 12.12.1974 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_077//.

138. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навчальний посібник / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – К. : Знання, 2008. – 406 с.

139. Митне право України : навчальний посібник / за заг. ред. В. В. Ченцова. – К. : Істина, 2007. – 283 с.

140. Економіка зарубіжних країн : навчальний посібник. – 4-те вид., переробл. та допов. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 292 с.

141. Михайлицька М. Податки України: Які? За що? Скільки? / М. Михайлицька. – Х. : Фактор, 2014. – 96 с.

142. Міжнародні організації : навчальний посібник / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 440 с.

143. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навчальний посібник / Н. В. Пронюк. – К. : КНТ, 2008. – 344 с.

144. Міжнародне право : навчальний посібник / за заг. ред. М. В. Буроменського. – К. : ЮрІнком Інтер, 2006. – 335 с.

145. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй (ООН; United Nations, UN) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/>.

146. Осика С. Г. Світова організація торгівлі : підручник / С. Г. Осика, В. Т. Пятницький. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : К. І. С., 2001. – 491 с.

147. Бородулина Л. П. Международные экономические организации : учебное пособие / Л. П. Бородулина, И. А. Кудряшова, В. А. Юрга. – М. : Экономистъ, 2005. – 298 с.

148. Мережко О. О. Правове регулювання світової торгівлі в системі ГАТТ/СОТ / О. О. Мережко, М. І. Неліп. – К. : Наукова думка, 1999. – 103 с.
149. Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів : тексти офіційних документів. – К. : Вид-во «Вимір», Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – 520 с.
150. Mikuriya, Kunio (2007), Supply Chain Security: The Customs Community's Response, World Customs Journal, Vol. 1, No. 2
151. Крилова Н. В. Міжнародна торгівля : навчальний посібник / Н. В. Крилова. – К. : Знання, 2008. – 365 с.
152. Список стран-членов ВТО [Электронный ресурс] / Сайт Комитета РСПП по торговой политике и ВТО. – Режим доступа : <http://www.rgwto.com/wto.asp?id=5223>.
153. Постанова Верховної Ради України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради митного співробітництва 1950 року» від 19.06.1992 № 2479-ХІІ [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2479-12>.
154. Єгоров О. Б. Митна економіка (Україна – СОТ – ЄС) : посібник / О. Б. Єгоров. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 226 с.
155. Конвенція про тимчасове ввезення від 26.06.1990 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_472.
156. Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_079.
157. Международные экономические отношения : учебник для ВУЗов / Е. Ф. Жуков, Т. И. Капаева, Л. Т. Литвиненко и др. ; под ред. проф. Е. Ф. Жукова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 485 с.
158. Киреев А. П. Международная экономика : учебное пособие для ВУЗов : в 2 ч. Ч. 1. Международная микроэкономика: движение товаров и

факторов производства / А. П. Киреев. – М. : Международные отношения, 1997. – 416 с.

159. Ломакин В. К. Мировая экономика : учебник / В. К. Ломакин. – 3-е изд., стереотип. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2007. – 672 с.

160. The NAFTA Secretariat [Электронный ресурс] / Офіційний сайт Північноамериканської асоціації вільної торгівлі (НАФТА). – Режим доступу : <https://www.nafta-sec-alena.org/Default.aspx?tabid=85&language=en-US>.

161. North American Free Trade Agreement, 01.01.1994 [Электронный ресурс] / Офіційний сайт НАФТА. – Режим доступу : <https://www.nafta-sec-alena.org/Default.aspx?tabid=97&language=en-US>.

162. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами» від 22.05.2012 № 581 [Электронный ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0916-12>.

163. The Global Enabling Trade Report, 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.internationaltransportforum.org/Proceedings/Border2009/09Drzeniek.pdf>.

164. Association of Southeast Asian Nations [Электронный ресурс] / Офіційний сайт АСЕАН. – Режим доступу : <http://www.aseansec.org/asean-anthem/>.

165. Declaration of ASEAN Concord of 24.02.1976 [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/1976Declaration.pdf>.

166. Declaration of ASEAN Concord II, 2003 [Электронный ресурс] / Офіційний сайт АСЕАН. – Режим доступу : <http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/2003Declaration.pdf>.

167. Договор о дружбе и сотрудничестве в Юго-Восточной Азии от 24.02.1976 [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://russia.best-pravo.ru/fed1991/data03/tex15713.htm>.

168. Статут АСЕАН від 20.11.2007 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт АСЕАН. – Режим доступу : <http://www.aseansec.org/ASEAN-Charter.pdf>.
169. Офіційний сайт Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН; Association of Southeast Asian Nations, ASEAN) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aseansec.org/>.
170. Регламент (ЕС) №450/2008 Европейского парламента и Совета от 23.04.2008 г., устанавливающий Таможенный кодекс ЕС (модернизированный Таможенный кодекс) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CE-LEX:32008R0450>.
171. Овчинников С. Н. Международно-правовое регулирование таможенных отношений в АСЕАН / С. Н. Овчинников // Евразийский юридический журнал. – 2012. – № 5. – С. 36–39.
172. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
173. Agreement to Establish and Implement the ASEAN Single Window 09.12.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/agreement-to-establish-and-implement-the-asean-single-window-kuala-lumpur-9-december-2005-2>.
174. Офіційний сайт Виконавчого комітету СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cis.minsk.by/page.php?id=664>.
175. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав від 08.12.1991 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_077.
176. Европейское международное право : учебник / отв. ред.: Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчкова, П. В. Саваськов. – М. : Междунар. отношения, 2005. – 408 с.
177. Статут СНД від 22.01.1993 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/997_033.

178. Официальный сайт Таможенного союза Белоруссии, Казахстана и Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eurasiancommission.org/ru/Pages/default.aspx>.

179. Угода про формування Єдиного економічного простору від 19.09.2003 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_990.

180. Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про ратифікацію Митної конвенції, що стосується контейнерів» від 26.07.1976 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.liga-zakon.ua/l_doc2.nsf/link1/UP761126.html.

181. Угода про принципи митної політики від 13.03.1992 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_108.

182. Угода про спрощення та уніфікацію процедур митного оформлення на митних кордонах від 08.07.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_701.

183. Таможенный кодекс государств-участников СНГ (модельный) от 05.07.2001 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_k52.

184. Угода про порядок митного контролю товарів, що переміщуються між державами-учасниками Угоди про створення зони вільної торгівлі від 08.10.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_267.

185. Соглашение о единой Товарной номенклатуре внешнеэкономической деятельности Содружества Независимых Государств от 03.11.1995 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_158.

186. Офіційний сайт Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС; Eurasian Economic Community, EurAsEC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.evrazes.com/](http://www.evrazes.com/).

187. Договір про заснування Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС) від 10.10.2000 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.evrazes.com/docs/view/3>.

188. Решение XIV заседания Совета руководителей таможенных служб при Интеграционном Комитете ЕвразЭС «Протокол о единых подходах в применении информационных технологий при таможенном контроле за перемещением товаров и транспортных средств через границы государств-членов Евразийского экономического сообщества» от 19.12.2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://base.spin-form.ru/show_doc.fwx?rgn=3873.

189. Приложение № 5 к постановлению Бюро МПА «Концепция Основ таможенного законодательства ЕвразЭС» от 16.06.2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ipaeurasec.org/docs-down/base_custom.pdf.

190. Дюмулен И. И. Международная торговля. Тарифное и нетарифное регулирование / И. И. Дюмулен. – М. : ВАВТ, 2004. – 529 с.

191. Ківалов С. В. Всесвітня митна організація: історія та сучасність / С. В. Ківалов // Митна справа. – 2009. – № 6. – С. 3–9.

192. Митна конвенція, що стосується контейнерів від 02.12.1972 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c34.

193. Комюніке, приурочене до відкриття саміту Великої двадцятки, присвяченого проблемам світової фінансової кризи від червня 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/site-core/shell/Controls/Rich%20Text%20Editor/~media/E7CF1749DF754A479447AE A7C1D31547.ashx>.

194. Закон України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінній редакції згідно з Додатком I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про

спрощення і гармонізацію митних процедур» від 05.10.2006 № 227-V [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/227-16>.

195. Сандровский К. К. Таможенное право Украины : учебное пособие / К. К. Сандровский. – К. : Вентури, 2000. – 208 с.

196. Протокол про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_005.

197. Договор о Таможенном союзе и Едином экономическом пространстве (ЕЭП) от 26.02.1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/mdogov/megd2719.htm>.

198. Додаток I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_006.

199. Додаток II до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_007.

200. Додаток III до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_008.

201. Рекомендация ЭЕК ООН № 25 «Использование стандарта Организации Объединенных Наций для электронного обмена данными в управлении, торговле и на транспорте (ЭДИФАКТ ООН)» от 01.09.1996 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_990.

202. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про тимчасове ввезення» від 24.03.2004 № 1661-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1661-15>.

203. Райкова А. Ю. Международно-правовые аспекты упрощения и гармонизации таможенных процедур: на примере международных таможенных конвенций по карнетам А.Т.А. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право; европейское право» / А. Ю. Райкова. – М., 2009. – 25 с.

204. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про надання Торгово-промислової палаті України повноважень виступати гарантуючою організацією, що видає в Україні книжки (карнети) А.Т.А.» від 31.12.2004 № 988-р [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/988-2004-%D1%80>.

205. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі книжок (карнетів) А.Т.А.» від 29.11.2006 № 1654 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1654-2006-%D0%BF>.

206. Шорников А. В. Участие Российской Федерации в международном таможенном регулировании: международно-правовые аспекты : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право; европейское право» / Шорников Алексей Владимирович. – М., 1999. – 194 с.

207. Внешнеэкономическая деятельность предприятия : учебник для ВУЗов / Л. Е. Стровский, С. К. Казанцев, Е. А. Паршина и др. ; под ред. проф. Л. Е. Старовского. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 823 с.

208. Указ Президента України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів» від 17.05.2002 № 466/2002 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466/2002>.

209. Ценжарик М. К. Электронные документы в таможенном контроле: российский и международный опыт / М. К. Ценжарик, Е. Г. Ефимова // Проблемы современной экономики. – СПб., 2006. – № 1/2. – С. 33–37.
210. Resolution du Conseil de Cooperation Douaniere relative au Cadre de Normes visant a securiser et a faciliter le commerce mondial // Cadre de normes SAFE de l'OMD. – Bruxelles : Organisation mondiale des douanes, 2007. – P. 65–66.
211. Губенко В. І. Стратегія співробітництва України: СОТ, ЄС, МС, ЦАР / В. І. Губенко // Наукове забезпечення процесів реформування соціально-економічних відносин в умовах глобалізації : матеріали VII науково-практичної конференції, 24–26 квітня 2013 р. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2013. – С. 74–76.
212. Система світової торгівлі ГАТТ/СОТ в документах / Серія: Система Світової організації торгівлі як основа регулювання глобальних торговельних процесів. – К. : УАЗТ, 2000. – 598 с.
213. Митне право України : навч. посіб. / Ю. М. Дьомін, С. Ю. Дьоміна, Н. М. Железняк та ін. ; за заг. ред. О. Х. Юлдашева. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 232 с.
214. Угода про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі : [угода Світової організації торгівлі від 15.04.1994] [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_011.
215. Інституційні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі : монографія / Серія: Система Світової організації торгівлі як основа регулювання глобальних торговельних процесів / С. Г. Осика, О. В. Оніщук, А. С. Осика та ін. – К. : УАЗТ, 2000. – 288 с.
216. Каленський М. М. Митна вартість імпортованих товарів : монографія / М. М. Каленський, А. Д. Войцещук, І. Г. Бережнюк. – К., 2005. – 224 с.
217. Б. В. Бабін Передумови використання програмного регулювання у сучасному міжнародному праві / Б. В. Бабін // Держава і право. Збірник наукових

праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 46. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – С. 519-527

218. Офіційний сайт Світової організації торгівлі (СОТ; World Trade Organization, WTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr02_e.htm.

219. Угода про передвідвантажувальну інспекцію 15.04.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_012.

220. Зенкин И. В. Право Всемирной торговой организации : учебное пособие по праву ВТО / И. В. Зенкин. – М. : Международные отношения, 2003. – 248 с.

221. Угода про правила визначення походження від 20.09.1986 [Електронний ресурс] // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. – К. : Вид-во «Вимір», Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – С. 224–236. – Режим доступу : <http://www.wto.ru/documents.asp?f=sogl&t=13>.

222. Угода про технічні бар'єри у торгівлі від 15.04.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_008.

223. Регулювання ринків товарів і послуг на засадах норм і принципів системи ГАТТ/СОТ : монографія / Серія: Система Світової організації торгівлі як основа регулювання глобальних торговельних процесів / С. Г. Осика, В. Т. Пятницький, О. В. Оніщук та ін. – К. : УАЗТ, 2000. – 336 с.

224. Декларация министров ВТО от 14.11.2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://trade.ecoaccord.org/dokha/dokha_declaration.htm.

225. Доха. Программа развития ВТО, 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/MDODic-Term.FindHelp?p_file=22&p_page=5627.

226. Рекомендация ЕЭК ООН № 1 «Формуляр-образец ООН для внешнеторговых документов», март 1981 [Электронный ресурс].– Режим доступа : http://zakonrus.ru/asmар/r_oon1.htm.

227. Информационное приложение к Рекомендации № 1 «Применение формуляра-образца ООН. Руководящие принципы и примеры» от 26.03.2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.lawru-ssia.ru/bigtexts/law_2923/index.htm.

228. Офіційний сайт Економічної та Соціальної Ради (ЕКОСОС; ECOSOC, Economic and Social Council) [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/ecosoc/>.

229. Trade Data Elements Directory (TDED) [Електронний ресурс]. UNTDED, 2005. ISO 7372:2005. – New York and Geneva : United Nations, 2005. – 124 p. – Режим доступа : <http://www.unecе.org/trade/untdid/UNTDED2005.pdf>

230. Рекомендация ЕЭК ООН № 13 «Упрощение идентифицированных правовых проблем в процедурах импортной таможенной очистки», март 1979 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwspt.htm>.

231. Рекомендация ЕЭК ООН и СЕФАКТ ООН № 18 «Меры по упрощению процедур международной торговли», октябрь 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cntd.ru/458204339.html>.

232. Рекомендация ЕЭК ООН и СЕФАКТ ООН № 33 «Создание механизма «единого окна», июнь 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.unecе.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec33/rec33_trd352r.pdf.

233. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / [О. М. Вакульчик та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Вакульчик ; Держ. НДІ митної справи, Акад. митної служби України. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2014. – 207 с.

234. Рекомендация ЕЭК ООН и СЕФАКТ ООН № 34 «Упрощение и стандартизация данных для международной торговли», декабрь 2010.

[Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.unecse.org/file-admin/DAM/cefact/recommendations/rec34/ECE_TRADE_C_CEFACCT_2010_13R_r1.pdf.

235. Рекомендация ЕЭК ООН и СЕФАКТ ООН № 35 «Выработка правовой основы системы «единого окна» в международной торговле», октябрь 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://tfig.itcilo.org/RUS/contents/recommendation-35.htm>.

236. Апостолов М. «Единое окно»: ключевой инструмент упрощения процедур торговли и надлежащего управления [Электронный ресурс] / М. Апостолов. – Режим доступа : <http://transport-journal.com/komentarii-obzori/edynoe-okno-klyuchevoj-ynstrument-uproschenyya-protsedur-torhovly-y-nadlezhascheho-upravlenyya>.

237. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД; United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctad.org/>.

238. The ASYCUDA Programme (Автоматизована система обробки митних даних АСОМД ЮНКТАД, ASYCUDA UNCTAD – Automated System for Customs Data) 1981 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asycuda.org/programme.asp>.

239. Наказ Державної митної служби України «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Державної митної служби України» від 04.11.2010 № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/data/normativ/000/000/62603/2.doc>.

240. Бершадська Т. В. Економічна та соціальна географія світу / Т. В. Бершадська. – Т. : Підручники та посібники, 2003. – 296 с.

241. Віденська конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_003.

242. НАФТА – Североамериканская зона свободной торговли [Электронный ресурс] / Сайт: Мировая экономика, финансы и инвестиции. – Режим доступа : <http://www.globfin.ru/info/nafta.htm>.

243. Agreement on The Global System of Trade Preferences Among Developing Countries of 12.04.1988 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://unctad.org/en/Docs/ditcmisc57_en.pdf.

244. Таможенное регулирование в США [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://diplomadviser.info/2010/08/24/artikle-31/>.

245. Елин В. А. Таможенные модели для Таможенного союза [Электронный ресурс] / В. А. Елин. – Режим доступа : <http://www.kazedu.kz/referat/200899>.

246. Угода про загальний ефективний преференційний тариф (ЗЕПТ) від 28.01.1992 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/agreement-on-the-common-effective-preferential-tariff-cept-scheme-for-the-asean-free-trade-area-afta>.

247. Международно-правовое регулирование таможенных отношений в АСЕАН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1300:2012-06-14-07-52-07&catid=116:2011-09-19-12-34-31&Itemid=1.

248. Кодекс митного управління АСЕАН від 18.03.1983 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-customs-code-of-conduct-1995>.

249. ASEAN Agreement on Customs of 01.03.1997 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-agreement-on-customs>.

250. ASEAN Harmonized Tariff Nomenclature (AHTN), 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tariffcommission.gov.ph/Agriculture%20Public%20Hearing%20Ch.%201-24%20Dec.%206,%202011%20Final.pdf>.

251. Рамкова угода щодо спрощення транзиту товарів від 16.12.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-framework-agreement-on-the-facilitation-of-goods-in-transit-2>.

252. Об'єднання АСЕАН+3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/news/item/asean-plus-three-cooperation>.

253. Framework Agreement On Comprehensive Economic Co-Operation Between The Association Of South East Asian Nations And The People's Republic Of China of 04.11.2002 (Рамкова угода про багатостороннє економічне співробітництво між АСЕАН і КНР від 04.11.2002 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/archive/ASEAN-China.pdf>.

254. Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN-China Strategic Partnership for Peace and Prosperity of 07.10.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/news/item/plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-china-strategic-partnership-for-peace-and-prosperity>.

255. ASEAN Political-Security Community: ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime (AMMTC): ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime Plus China (AMMTC+China): Plan of Action for The Memorandum of Understanding between The Association of Southeast Asian Nations and The People's Republic of China, 06.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/component/zoo/item/asean-political-security-community-asean-ministerial-meeting-on-transnational-crime-ammtc-asean-ministerial-meeting-on-transnational-crime-plus-china-ammtcchina-plan-of-action-for-the-memorandum-of-understanding-between-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-peoples-republic-of-china-06-2011?highlight=YToxMTp7aToW03M6MTA6Im1lbW9yYW5kdW0iO2k6MTtzOjI6Im9mIjtpOjI7czoZoiJvZiciO2k6MztzOjEzOiJ1bmRlcjN0YW5kaW5nIjtpOjQ7czo1OiJkaGluYSI7aTo1O3M6NzoiY2hpbmEncyI7aTo2O3M6NjoiY2hpbmEnIjtpOjc7aToyMDExO2k6ODtzOjEzOiJtZW1vcmluZGVtIG9mIjtpOjk7czoYnzoibWVtb3JhbmR1bSBvZiB1bmRlcjN0YW5kaW5nIjtpOjEwO3M6MTY6Im9mIHVuZGVyc3RhbmRpbmciO30>.

256. Договір про створення Економічного союзу від 24.09.1993 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_035.

257. Угода про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах від 15.04.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_222.

258. Угода про створення зони вільної торгівлі від 15.09.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/997_051.

259. Протокол про організацію обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митні кордони держав-учасниць СНД від 21.11.2008 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_j35.

260. Угода про порядок транзиту через території держав-учасниць СНД від 04.06.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_202.

261. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.

262. Структура ЄврАзЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.evrazes.com/about/structure>.

263. Договір о Таможенном кодексе Таможенного союза Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации от 27.11.2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tsouz.ru/Docs/Pages/mgs4proekt.aspx>.

264. Таможенный кодекс Таможенного союза Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации (дополнение к Договору о Таможенном кодексе Таможенного союза) от 27.11.2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tsouz.ru/Docs/Ko-deks3/razdel1/Pages/tkg11.aspx>.

265. Таможенный кодекс Таможенного союза / под ред. Г. Ю. Касьяновой. – М. : АБАК, 2014. – 256 с.
266. Офіційний сайт Міжпарламентської Асамблеї Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕс; EurAsEC, Eurasian Economic Community) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ipaeurasesec.org/>.
267. Решение Совета Евразийской экономической комиссии «Единый таможенный тариф Таможенного союза Республики Беларусь, Республики Казахстан и Российской Федерации» от 16.07.2012 № 54 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eurasiancommission.org/ru/act/trade/catr/ett/Pages/default.aspx>.
268. Решение Коллегии Евразийской экономической комиссии «О внесении изменений в единую Товарную номенклатуру внешнеэкономической деятельности Таможенного союза и Единый таможенный тариф Таможенного союза в отношении отдельных видов моторных железнодорожных вагонов» от 05.02.2014 № 14 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eurasiancommission.org/ru/Lists/EECDocs/635272796486662594.pdf>.
269. Указ Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 24.12.2012 № 726/2012 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/726/2012>.
270. Лист Державної митної служби України «Щодо міжнародних договорів з питань співробітництва у митній сфері» від 27.10.2009 № 22/1-1010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/shodo-mizhnarodnih-dogovoriv-z-pitan-spivrobotnictva-u-mitni-doc4024.html>.
271. Рекомендація РМС про взаємну адміністративну допомогу від 05.12.1953 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance/instruments-and-tools/~/_media/609154432CFA47B79B2D4FCFFF815979.ashx.
272. Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / [І. Г. Бережнюк та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон.

наук, доц. І. Г. Бережнюка ; Держ. НДІ митної справи. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2014. – 287 с.

273. Угода про взаємну адміністративну допомогу в митних справах між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Бельгія від 01.07.2002 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/056_014.

274. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісламської Республіки Іран про взаємну допомогу в митних справах» від 29.04.2002 № 588 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/364_011.

275. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 20.11.2009 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/994_990.

276. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України, Урядом Республіки Молдова та Європейською комісією щодо місії Європейської комісії з надання допомоги в питаннях кордону в Україні та Республіці Молдова від 07.10.2005 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_235.

277. Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eubam.org/files/PressPack_UKR_EUBAM.pdf.

278. Офіційний сайт Місії ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eubam.org/ru/press/news/1682>.

279. Протокол між Державною митною службою України і Федеральною митною службою (ФМС Росії) щодо організації обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України і Російської Федерації від 11.11.2008 [Електронний ресурс] /

Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_349.

280. Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України, Державною митною службою України і Департаментом прикордонних військ Республіки Молдова, Митним Департаментом Республіки Молдова про організацію спільного контролю в міжнародному пункті пропуску для автомобільного сполучення «Росошани – Бричень» від 12.01.2004 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/498_128.

281. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навчальний посібник / М. І. Дідківський. – К. : Знання, 2006. – 462 с.

282. Лист Міністерства доходів і зборів України «Щодо судових спорів стосовно визначення (коригування) митної вартості товарів» від 07.05.2014р. №10441/7/99-99-10-03-01-17 [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://document.ua/shodo-sudovih-sporiv-stosovno-viznachennja-koriguvannja-mitn-doc189382.html>

283. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур» від 15.02.2011 № 3018-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3018-17>.

284. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення зміни до Закону України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур» від 02.11.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=38929&pf35401=17678>

285. Закон України «Про участь України у Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП» від 15.07.1994 № 117/94-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/117/94-%D0%B2%D1%80>.

286. Указ Президента України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах» від 04.07.2002 № 616/2002 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616/2002>.

287. Співробітництво України зі Світовою організацією торгівлі [Електронний ресурс] / Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України : <http://www.me.gov.ua/> – Режим доступу : <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/wto/ukr/981.html>.

288. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 № 615/98 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>.

289. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

290. Энциклопедический словарь экономики и права [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/contents.nsf/dic_eco-nomic_law/.

291. Пахомов С. І. Митний контроль як засіб забезпечення митної справи в Україні: адміністративно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / С. І. Пахомов; Одеський держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 1997. – 17 с.

292. Рабінович П. М. Права людини і громадянина : навчальний посібник / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2004. – 464 с.

293. Філатов В. В. Імплементация міжнародних норм до митного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Філатов Віктор Вікторович. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2012. – 200 с.

294. Давиденко Л. М. Забезпечення прав і свобод громадян при здійсненні митних процедур (організаційно-правові аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Давиденко Леонід Миколайович. – Д. : Академія митної служби України, 2007. – 209 с.

295. Указ Президента України «Про серйозні недоліки в роботі Державної митної служби України» від 24.10.2003 № 1208 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1208/2003>.

296. Наказ Державної митної служби України «Про проведення експерименту з використання електронної форми декларування» від 15.09.2004 № 671 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1451-04>.

297. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 574 та від 1 березня 2002 р. № 243» від 02.03.2010 № 212 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/212-2010-%D0%BF>.

298. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 № 852-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.

299. Наказ Державної митної служби України «Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи електронного декларування товарів» від 18.10.2006 № 907 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MK061325.html.

300. Офіційний сайт Державної митної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua/>.

301. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/media-tsentr/novini/104908.html>.

302. На Запоріжжі в електронному вигляді оформлено 99,6 % митних декларацій. Стаття від 14.10.2014 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/168512.html>.

303. Більше п'яти сотень попередніх митних декларацій оформлено Івано-Франківською митницею. Стаття від 10.09.2014 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/164025.html>.

304. На Дніпропетровщині 95 % митних декларантів обирають сучасні ІТ-технології [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної митної служби України. – Режим доступу : <http://www.crimea-sta.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/133157.html>.

305. Клієнти Вінницької митниці економлять 3,5 години на оформленні митної декларації [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної митної служби України. – Режим доступу : <http://www.crimea-sta.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/132551.html>.

306. Східною митницею кількість митних оглядів при митному оформленні товарів зменшено до 1,5 % [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної митної служби України. – Режим доступу : <http://www.crimea-sta.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/132294.html>.

307. Обличчям до людей : Концепція реформування діяльності митної служби України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної митної служби України. – Режим доступу : http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/article?art_id=2213039&cat_id=2213024.

308. Угода між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво у митних справах від 24.03.1997 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/031_069.

309. Митний кодекс спрощує життя підприємцям і громадянам [Електронний ресурс] / Сайт Західної інформаційної корпорації. – Режим доступу : <http://zik.ua/ua/news/2012/06/01/351605>.

310. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 № 2673-ХІІ [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>.

311. Закон України «Про транзит вантажів» від 20.10.1999 № 1172-ХІV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1172-14>.

312. З початку року Південною митницею Міндоходів оформлено майже 42 000 електронних митних декларацій [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/152391.html>.

313. Київець О. В. У пошуках міжнародного права: переосмислюючи джерела : монографія / О. В. Київець. – Кам'янець-Подільський : ПП «Видавництво «Оіюм», 2011. – 480 с.

314. Київець О. В. Джерела міжнародного права : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / О. В. Київець. – К., 2012. – 36 с.

315. Білорус І. О. Правосуб'єктність міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації міжнародного економічного права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / І. О. Білорус. – Х., 2005. – 21 с.

316. Київець О. В. Міжнародне торгове право : навчальний посібник / О. В. Київець, В. О. Голубєва. – К. : КНЕУ, 2010. – 450 с.

317. Международное торговое право : учебное пособие / [А. Ю. Бушев, К. К. Лебедев, В. Ф. Попондопуло, О. Ю. Скворцов] ; под общ. ред. В. Ф. Попондопуло. – М. : Омега-Л, 2005. – 472 с.

318. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження : науково-практичний посібник / В. Мароха, Н. Олійник,

О. Омельченко та ін. ; за науковою редакцією А. В. Мазура. – К. : ТОВ «Ніка-Прінт», 2005. – 832 с.

319. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку : монографія / Д. Г. Лукьяненко, А. М. Поручник, А. М. Колот та ін. – К. : КНЕУ, 2011. – 703 с.

320. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : монография / Д. Лукьяненко, В. Колесов, А. Колот и др. – К. : КНЭУ, 2013. – 466 с.

321. Соглашение Белоруси, Казахстана, Российской Федерации, Украины о формировании Единого экономического пространства від 19.09.2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2003/09/52478.shtml>.

322. Соглашение ЕврАзЭС о применении специальных защитных, антидемпинговых и компенсационных мер по отношению к третьим странам от 25.01.2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ipaeurasec.org/docsdwn/sogl_antidemping.pdf.

323. Соглашение ЕврАзЭС о проведении согласованной политики в области технического регулирования, санитарных и фитосанитарных мер от 25.01.2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ipaeurasec.org/docsdwn/sogl_fitosanitar.pdf.

324. Соглашение ЕврАзЭС об едином таможенно-тарифном регулировании от 25.01.2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ipaeurasec.org/docsdwn/edin_tam_tarif.pdf.

325. Соглашение ЕврАзЭС об единых мерах нетарифного регулирования в отношении третьих стран от 25.01.2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ipaeurasec.org/docs-down/edin_mer_netarif.pdf.

326. Соглашение ЕврАзЭС об определении таможенной стоимости товаров, перемещаемых через таможенную границу Таможенного союза от 25.01.2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ipaeurasec.org/docsdwn/sogl_tam_stoimost.pdf.

327. Перепьолкін С. М. Міжнародне митне співробітництво: Рамкові стандарти Всесвітньої митної організації / С. М. Перепьолкін // Митна справа. – 2007. – № 1. – С. 6–11.

328. Митна енциклопедія : у 2 т. / редкол.: І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. – Т. 2. – 536 с.

329. Технічні засоби митного контролю : підручник / І. І. Кельман, Є. К. Вільковський, І. В. Ємченко та ін. – Львів : Тріада плюс, 2007. – 392 с.

330. Техническое примечание ЮНКТАД № 5 «Пост-таможенный аудит» от 05.10.2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://unctad.org/en/Docs/TN05_PostClearanceAudit.pdf.

331. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций от 24.10.1970 [Электронный ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_569.

332. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_055.

333. Кузьмин Э. Л. Международное экономическое право : учеб. пособие / Э. Л. Кузьмин ; отв. ред. К. А. Бекашев. – М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2007. – 200 с.

334. Офіційний сайт Європейського Союзу (ЕС; European Union, EU) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/index_en.htm.

335. EU member countries [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Європейського Союзу. – Режим доступу : http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/index_en.htm.

336. Регламент Ради (ЄЕС) N 2913/92, що засновує Митний кодекс співтовариства від 12.10.1992 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_742.

337. Регламент комісії (ЕЭС) № 2454/93 от 02.07.1993 г., устанавлюючий положення по реалізації Регламенту Ради (ЕЭС) № 2913/92, устанавлюючого Таможенний кодекс [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Європейського Союзу. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1405659727228&uri=CELEX:31993R2454>.

338. Офіційний сайт Північноамериканської асоціації вільної торгівлі (НАФТА; North American Free Trade Association NAFTA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.naftanow.org/default_en.asp.

339. Декларація РМС про сумлінність митних службовців, 1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/about-us/legal-instruments/declarations.aspx>.

340. Дем'янчук С. Г. Аналітико-статистичні моделі для прогнозування та підвищення ефективності функціонування систем митного контролю : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / С. Г. Дем'янчук ; Нац. транспорт. ун-т. – К., 2005. – 19 с.

341. Декларація тисячелеття ООН от 08.09.2000 № 55/2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.ra-da.gov.ua/laws/show/995_621. – N.-Y. : United Nations Department of Public Information, 2011. – 310 p.

343. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка : навчальний посібник / Ю. Г. Козак. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.

344. Technical Note UNCTAD № 15 «Pre-arrival Customs processing» («Попередня митна обробка») від 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unctad.org/en/Docs/TN15_PreArrivalClearance.pdf.

345. Коламбус – декларація міністрів з ефективності торгівлі від 17.10.1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sunsite.icm.edu.pl/untpdc/tei/columbus.html>

UNCTAD/WTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intracen.org/uploadedFiles/CPD%202012%20Russian%20for%20web.pdf>.

347. Шреплер Х.-А. Международные экономические организации : справочник / Х.-А. Шреплер ; пер. с англ. С. А. Тюпаева, И. Н. Фомичева. – М. : Международные отношения, 1999. – 456 с.

348. Integrated Framework (If) For Trade-Related Technical Assistance For Least Developed Countries, 2005 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЮНКТАД. – Режим доступу : http://unctad.org/en/Docs/ldc20052_en.pdf.

349. Офіційний сайт Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ; United Nations Commission on International Trade Law, UNCITRAL) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uncitral.org/uncitral/index.html>.

350. Конвенція про створення Ради митного співробітництва від 15.12.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_184.

351. WCO Goals [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/about-us/what-is-the-wco/goals.aspx>.

352. Офіційний сайт Міжнародної торгової палати (МТП; International Chamber of Commerce, ICC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iccwbo.org/>.

353. Карро Д. Международное экономическое право : учебник / Д. Карро, П. Жюйар ; пер. с франц. В. П. Серебренникова, В. М. Шумилова. – М. : Междунар. отношения, 2001. – 608 с.

354. Митна конвенція про тимчасове ввезення професійного обладнання від 08.06.1961, Брюссель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/about-us/legal-instruments/conventions.aspx>.

355. Митна конвенція про порядок тимчасового ввезення товарів для демонстрації на виставках, ярмарках, конференціях, подібних заходах від 08.06.1961, Брюссель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/about-us/legal-instruments/conventions.aspx>.

356. Угода ЮНЕСКО про ввезення матеріалів освітнього, наукового та культурного характеру, 1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_311.

357. Corruption at the Customs: combating corruption at the customs administration / Boris Begoviæ [et al.]. – Belgrade : Center for Liberal-Democratic Studies (Belgrade, Goragraf), 2002. – 166 p.

358. Columbus Programme World Customs Organization. Січень 2006 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВМО. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/topics/capacity-building/activities-and->.

359. Customs Environment World Customs Organization. 20.09.2012 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВМО. – Режим доступу : http://www.wcoomd.org/home_about_us_strategic_plan.htm.

360. Митна служба України в системі державного управління : підручник / С. С. Серьогін, В. В. Ченцов, П. В. Пашко та ін. – Дніпропетровськ : АМСУ, 2008. – 361 с.

361. Strategic Plan 2013/2014 to 2015/2016 World Customs Organization [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВМО. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org/en/about-us/what-is-the-wco/~~/media/WCO/Public/Global/PDF/About%20us/Administrative%20Documents/Strategic%20Plan%20part%20I%20Members%20and%20Public.ashx>.

362. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок встановлення та застосування правила адвалерної частки та виконання виробничих і технологічних операцій» від 20.12.2006 № 1765 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1765-2006-%D0%BF>.

363. Применение принципов и положений Соглашения по техническим барьерам в торговле ВТО при разработке и применении технических регламентов и стандартов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://expert.gost.ru/MAP.php?ID=TR/HTML/TR_WT_0001.html.

364. Технічна примітка ЮНКТАД № 3 «Використання автоматизованих митних систем» від 31.12.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unctad.org/en/Docs/TN03_CustomsAutomation-Systems.pdf.

365. Кондрашова В. А. Управление рисками при осуществлении таможенных операций с товарами, ввозимыми на территорию Таможенного союза : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 08.00.05 / В. А. Кондрашова. – М., 2013. – 23 с.

366. Технічна примітка ЮНКТАД № 12 «Управління ризиками у митних процедурах» від 31.10.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctad.org/en/Pages/Publications/Trade-Facilitation-Technical-Note.aspx>.

367. Компендиум рекомендацій СЕФАКТ ООН по упрощенню процедур торгівлі от 26.03.2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://docs.pravo.ru/document/view/28412688/28891661/>

368. Торгово-аналітична та інформаційна система (ТРЕЙНС) ЮНКТАД, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://r4d.dfid.gov.uk/pdf/outputs/misc_ecodev/60898-LTS_TRAINS_Users_Manual.pdf.

369. Strategic Plan 2012/2015 of ITC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intracen.org/layouts/searchresults.aspx?searchtext=Strategic plan 2012-2015>.

370. What is the Common Customs Tariff? [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЄС. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/tariff_aspects/index_en.htm.

371. Own resources mechanism. Article, 04.09.2007 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЄС. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/budget/134011_en.htm.

372. Регламент Ради ЄС «Про встановлення у Співтоваристві системи звільнень від мита» від 16.11.2009 № 1186/2009 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЄС. – Режим доступу : // <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1403152148210&uri=CELEX:32009R1186>.

373. Изменения таможенного кодекса ЕС в 2016 - [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.impexcom.cz/novosti/123-statia-14>
374. Неліпович О. Особливості визначення категорії «Митна процедура» у новій редакції Митного кодексу Європейського Союзу [Електронний ресурс] / О. Неліпович // Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 29–30 квітня 2014 р. – Тернопіль : Крок, 2014. – С. 225–227. – Режим доступу : http://conftiapv.at.ua/_ld/0/29_Zbir-nyk_tez_ico.pdf.
375. Єдиний адміністративний документ (ЄАД, англ. Single Administrative Document – *SAD*) (*SAD reform Data reduction Data coding A brief summary*) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЄС. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/procedural_aspects/general/sad/index_en.htm.
376. Interchange of data between administrations – customs and indirect taxation. Project : EDI project (EDIP). Open procedure (96/C176/15) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ЄС. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:C1996/176/15&qid=1403154635601&from=EN>.
377. Романова М. В. В Европейском Союзе в новый Таможенный кодекс внесут изменения еще до его вступления в силу [Электронный ресурс] / М. В. Романова / Сайт: Информационно-правовой портал «Закония». – Режим доступа : <http://www.zakonia.ru/analytics/31/52742>.
378. Гердеген Матіас. Європейське право : пер. з нім. – К. : К.І.С., 2008. – 528 с.
379. Угода про преференційну торгівлю АСЕАН від 24.02.1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cil.nus.edu.sg/rp/pdf/1977%20-Agreement%20on%20ASEAN%20Preferential%20Trading%20Arrangements-pdf.pdf>.
380. Framework Agreement on Enhancing ASEAN Economic Cooperation of 28.01.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.asean.org/news/item/framework-agreement-on-enhancing-asean-economic-cooperation-singapore-28-january-1992>.

381. ASEAN Vision 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/news/item/asean-vision-2020>.

382. Керівництво з митної оцінки АСЕАН, липень 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/customs>.

383. Протокол про запровадження та застосування «єдиного вікна» АСЕАН, грудень 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/archive/23084.pdf>.

384. Agreement Establishing the ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area, Cha-am, Thailand of 27.02.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/images/2013/economic/afta/AANZFTA/Agreement%20Establishing%20the%20AANZFTA.pdf>.

385. Agreement on Trade in Goods Under the Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of India, Bangkok of 13.08.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.asean.org/images/2013/economic/afta/ASEAN%20India%20TIG%20-%20CTC%20scan%20\(complete\).pdf](http://www.asean.org/images/2013/economic/afta/ASEAN%20India%20TIG%20-%20CTC%20scan%20(complete).pdf).

386. Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Among the Governments of the Member Countries of the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of Korea Kuala Lumpur of 13.12.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/news/item/framework-agreement-on-comprehensive-economic-cooperation-among-the-governments-of-the-member-countries-of-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-republic-of-korea-kuala-lumpur-13-december-2005>.

387. Agreement on Comprehensive Economic Partnership among Member States of the Association of Southeast Asian Nations and Japan, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asean.org/images/archive/agreements/AJCEP/Agreement.pdf>.

388. Протокол до Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав від 21.12.1991 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_522.

389. Договір про зону вільної торгівлі від 18.10.2011 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_n25.

390. Рішення про Положення про Раду керівників митних служб держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (нова редакція) від 30.05.2002 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_856.

391. Угода про створення Платіжного союзу держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 21.10.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_387.

392. Протокол між Державною митною службою України та Митною службою Республіки Молдова про організацію обміну попередньою інформацією про товари та транспортні засоби, переміщувані через державний кордон України та Республіки Молдова від 21.11.2006 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/498_110?n-reg=498_110&find=1&text=%D1%CE%CF%B2&x=0&y=0.

393. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevpoint/doccatalog/document?id=56219>.

394. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Вища шк., 1980. – 320 с.

395. Броунли Я. Международное право / Я. Броунли ; под ред. Г. И. Тункина. – М. : Прогресс, 1977. – Кн. 2. – 507 с.

396. Евдокимов А. И. Международные экономические отношения : учебник / А. И. Евдокимов. – М. : Проспект, 2003. – 548 с.
397. Международные экономические отношения : учебник / ред. Н. Н. Ливенцев. – М. : МГИМО : РОССПЭН, 2001. – 512 с.
398. Таможенный контроль: на пути к международным стандартам: монография / А. В. Полищук, П. В. Пашко, Е. Б. Самсонов и др. – Одесса : ЗАО «ПЛАСКЕ», 2009. – 476 с.
399. Тимченко Л. Д. Международное право : учебник / Л. Д. Тимченко. – Харьков : Консум; Ун-т внутр. дел, 1999. – 528 с.
400. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право / М. О. Баймуратов. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 704 с.
401. Нешатаева Т. Н. Международные организации и право. Новые тенденции в международно-правовом регулировании / Т. Н. Нешатаева. – 2-е изд. – М. : Дело, 1999. – 272 с.
402. Закон України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 № 584-VII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/584-18>.
403. Офіційний сайт МЕРКОСУР (англ. Southern Common Market) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mercosur.int/t_generic.jsp?contentid=3862&site=1&channel=secretaria&seccion=2.
404. Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі від 16.12.1996 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_321.
405. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10.04.2008 р. № 250-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/250-17>.
406. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

407. Указ Президента України «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності митної служби України» від 24.10.2003 № 1209/2003 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1209/2003>.

408. Соглашение о Таможенном союзе от 20.01.1995 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.tsouz.ru/Docs/IntAgrmnts/Pages/Dogovor_20011995.aspx.

409. Наказ Міністерства доходів і зборів України «Про затвердження порядку справляння плати за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом установленим для них» від 16.12.2013 № 804 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0011-14>.

410. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.

411. Закон Української РСР «Про економічну самостійність Української РСР» від 03.08.1990 р. № 55-ХІІ [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/142-12>.

412. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

413. Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами від 25.03.2003 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987_012.

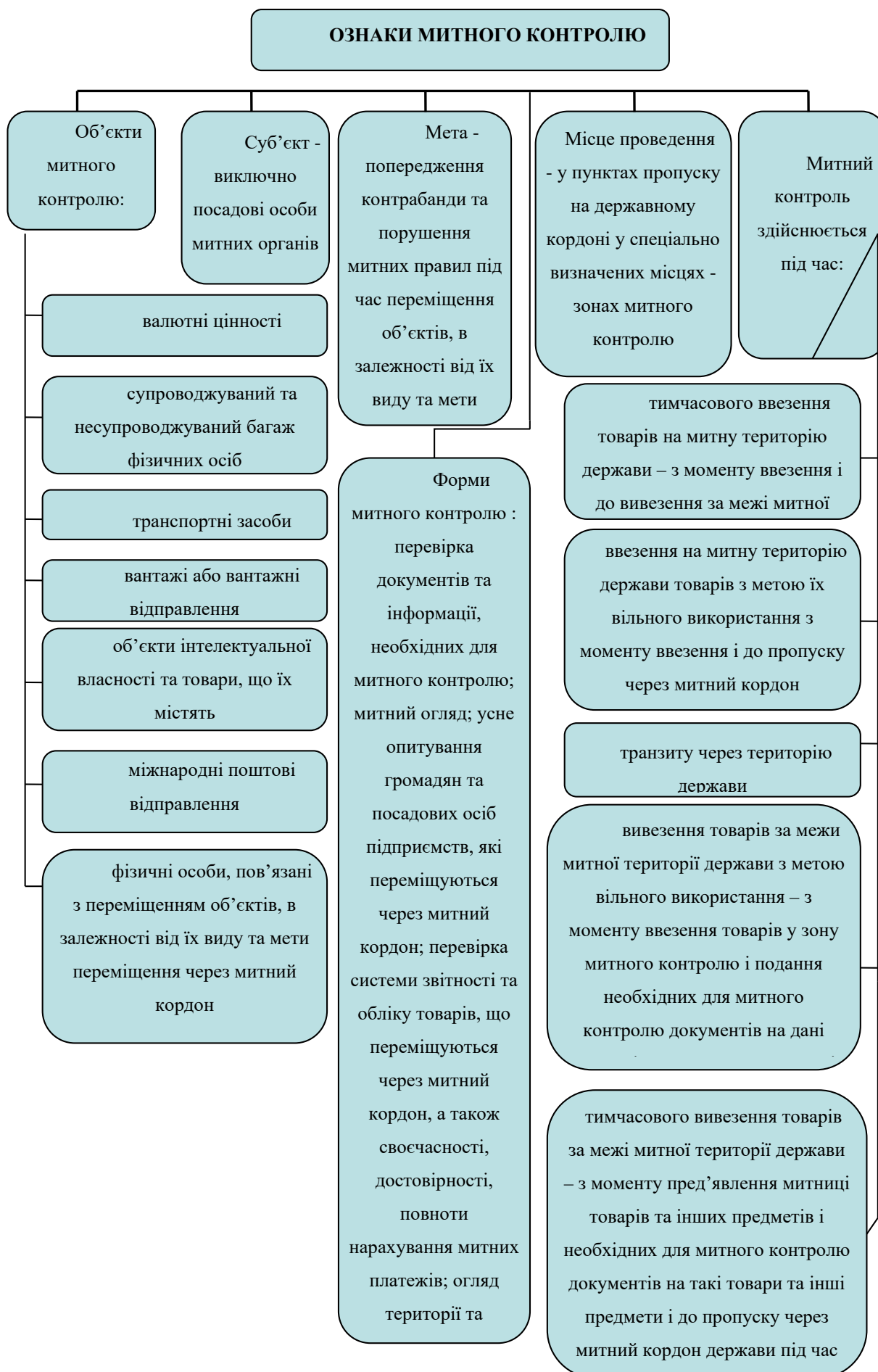
414. International customs standards and Customs Blueprints, 27/28 May 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/enlargement/taieux/dyn/create_speech.jsp?speechID=6790&key=42d5503554aa4cbc084779f88c4b1e82.

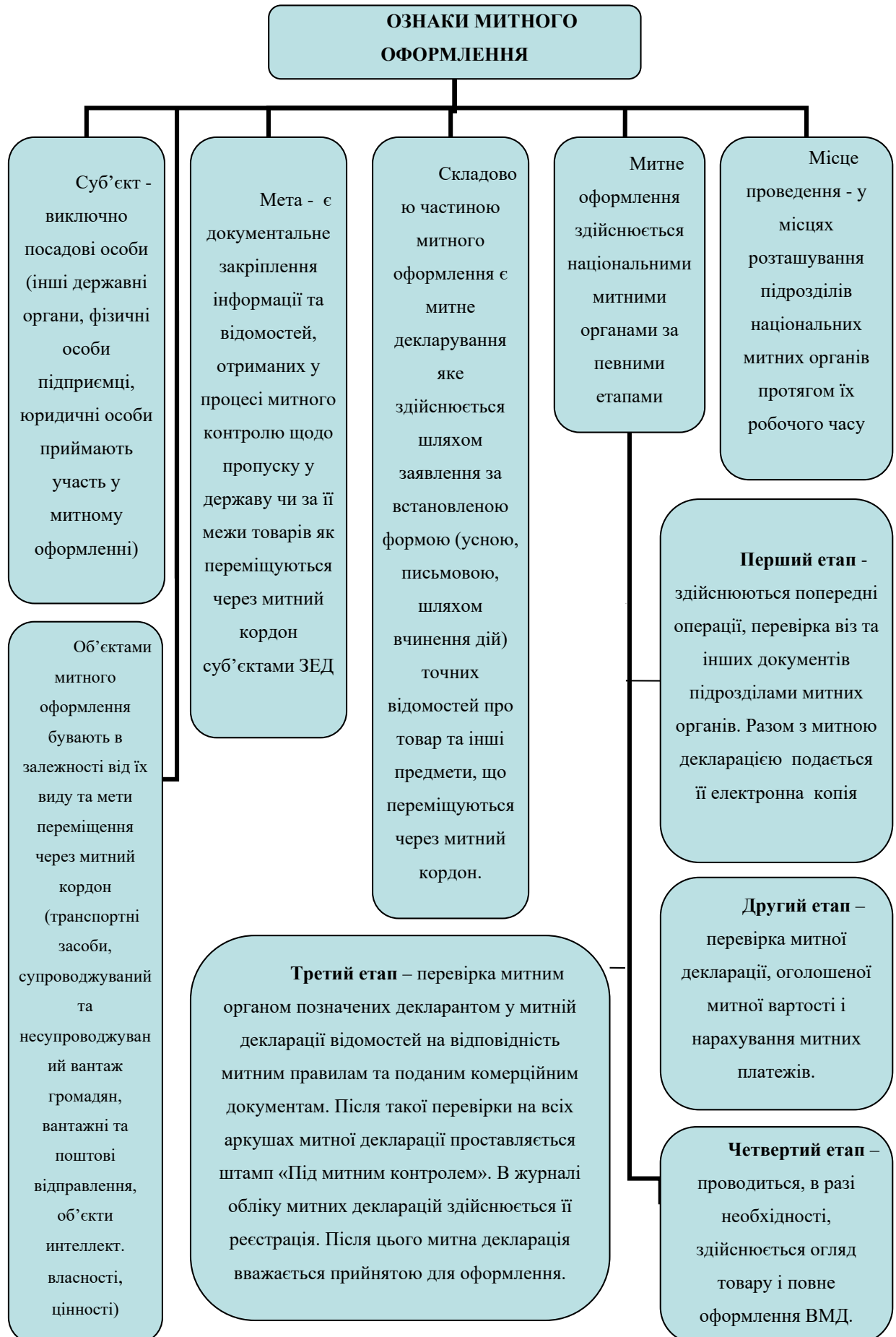
415. Ballasa Bela. The Theory of Economic Integration. Homewood, III / Bela Ballasa. – Irvin, 1961. – P. 1.
416. Hudec, Robert E. The GATT Legal System and World Trade Diplomacy / Hudec, Robert E. – 2nd ed. – Butterworth Legal Publishers, 1990.
417. John H. Jackson. Restructuring the GATT System / John H. Jackson. – Chatham House Papers, 1990.
418. Lasok, Dominik. The Trade and Customs Law of the European Union / Lasok, Dominik. – 3rd ed. – Kluwer, 1998.
419. Frank W. Swacker. World Trade Without Barriers / Frank W. Swacker, Kenneth R. Redden and Larry B. Wenger // The World Trade Organization (WTO) and Dispute Resolution. – Michie Publishing, 1995.
420. Wilson, John S. Assessing the benefits of trade facilitation : a global perspective / Wilson, John S., Mann, Catherine L. and Otsuki, Tsunehiro // The World Economy. – 2005. – Vol. 28, Issue 6. June. – P. 841–871.
421. Babu, R. Rajesh. Remedies under the WTO legal system / Babu, R. Rajesh. – Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2012.
422. Inama S. Customs and Trade Laws of the European Community / S. Inama, E. Vermulst. – Kluwer, 1999.
423. Hakim P. The Future of North American Integration: Beyond NAFTA [Электронный ресурс] / P. Hakim, R. E. Litan. – Washington : Brookings Institution Press, 2002. – 129 p. – Режим доступа : www.brookings.edu.
424. Hufbauer G. C. NAFTA and the Environment Seven Years Later. [Электронный ресурс] / G. C. Hufbauer, J. Schott. – Washington : Institute for International Economics, 2000. – 96 p. – Режим доступа : www.iie.com.
425. Suriyamongkol M. L. The Politics of Economic Cooperation in A.S.E.A.N. / M. L. Suriyamongkol. – Kuala Lumpur, 1988.
426. Lee Kian Lim. Convergence and Catching Up in ASEAN: a Comparative Analysis / Lee Kian Lim and Michael McAleer // Applied Economics. – 2004. – Vol. 36. – P. 137–153.

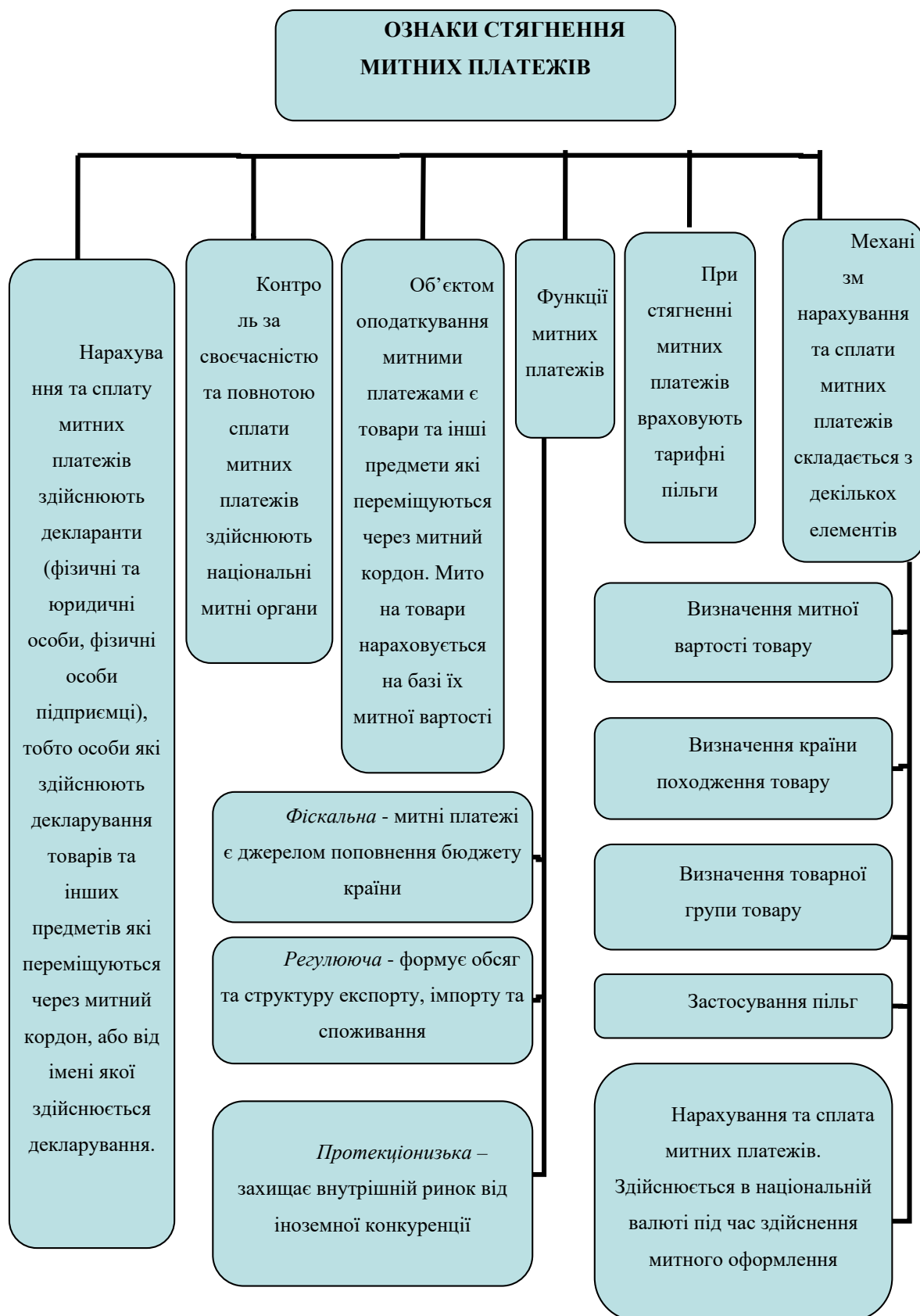
427. Menon, Jayant. The Evolving ASEAN Free Trade Area: Widening and Deepening / Menon, Jayant // Asian Development Review. – 2000. – Vol. 18, № 1.
428. Asakura H. World history of the customs and tariffs. — Published in Brussels by the Customs Co-operation Council, 2003. — 306 p.
429. Croome John. Reshaping the World Trading System: A History of the Uruguay Round / John Croome. – DIANE Publishing, 1995 – 400 p.
430. Baldwin, Robert E. Nontariff Distortions of International Trade. Wash., D.C.: The Brookings Institution, 1970
431. International Law by Malcolm N. Shaw, Cambridge University Press (Nov 24, 2008)
432. Principles of Public International Law by The Late Ian Brownlie Q.C. (Oct 1, 2008)
433. Brownlie's Principles of Public International Law by James Crawford (Nov 25, 2012)
434. The international law of the sea by Yoshifumi Tanaka, Cambridge University Press (Apr 5, 2012)
435. Michael J. Trebilcock & Robert Howse, The Regulation of International Trade (Routledge, 2nd ed., 1999)
436. Robert E. Hudec, Enforcing International Trade Law: The Evolution of the Modern GATT Legal System (Butterworth Legal Publishers, 1993).
437. Денисенко С. І. Теоретичні і практичні аспекти розвитку правового регулювання митних процедур на міжнародному і національному рівнях / С. І. Денисенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. Науковий журнал. – 2009. – №5(46). – С. 135-140.
438. Денисенко С. І. Деякі актуальні проблеми реалізації міжнародних стандартів спрощення та гармонізації митних процедур у діяльності митних органів України / С.І. Денисенко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – №4. – С. 159-163.

439. Денисенко С. І. Деякі аспекти співвідношення положень Кіотської конвенції та митного законодавства України / С. І. Денисенко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – №12. – С. 194-197.
440. Денисенко С. І. Шляхи впровадження положень Кіотської конвенції щодо реалізації електронного декларування у діяльності митних органів України / С. І. Денисенко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №4. – С. 153-156.
441. Денисенко С. І. Міжнародно-правові аспекти діяльності спільних вільних економічних зон на шляху розвитку міжнародної економічної інтеграції / С. І. Денисенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – №1 (23). – С. 203-209.
442. Денисенко С. І. Реализация основных положений обновленной Киотской конвенции в деятельности национальных таможенных органов / С. І. Денисенко // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – 2013. – №9/2 (261). – С. 127-130.
443. Денисенко С. І. Правовые аспекты соответствия Таможенного кодекса Украины международным стандартам в сфере упрощения и гармонизации таможенных процедур / С.І. Денисенко // Журнал правовых и экономических исследований. – 2014. – №1. – С. 45-51.

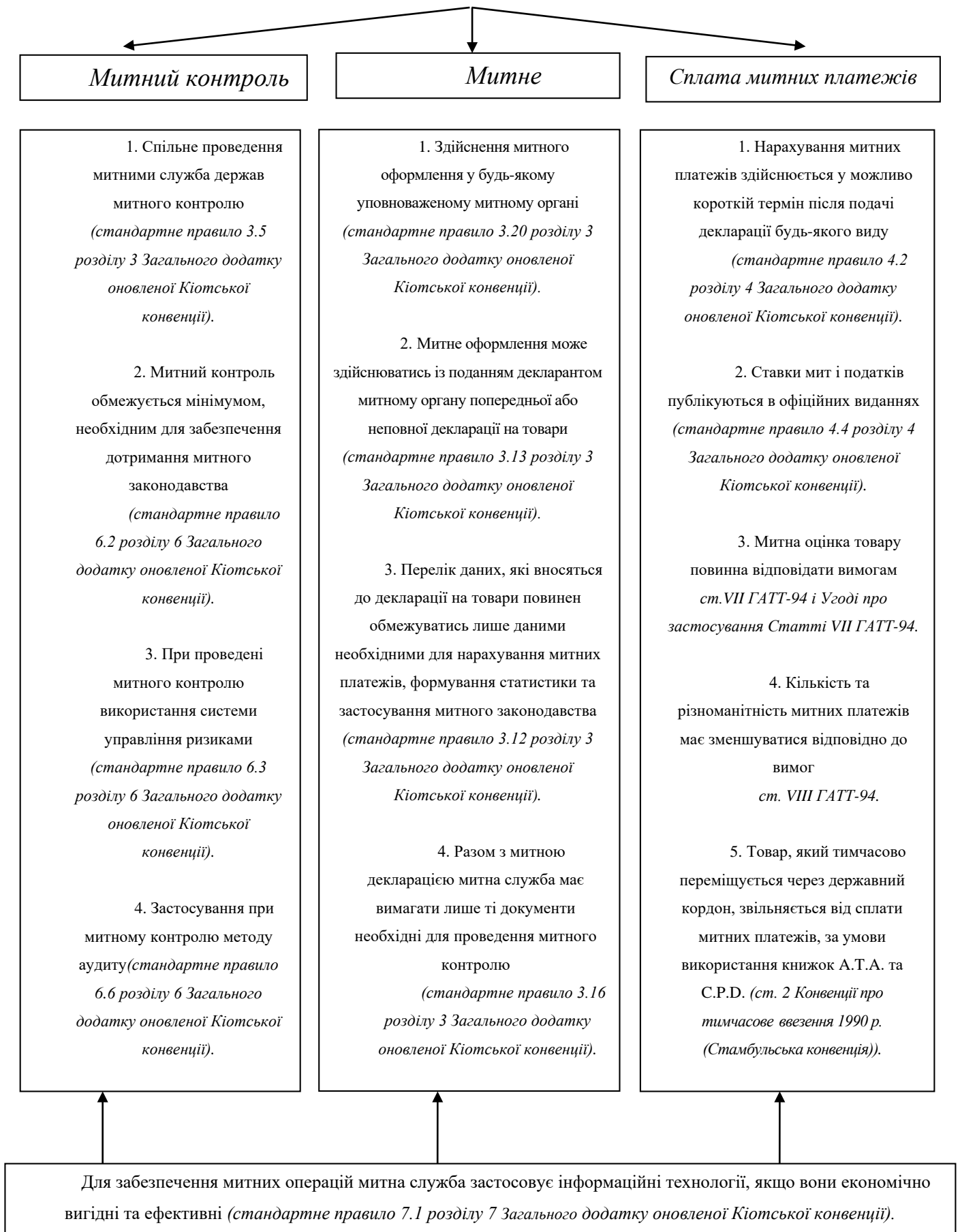

СХЕМА СПРОЩЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР

(у відповідності до міжнародних нормативно-правових актів)

ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Принцип митного контролю	Джерело закріплення принципу	Сутність принципу
загальнообов'язковість митного контролю	Стандартне правило 6.1 розділу 6 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції	Всі товари, та інші предмети, що переміщуються через митний кордон, незалежно від того, чи обкладаються митом та податками, підлягають митному контролю
Оптимізація митного контролю	Стандартне правило 6.2 розділу 6 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції	Митний контроль передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення додержання національного законодавства держави
Декларування об'єктів митного контролю	Стандартні правила 3.6 - 3.21 розділу 3 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції	Підставою початку реалізації процедури митного контролю та оформлення є декларування товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон. Основне правило декларування полягає в тому, що поданню до митних органів підлягають усі документи та відомості, необхідні для здійснення митного контролю
Пред'явлення об'єктів, в залежності від їх виду та мети переміщення через митний кордон для митного контролю	Стандартні правила 3.33 - 3.38 розділу 3 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції	Перевізник або інша уповноважена особа зобов'язані пред'явити до митного органу товар та інші предмети, що переміщуються через митний кордон у мінімально можливий строк після їх прибуття у місце доставки.
Свободи вибору митного режиму	<u>Митний кодекс України</u> від 13.03.2012, ст. 71	Особа, яка переміщує через митний кордон товари та інші предмети має право

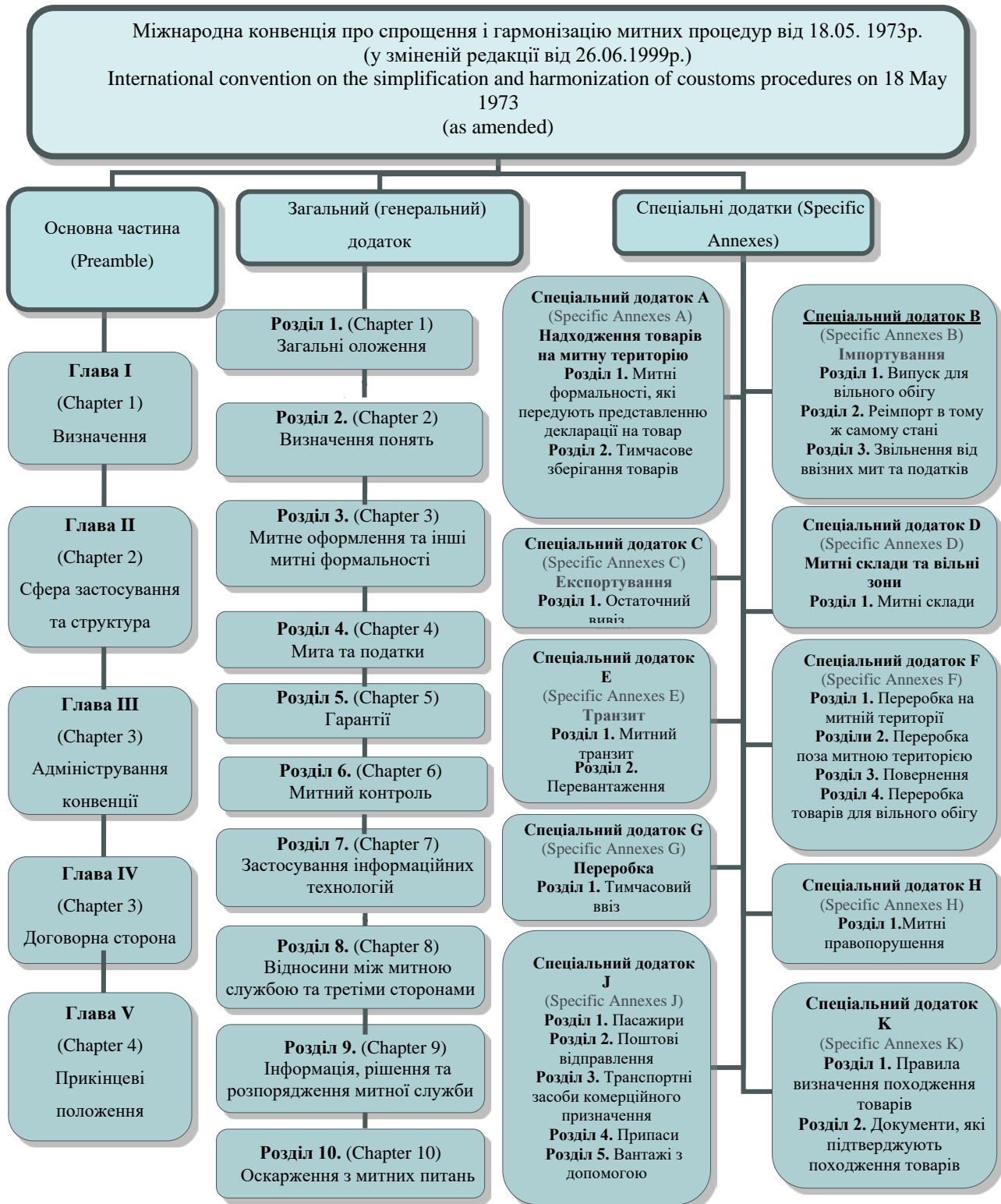
		самостійно обрати митний режим. Реалізація цього принципу є передумовою визначення обсягу, видів митних процедур стосовно товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон.
Вибірковість, достовірність, достатність та мінімальність.	Стандартне правило 3.31 розділу 3 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції	Під час проведення митного контролю митні органи самостійно визначають форми та обсяг митного контролю, достатнього для забезпечення додержання національного законодавства. Рішення про доцільність застосування таких форм митного контролю, як митний огляд та переогляд об'єктів, в залежності від їх виду та мети переміщення через митний кордон, приймається, як правило, у ході перевірки документів або їх зовнішнього огляду. Щодо вибіркової і достатності форм митного контролю, слід зазначити, що при проведенні митного контролю митні органи використовують ті форми, що є достатніми для забезпечення дотримання чинного законодавства країни. Митний контроль обмежується достатньо мінімальним переліком митних процедур, необхідних для забезпечення додержання законодавства з питань митної справи
Доступність	Стандартні правила 3.1-3.3 розділу 3 Загального додатку оновленої Кіотської конвенції	Митний контроль товарів та транспортних засобів перевізників здійснюється цілодобово відповідно до типових технологічних схем пропуску через державний кордон
Обмежена тривалість митного контролю	<u>Митний кодекс України</u> 2012р., ст. 247	Тривалість перебування товарів та інших предметів під митним контролем, як і кінцевий термін такого перебування

		безпосередньо залежить від обраного митного режиму.
Непорушності прав та свобод людини	<u>Митний кодекс України</u> 2012р., ст. 24 п. 4	У ході митного контролю не повинні порушуватися основні права й свободи людини, у випадку порушення, передбачена процедура їх відновлення тощо.

СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО СПРОЩЕННЯ І ГАРМОНІЗАЦІЮ МИТНИХ ПРОЦЕДУР ВІД 18.05.1973р.

(у зміненій редакції від 26.06.1999р.)

**МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ, РОЗРОБЛЕНІ
ВСЕСВІТНЬОЮ МИТНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ [2]**

	<i>Назва міжнародного документу</i>	<i>Дата і місто підписання</i>	<i>Дата набуття чинності</i>	<i>Участь України</i>
.	Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва	15.12.1950р. м. Брюсель	04.11.1952р.	Україна приєдналась 19.06.1992р.
	Конвенція про номенклатуру для класифікації товарів у митних тарифах	15.12.1950р. м. Брюсель	11.09.1959р.	_____
	Митна конвенція про карнети ECS для комерційних зразків	01.03.1956р. м. Брюсель	03.10.1957р.	_____
	Митна конвенція про тимчасове ввезення пакувального матеріалу і тари	06.10.1960р. м. Брюсель	15.03.1962р.	_____
	Митна конвенція про тимчасове ввезення професійного обладнання	08.06.1961р. м. Брюсель	01.07.1962р.	_____
	Митна конвенція про полегшення умов ввезення товарів для демонстрації або використання на виставках, ярмарках, зустрічах чи подібних заходах	08.06.1961р. м. Брюсель	13.07.1962р.	_____
	Митна конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів (Конвенція АТА)	06.12.1961р. м. Брюсель	30.07.1963р.	_____
	Митна конвенція щодо матеріалів життєзабезпечення мореплавців	01.12.1964р. м. Брюсель	11.12.1965р.	_____
	Митна конвенція про тимчасове ввезення наукового устаткування	11.06.1968р. м. Брюсель	05.09.1969р.	_____
0	Митна конвенція про тимчасове ввезення педагогічного устаткування	08.06.1970р. м. Брюсель	10.09.1971р.	_____
1	Митна конвенція про міжнародний транзит товарів	07.07.1971р. м.Вена	Не набула чинності	

² За матеріалами офіційного сайту ВМО - <http://www.wcoomd.org/>

2	Митна конвенція про контейнери	02.12.1972р. м.Женева	06.12.1975р.	Набрало чинності для України 01.03.1977р.
3	Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото)	18.05.1973р. м.Кіото	25.09.1980р. Остання редакція. набула чинності 03.02.2006р.	Україна приєдналась 05.10.2006р. до зміненої редакції 15.02.2011р.
4	Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (Конвенція Найробі)	09.06.1977р. м.Найробі	21.05.1980р.	Україна приєдналась 23.05.2000р.
5	Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему та кодування товарів	14.06.1983р. м. Брюсель	01.01.1988р.	Україна приєдналась 17.05.2002р.
6	Конвенція про тимчасове ввезення	26.06.1990р. м.Стамбул	27.11.1993р.	Україна приєдналась 24.03.2004р.
7	Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у митних справах	27.06.2003р. м. Брюсель	Не набула чинності	

**МІЖНАРОДНІ УГОДИ СОТ ТА СТАТТІ ГАТТ
ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР**

	<i>Назва міжнародної угоди</i>	<i>Дата міжнародної угоди</i>	<i>Стаття ГАТТ</i>	<i>Участь України</i>
	Угода про застосування статті VII ГАТТ (митна вартість)	15.0 4.1994р.	ст. V ГАТТ (свобода транзиту)	Україна приєдналась до СОТ 19.05.2008р.
	Угода про передвідвантажувальну інспекцію	15.0 4.1994	ст. VII ГАТТ (оцінка товару для митних цілей)	_____
	Угода про технічні бар'єри у торгівлі	15.0 4.1994	ст. VIII (збори та формальності, пов'язані з імпортом та експортом)	_____
	Угода про правила визначення походження	15.0 4.1994	ст. IX ГАТТ (позначки про походження)	_____
	Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів		ст. X (публікація і застосування)	_____

		15.0 4.1994	торговельних законів і нормативних актів)	
	Угода про процедури ліцензування імпорту	15.0 4.1994	ст. XXIV (територіальне застосування - Прикордонна торгівля - Митні союзи та зони вільної торгівлі	_____

**ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ВІДПОВІДНОСТІ
МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ВИМОГАМ І ЗМІСТУ
О НОВЛЕНОЇ КІОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ**

№	Оновлена Кіотська конвенція	Митний кодекс України 2012 р.	Міра відповідно сті
.	Розділ 1 «Загальні положення» Загального додатку Кіотської конвенції	Глава 3 «Інформування, консультування та попередні рішення з питань державної митної справи» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають щодо підтримки офіційних відносин консультативног о характеру з учасниками зовнішньої торгівлі
.	Розділ 2 «Визначення понять» Загального додатку Кіотської Конвенції	ст. 4 «Визначення основних термінів і понять» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
.	Розділ 3 «Митне оформлення й інші митні формальності» Загального дodatку Кіотської конвенції	Розділ VIII «Митне оформлення» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
.	Розділ 4 «Мита і податки» Загального додатку Кіотської конвенції	Розділ IX «Митні платежі» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
.	Розділ 5 «Гарантії» Загального додатку Кіотської конвенції	Розділ X «Гарантії забезпечення виконання зобов'язань перед митними органами» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю

	Розділ 6 «Митний контроль» Загального додатку Кіотської конвенції	Розділ XI «Митний контроль» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
	Розділ 7 «Застосування інформаційних технологій» Загального додатку Кіотської конвенції	Глава 5 «Інформаційні технології та інформаційні ресурси у державній митній справі» Митний кодекс України 2012 р.	Відповідають повністю
	Розділ 8 «Відносини між митною службою і третіми особами» Загального додатку Кіотської конвенції	Глава 59 «Митна брокерська діяльність» Митний кодекс України 2012 р.	Відповідають повністю
	Розділ 9 «Інформація, рішення і розпорядження митної служби» Загального додатку Кіотської Конвенції	Глава 3 «Інформування, консультування та попередні рішення з питань державної митної справи» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
0.	Розділ 10 «Оскарження з митних питань» Загального додатку Кіотської конвенції	Глава 4 «Оскарження рішень дій або бездіяльності митних органів, організацій, їх посадових осіб та інших працівників і відповідальність за них» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
1.	Спеціальний додаток «А» «Прибуття товарів на митну територію» Кіотської конвенції	Розділ VI «Переміщення і пропуск товарів, транспортних засобів», Глава 17 «Транзит» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
2.	Спеціальний додаток «В» «Імпорт» Кіотської конвенції	Глава 13 «Імпорт» та Глава 14 «Реімпорт» Митного кодексу України 2012р.	Відповідають повністю
3.	Спеціальний додаток «С» «Експорт» Кіотської конвенції	Глава 15 «Експорт» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
4.	Спеціальний додаток «D» «Митні склади та вільні зони» Кіотської конвенції	Глава 20 «Митний склад» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
5.	Спеціальний додаток «Е» «Транзит» Кіотської конвенції	Глава 17 «Транзит» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
6.	Спеціальний додаток «F» «Переробка» Кіотської конвенції	Глава 16 «Реекспорт», Глава 23 «Переробка товарів для внутрішнього споживання», Глава 24 «Переробка за межами митної території», Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю

7.	Спеціальний додаток «Г» «Переробка» Кіотської конвенції	Глава 18 «Тимчасове ввезення», Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
8.	Спеціальний додаток «Н» «Правопорушення» Кіотської конвенції	Розділ VIII «Правопорушення митних правил за відповідальність за них» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
9.	Спеціальний додаток «Л» «Спеціальні митні процедури» Кіотської конвенції	Розділ XII « Особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами», Розділ VI «Переміщення і пропуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Митні формальності при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю
0.	Спеціальний додаток «К» «Правила визначення походження товарів» Кіотської конвенції	Розділ II «Країна походження товару» Митного кодексу України 2012 р.	Відповідають повністю